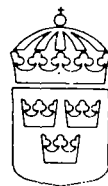

Riksdagens protokoll

1986/87:46

Protokoll
1986/87:46

10 december 1986

Debatter m. m.

Onsdagen den 10 december

Kollektivanslutningsfrågan	3
Fortsatt kreditpolitisk lagstiftning	27
Beskattningen av traktorer	41
Skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter	49
Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.	54
Tillämpningen av terroristlagstiftningen m. m.	73
Vissa yrkestrafikfrågor m. m.	83
Behandlingen av övriga på före dragningslistan upptagna ärenden	101
Vapenfrilagen	102
Vissa personalfrågor inom försvarsdepartementets verksamhets- område	109
Vissa gymnasieskolfrågor m. m.	118
Vissa skolorganisatoriska frågor m. m.	128
Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymna- sieskolan m. m.	139
Fristående skolor m. m.	148
Miljöfarliga batterier	162

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 10 december

Konstitutionsutskottets betänkanden

1986/87:12 Kollektivanslutningsfrågan	3
1986/87:11 Följdlagstiftning till den nya förvaltningslagen	26

Utrikesutskottets betänkande

1986/87:6 Tilläggsbudget I: utrikesdepartementet	26
--	----

Finansutskottets betänkanden

1986/87:8 Riksdagens revisorerers verksamhet	26
1986/87:9 Tilläggsbudget I: finansdepartementet	26
1986/87:7 Fortsatt kreditpolitisk lagstiftning	27

Prot.	<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
1986/87:46	1986/87:10 Beskattningen av traktorer	27
	<i>Lagutskottets betänkande</i>	
	1986/87:10 Skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter	27
	<i>Socialförsäkringsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:4 Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m. .	53
	1986/87:9 Redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen m. m.	53
	<i>Trafikutskottets betänkande</i>	
	1986/87:7 Vissa yrkestrafikfrågor m. m.	83
	<i>Försvarsutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:1 Översyn av vapenfrilagen	101
	1986/87:3 Vissa personalfrågor inom försvarsdepartementet	101

1986/87:46

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Onsdagen den 10 december

Kl. 09.00

*Kollektivanslutnings-
frågan*

1 § Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1986/87:15

Skatteutskottets betänkanden 1986/87:7, 9 och 12

Utrikesutskottets betänkanden 1986/87:8 och 9

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1986/87:6 och 8

Trafikutskottets betänkande 1986/87:9

Jordbruksutskottets betänkande 1986/87:13

Näringsutskottets betänkanden 1986/87:9, 10 och 14

Bostadsutskottets betänkanden 1986/87:5 och 6

3 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:12 om kollektivanslutningsfrågan.

Kollektivanslutningsfrågan

Anf. 1 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Än en gång tvingas vi nu diskutera den kanske nesligaste fråga som över huvud taget förekommer i den här kammaren, nämligen kollektivanslutningen av medlemmar till det socialdemokratiska partiet. Att vi åter tvingas befatta oss med detta ärende beror uteslutande på att socialdemokraterna envist vägrat respektera riksdagens upprepade uttalanden om varje enskild människas rätt att själv avgöra sin politiska hemvist. Riksdagen har fastslagit att kollektivanslutningen inte hör hemma i en rättsstat och att den är oförenlig med demokratin.

Trots dessa elementära självklarheter har socialdemokraterna år efter år försvarat kollektivanslutningen som den bästa och mest rättfärdiga anslutningsformen av alla. Så sent som vid motsvarande riksdagsdebatt förra året hävdade socialdemokraternas talesman kollektivanslutningens förträfflighet. Den var därtill uteslutande en angelägenhet för rörelsen. De direkt berörda, dvs. de tvångsanslutna moderaterna, folkpartisterna, centerpartisterna och vpk-arna m. fl. fick veta att de ingenting hade att säga till om i detta

sammanhang. De kunde ju reservera sig, hette det, mot vad en liten grupp socialdemokrater beslutat om dem.

Men så plötsligt i år upptäckte LO:s ordförande Stig Malm, att inte bara han själv utan också hela rörelsen hade en kvarnsten om halsen, en skammens kvarnsten får man förmoda. Den måste man befria sig från, hävdade han. Det var samme Stig Malm som för bara ett par år sedan vägrade komma till konstitutionsutskottet för s. k. hearing, därför att LO enligt hans mening inte hade att befatta sig med kollektivanslutningen som sådan. Men nu angick den LO i högsta grad, hävdade han inför LO-kongressen, varpå talare efter talare vid denna uttalade sig för att rörelsen visst skulle behålla denna anslutningsform.

Bara några veckor efter LO-kongressen vaknade emellertid den socialdemokratiska partistyrelsen till liv i frågan. Vpk:s ordförande Lars Werner hade ju låtit meddela att om inte socialdemokraterna själva avskaffade kollektivanslutningen skulle hans parti följa de borgerliga partierna i deras krav på lagstiftning. Inför detta hot gällde det nu att rädda vad som räddas kunde. Därför deklarerades från högsta ort att tvångsanslutningen skulle avskaffas. Men inte med en gång, ändå. Det är ju så mycket som behöver utredas, förkunnade man. Att man redan utrett frågan i minst tio år spelar ingen roll. Ytterligare minst fyra år behövs, under vilka kollektivanslutningen skall bestå och miljonerna från de tvångsanslutna skall strömma in till partikassan. Så därför skall nästa års partikongress föreläggas förslag om att kollektivanslutningen skall upphöra först 1991.

Herr talman! När det gällde att beröva ca fyra miljoner pensionssparare, mest låginkomsttagare, sammantaget 15 miljarder av deras sparade kapital, behövde rörelsen bara några dagar på sig för att finna lösningen på hur detta skulle gå till. Då var det inte nödvändigt med vare sig utredning eller remissförfarande. Men när det gäller något så ytterligt enkelt som att bestämma att medlemskapet i partiet skall ske genom frivillig, individuell anslutning, då krävs det 15 år av utredningsarbete. Rörelsen förnekar sig sannerligen inte, när det gäller att lägga beslag på miljonerna.

När således den socialdemokratiska partisekreteraren inför konstitutionsutskottet deklarerar att det finns tusen och åter tusen saker som måste utredas innan kollektivanslutningen kan upphöra, är detta ingenting annat än den obotfärdiges förhinder. De 15 åren av utredningsarbete bär enbart löjets skimmer.

Ännu föreligger inget förslag från socialdemokratiskt håll om att kollektivanslutningen skall upphöra. Om det skulle komma, vilken garanti finns då för att partikongressen följer förslaget? Vad är det som talar för att den politiska grupperingen inom rörelsen skall handla tvärt emot vad den fackliga tycker? Det torde inte vara särskilt svårt för partistyrelsen att svälja ett nederlag i just denna fråga på kongressen. Om förslaget likväl skulle gå igenom, vad finns för säkerhet för att inte nästa kongress återinför galenskapen? Alla känner vi ju till det riksbekanta fallet i Värmland, där kollektivanslutningen snabbt återinfördes, då frivilliganslutningen blev ytterst mager.

Nej, herr talman, det finns bara ett sätt att verkligen garantera den enskildes rätt att själv välja partitillhörighet, och det är genom lagstiftning mot kollektivanslutning. Den åtgärden löser alla demokratiskt grundade

problem i sammanhanget, vilket även vpk, som uttalar sig mot kollektivanslutningen, borde kunna inse. Men tydligen är vpk:s inställning ingenting annat än en munnens bekännelse. Man frestas fråga: Vem är det nu från det socialdemokratiska partikansliet som lyft telefonluren och förestavat för Lars Werner vad vpk skall tycka? Är det återigen Kjell-Olof Feldt som gett order?

Herr talman! Det har alltid varit beklämmande att lyssna till det socialdemokratiska vaktsläendet om kollektivanslutningen. Bättre har det ju inte blivit av kvarnstensuppvaknandet, som enbart är en följd av vpk:s hot om lagstiftning tillsammans med de borgerliga partierna. För det finns väl ändå ingen som på fullt allvar tror att denna bekännelse kommit, om socialdemokraterna ensamma haft majoritet? Riksdagen har en utmärkt möjlighet att befria Stig Malm från hans besvärande kvarnsten och Bo Toresson från alla krystade bortförklaringar genom att lagstifta bort kollektivanslutningen. Den åtgärden blir ju inte sämre av att borgerliga partimedlemmar därmed också blir befriade från att vara medlemmar i det socialdemokratiska partiet och samtidigt slipper vara bidragsgivare åt en politik som de betackar sig för.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen, bakom vilken samtliga borgerliga partier står. Än är det faktiskt inte för sent för vpk-arna att visa att deras storvulna tal mot kollektivanslutningen är något annat än rent hyckleri.

Anf. 2 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande 12. Betänkandet ger en koncentrerad beskrivning över de senaste tio årens riksdagsbehandling av frågan om kollektivt anslutna medlemmar till politiskt parti. Eftersom bara socialdemokraterna funnit, och fortfarande finner, det förenligt med sin ideologi att utsätta medborgare för så kränkande behandling som att ansluta till sitt parti personer som ej begärt medlemskap, är beskrivningen också ett stycke trist historia över det socialdemokratiska partiet.

Praktiskt taget varje år sedan jag kom in i riksdagen 1976 har jag haft tillfälle att rösta för en rekommendation om att socialdemokraterna skulle upphöra med att ta emot kollektivt anslutna medlemmar. Ibland har alternativet varit reservation till förmån för lagstiftning i frågan. Inget har hänt från partiets sida förrän i år. Inför hotet att vänsterpartiet kommunisterna skulle lägga ned sina röster vid votering i lagstiftningsfrågan har det blivit litet av rörelse i rätt riktning.

"SAP rör sig alltså i den riktning som riksdagsuttalandena har gått i", för att citera Nils Berndtson från vpk i den utfrågning som konstitutionsutskottet haft med socialdemokratiska partisekreteraren Bo Toresson. Den rörelsen tycker Berndtson i ett särskilt yttrande är värd en svansviftning. Annars sade partiledaren Lars Werner i en intervju i den liberala nyhetstidningen NU någon gång i september i år: "För varje år som går och ingenting görs närmar vi oss en gräns där någon form av lagstiftning blir aktuell. Socialdemokraterna känner vår inställning och vet att vårt tålmod inte är oändligt i denna fråga."

Viktigaste förklaringen till att det något har börjat röra sig är förstås skillnaden i styrkeförhållandena i riksdagen efter valet 1985 jämfört med förra mandatperioden. I samband med förra socialdemokratiska partikon-gressen för bara två år sedan försvarades kollektivanslutningen med närmast högstämmd retorik. Då hette det att kollektivanslutningen var den äldsta av traditioner i samverkan mellan facket och socialdemokraterna. I dag har försvaret förvandlats till ett trist resonemang om stadgar och organisation.

För folkpartiet är inte motståndet mot kollektivanslutningen partitaktik. Principerna är inget utanverk utan själva hjärtpunkten hos tanken om den enskildes frihet: frihet att ta ställning, frihet att välja och att ge utlopp för sina idéer och sitt val. Varje medlemsvärvare i ett parti och varje partiaktivist vet att det för många människor är ett drastiskt, ibland högtidligt, steg att bli medlem i ett parti. Det är ett uttryck för en integritet, som facket och socialdemokratien hänsynslöst trampat, och fortfarande trampar, under fötterna genom kollektivanslutningen.

Under snart ett sekel har det stått strid kring kollektivanslutningen. Men låt oss inte omfatta hela detta sekel i debatten utan gå fram till år 1934, för över 50 år sedan, då frågan för första gången kom upp i riksdagen. Det skedde genom en liberal motion, som bifölls av riksdagen. Man krävde då "en allsidig och förutsättningslös utredning angående fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till politiska partier". Det blev aldrig någon utredning. Tolv år senare beslöt den socialdemokratiska regeringen att avslå riksdagens begäran.

Några år senare, 1950, kom frågan åter upp i riksdagen genom en motion. Motionens principiella argument känns sorgligt aktuellt också i dag: "Det kan utan omsvep sägas vara en primitiv form av demokrati, när massanslutning av en stor fackförenings medlemmar till ett politiskt parti kan ske genom ett möte där ofta endast en ringa del av föreningsmedlemmar är tillstädes." Riksdagen instämde men avstod från att lagstifta, därför att man menade att en lagstiftning skulle bli "av rätt komplicerad natur". I stället förlitade man sig på att det skulle ske en frivillig avveckling av kollektivanslutningen.

Sedan dess har frågan återkommit gång på gång. Vid upprepade tillfällen har riksdagen vädjat till socialdemokraterna att på frivillig väg befria sina kollektivanslutna medlemmar. Men, nej, partiet har varit omedgörligt. Att försöka argumentera bort kollektivanslutningen har visat sig omöjligt – därför lagförslaget.

Socialdemokraternas svar på kravet på lagstiftning är dels att det lagligt sett står i strid med föreningsfriheten, dvs. människors rätt att sluta sig samman i föreningar och organisationer, dels att det allmänt sett är en kränkning av de fackliga organisationernas rätt att besluta i sina egna angelägenheter.

Det lagförslag som presenterats av folkpartiet och de två andra borgerliga partierna strider inte mot föreningsfriheten. Det konstaterade lagrådet i slutet av februari förra året. Man putsade dessutom litet på den föreslagna lydelsen. I dag låter det så här:

"En enskild person får antas som medlem i politisk sammanslutning endast om han genom egen ansökan gett till känna att han önskar inträda i sammanslutningen. Antas någon som medlem utan sådan ansökan, saknar

det rättsverkan." Som framgår härav riktar sig inte lagförslaget mot facket utan mot det socialdemokratiska partiet som mottagare av kollektivanslutna medlemmar. Det gör att partiet genom formalistiska argument inte kan undkomma sitt ansvar för kollektivanslutningen.

Det kan finnas en konflikt mellan föreningsfrihet och en lag mot att ansluta medlemmar kollektivt till politiskt parti. Finns det en konflikt måste, det hävdar folkpartiet, individens rättigheter i denna konflikt vara överordnade kollektivets. Motivet är enkelt: människan äger värde som individ, som enskild. Individens rätt skall inte bestämmas som klassmedlem eller efter grupptillhörighet. Människan har ett egenvärde just som människa. Det gäller den allmänna rösträtten, där socialdemokrater och liberaler varit överens: varje medborgare oavsett ras, kön eller inkomst garanteras samma inflytande på valdagen. Det gäller också yttrandefriheten: alla ges rätt att ge utlopp för sina åsikter liksom att mötas i ett gemensamt arbete tillsammans med andra.

Herr talman! Nu återstår endast rätten att som enskild få välja sin partitillhörighet. I nådens år 1986 debatterar vi detta i Sveriges riksdag!

Socialdemokraternas försvar för kollektivanslutningen har principiellt och moraliskt fallit samman. Vilka är då skälen till att man betalar ett högt politiskt pris för att behålla den?

Det främsta skälet är förstas att man kommer att förlora medlemmar och därmed inkomster den dag kollektivanslutningen försvinner. I Metallarbetaren den 14 november läste jag – frågan har ju blivit aktuell i fackföreningsrörelsen: "Socialdemokratiska partikassan fylls årligen på med 25 milj. kr. genom kollektivanslutning av LO-medlemmar. Det rör sig om mycket ungefärliga tal mellan 870 000 och 900 000 människor." Alltså: Ändamålet att skaffa pengar har fått helga medlen under alla dessa år. Tänk att vi även denna dag tvingas debattera den odemokratiska kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet!

Herr talman! Jag yrkar bifall till vår reservation och ber att få citera ur reservationen:

"Det är ett grundläggande krav i ett demokratiskt samhälle att varje människa skall ha rätt att bilda sig en egen uppfattning i politiska frågor. Den enskilde skall utan att behöva uppge det för andra kunna bestämma vilket politiskt parti som skall få hans röst i de allmänna valen. Att tillhöra eller stå utanför ett politiskt parti måste få avgöras av den enskilde genom ett helt fritt personligt ställningstagande."

Anf. 3 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I dag är det de mänskliga rättigheternas dag. Det skulle vara en bra markering från riksdagens sida, om riksdagen i dag kunde besluta att slå vakt om den mänskliga rättighet som det är för den enskilde individen att själv få bestämma vilket politiskt parti han eller hon skall tillhöra. Detta är en djupt principiell fråga som rör mycket grundläggande demokratiska rättigheter. Det märkliga är – det har jag kunnat konstatera många gånger när jag deltagit i eller lyssnat på debatter om kollektivanslutningen – att det verkar som om socialdemokraterna inte någon gång hade fattat de principiella argumenten i denna fråga. Man har inte velat gå in i diskussion om huruvida

det är acceptabelt att medborgare skall bli infösta i ett politiskt parti utan att de själva bett om det och ofta utan att de själva ens vet om det. Den frågan har man i stort sett lämnat därefter. Det visar ett slags okänslighet för grundläggande medborgerliga rättigheter som är rätt häpnadsväckande.

I den debatt som förs nu från t. ex. Stig Malms och en del socialdemokraters sida har man inte med ett ord nämnt att man nu äntligen skall försöka få väck en oacceptabel inskränkning i medborgarnas rättigheter. Nej, man har sagt att man har upptäckt att det ute bland folket inte gör sig med kollektivanslutning – den har blivit en partipolitisk belastning i vissa grupper. Det är därför som man nu börjar diskutera ett avskaffande av kollektivanslutningen.

Detta tycker jag är skrämmande. Det innebär att man ser det hela som en praktisk-taktisk fråga och inte som en principiell fråga; vilket den ju är, som tidigare talare så starkt har poängterat. Det rör sig om en djupt principiell fråga: rätten för den enskilde att själv få bestämma vilket politiskt parti som vederbörande skall tillhöra.

I behandlingen under alla dessa år av den här frågan finns det också ett inslag av bollande fram och tillbaka. Jag har lyssnat till socialdemokratiska talare i tidigare debatter som sagt: Detta är egentligen inte partiets sak. Nej, det skall vara fackföreningarna själva som skall bestämma i den här frågan. Man har ibland närmast fått en känsla av att det socialdemokratiska partiet inte har vetat om att man haft så många kollektivanslutna medlemmar.

Härvidlag har det nu skett en förändring. Vad som hände på LO-kongressen var ju att – även om, som tidigare talare påpekat, många på LO-kongressen ville behålla kollektivanslutningen – man sade att partiet får avgöra den här frågan. Då plötsligt blev frågan en partifråga. Nu har socialdemokraterna som parti tvingats ta upp frågan åtminstone till diskussion, och det är ju ett framsteg.

Det som har gjort att den här diskussionen kommit i gång är naturligtvis det lagförslag som centerpartiet har utarbetat, som lagrådet har granskat och godkänt, som moderaterna och folkpartiet har anslutit sig till och som Lars Werner någon gång i sommarvärmen också sade att han kunde tänka sig att ansluta sig till, om socialdemokraterna inte gjorde någonting på den här punkten. Men som vanligt när det gäller Lars Werner har hans hurtfriska uttalanden visat sig vara av noll och intet värde när det kom till kritan. Vänsterpartiet kommunisterna brukar också prata om medborgerliga fri- och rättigheter ibland, men när det verkligen gäller kryper man in i den socialistiska fällan.

Vi har alltså krävt en lag mot kollektivanslutning. Det är reservationens förslag i dag.

Majoriteten i utskottet säger att en sådan lag skulle leda till negativa verkningar på det föreningsrättsliga området. Jag skulle gärna vilja fråga dem som talar för utskottet – Olle Svensson och Nils Berndtson: Vad är det för negativa verkningar man avser? Vad är det för negativt att man – när man nu tvingas ta till en lag – garanterar den enskilde medborgaren att få välja vilket politiskt parti man vill för sitt medlemskap? Det är ju något positivt – vi garanterar ytterligare en rättighet för den enskilde, nämligen att själv få ta

ställning. Det kan inte vara till skada för föreningsrätten på något sätt. Det är en missuppfattning av saken som sådan.

Nu har man från socialdemokratisk sida sagt – om än enligt min mening på helt irrelevanta grunder – att partistyrelsen skall föreslå kongressen att avskaffa kollektivanslutningen. Då kan man fråga sig: Varför en lagstiftning? Jo, jag tycker att av rent principiella skäl fyller en sådan lagstiftning en utomordentligt viktig uppgift i rättighetskyddet i vårt land.

Men till detta kommer – som tidigare talare varit inne på – att vi inte vet vad som blir den socialdemokratiska partikongressens beslut. Det sades visserligen att den socialdemokratiska partistyrelsen var enig i sin rekommendation, men det framgick i Aftonbladet bara några dagar efter beslutet att man inte alls var enig. Tre av ledamöterna i partistyrelsen hade reserverat sig till protokollet. Man vet alltså inte vilket beslut som kongressen kommer att fatta. Många framträdande socialdemokrater har i den allmänna debatten opponerat sig mot partistyrelsens beslut.

Detta är det ena.

Det andra är att man sagt att förändringen skall kunna vara klar till 1990 eller 1991. Då kan man verkligen fråga sig: Varför denna långa tidsutdräkt? Det kommer bl. a. ett val innan dess. Vad finns det för garantier för att socialdemokraterna – om valet skulle gå bra – inte återfaller i den gamla argumentationen?

Över huvud taget kan jag inte förstå hur det skall behövas fyra fem år för att genomföra en så enkel sak som att bestämma att man tar emot som medlemmar endast enskilda som har visat att de vill bli medlemmar. Vad finns det för tekniska komplikationer? Vad är det för bekymmer som behöver redas ut, innan man tar ett så enligt min mening självklart beslut?

Herr talman! Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen, som alltså innebär bifall till det lagförslag som centerpartiet lade fram redan 1984.

Anf. 4 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har med uppmärksamhet lyssnat till debatten i dag för att söka registrera några nya tonfall efter många års känsloladdade meningsutbyten i den här frågan. Skäl har funnits för att hoppas på en lugnare atmosfär just denna gång. Som utskottet konstaterar har förslag om avskaffande av kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet av enskilda medlemmar framlagts. Ännu föreligger inte något förslag, sade Hans Nyhage. Det är alltså helt fel – det finns ett sådant förslag. Därför finns det inte heller någon anledning att stifta lag.

Jag har inte riktigt kunnat upptäcka några gladare anleten hos de borgerliga, trots att ni från er utgångspunkt borde känna tillfredsställelse över vad ni väl betraktar som syndare som låtit sig omvändas. Tidigare vädjade ni till oss om att avskaffa kollektivanslutningen. Då vi nu förbereder beslut på nästa partikongress därom är åtminstone några av er surare än någonsin. Nog är väl det märkligt och måste uppfattas som att vad ni egentligen varit ute efter har varit något annat än omsorg om medlemsdemokratin och individens rättigheter? Hans Nyhage och andra har mer talat om pengar och anslag.

Från utskottsmajoritetens sida håller vi fast vid principen att ett fritt folkligt organisationsliv inte bör inskränkas genom lagstiftningsåtgärder från statens sida. Lagrådet har visserligen accepterat det lagförslag som de borgerliga enade sig om i fjol och som de upprepat – Bertil Fiskesjö vill nu åt sig äran av det – men det vill jag se mot bakgrund av att förslaget inte innehåller några straffrättsliga sanktioner utan har civilrättslig karaktär.

Jag vill emellertid påpeka att de principiella invändningarna därmed inte är avfärdade. Ni borgerliga har tassat in på områden där ni kommer i konflikt med själva andemeningen i regeringsformens regler om skydd för föreningsfriheten, nämligen att föreningarna utan inblandning från statsmakterna skall kunna fritt engagera sig i olika samhällsfrågor och fritt fatta beslut i egna angelägenheter. Jag vill i sammanhanget erinra de föregående talarna, med Bertil Fiskesjö i spetsen, om att de tillhör ett konstitutionsutskott och att de därför bör vara försiktiga med att hålla för gott att regeringsformen gillar allt det den uttryckligen inte förbjudit.

Det principiellt betänkliga med lagstiftning på detta område åberopades i det förflutna även av borgerliga författningspolitiker. Regeringarna Fälldin 1, Ullsten och Fälldin 2 regerade det här landet i sex år. Under denna tid, då de borgerliga alltså hade majoritet i riksdagen, framlades inget förslag om lagstiftning.

Redan 1973 uttalade folkpartiet och centern att kollektivanslutning inte börde förekomma men att frågan inte i första hand skulle lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida i form av opinionsbildning mot kollektivanslutningen.

Jag minns också att Karl Boo och Per Ahlmark vidhöll denna uppfattning i den av Hjalmar Mehr ledda fri- och rättighetsutredningen, som lade fram sitt betänkande hösten 1975. Jag kommer mycket väl ihåg det, eftersom jag själv deltog i kommittéarbetet. Moderaten Allan Hernelius blev ensam om att föreslå en bestämmelse mot kollektivanslutning i grundlagen.

Under åren med borgerlig majoritet fullföljdes i riksdagsbesluten linjen att opinionsbildning till förmån för enskild anslutning till politiskt parti vore att föredra framför lagstiftning. Vidare framhölls att den debatt om kollektivanslutningens berättigande som hade förekommit bl. a. inom det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen gjorde att man hyste starka förhoppningar om att frågan kunde lösas.

I det år 1978 framlagda betänkandet från rättighetsskyddsutredningen, i vilken utskottets nuvarande vice ordförande deltog, berördes över huvud taget inte frågan om kollektivanslutning till politiskt parti. I stället slog utredningen vakt om den grundlagsfästa föreningsfriheten.

Den försiktighet när det gällde att lagstifta som visades från riksdagen fram till början av 1980-talet finns motiverad i grundlagberedningens betänkande. Där sägs att det är nödvändigt att visa stor varsamhet i fråga om lagreglering av organisationernas inre verksamhet, eftersom en sådan reglering skulle kunna försämra förutsättningarna för en fri åsiktsbildning.

I betänkandet sägs vidare: Uppstår otillfredsställande förhållanden, finge man i första hand lita till den offentliga debatten och kritiken. Offentlighetsprincipen blir här enligt utredningens redovisade uppfattning demokratins första hjälpmedel att korrigera sig själv. Endast om den offentliga insynen

avskärmades eller kritiken stod maktlös inför obestridliga missförhållanden kunde ett lagstiftningsingripande berörande partiernas verksamhet te sig påkallat.

Ett konkret lagstiftningsförslag mot kollektivanslutning behandlades av utskottet hösten 1984. Det kom upp till behandling i kammaren i april förra året. I den gemensamma borgerliga reservationen förutsattes tvärsäkert att kollektivanslutningen skulle komma att finnas kvar till dess riksdagen vidtog lagstiftningsåtgärder. Så liten tilltro hade man övergått till att ha till den öppna debattens opinionsbildande effekt på besluten inom demokratiskt uppbyggda organisationer.

Parallellt med denna aktivitet i riksdagen och med den offentliga debatten har det förekommit en berednings- och beslutsprocess i frågorna om samverkan mellan den politiska och den fackliga delen av arbetarrörelsen, en förändringsprocess inom arbetarrörelsen själv. Denna har successivt redovisats inför konstitutionsutskottet av de socialdemokratiska partisekreterarna.

Jag antar att det tyvärr är lika fåfängt för mig som för tidigare socialdemokratiska företrädare för utskottet att hos er borgerliga reserver vinna förståelse för den historiska bakgrunden till kollektivanslutningen och för det faktum att kollektivanslutningen dröjt sig kvar i årtionde efter årtionde. Låt mig ändå göra ett försök i syfte att åstadkomma att vi inte alldeles skall behöva tala förbi varandra.

Samhörigheten mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet är ideologiskt betingad. Den växte fram som en historisk nödvändighet i slutet av 1800-talet. Man insåg att framstegstrons tretal frihet, jämlikhet och broderskap inte kunde förverkligas enbart via fackligt arbete. Folkstyrets olika organ framstod som viktiga instrument för att nå fram till ett rättvisare samhälle. Genom politisk-facklig samverkan fick vi allmän rösträtt, reglerad arbetstid och semester samt lagstiftning om arbetsmiljö och socialförsäkringar – för att nämna några viktiga riksdagsbeslut.

Debatten på den senaste LO-kongressen visade stor medvetenhet hos en yngre facklig generation om att det är lika angeläget i dag som tidigare med samverkan mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin. I den offensiv för rättvisa som socialdemokratiska partiet är mitt uppe i ställs inom nio ämnesområden krav på politiska beslut av stor betydelse för de anställda – det gäller bl. a. arbetstidsförkortning, förbättrad föräldraförsäkring och återställd kompensation inom delpensionen.

Fackföreningsrörelsen ser angrepp mot facklig-politisk samverkan som uttryck för borgerliga politikers vilja att utöva förmynderi och skapa hot mot medlemmarnas fri- och rättigheter. Det är inte att undra över att de fackligt aktiva efter sådana angrepp vill vidmakthålla och utbygga samverkan med socialdemokratin.

Detta samarbete sker i olika former, inom olika förbund och i olika delar av landet. Jag kommer själv från ett starkt industrialiserat län med en procentuellt hög kollektiv anslutning. Den är historiskt betingad och går tillbaka till år 1905, då partidistriktet i Sörmland bildades och då man lyckades placera en av de första kroppsarbetarna, smeden E. C. Kropp, här i riksdagen.

Eskilstunas metallarbetare har under alla år kollektivt stått kvar i partiet.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Kollektivanslutnings-
frågan*

Jag är övertygad om att det har berott på en djupt upplevd samhörighet med den politiska grenen av arbetarrörelsen. Medlemmarna har sett syftet med kollektivanslutningen vara att ge dem möjlighet att påverka samhällsutvecklingen i en för dem positiv riktning. Det fackligt-politiska samarbetet bygger på att ensam sällan är stark i den fackliga och politiska kampen och att starka fackliga och politiska organisationer utgör en viktig förutsättning även för löntagarnas individuella frihet.

Men trots allt vad jag här har sagt vore det fel att påstå att kollektivanslutningen i dag är obestridd i arbetarrörelsens egen debatt som en tidsenlig form för medlemskap i det socialdemokratiska partiet. I stället har, som jag ju påpekat, inlemts en process i omprövande riktning, som nu i år har utmynnat i partistyrelsens enhälliga förslag om individuell anslutning, att man skall i stadgarna enbart öppna möjligheter för individuell anslutning av enskild person till arbetarpartiet socialdemokraterna. Den förändring av det politiska samarbetet mellan arbetarrörelsens politiska och fackliga gren som partikongressen med all sannolikhet kommer att besluta om nästa år ligger väl i linje med vad inte minst många av våra yngre medlemmar arbetat för, nämligen att införa ett system som undanröjer varje tvivel om att den enskilde själv har avgörandet i sin hand, då han ansluter sig till ett politiskt parti.

Då det socialdemokratiska partiet står inför detta beslut efter en lång historisk utveckling, är det märkligt att de borgerliga partierna framhårdar i sina krav på lagstiftning. Särskilt gäller detta folkpartiet och centern, som tidigare har visat medvetenhet om att det föreligger starka principiella skäl att undvika lagreglering på föreningsrättens område. Nu kräver man lagstiftning i oträngt mål och rent av, som framgår av reservationen, som en preventiv åtgärd. Det är uttryck för en förvånansvärd principlöshet i klar strid mot andemeningen i regeringsformens regler om skydd för föreningsfriheten.

Det är glädjande om riksdagsmajoriteten, som det nu ser ut, motsätter sig en sådan klåfingrighet från statsmakternas sida. Det socialdemokratiska partiet ges därigenom möjligheter att under den tid det behöver förändra sina stadgar och sin beslutsstruktur. Jag vill starkt understryka att slutresultatet av beslutsprocessen inte får bli någon försvagning av det fackligt-politiska samarbetet. Att förslaget om avskaffande av kollektivanslutningen kunnat läggas fram beror på att enighet förelegat om att man, då den historiskt betingade ordningen för samarbetet upphör efter 90 år, måste skaffa garantier för en utbyggd samverkan av annat slag mellan arbetarrörelsens politiska och fackliga del.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan om avslag på motionerna om införande av lagstiftning om anslutning till politiskt parti.

Anf. 5 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Olle Svensson anser att vi på den borgerliga sidan bör känna tillfredsställelse över att den socialdemokratiska syndaren tydligen nu bättrat sig. Men hur skall man kunna känna tillfredsställelse över en sådan hantering av denna fråga som socialdemokraterna tillåter sig? I stället för att direkt avskaffa denna kränkande anslutningsform, som inte hör hemma i en

demokrati, kommer man med krystade bortförklaringar om att ett mångårigt utredningsarbete krävs.

Känns det inte besvärande, Olle Svensson, att ha så liten tilltro till rörelsens förmåga att kunna klara av en så enkel sak som denna? Känns det inte besvärande att inte tilltro medlemmarna en sådan angelägen vilja att tillhöra partiet att de direkt kan bli medlemmar på frivillighetens väg?

Jag hävdar med bestämdhet att risken är uppenbar för att ett eventuellt kongressbeslut nästa år rivs upp, om socialdemokraterna får egen majoritet i riksdagen efter 1988 års val. Och jag vidhåller att miljonerna från de kollektivanslutna medlemmarnas avgifter spelar en mycket stor roll för det socialdemokratiska partiets hängivna försvar av anslutningsformen.

Slutligen konstaterar jag att Olle Svensson bekräftar att vi moderater alltid konsekvent hävdat att kollektivanslutningen skall avskaffas.

Anf. 6 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Olle Svensson efterlyser nya tonfall i den här debatten, och det kan kanske vara befogat. För oss är det emellertid en nyhet i den här debatten att socialdemokratiska partiet i partistyrelsen har beslutat föreslå upphävande av den kollektiva anslutningsformen till partiet. Jag vill fråga: Har det hänt förr att partikongresser gått emot beslut av partistyrelsen? Den långa avvecklingsperiod som nu är skisserad är i varje fall värd att kritisera.

Socialdemokraterna talar alltid om – och det gör nu också Olle Svensson – organisationers frihet. I detta sammanhang är det först nu som man talar något litet om enskilda människors frihet.

Vid Bo Toressons besök i konstitutionsutskottet ställde jag denna fråga till honom: Har Bo Toresson ingen förståelse för enskilda människors rätt att slippa bli medlemmar i ett visst parti grundat på beslut av en grupp? Jag tycker att en god demokrat bör kunna ge oss ett klart besked på den punkten.

Då svarade Bo Toresson: Svaret är ja. Vi har förståelse för den synpunkten. Det är bakgrunden till partistyrelsens beslut.

Det är alltså först nu som förståelsen för enskilda människors synpunkter i den här frågan har växt sig så stark att man kan verbalisera den.

Vi har hela tiden tyckt att fri opinionsbildning i den här frågan är att föredra. Men tyvärr är det så att om inte hot om lagstiftning hade förelegat, så hade säkerligen inte en viss rörelse i dag varit på gång inom det socialdemokratiska partiet. Jag vill påminna om partikongressen för två år sedan som hyllade den kollektiva anslutningsformen. Tongångarna är något annorlunda nu, det skall medges. En dörr har ställts på glänt, men vår erfarenhet och vår besvikelse är av den arten att vi anser det nödvändigt att fullfölja lagstiftningsförslaget för att inte socialdemokratin skall återfalla i en än mer utdragen avvecklingsperiod än de fyra år som nu skymtar. Det är otroligt lång tid man vill ha på sig för avveckling av den kollektivanslutning som vi har kritiserat under många år – med all rätt.

Anf. 7 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att ge Olle Svensson ett erkännande, när han ironiserar över att vi inte tidigare har gått in för lagstiftning. Han har all rätt att ironisera, för det var naturligtvis ett stort misstag att vi inte redan från

början otvetydigt krävde lagstiftning mot detta principiellt högst betänkliga oskick som socialdemokraterna har ägnat sig åt så länge. Vi var naiva nog att inbilla oss att socialdemokraterna skulle ta hänsyn till de uttalanden som riksdagen fattat beslut om med stor majoritet år efter år. Vi borde naturligtvis snabbt ha kunnat konstatera redan efter första året, då socialdemokraterna blankt struntade i vad riksdagen hade beslutat, att detta inte var någon väg att fortsätta på. Jag kan alltså hålla med Olle Svensson om att han där har en poäng. Vi vaknade för sent i den här frågan, och vi har agerat för tamt.

Det är först nu sedan centern lade fram sitt lagförslag och fick det lagrådsgranskat som det har blivit någon rörelse i rörelsen i den här frågan. Det visar en grundläggande attityd inom socialdemokratin: man bryr sig inte om riksdagens beslut förrän risken finns att det kommer en tvingande lag.

Detta förhållande illustreras ju också av att Olle Svensson inte med ett ord berörde principfrågan. Han gjorde en exposé över gångna tider, och det må han ha rätt att göra, men det har inte med denna debatt att göra. Det är ju en principfråga som det gäller. Det skulle vara mycket intressant att någon gång i något sammanhang få höra en socialdemokrat erkänna att det här gäller grundläggande politiska och demokratiska rättigheter och en mycket viktig integritetsfråga.

Just det förhållandet att man över huvud taget inte tycks fatta detta gör att det blir angeläget med en lag som skyddar dessa rättigheter för den enskilde individen. Jag förstår fortfarande inte på vilka grunder Olle Svensson och även andra kan säga att en lag som skyddar den enskilde individens rättigheter är ett intrång i föreningsrätten. Om så skulle vara, vilket skall gå före, Olle Svensson?

Anf. 8 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först bara ett besked: Jag berörde ju den principiella frågan om den enskildes rätt att själv avgöra. Jag beskrev den inställning som många yngre medlemmar av partiet i dag har, nämligen att det borde införas ett system som undanröjde varje tvivel om att den enskilde själv har avgörandet i sin hand huruvida han skall vara ansluten till visst parti. Det var en viktig synpunkt i den debatt som har förts.

Men vad som förvånar mig i Bertil Fiskesjös anförande, men inte i Hans Nyhages, är att Bertil Fiskesjö nu betraktar det som en naivitet att folkpartiet och centern visat tveksamhet när det gällt att ingripa med lagstiftning inom ett område där de fria organisationerna verkar. Så här sade centerns företrädare Sven-Erik Nordin den 19 november 1980: "— — — det finns en rågång mellan vår uppfattning och moderaternas om hur den här frågan skall lösas. Som jag sade inledningsvis vill moderaterna lagstifta mot kollektivanslutningen. Det vill med andra ord säga att vi skall i princip föreskriva regler för hur enskilda organisationer ordnar sitt inre liv.

Jag undrar om moderaterna har tänkt igenom den här frågan ordentligt, för vi kan inte se frågan isolerad från andra förenings- och organisationsfrågor."

Sven-Erik Nordin framhöll i ett annat sammanhang på samma tema att organisationerna "bär upp vår svenska demokrati. Just deras frihet att forma

sitt inre liv är grunden för deras betydelse. Varje försök att genom lag reglera partiernas inre liv måste därför avvisas.”

Nu anses alltså den inställningen vara naiv. Bertil Fiskesjö har varit ordförande i konstitutionsutskottet. Jag är verkligen förvånad över denna principlöshet i hans resonemang.

Lägg dessutom märke till att det i dag, när det är klarlagt att ett förslag om avskaffande av kollektivanslutningen har lagts fram, trots detta i reservationen framförs ett förslag om bibehållande av kravet på lagstiftning. Det föreslås alltså i reservationen att man även om kollektivanslutningen avskaffas skall ha kvar denna reglering på organisationsområdet, nämligen som en beredskapsåtgärd. Det är enligt min uppfattning klåfingrigt och principvidrigt.

Anf. 9 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Nu tangerade Olle Svensson något litet den principiella frågan. Han sade nämligen att denna fråga bland många yngre personer uppfattas som en principfråga. Han sade ingenting om vad *han* tycker i frågan och ingenting om vad det socialdemokratiska partiet möjligen kan tycka i denna viktiga principfråga, och det är det väsentliga i detta sammanhang. Anser man att det är en viktig principiell fråga att låta den enskilde medborgaren själv bestämma i vilket parti han eller hon skall vara medlem, eller anser man det inte? Menar man att det är något som den socialdemokratiska partistyrelsen skall besluta om eller något som 20 personer församlade på ett fackligt möte skall besluta om för tusentals människor? Hur ser Olle Svensson och det socialdemokratiska partiet på denna grundläggande principiella fråga?

Jag förstår vidare att Olle Svensson sög på den karamell som jag gav honom, och det tycker jag att han kan få göra. Det har naturligtvis varit naivt av oss att tro att den mäktiga socialdemokratiska partiapparaten skulle bry sig ett skyvatt om uttalanden som vi antar med majoritet här i riksdagen, om dessa på något sätt skulle missgynna det socialdemokratiska partiet. Man begriper inom det socialdemokratiska partiet inte det språket, och detta är orsaken till att vi varit tvungna att gå vidare med kravet på lagstiftning. Det var i det sammanhanget som jag sade att vi hade varit naiva.

Sedan frågade Olle Svensson: Till vad skall vi i grundlagen ha en garanti för en mänsklig rättighet, om det inte längre föreligger något brott emot den? Men sådana garantier har vi när det gäller mängder av rättigheter. Vi har i regeringsformen ett helt kapitel med sådana. Jag kunde räkna upp den ena rättigheten efter den andra som vi naturligtvis inte tror att samhället skall förbryta sig emot dagligdags. Vi har dem som en garanti för att man inte skall börja tafsa på dessa rättigheter.

Menar Olle Svensson att vi skall avskaffa fri- och rättighetskapitlet i grundlagen bara därför att vi i regel inte bryter mot de bestämmelser som finns i detta? Det är i så fall en ny ordning för att grundlagsmässigt reglera fri- och rättigheter. Kravet på lagstiftning är således enligt min mening väl berättigat.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Kollektivanslutnings-
frågan*

Anf. 10 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Med anledning av debatten om organisationers frihet anser vi från folkpartiets sida självfallet att de liberala och demokratiska friheterna ger människor rätt att delta i organisationsliv och att bilda opinion för de åsikter de har gemensamma med andra. Förekomsten av fackföreningar och folkrörelser är en omistlig del av vårt samhälle. Den bidrar till mångfalden, ger röst åt människor som annars skulle ha svårt att göra sig hörda och skolar också kommande generationer. Vi liberaler, som ofta har våra rötter i folkrörelser, vill att starka och aktiva organisationer skall finnas och av och till måste värnas.

Men det finns också konflikter på detta område. Särintressen kan hämma och försvåra hävdandet av medborgarnas gemensamma intressen såsom dessa kommer till uttryck i de allmänna valen. Därför har vi från folkpartiets sida angripit de korporativistiska tendenser som kan skönjas i vårt samhälle. Allmänintresset måste alltid vara överordnat särintresset för att politiken inte skall förvandlas till ett förhandlingsspel mellan olika särintressen.

Starka organisationer kan vidare komma i konflikt inte bara med allmänintresset. Trots att organisationerna i sig vilar på demokratiska fri- och rättigheter kan en konflikt uppstå mellan deras agerande och andra individuella fri- och rättigheter, och kollektivanslutningen är ett exempel på detta. I denna konflikt måste, hävdar vi från folkpartiets sida, individens rättigheter vara överordnade kollektivets. Denna rätt har socialdemokratiska partiet trampat på i tillräckligt många år. Vi har väntat att någonting skulle ske, men det har dröjt. Lagförslaget har tvingat fram åtgärder inom det socialdemokratiska partiet. Jag tror att det är angeläget att fortsätta denna press, och därför framförs lagförslaget.

Anf. 11 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Än en gång konstaterar jag att Olle Svensson understryker moderata samlingspartiets konsekventa handlande i denna fråga genom åren. Men jag konstaterar också att Olle Svensson lika konsekvent undviker att ge en reell förklaring till att socialdemokraterna inte avvecklar kollektivanslutningen före 1988 års val. Det dröjsmålet inger onekligen, herr talman, stora farhågor.

Anf. 12 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Den här debatten har utvecklats på ett mycket intressant sätt. Det är alldeles riktigt att här finns en avvägning av olika intressen. Den har spelat en stor roll i socialdemokraternas berednings- och beslutsprocess på det här området. I den processen har vi nu kommit fram till att enhälligt från partistyrelsen – jag deltog själv i partistyrelsemötet – lägga fram ett förslag om avskaffande av kollektivanslutning av enskild medlem till arbetarpartiet socialdemokraterna, att slopa den bestämmelsen i partistadgan.

I det läget fullföljer moderaterna kravet på lagstiftning. Det är tydligt att de vill gå längre när det gäller att angripa föreningsrätten. Det har framgått av tidigare motioner, och det är alltså fullt konsekvent. Men då måste väl Bertil Fiskesjö medge att det är trist att centern, som i grundlagberedningen sade att det är nödvändigt att visa stor varsamhet i fråga om lagreglering av

organisationernas inre verksamhet, inte är beredd att avvakta socialdemokratiens handläggning av den här frågan. Jag tycker att det är mycket egendomligt. Det innebär ju att man trampar in på ett område som avvisades också av fri- och rättighetsutredningen, när den tog ställning till det kapitel i RF som berör fri- och rättigheter. Förslaget att vi skulle föra in en bestämmelse om förbud mot kollektivanslutning avvisades då. Ni vill nu alltså föra in en lag som är tvivelaktig utifrån kravet att man inte skall reglera på områden där de fria organisationerna verkar.

Jag tycker att debattens slutsats är självklar: Riksdagen bör avvisa lagförslaget. Därmed kan vi komma in i en diskussion av dessa svåra avvägningsfrågor i en lugnare atmosfär än tidigare. Det borde ha uttryckts större tillfredsställelse över detta även från de borgerliga talarna.

Anf. 13 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Systemet med kollektivanslutning av fackföreningsmedlemmar till det socialdemokratiska partiet uppstod i arbetarrörelsens tidiga skede. Det var då ett uttryck för samverkan mellan arbetarrörelsens fackliga och politiska grenar.

Men kollektivanslutningen har varit omdiskuterad och omstridd inom arbetarrörelsen praktiskt taget från början. Åtskilliga fackliga möten har ägnats åt denna fråga. På arbetsplatserna har diskussionerna varit livliga.

Av pressdebatten kan man förledas tro att kollektivanslutningens vara eller inte vara blivit en stridsfråga först när borgerliga partier krävt lagstiftning.

Kommunisterna har genom årtiondena bekämpat denna form av medlemsanslutning till politiskt parti, men vi har inte krävt lagstiftning mot kollektivanslutningen utan i stället ansett att arbetarrörelsen själv borde avskaffa den. En anslutningsform där människor blir medlemmar i ett politiskt parti genom andras beslut är stötande och oacceptabel. Vi har samtidigt hävdats uppfattningen att samverkan mellan den fackliga rörelsen och arbetarrörelsens politiska partier är nödvändig, men att denna samverkan skall grundas på självständiga organisationer och på att partierna för en politik som svarar mot fackföreningsfolkets intressen.

Även om kollektivanslutningen kan förklaras historiskt, så är den inte berättigad i dag. Den har blivit en belastning och till skada för en naturlig samverkan inom arbetarrörelsen, en kvarnsten om halsen, som L.O-ordföranden Stig Malm uttryckt saken.

Nu verkar det emellertid som om denna form för anslutning till det socialdemokratiska partiet snart bara är historia.

Den socialdemokratiska partistyrelsens förslag till nästa partikongress innebär att medlemskap skall grundas på enskild anslutning. Därmed kommer socialdemokraterna att rekrytera medlemmar på samma sätt som andra partier.

Förslaget svarar mot allt starkare stämningar inom arbetarrörelsen, men också mot riksdagens upprepade uttalanden att kollektivanslutningen bör avskaffas av det parti som tillämpar denna form.

Det kan beklagas att det gått så långsamt att komma fram till detta beslut. Det verkar som om vissa partistrateger funnit denna form så bekväm att man

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Kollektivanslutnings-
frågan*

slagit dövörat till mot krav på avskaffande av kollektivanslutningen. Det har behövts att stora fackliga organisationer lämnat kollektivanslutningen. Det har behövts klarspråk från LO-ordföranden. Det har behövts klara signaler från vpk om att tålmodet kan ta slut och att en lagstiftning kan bli följden om inget görs, för att socialdemokraterna äntligen skulle fatta ett naturligt beslut.

I detta sammanhang vill jag gärna, herr talman, säga till herrar Nyhage, Stensson och Fiskesjö att ni nog får bestämma er när det gäller vpk:s politik. Ni hävdar dels att vpk och Lars Werner med sina uttalanden har framtingat socialdemokraternas reträtt, dels att vårt motstånd mot kollektivanslutningen är munnens bekännelse, när vi inte kräver lagstiftning i dag efter att – enligt er egen mening – ha framtingat denna reträtt.

Dessa båda ståndpunkter går faktiskt inte ihop. Ni får bestämma er! Kommunisternas kamp mot kollektivanslutningen är av mycket äldre datum än er.

Det finns en del saker som kanske bör uppmärksammas i detta sammanhang. När socialdemokraterna nu söker nya samarbetsformer, som Olle Svensson talat om, vill de tydligen fortfarande hänga kvar vid konstlade former. Vad den s. k. organisationsanslutningen innebär är något oklart. Det skulle vara olyckligt om man skapar intryck av att vilja krängla till det samtidigt som man går in för enskilt medlemskap. Det kan bli nya "kvarnstenar"!

När jag läser den socialdemokratiska tidskriften *Aktuellt* i politiken, frågar jag mig om vissa ännu inte förstått den sakligt djupa innebörden i kritiken. Är socialdemokraterna i färd med att bygga upp ett nytt system, som redan från början kommer att vålla stark kritik?

Det finns några grundläggande fakta som både socialdemokraterna och de fackliga ledningarna bör beakta för att inte komma fel. Exempelvis: Den höga organisationsgraden inom LO-området gör att bland fackföreningsmedlemmarna finns ett stort antal som inte sympatiserar med det hittills dominerande arbetarpartiet.

Det är dessutom så att det i praktiken finns endast ett alternativ för facklig organisering inom ett yrkesområde.

Fackföreningsrörelse och politiska partier har olika uppgifter. Partierna har sina program medan fackföreningsrörelsen skall organisera alla, oavsett partipolitiska sympatier.

Det finns också en strävan att skapa en bredare löntagarfront omfattande både arbetare och tjänstemän. Även detta kan motverkas genom konstlade bindningar av fackföreningar till politiska partier.

Fackliga organisationer anslutna till det socialdemokratiska partiet innebär en fara för LO och dess förbund. En sådan ordning motverkar uppgiften för fackliga organisationer att samla alla arbetande oavsett partipolitisk hemvist.

Det finns skäl att varna för åtgärder som skapar nya problem inom arbetarrörelsen.

Om man befriar sig från en kvarnsten, bör man inte hänga dit en ny om halsen. Tänk på det, Olle Svensson och andra.

Kärnfrågan måste vara att stödet till politiska partier från fackliga

organisationer vinnas genom att det förs en politik, som svarar mot fackför-
eningsmedlemmarnas intressen. Då blir också samverkan aktiv och en
utmaning som vitaliserar hela arbetarrörelsen. Då behövs inga speciella
anordningar för den saken.

Kollektivanslutningen har blivit en följetong också här i riksdagen. Det är
snart 15 år sedan jag första gången deltog i en debatt i frågan.

Moderaterna har hela tiden krävt lagstiftning. Centerpartiet och folkpar-
tiet intog länge, i likhet med vpk, en kritisk hållning till detta krav. Därför
blev också riksdagens beslut kritiska uttalanden mot kollektivanslutningen
och uppmaningar till det parti som tillämpar den formen av anslutning att
vidta åtgärder för att avskaffa den. Det är inte i första hand genom
lagstiftning frågan skall lösas utan genom åtgärder från partiernas egen sida,
har det sagts i åtskilliga riksdagsuttalanden.

Tveksamheten mot att lagstifta i frågan har varit välgrundad. Vi har ofta
framfört åsikten att organisationernas frihet inte bör inskränkas av staten.
Självständiga organisationer är av stort värde. En lagstiftning mot olika
företeelser inom organisationerna kan få vittgående och svåröverskådliga
konsekvenser. Lagstiftning bör därför vara den sista utvägen för att komma
till rätta med olika missförhållanden. En självsanering av organisationerna
själva är den bästa vägen.

Den socialdemokratiska attityden att så länge nonchalera opinionen och
riksdagens uttalanden gav naturligtvis näring åt lagstiftningskraven. För allt
fler, även bland dem som var kritiska till lagstiftning, började lagstiftning
framstå som enda möjliga vägen att bli av med kollektivanslutningen.

Vi från vpk har i debatten lagt stort ansvar på socialdemokraterna för att
frågan skall kunna lösas på ett för arbetarrörelsen tillfredsställande sätt.
Socialdemokraterna måste visa en klar vilja att vidta åtgärder för att slopa
kollektivanslutningen. De beslut som nu fattats för att avskaffa kollektivans-
lutningen noteras därför med tillfredsställelse.

Vad riksdagen begärt kan nu förverkligas. De borgerliga partierna kräver
ändå lagstiftning. Varför? De åberöpar att riksdagens uttalanden inte
medfört någon betydelsefull förändring. Tidigare kan detta ha haft giltighet,
men nu har ändå steg tagits mot den självsanering som riksdagen begärt. Då
säger reservanterna att lagstiftning kommit att framstå som den enda
framkomliga vägen.

Det finns inga garantier för att den socialdemokratiska partikongressen
går på partistyrelsens förslag om enskild anslutning, säger reservanterna
vidare. Vi bör dock utgå från att förslag föreläggs kongressen om ett
avskaffande av kollektivanslutningen. Skulle beslutet bli ett annat kommer
naturligtvis frågan i ett nytt läge, men detta kan inte utgöra motiv för att i dag
lagstifta. Motionsrätt finns ju redan i januari 1988.

Den socialdemokratiska partistyrelsens förslag innebär att kollektivanslut-
ningen kommer att vara helt avskaffad först 1991, säger reservanterna. Även
vi har haft synpunkter på tiden, men partisekreterare Bo Toressons
förklaringar inför utskottet bör inte helt underkännas. Omställningen tar
tydligtvis viss tid. Det är möjligt att vi i vpk är något mer tålmodiga än de
borgerliga partierna. Vi har ändå i 70 år, så länge vårt parti har existerat,
slagit mot kollektivanslutningen – de borgerliga har upptäckt frågan först ett

halvt sekel senare! I varje fall kan inte den angivna tidsplanen vara motiv för att lagstifta. Avgörande måste vara att kollektivanslutningen upphör.

Som ytterligare ett skäl för lagstiftning anförs i reservationen, att även om kollektivanslutningen upphör om några år kan en lagstiftning vara motiverad för att förhindra att samma företeelse återkommer i framtiden. Om kollektivanslutningen nu avskaffas torde det vara för all framtid. Att stifta lag för att förhindra en upprepning av en företeelse som överlevt sig själv verkar något långsökt.

I mitt särskilda yttrande till utskottsbetänkandet har jag betecknat det som anmärkningsvärt att de partier som i likhet med vpk länge intog en kritisk hållning till lagstiftning – dvs. centern och folkpartiet – i det nya läge som nu uppstått fortfarande kräver lagstiftning. Om syftet varit att bli av med kollektivanslutningen kan vi nu se resultatet av dessa strävanden. Det bör vara avgörande.

Låt mig slutligen, herr talman, erinra om vad vpk tidigare anfört, nämligen att kollektivanslutning av medlemmar till politiskt parti inte är principiellt försvarbar och strider mot demokratiska principer. Vi har också stått för uppfattningen att det i första hand är genom opinionsbildning som det parti som tillämpar denna kollektivanslutning bör förmås att avskaffa den, så att som partimedlemmar registreras endast de som individuellt begär inträde i partiet. I denna opinionsbildning har vi aktivt deltagit genom årtiondena. Resultaten kan nu skönjas.

Vi har emellertid också klart markerat behovet av samverkan mellan fackföreningsrörelsen och arbetarrörelsens partier – därvidlag skiljer sig vår uppfattning klart från de borgerligas synsätt. Förutsättningar har nu skapats för att nödvändig samverkan kan utvecklas och stärkas på naturlig grundval.

Anf. 14 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jo, Nils Berndtson, våra uttalanden om vpk:s roll i det här sammanhanget går verkligen ihop! Det behövdes bara ett uttalande från den socialdemokratiska partistyrelsen – om vilket vi inte har minsta garanti för att det kommer att förverkligas – för att vpk skulle underordna sig och de facto garantera att kollektivanslutningen finns kvar tills vidare. Mer angelägen är således inte denna fråga för vpk.

Möjligheterna finns ju just i dag, herr talman, att se till att kollektivanslutningen per omgående försvinner. Vpk har chansen att verkligen visa att de menar allvar med det de säger. Dess värre tyder allt på att vpk inte tänker ta den chansen.

Vpk har möjlighet att bli historiskt i dag. Nils Berndtson, genom att medverka till att ett i högsta grad demokratiskt beslut fattas.

Anf. 15 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Hans Nyhage säger att det bara är ett uttalande som vi har att grunda vårt ställningstagande på. Ja, men det är ett uttalande som ligger helt i linje med vad riksdagen vid upprepade tillfällen har begärt, nämligen en klar viljeyttring från det socialdemokratiska partiet att det är berett att ta steg för att avskaffa kollektivanslutningen. Det vore märkligt om vi då inte skulle ta fasta på detta förhållande och avstå från lagstiftningskravet som ändå rests

med stor tveksamhet av alla utom av moderaterna. Moderaterna har kanske mer långtgående syften. De är de enda som hela tiden krävt lagstiftning.

Låt mig erinra om att 1977, då de borgerliga hade majoritet i riksdagen, avvisades det moderata lagstiftningskravet med hänvisning till den debatt som då fördes inom det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen – märk väl, den debatt som fördes. Då skrev den borgerliga utskottsmajoriteten att utskottet hyste starka förhoppningar att frågan kunde komma att lösas inom en snar framtid. Och nu har vi ju kommit ännu längre än till en debatt. Nu föreligger ändå ett förslag som kan innebära att kollektivanslutningen äntligen avskaffas.

Jag måste också säga några ord med anledning av att de borgerliga slår sig för bröstet och talar om sin kamp. Hans Nyhage talar om att vpk skulle kunna bli historiskt. Vpk har sin historia när det gäller att bekämpa kollektivanslutningen. Jag antydde detta i mitt anförande. Låt mig helt stillsamt säga till Hans Nyhage att jag bekämpade denna form för medlemsanslutning redan för mer än 40 år sedan på arbetsplatser och i fackföreningar. Jag har deltagit i arbetet att skapa opinion mot kollektivanslutningen. Därför ser jag med tillfredsställelse att detta arbete nu tycks ge resultat.

Anf. 16 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Visst har vpk sin historia när det gäller kollektivanslutningen, men särskilt ärofull är den ju inte. Riksdagen har inte uttalat sig för att kollektivanslutningen skulle avskaffas någon gång på 1990-talet. Riksdagen har uttalat sig för att den skall avskaffas fortast möjligt. Det behövs sannerligen inte några fyra, eller snarare 15, år av utredningsarbete för att klara en så enkel sak som denna.

Vi har nu alltså möjlighet att se till att kollektivanslutningen försvinner i stort sett per omgående. Kommunisterna har möjlighet att medverka därtill. Gör det, Nils Berndtson!

Anf. 17 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Vad är ärofullt. Hans Nyhage? Är det att inom arbetarrörelsen medverka till att den själv sanerar ett område där vi alla upplever att förhållandena varit klart otillfredsställande? Jag tycker inte äran finns hos moderaterna som med lagstiftningskravet uppenbarligen har velat gå betydligt längre än till att bli av med själva kollektivanslutningen.

Jag erinrar om att förra gången vi behandlade frågan skedde detta samtidigt som vi behandlade moderatmotioner som föreslog ganska allvarliga ingrepp i organisationsfriheten. Där klagades det över fackliga organisationers agerande i frågor som etableringskontroll, näringsförbud och hur enskilda företag sköter sina åligganden gentemot det allmänna osv. Det är ju där skillnaden ligger, Hans Nyhage. Vi menar att det skall vara samverkan inom arbetarrörelsen. Ni vill slå sönder denna samverkan. När det gäller att tala om ärorik historia måste jag säga, att på samma sätt som socialdemokraternas långa vägran att ta fasta på riksdagens uttalanden har gynnat lagstiftningskravet, så har moderaternas agerande gynnat kollektivanslutningen. Anhängare av kollektivanslutning har alltför enkelt kunnat försvara denna underliga form genom att visa på moderaternas allmänna negativa

hållning till fackföreningsrörelse och arbetarrörelse. På så sätt har de som ivrigast krävt lagstiftning mot och försvararna av kollektivanslutning balanserat varandra.

Talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 18 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Vi har under många år i den här kammaren diskuterat kollektivanslutningen. Man har ofta från majoritetens sida försvarat denna i högstämda ordalag. Men låt mig plocka ner detta till vad det egentligen handlar om. Det är två saker, nämligen pengar och medlemsantal. Hur går det då till att bli kollektivansluten? Förvisso är processen olika inom olika fackliga avdelningar. Men man fattar ett beslut på ett fackligt möte där majoriteten bestämmer att samtliga medlemmar i avdelningen skall bli medlemmar hos socialdemokraterna. Jag tror inte att det har hänt någon gång ännu att man i tidningsannonser för att ett fackligt möte skall äga rum har talat om att där skall beslutas om medlemskap hos socialdemokraterna. Man döljer detta, ja, man gömmer det, herr talman. Det innebär också, på grund av dagens centralisering av fackliga organisationer, att det ofta händer att människor som inte har möjlighet att gå på ett möte, som inte blir kallade dit och inte får lov att delta, ändå blir anslutna till ett politiskt parti.

Sedan sägs det att man kan reservera sig. I en del fall kan man det, men framför allt finns här ett sammelsurium av besvärligheter. Jag vill påstå att man gör allt detta för att så få människor som möjligt skall reservera sig. Själv blev jag kollektivt ansluten till socialdemokraterna 1969. Jag har skrivit två stycken brev till Metall-Fyran i Malmö och begärt att få slippa detta medlemskap. I andra sammanhang fungerar det på det här sättet i vårt samhälle, att är man myndig kan man, baserat på sin namnteckning, skapa avtal och komma överens om saker och ting. Men att skicka ett brev med sin egen namnteckning till en facklig organisation och begära att slippa medlemskap i ett politiskt parti, det går inte alltid.

Det är också uppenbart att många människor inte känner till att de är medlemmar hos socialdemokraterna. Det har mängder av undersökningar visat sedan lång tid tillbaka. Vi har också hört en majoritet av LO:s medlemmar säga att detta är en felaktig anslutningsform. En del av dem känner inte till att de är medlemmar, trots att deras avdelning har anslutit dem. Jag skulle faktiskt vilja föreslå utskottets talesman Olle Svensson att följa med ner på Kockums en dag. Se efter om det finns en lucka i almanackan! De Kockumsanställda har sedan många år tillbaka varit kollektivt anslutna till socialdemokraterna. Gå ner till Kockums och ställ den enkla frågan: Är du medlem i ett politiskt parti? Jag tror att Olle Svensson skulle bli mycket oroad över det stora antal som skulle säga: Nej, vi är inte medlemmar i något politiskt parti – trots att de i verkligheten är det.

Jag talade också om besvärligheterna att reservera sig. I dag har vi stora avdelningar, men man kan inte reservera sig per brev. Man måste transportera sig till en avdelning mellan kl. 16 och 18 en tisdag eller torsdag och skriva

på en särskild blankett. Detta kan inte vara vettigt. Det måste vara förnedrande för den enskilde individen.

Detta är möjligt, herr talman, därför att facket kan gå utanför den lagstiftning som gäller för alla andra. Vi har en lagstiftning i Sverige som kallas marknadsföringslagen. Där talar man om negativ avtalsbindning. Det innebär att man inte kan besluta något för en person där denne inte har tagit ett eget initiativ. Detta kan facket kringgå i dag tack vare den föreningsfrihet vi har i Sverige. Man kan alltså tvinga in människorna i något som de inte alltid vill vara med i.

Jag sade i början av mitt anförande att detta handlar om två saker, pengar och medlemskap, och det gör det. Ungefär 25 milj. kr. om året får socialdemokraterna in, baserat på medlemsavgiften. Det har också nämnts i debatten att ungefär var tredje LO-medlem är kollektivansluten. Denna siffra är alldeles för låg. Om man ser på de fem största LO-förbunden visar det sig att 860 000 är kollektivt anslutna. De siffror som här figurerar på 600 000–700 000 stämmer alltså inte, utan det handlar om närmare en miljon LO-medlemmar. Förvisso röstar icke alla de människorna på socialdemokraterna i de allmänna valen.

Kommunalarbetarförbundet har t. ex. drygt 400 000 kollektivanslutna. En annan intressant siffra, om man nu skall fortsätta med siffror, återfinns hos Handelsanställdas förbund, som alltså har sina medlemmar utspridda på massvis av små arbetsplatser, där man definitivt inte har någon kontakt med facket. 82 % av Sveriges snabbköpskassörskor är medlemmar hos socialdemokraterna. Detta beror på att man kan fatta beslut över huvudet på dessa människor.

Jag har läst det betänkande som vi i dag diskuterar. I en intervju säger partisekreterare Bo Toresson att framöver skall man inte skicka in pengarna i klump till socialdemokraterna, utan man skall, ifall man beslutar sig för anslutning, skicka in pengar i förhållande till antalet individuella medlemmar hos partiet. Det tror jag inte ett ögonblick på. Dessa inkomster skulle kunna bli mycket små framöver. Vi har sett, herr talman, hur vissa avdelningar har provat att slopa kollektivanslutningen och återgå till den form som gäller för alla andra partier, dvs. individuellt medlemskap. En avdelning nere i Småland hade en mycket intensiv kampanj för att få de tidigare kollektivt anslutna medlemmarna att bli frivilliga medlemmar. Slutresultatet blev 10 %. Man gjorde ett cirkusnummer, måste jag beteckna det som, i Värmland. Där sade man att nu skall vi icke längre vara kollektivt anslutna, utan vi skall prova individuell anslutning. Det visade sig att slutresultatet blev att bara ett fåtal procent blev individuella medlemmar av de tidigare till hundra procent kollektivt anslutna. När man upptäckte att det var så få människor som var intresserade av att bli individuellt anslutna gjorde man akrobatnumret att ta tillbaka den gamla formen och kollektivanslöt allesammans.

I dag har frågan ställts om man kan lita på att socialdemokraterna vid sin partikongress kommer att ta beslutet om att avskaffa kollektivanslutningen.

Herr talman! Man behöver inte läsa så mycket i bladen för att konstatera att det finns en stark opinion för ett bibehållande av kollektivanslutningen.

Min kollega Lars-Erik Lövdén talar i Metallarbetaren nr 46 i år om att ett

slopande av kollektivanslutningen är ett hot mot den fackligt-politiska samverkan som han anser vara ett måste för att nå politiska framgångar. Lars-Erik Lövdén kommer liksom jag från Malmö, och det är kanske inte alltid så bra att ha ett sådant samband. Som bekant förlorade socialdemokraterna valet i Malmö. Metalls avdelning 4 i Malmö antog den 19 november ett uttalande om att kämpa för att bibehålla kollektivanslutningen, och man förnyade den t. o. m.

Det har talats om den senaste I.O-kongressen, och skall man gå efter vad som hände där, finns stora chanser för att man även framöver kommer att behålla kollektivanslutningen. Av 23 talare var 22 förespråkare för kollektivanslutning.

Herr talman! Det skulle vara en tveksam form av demokrati om socialdemokraternas partistyreelse skulle diktera vad man skall bestämma på partikongressen. Om så är fallet måste jag och många andra ställa oss frågan: Varför har man en partikongress, om man tar besluten i förväg?

Herr talman! Vpk vågar icke följa med det tåg som hade inneburit att vi i dag hade fått ett besked om att det inte längre är tillåtet att kollektivt ansluta människor till ett politiskt parti. Av debatten framgår att man i vpk internt anfört kritik mot riksdagsgruppen därför att den inte har vågat gå med på de borgerliga förslagen. Det må vara vpk:s egen sak att klara av den problematiken. Nils Berndtson säger här att han deltagit i kritiken mot kollektivanslutningen under 40 år. I dag, 1986, har vi ännu inte kommit längre än att vi skall vänta ytterligare ett år på att den kanske skall försvinna. Jag tror icke att kollektivanslutningen tas bort, därför att det skulle innebära ett medlemsras och ekonomiska problem för socialdemokraterna. 25 milj. kr. snyter man inte ur näsan, herr talman!

Anf. 19 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Som reservant, inte till detta betänkande utan till den kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet, som min fackförening beslutat om, ser jag dagens betänkande som historiskt. Det är en seger för den demokratiska tanken att varje individ skall ha den självklara rätten att själv välja politiskt hemvist. Länge har socialdemokratin ansett att föreningsrätten står över denna demokratiska rättighet. Det är tillfredsställande att socialdemokraterna nu själva skall avskaffa den motbudande kollektivanslutningen. Därmed undviker man att riksdagen tvingas ta till en lagstiftning, som i den borgerliga tappningen innebär mycket stora tveksamheter.

När socialdemokraterna nästa höst på sin kongress avskaffar kollektivanslutningen är den nära 90-åriga anslutningsformen till ända. Vi kommunister har varit motståndare till denna kollektivanslutning under 70 år, ända sedan partiet bildades. Det är framför allt vi kommunister som i fackföreningarna har krävt kollektivanslutningens upphörande, och vi har även fått gehör för dessa förslag. Många fackföreningar har – inte minst under senare år – själva avskaffat kollektivanslutningen.

Socialdemokraterna har alltid hävdat att kollektivanslutning av fackets medlemmar är ett uttryck för facklig-politisk samverkan. Nu skall den ersättas med något annat. Utöver att man planerar att bygga upp nya socialdemokratiska arbetsplatsorganisationer och anslå rundhända summor

till SAP, finns det färdiga planer på att ansluta den fackliga organisationen till det socialdemokratiska partiet.

Vi i vpk är bestämda motståndare till detta "alternativ", och vi vill bestämt varna fackföreningsrörelsen att anta denna modell att ansluta organisationen till det socialdemokratiska partiet. Fackföreningsrörelsen måste vara självständig och suverän att i program lägga fast sina målsättningar och fackligt-politiska krav på alla områden liksom att besluta om politiskt, ekonomiskt och annat stöd till partier. Partier kan vinna inflytande och auktoritet i andra organisationer bara genom dess medlemmars aktiva arbete. Tjänstemannarörelsens partipolitiska obundenhet har heller aldrig hindrat något parti att vinna stöd bland tjänstemännen.

Vpk försvarar alltså fackföreningsrörelsens självständighet mot de borgerliga attackerna och vill stärka den fackligt-politiska samverkan inom arbetarrörelsen på politisk basis. Vpk vill därför bestämt uppmana SAP och hela fackföreningsrörelsen att, när de nu avskaffar den principiellt felaktiga kollektivanslutningen, se till att reglera förhållandet till fackföreningsrörelsen på ett principiellt riktigt sätt och avvärja den borgerliga kritiken på alla plan.

Vpk vill slå vakt om fackföreningsrörelsen så att den också i framtiden blir kampduglig. Det är en fara för hela den fackliga rörelsens framtid om man beslutar sig för den s.k. organisationsanslutningen, vilket innebär att fackföreningen ansluter sig till den lokala arbetarkommunen och att fackföreningen får representations-, motions- och nomineringsrätt i t.ex. den lokala arbetarkommunens representantskap.

Att slå vakt om fackföreningsrörelsen betyder att fackföreningsrörelsen skall vara självständig i förhållande till staten, kapitalet och de politiska partierna.

De borgerliga attackerar facket som kamporganisation, och LO-tidningen nr 46 utfärdar den politiska varningen: "Näringslivets charmoffensiv syftar till att neutralisera facket genom att köpa de anställdas lojalitet. Det handlar inte om någonting annat än att öka kontrollen över arbetskraften. I dag är även lojaliteten produktiv."

Ja, kapitalet vill att den kollektiva fackliga styrkan skall slås sönder. Det vet vi som arbetar i fackföreningsrörelsen. Dess värre har den socialdemokratiska klassamarbetsfilosofin så att säga bäddat för denna charmoffensivs framgång och dess möjligheter att slå sönder den fackliga kollektiva styrkan, som är den enda maktfaktor de arbetande har mot kapitalets makt i kraft av dess ägande.

Kampen för jämlikhet, frihet och broderskap, Olle Svensson, är i dag lika aktuell som den gången kollektivanslutningen infördes. Därför måste fackföreningsrörelsen bli den bas där denna politik har sin styrka. Fackföreningsrörelsen måste stärkas, och den fackligt-politiska styrkan vilar inte på något medlemskap i ett visst politiskt parti.

Genom att socialdemokraterna av partiegoistiska skäl nu försöker att göra facken till ett slags socialdemokratiska fackföreningar försvagas facket än mer. Den kollektiva sammanhållningen mot arbetsköparna kommer att få en allvarlig knäck med en sådan bindning.

Mot en sådan organisationsanslutning finns ju ingen reservationsrätt. Den

enda reservationsrätten är att gå ur fackföreningen, och det är väl inte denna utveckling av fackföreningsrörelsen som socialdemokraterna har tänkt sig. Nej, socialdemokrater i riksdagen och socialdemokrater i fackföreningsrörelsen: Slå vakt om fackföreningsrörelsen! Förta inte effekten av ett bra beslut genom att här fatta ett sämre beslut! Hjälp inte de borgerliga att slå sönder facket! Låt dagens betänkande bli historiskt! Reglera förhållandet mellan fackföreningsrörelse och politiskt parti på ett principiellt riktigt sätt! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 20 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Innan vi sätter punkt för denna debatt, tycker jag att ett minnesvärt uttalande av socialdemokraternas partisekreterare bör antecknas till protokollet och bevaras för historien. Det gäller det uttalande som denne fällde när partistyrelsen hade föreslagit att kollektivanslutningen skulle upphävas. Partisekreterare Bo Toresson sade då att han hoppades att efter vederbörlig bearbetning kunna vinna 30 % av de kollektivanslutna till individuella medlemmar i partiet. Han tillfogade att det *kanske* kunde gå att vinna upp till 50 % av de kollektivanslutna till medlemmar i partiet.

Det intressanta med detta uttalande är ju att partisekreteraren medger att flertalet av de kollektivanslutna inte önskar vara medlemmar av partiet. Han tror att inte ens hälften av de anslutna trots vederbörlig bearbetning önskar vara medlemmar i partiet. Detta uttalande har ett historiskt intresse.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 151 för reservationen av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ulla Orring (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

4 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:11 om följdlagstiftning till den nya förvaltningslagen (prop. 1986/87:39),

utrikesutskottets betänkande

1986/87:6 om tilläggsbudget I 1986/87, utrikesdepartementet (prop. 1986/87:25 delvis),

finansutskottets betänkanden

1986/87:8 om riksdagens revisorers verksamhet under budgetåret 1985/86 (redog. 1986/87:2) och

1986/87:9 om tilläggsbudget I för budgetåret 1986/87 inom finansdepartementets verksamhetsområde (prop. 1986/87:25 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Föredrags

finansutskottets betänkande

1986/87:7 om fortsatt kreditpolitisk lagstiftning (prop. 1986/87:27),

skatteutskottets betänkande

1986/87:10 om beskattningen av traktorer (prop. 1986/87:50) och

lagutskottets betänkande

1986/87:10 om skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter (prop. 1986/87:49).

Anf. 21 TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas finansutskottets betänkande 7 om fortsatt kreditpolitisk lagstiftning.

Fortsatt kreditpolitisk lagstiftning

Anf. 22 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! När vi nyligen här i kammaren diskuterade frågan om förlängning av allmänna prisregleringslagens tillämpning, talade jag om en årligen återkommande, tom ritualhandling. Även beträffande kreditpolitiken handlar det nu om en förlängning av en beredskapslagstiftning. Att åtgärden inte framstår som lika rutinbetonad och slentrianmässig beror väl delvis på att den inte återkommer så ofta – förlängningen har brukat gälla tre år i taget. Men dessutom har det under senare år onekligen hänt åtskilligt inom kreditpolitiken, som enligt min mening inneburit avsevärda förändringar till det bättre och som ger anledning att diskutera den önskvärda utvecklingen i framtiden.

Vid den närmast föregående behandlingen av denna fråga för nu tre år sedan ville vi moderater begränsa förlängningen till endast ett år. Kreditpolitiska utredningen hade då nyligen avgett sitt slutbetänkande, som syftade till en omfattande avreglering. Enligt vår mening borde inte förlängningen omfatta mer tid än vad som behövdes för att omsätta det utförda översynsarbetet i praktisk handling.

Riksdagsmajoriteten var den gången inte alls intresserad av någon avreglering. Men i praktiken har riksbanken steg för steg förverkligat de flesta av de tankegångar som kreditpolitiska utredningen förde fram. Av det tidigare så omfattande regleringssystemet återstår numera – sedan place-ringsplikten för försäkringsinstitut nyligen upphävts – endast den rest av rätteregleringen som utgörs av förbudet för försäkringsbolag att utge reallån eller indexlån.

Därutöver föreskriver riksbanken med stöd av lagen om kreditpolitiska medel kassakrav gentemot bankerna. Det råder emellertid allmän enighet om att detta instrument är generellt och marknadskonformt till sin karaktär – inte selektivt och reglerande. Redan kreditpolitiska utredningen föreslog att

det normalt skulle få utnyttjas av riksbanken vid sidan av gängse penningpolitiska medel såsom marknadsoperationer.

Statsskuldspolitiska utredningen, som bl. a. hade till uppgift att se över den lagstiftning som reglerar riksbankens ställning och uppgifter, har i ett enigt betänkande dragit slutsatsen att föreskrifterna om kassakrav därför bör återfinnas i den nya riksbankslagen. Proposition i ärendet väntas till våren, men med hänsyn till att vissa förslag från utredningen förutsätter grundlagsändring, kan slutligt beslut inte fattas förrän efter valet hösten 1988.

Detta betyder ändå att förlängningen av den kreditpolitiska lagstiftningens giltighetstid inte behöver omfatta tre år utan kan stanna vid två år, vilket också de borgerliga ledamöterna i finansutskottet har anfört i sin reservation. Där framhåller vi också att den mellanliggande tiden, alltså fram till hösten 1988, bör utnyttjas till att reducera den kreditpolitiska lagstiftningen till en ren beredskapslag för användning enbart i extraordinära situationer.

Det finns i propositionen en antydning om att regeringen överväger att företa sådana ändringar i den kreditpolitiska lagen i samband med behandlingen av statsskuldspolitiska kommitténs förslag. Men utskottets majoritet vill inte uttala sig i den riktningen. Det verkar nästan som om man vill uppskjuta så länge som möjligt det obehagliga steget att bekräfta den avreglering som i stort sett nu är slutförd på det kreditpolitiska området.

Denna tendens är oroväckande, särskilt med hänsyn till den diskussion som nu pågår kring pensionsskatten. Det hävdas ofta i det sammanhanget att försäkringsspararna och pensionärerna inte skall klaga, eftersom livförsäkringsbolagen drar fördel av att placeringsplikten nu har avskaffats. Men det är en sanning med betydande modifikation. Det beslut som kammaren nu står i begrepp att fatta innebär tvärtom att man förlänger med tre år möjligheten att införa placeringsplikt för försäkringsbolag. När väl riksdagen i dag skilts från ärendet, vilar avgörandet i regeringens händer efter förslag som kan framställas från riksbanksfullmäktiges socialistiska majoritet. Redan börjar det på vänsterkanten uppträda röster, som förefaller ångra den avreglering som skett och drömmer om att snart få återgå till den verksamhet som känns naturlig för socialister, nämligen att ransonera och styra tillgången på krediter.

Den socialdemokratiske ledamoten i finansutskottet, Bo Södersten, hade häromdagen skrivit en artikel i Dagens Industri, som klart pekar i den riktningen.

Risken för återfall i regleringsbeteende är givetvis större, om den hittillsvarande, så kraftigt missbrukade beredskapslagstiftningen finns kvar i oförändrat skick. Behovet av att markera den systemförändring som i praktiken har skett på det kreditpolitiska området är enligt min mening ett starkt skäl till att nu i stället ta fram en renodlad beredskapslag för extrema krissituationer.

Detta arbete kräver enligt min mening mer än att bara sortera bort föråldrade styrinstrument. I ett tänkt läge med avspärrning och allmän mobilisering i landet räcker det med säkerhet inte att utnyttja de kreditpolitiska medel som förekom under andra världskriget. Det moderna avlöningssystemet för militär personal jämte de mycket större finansiella tillgångar som hushållen nu förfogar över på bankräkningar och annat kommer att

innebära att en i stort sett oförändrad köpkraft jagar mycket knappa konsumtionsvaror med risk för okontrollerad prisstegring som följd. Den av oss reserveranter önskade översynen av den kreditpolitiska lagstiftningen bör således ta sikte på att utforma en beredskapslag för verkligt allvarliga lägen och inte något som kan utnyttjas för att söka påverka utvecklingen, när den ekonomiska politiken rent allmänt inte leder till de resultat man tänkt sig.

Herr talman! Propositionen om fortsatt kreditpolitisk lagstiftning innehåller också en andra del, där regeringen begär bemyndigande att utfärda föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp. Så sent som i våras reserverade sig de borgerliga ledamöterna i finansutskottet mot den fullmakt på detta område som då begärdes. Vi moderater yrkade också att bilkreditförordningen skulle upphävas.

Med tillfredsställelse kan vi nu konstatera att bilkreditförordningen försvinner. Men vi vill inte på förhand medge regeringen tillstånd till långtgående ingripanden mot konsumentkrediterna, i princip så långt att man helt kan förbjuda köp som inte sker mot kontant betalning. Det är uppenbart att sådana ingrepp kan få allvarliga konsekvenser för den fria prisbildningen och inte minst för mindre kapitalstarka konsumenters levnadsförhållanden.

Trots att det i borgerliga motioner yrkats avslag på det begärda bemyndigandet, tog vi i finansutskottet initiativet till att den föreslagna lagstiftningen borde prövas av lagrådet. På sedvanligt sätt motsatte sig den socialistiska utskottsmajoriteten detta förslag, men den kunde inte gärna åberopa allvarligt men för att sätta minoritetsskyddet ur spel även denna gång. Därmed kom den lagrådsprövning till stånd som resulterat i betydelsefulla preciseringar och begränsningar i det begärda bemyndigandet.

Det betyder inte att vi från borgerligt håll kan godta förslaget ens i detta reviderade skick. Av utskottsmajoritetens skrivningar framgår att man även där hyser vissa betänkligheter. Man understryker att bemyndigandelagen rörande konsumentkrediter måste användas med stor återhållsamhet. Det sägs t. o. m. att utgångspunkten bör vara att bemyndigandet inte skall utnyttjas, och om det likväl blir nödvändigt bör det ske endast för en begränsad tidsperiod. Med hänsyn till den tidigare så stora iveren att beskära och försvåra t. ex. kontokrediter får de här uttalandena faktiskt ses som en klar förändring till det bättre.

Men det är inte bara det att regleringen av konsumentkrediter lätt medför snedvridande effekter. Eftersom konsumentkrediterna utgör en så liten del av kreditmarknaden, är det inte något effektivt sätt att styra kreditpolitiken. Slutsatsen blir därför att om det i vissa mycket speciella situationer verkligen skulle finnas skäl för ett ingrepp mot konsumentkrediter, bör det ske genom att regeringen av riksdagen får ett tidsmässigt bemyndigande för det aktuella fallet.

Herr talman! Trots utskottsmajoritetens kallsinniga inställning hyser jag gott hopp om att vi under innevarande mandatperiod – kanske redan på våren i anledning av propositionen om statsskuldspolitiken – får tillfälle att på ett mera framtidsinriktat sätt diskutera och ta ställning till en modern kreditpolitisk beredskapslag. I avvaktan därpå yrkar jag för dagen bifall till de båda borgerliga reservationerna till finansutskottets betänkande nr 7.

Anf. 23 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 7 är majoriteten och minoriteten oense om tre saker. För det första för hur lång tid lagen om kreditpolitiska medel skall förlängas. För det andra om inriktningen på den framtida kreditpolitiken. För det tredje i fråga om ett bemyndigande till regeringen att utfärda föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Den socialistiska majoriteten vill förlänga den kreditpolitiska lagstiftningen med tre år, medan de borgerliga partierna i en gemensam reservation vill förlänga den i två år. Det kan synas vara en struntsak att tvista om, men det är det inte, för det hänger ihop med hur man ser på det fortsatta reformarbetet inom kreditpolitiken.

Den lagstiftning det i dag handlar om innefattar en möjlighet för regeringen att – på riksbanksfullmäktiges begäran – när som helst utan riksdagens hörande återinföra likviditetskvoter, utlåningsreglering, emissionskontroll, placeringsplikt etc. Det enda motiv som majoriteten anför är att det sägs krävas en lag, som "kan tillgripas snabbt om den framtida internationella eller inhemska utvecklingen så påkallar". En ambition att reducera den kreditpolitiska lagstiftningen till vad den borde vara – nämligen en beredskapslagstiftning för extrema situationer – saknas hos majoriteten. Tvärtom förefaller det finnas en ovilja att göra sig av med regleringsinstrument.

Den avreglering av kreditmarknaden som senast har varit föremål för debatt gäller riksbankens beslut att inte begära fortsatt tillämpning av placeringsplikten. Det är värt att noteras att detta *inte* betyder att placeringsplikten har avskaffats, eftersom riksbank och regering när som helst utan riksdagens hörande kan återinföra den.

I den gemensamma borgerliga reservationen anser vi att den avreglering som hittills bara skett i praxis också bör återfinnas i lagstiftningen. Därför bör nuvarande kreditpolitiska lagstiftning göras om till en ren beredskapslagstiftning, vilket inte kräver mer än två år. För närvarande finns även rätten för riksbanken att använda kassakrav i den kreditpolitiska lagen, men det finns ett förslag från statsskuldspolitiska kommittén som bl. a. går ut på att överföra denna rätt till en ny riksbankslag. En sådan lag kan träda i kraft den 1 januari 1989, och vi anser därför inte att nuvarande kreditpolitiska lagstiftning behöver förlängas mer än till slutet av år 1988.

Eftersom majoriteten i utskottet har avstyrkt vårt önskemål om vilken inriktning det fortsatta reformarbetet inom kreditpolitiken skall ges, vill jag fråga utskottets talesman hur han ser på detta. Frågan är motiverad av socialdemokratiens traditionellt negativa inställning till privat bankväsende och en fri kapitalmarknad. Detta finns ju manifesterat, inte minst i de återkommande kraven på socialisering av affärsbankerna på socialdemokratiska kongresser. Kraven har visserligen avslagits men inte på ideologiska grunder. Skälen har snarast varit att en banksocialisering inte skulle vinna väljarnas stöd och att staten ändå har ett starkt inflytande över kreditväsendet via riksbanken och banksinspektionen.

Det centrala inslaget i den svenska regleringspolitiken på kapitalmarknadsområdet är som jag ser det valutaregleringen. På den punkten har det gjorts mycket begränsade liberaliseringsutfästelser av riksbank och regering,

liksom av majoriteten i utskottet. Den centrala regleringen, nämligen den av finansiella placeringar eller s. k. portföljinvesteringar, skall enligt majoriteten finnas kvar. Vi i folkpartiet anser att valutaregleringen måste avskaffas.

Det är ju också så att regeringen förra året införde en ny reglering på det här området, nämligen att regeringen skall godkänna valet av styrelseordförande i affärsbankerna.

Som jag ser det, är en väl fungerande kapitalmarknad av stor betydelse för en väl fungerande marknadsekonomi. Det sätt på vilket kapitalmarknaden fungerar påverkar i allra högsta grad den ekonomiska utvecklingen i landet. Denna påverkan kan vara pådrivande eller bromsande, beroende på hur kapitalmarknaden organiseras. Vid en snabb ekonomisk omvandling, som vi har haft i Sverige under de senaste åren och som kommer att vara aktuell även framöver, ställs stora krav på kapitalmarknadens sätt att fungera.

Det skulle därför vara bra om utskottets talesman i dag kunde deklarerat något om hur han ser på återinförandet av de olika regleringsinstrumenten som finns i den nu aktuella kreditpolitiska lagstiftningen, hur han ser på en fortsatt avreglering genom slopande av valutaregleringen, hur han ser på de s. k. informella kontakterna som i praktiken betyder att det är regeringen som tillsätter styrelseordförandena i affärsbankerna, och också hur han ser på en förändring av den nuvarande kreditpolitiska lagen till en ren beredskapslagstiftning.

Herr talman! Majoriteten föreslår i detta betänkande också att regeringen skall få en fullmakt att utfärda föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp. Det betyder att majoriteten vill ge regeringen fullmakt att när som helst ingripa mot konsumentkrediter. Detta innebär enligt min mening stora risker för ingrepp i den fria prisbildningen. Det finns egentligen inte något anfört motiv för denna fullmakt, och vi anser från de borgerliga partierna att någon sådan fullmakt inte bör ges till regeringen.

Jag tolkar denna majoritetens önskan om fullmakter för det ena eller det andra så att man har en mycket begränsad tilltro till den ekonomiska politik som förs, att man alltid anser sig behöva ett antal regleringar och fullmakter i bakfickan, och jag tror att det är ett dåligt betyg åt regeringens politik. Det skulle enligt min mening vara väsentligt bättre att föra en förtroendeskapande och stabil ekonomisk politik. En ambition att slopa regleringar och långtgående fullmakter skulle i sig vara ett aktivt sätt att visa tilltro till den grundläggande ekonomiska politiken. Jag menar att det är beklagligt att utskottsmajoriteten tycks sakna en sådan ambition.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 24 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Vid en ylig betraktelse kan det förefalla som om finansutskottet i det här betänkandet mer än vänligt hemfallit till en tvist om påvens skägg, nämligen om giltighetstiden för den kreditpolitiska lagen bör utsträckas två eller tre år. Men den här frågan har en betydande principiell räckvidd.

Den liberalisering av kreditpolitiken som kunnat genomföras under senare år har medfört att de flesta av de kreditpolitiska medel som lagen reglerar användningen av inte längre är aktuella. Senast har placeringsplikten avskaffats av riksbanksfullmäktige. En ny riksbankslag är under utarbetan-

de, där bl. a. kassakvotskravet kommer att regleras. Förslag till ny riksbanks- lag kommer att föreläggas vårriksdagen och kan tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1989. Det finns alltså inga som helst sakliga skäl för en förlängning av giltigheten bortom utgången av 1988.

Den stora likviditeten på den svenska penningmarknaden, liberaliseringen av kreditpolitiken och också betydande institutionella förändringar har de senaste veckorna medfört en påtaglig nervositet på penning- och kapital- marknaden. Det avspeglar sig bl. a. i ränteutvecklingen.

Även riksdagen måste nu leva upp till de krav som den nya situationen ställer. Vi måste från riksdagens sida eftersträva distinkta och klara besked och spelregler för marknaden. Om riksdagen i dag rutinmässigt, eller varför inte säga slentrianmässigt, förlänger den nuvarande lagstiftningen, kan det av marknaden uppfattas som att vi tvekar i våra strävanden till liberalisering och i stället vill möjliggöra för regering och riksbanksfullmäktige att återfalla till ett gammalt regleringsmönster.

Det är därför vi reservanter har krävt att den nuvarande lagstiftningen skall omarbetas till en ren beredskapslag för de instrument som behövs just för extraordinära situationer. Mer än två år, dvs. den tid som fordras för att införa en riksbankslag, kan rimligen inte behövas för att utarbeta denna beredskapslag. De strävanden till liberalisering av marknaden som alla berörda parter hittills förefaller vara eniga om bör nu befästas.

Herr talman! Av principiella skäl kan vi inte heller acceptera propositionens förslag om ett bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp. Det innebär i realiteten en mycket långtgående fullmakt att av kreditpolitiska skäl ingripa mot konsumentkrediterna, vilket i sin tur betyder att konsumentkreditlagen sätts ur spel. Vi tycker att det är en alltför långtgående fullmaktslagstiftning som regeringen här förordar. Så stora ingrepp i den fria prisbildningen och i enskilda människors vardag kan det inte finnas rimliga skäl att göra. Något nytt bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp bör mot den här bakgrunden inte ges.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de till betänkandet fogade reservationerna.

Anf. 25 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Vi behandlar i detta betänkande, som mina borgerliga företrädare i talarstolen redan har sagt, frågan om förlängning av den kreditpolitiska lagstiftning som ger riksbanken möjligheter att med olika kreditpolitiska medel ingripa, om den internationella eller inhemska utvecklingen så kräver. Sedan denna lag trädde i kraft 1975 har den förlängts med tre år i taget, och regeringen föreslår i den proposition som vi nu behandlar en förlängning för ytterligare en period av tre år. De borgerliga anser också att lagen bör förlängas, men bara med två år. Jag måste nästan hålla med Rolf Kenneryd; det är litet av en tvist om påvens skägg när vi diskuterar tre eller två års förlängning. Om vi får en ny riksbankslag i enlighet med den statsskuldpolitiska kommitténs förslag, måste ju tekniska förändringar göras i den kreditpolitiska lagstiftningen, och i det sammanhanget kan också frågan om giltighetstiden aktualiseras.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag, att vi för femte gången förlänger lagen om kreditpolitiska medel med tre år, och därmed avslag på den borgerliga reservationen om två års förlängning.

Detta betänkande behandlar också frågan om att ge regeringen bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp. Därmed ges möjligheter att, om det uppkommer speciella lägen, påverka den privata konsumtionen och därigenom efterfrågeläget i ekonomin. Det kan uppstå behov av sådana ingripanden, och de kan hanteras i samband med penningpolitiska åtgärder och måste då kunna sättas in med omedelbar verkan. De borgerliga vill inte ge regeringen detta bemyndigande och avhänder den därmed ett medel som ändå kan behövas i särskilda lägen, då det kan vara angeläget att hålla tillbaka den privata konsumtionen på ett visst sätt.

Det är klart att en regering som känner ansvar för samhällsekonomin kan behöva ha tillgång till olika medel. Vi har upplevt hur den svenska ekonomin under det senaste decenniet utsatts för mycket stora påfrestningar. Och även om vi nu haft en socialdemokratisk regering i fyra år och börjar få en bättre balans i samhällsekonomin, är det inte så, som de borgerliga ledamöterna i lagutskottet skriver i sin avvikande mening: "Utvecklingen av samhällsekonomin tyder närmast på att några kreditåstramningar inte är erforderliga för närvarande."

Nu är ju inte samhällsekonomin lagutskottets bord, så man är väl förlåten, om man inte upptäckt att det ändå finns vissa tendenser till för stark efterfrågan då det gäller den privata konsumtionen. Vi har en kraftig volymökning i detaljhandeln – 4,5 % t. o. m. september månad, och de senaste månaderna har ökningen varit ännu högre. Sedan utlåningsregleringen avskaffades har det skett en stark expansion av kreditgivningen. Bostadsfinansieringsinstitutet har expanderat sin kreditgivning med den nästan otroliga siffran 40 miljarder kronor, och bankernas kreditgivning har ökat med över 25 miljarder kronor. Vid årsskiftet frigörs 8–9 miljarder kronor av skattefondssparandet. Sedan i slutet av oktober har vi haft en utströmning av valuta ur landet med över 5 miljarder, och den senaste veckan var utflödet 1,2 miljarder kronor.

Det finns naturligtvis en del oroande tendenser i ekonomin, och då är det viktigt att man har tillgång till medel att göra vissa justeringar. Jag tycker därför att man från den borgerliga sidan för ett väldigt formalistiskt resonemang i de här frågorna. Det avgörande är ändå hur man sköter Sveriges ekonomi. Anne Wibble talade om att vi inte hade förtroende för vår egen politik, eftersom vi nu föreslår de här förlängningarna. Det har vi naturligtvis, och det finns stor tilltro till den socialdemokratiska politiken både här i landet och utomlands; det fick vi inte minst bekräftat i går när vi var på riksgäldskontoret. Det är faktiskt i handling man kan skapa förtroende, och det bevisar också den politik som socialdemokraterna har fört. Det har ju inträffat en enorm avreglering av penning- och kreditmarknaden sedan vi fick en socialdemokratisk regering. Under de år vi hade borgerliga regeringar fanns det väl inte ett enda kreditpolitiskt medel som inte utnyttjades. Hur mycket man måste anstränga de kredit- och penningpolitiska instrumenten hänger naturligtvis samman med vilken finanspolitik man för.

Vi från utskottsmajoritetens sida anser att det är värdefullt att regeringen har tillgång till även detta instrument, även om det inte skulle behöva användas. För att lugna den som jag tycker något överdrivna oron på den borgerliga kanten tillstyrker vi den precisering lagrådet har föreslagit, nämligen att det skall vara nödvändigt av samhällsekonomiska skäl för att föreskrifter skall få göras och att det skall gälla yrkesmässig verksamhet. I och för sig tycker vi detta är självklarheter, men nu finns de preciserade i lagtexten.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag också på den borgerliga reservationen nr 2 och bifall till finansutskottets hemställan i sin helhet.

Anf. 26 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Roland Sundgren betonade att det här bara skulle röra sig om ett års skillnad vad beträffar förlängningen. Skillnaden gäller faktiskt inte bara tid utan även attityd, hur man ser på vad denna tid skall användas till. Att vi medger en förlängning med så mycket som två år sammanhänger, som jag redan har framhållit, med att det är den tid det tar att få den nya riksbankslagen genomförd, dit det återstående inslaget i den kreditpolitiska lagen, dvs. kassakravet, borde flyttas över. Dessutom, har vi sagt, bör man utnyttja mellantiden till att omarbeta och verkligen i grunden göra om den kreditpolitiska lagstiftningen så att det blir en ren beredskapslag.

Socialdemokraternas ställningstagande är att man rutinmässigt förlänger med tre år. De visar inget intresse för att vidta den omarbetning som vi har förordat – trots att det finns en antydning om att regeringen kan tänka sig verka i den riktningen. Detta avvisar man och sitter helt passiv. Det är verkligen betecknande för vad socialdemokraterna här i riksdagen har gjort.

Roland Sundgren sade att här har avreglerats mycket under de senaste åren, under den socialdemokratiska regeringen. Men kom inte och säg att det skulle vara den socialdemokratiska riksdagsgruppens förtjänst! Den har hela tiden i sina ställningstaganden i finansutskottet sagt nej. Verksamheten har bedrivits i rätt riktning, men utanför det här huset.

Jag har redan tidigare betonat att med denna uppläggning blir det möjligt att återinföra en kreditpolitisk reglering på samma sätt som tidigare. Jag sade också att jag är rädd för att det förekommer tankar i den riktningen på olika håll. Jag refererade till en artikel av Bo Södersten, som jag tycker direkt pekar i den riktningen. Han säger där ordagrant att han är tveksam om den politiken – avregleringen – kan bli hållbar på något längre sikt. Artikeln avslutas:

”Det är risk för att avregleringen av kreditmarknaden inte kommer att framstå som mer än ett intressant experiment. Det är möjligt att den inom inte alltför lång framtid kommer att överföras till de misslyckade experimentens skräpkammare.”

Detta vittnar om den attityd man har: det här har man liksom blivit påpressad utifrån av några som företräder vad Södersten betecknar med ett nytt och, antar jag, förklenande ord, vänstermonetarism, i riksbank och finansdepartement. Det är detta som ger verklig anledning till oro.

Jag har ett annat exempel på att den nya linjen att avreglera kreditmarknaden inte sitter särskilt djupt. I ett betänkande från riksdagens bostadsutskott

som vi skall behandla i nästa vecka talas det om vilka problem det innebär att man inte längre har prioriterade obligationer med lägre ränta än marknadsräntan inom bostadspolitiken. Så klämmer man till med följande slutsats: "Om avprioriteringen medför icke acceptabla konsekvenser för de boende finns anledning för regeringen att vidta åtgärder i avsikt att undanröja dessa konsekvenser. Sett från ett mera övergripande bostadspolitiskt perspektiv kan det därvid finnas skäl för riksdagen att överväga den kreditpolitiska lagstiftningens utformning." Ja, i bostadsutskottet vill man överväga den kreditpolitiska lagstiftningens utformning, men alldeles uppenbart i syfte att återinföra och skärpa kreditregleringen!

Mot denna bakgrund måste jag ställa frågan till Roland Sundgren: Hur är det egentligen? Vill ni socialdemokrater återinföra olika kreditpolitiska regleringsinstrument, däribland den placeringsplikt genom vars avskaffande ni ofta hävdar er ha skapat utrymme för att införa en pensionskatt?

Enligt min mening går samma tankegång igen i den andra delen av finansutskottets betänkande, nämligen förslaget som berör ett bemyndigande för regeringen att införa betalningsvillkor vid kreditköp. Roland Sundgren säger att det är angeläget att kunna hålla tillbaka konsumtionen. Har ni socialdemokrater ingen förståelse för att detta instrument träffar snett? Det drabbar dem som är kapitalsvaga, medan det knappast alls berör kapitalstarka konsumenter. Även här känner jag en oro i luften. Nu växer konsumentefterfrågan, och tydligen är socialdemokraterna öppna för att införa kreditransoneringar, åtminstone i den del som vänder sig mot konsumentmarknaden.

Jag vill också här fråga Roland Sundgren: Planerar ni socialdemokrater att införa kreditåstramningar som skall drabba konsumenterna?

Till slut skulle jag vilja fråga Roland Sundgren, med anledning av det besök vi tillsammans gjorde i OECD i slutet av förra veckan: Har ni svenska socialdemokrater ingen känsla för den utveckling som internationellt är på gång när det gäller att avreglera kredit- och kapitalmarknader, där även era partikamrater i andra länder är nog så aktiva och verksamma?

Anf. 27 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Tre eller två år, sade utskottets talesman, är en tvist om påvens skägg. Nej, det är faktiskt ingen tvist om påvens skägg, utan det handlar om väsentligt mer betydelsefulla saker än så. Vad det handlar om är nämligen vad man skall använda dessa år till. På den punkten gav utskottets talesman inget svar alls, tycker jag.

I själva verket förefaller det av Roland Sundgrens inlägg som om ett utnyttjande av den fullmakt som majoriteten vill ställa ut är på väg att komma nästan när som helst. Uppenbarligen är Roland Sundgren oroad av ett antal tendenser i den ekonomiska utvecklingen; den oron kan jag dela med honom. Men tycker då Roland Sundgren att man skall föra en sådan grundläggande ekonomisk politik att man titt som tätt råkar ut för behov att ta till regleringar? Enligt min mening är det alldeles fel utgångspunkt. Man bör självfallet som grundläggande ekonomisk politik ha den som ger en stabil utveckling och som inte behöver kompletteras med panikutflykter av regleringar eller utnyttjande av långtgående fullmakter. Jag tycker det är ett dåligt betyg för den ekonomiska politik som han sade sig vara så nöjd med.

Får jag också upplysa Roland Sundgren om att avregleringen på kreditmarknaden faktiskt påbörjades redan i slutet av 1970-talet. 1978 avskaffades t. ex. ränteregleringen när det gäller bankernas inlåning, 1980 avskaffades ränteregleringen för privata obligationslån, samma år fick bankerna rätt att emittera bankcertifikat. Därefter har riksbanken i praktiken undvikit att tillämpa ett växande antal regleringsinstrument. Min fråga gällde inte så mycket detta utan följande: Hur ser utskottets talesman på denna utveckling framöver? Det finns fortfarande regleringsinslag kvar, och här vill man nu i dag införa ytterligare ett, nämligen denna fullmakt. Väsentliga delar av valutaregleringen finns också kvar.

Jag frågade Roland Sundgren om utskottsmajoriteten är intresserad av att få en väl fungerande kapital- och kreditmarknad. Erfarenheten hittills av riksbankens slopade tillämpning av ett antal regleringsinstrument har givit mycket positiva resultat, och det tyder på att man bör kunna gå vidare. Det var därför jag frågade Roland Sundgren om hur han ser på den framtida utvecklingen när det gäller valutaregleringen, jag frågade om användningen av den här fullmakten som det handlar om i dag, jag frågade om godkännandet av affärsbankernas styrelseordförande, som är ett stort regleringsinslag, och jag frågade om utarbetandet av en ny kreditpolitisk beredskapslagstiftning som är avsedd att tillämpas enbart i extrema situationer.

Jag tycker det skulle vara trevligt om Roland Sundgren ville något belysa dessa frågor.

Anf. 28 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Först ett citat ur mitt tidigare anförande: "Vid en ylig betraktelse kan det förefalla som om finansutskottet i detta betänkande mer än vanligt hemfallit till en tvist om 'påvens skägg'."

Det här yttrandet tar Roland Sundgren till intäkt för ett påstående att det skulle röra sig om en tvist som gäller två eller tre år. Men Roland Sundgren är naturligtvis medveten om att uttalandet också har en principiell innebörd och att jag gjorde det mot bakgrund av sedan tidigare ändrade förutsättningar som består i för det första det sannolika i tillkomsten av en ny riksbankslag i fråga om innevarande period och för det andra medvetenheten om redan genomförda liberaliseringar. De sistnämnda utgör en betydande del av bakgrunden.

Roland Sundgren redovisar vissa oroande tendenser i ekonomin och pekar bl. a. på valutautflödet. Jag utgår från att detta är någonting som oroar oss alla i den här salen plus en mängd andra människor. De viktigaste förutsättningarna för att komma till rätta med dessa oroande tendenser är ju att föra en politik som är i verklig mening inflationsbekämpande och att medverka till att göra sparatet lönsamt för att på det sättet hålla konsumtionen på en acceptabel nivå.

Den ryckighet som kan uppstå motverkar det krav på klara spelregler som vi har, och jag tillåter mig att på nytt göra ett citat ur mitt tidigare inlägg: "Vi måste från riksdagens sida eftersträva distinkta och klara besked och spelregler till marknaden." En sådan strävan motverkas om man gör det

möjligt att med kort varsel återinföra regleringar som vi i stor enighet trots allt kunnat avveckla.

Jag skulle också vilja ställa en fråga till Roland Sundgren mot bakgrund av att det finns en framstående ledamot i finansutskottet, nämligen Bo Södersten, som uppenbarligen har uppfattningen att placeringsplikten med ganska kort varsel kan komma att återinföras. Lars Tobisson exemplifierade detta med citat ur Dagens Industri. I finansutskottet har vi också fått denna Bo Söderstens uppfattning redovisad i samband med diskussioner om det ärende som skall behandlas nu på fredag.

Låt mig alltså fråga: Vilken är Roland Sundgrens egen uppfattning när det gäller sannolikheten för att placeringsplikten på nytt införs? Är det för att kunna åstadkomma detta som ni är så angelägna om att nu skapa de möjligheter som föreslagits i propositionen?

Anf. 29 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag tyckte att herr Tobisson gjorde ett något märkligt uttalande, när han sade att det inte är den socialdemokratiska riksdagsgruppens förtjänst att det har gjorts avregleringar. Det är klart att det *är* den socialdemokratiska riksdagsgruppen som står bakom den politik som har förts sedan regeringsskiftet 1982, vilket har skapat förutsättningar för de avregleringar som skett.

Det är ganska självklart att för man en stram finanspolitik, ser man till att obalanserna i ekonomin minskar, att det blir mindre budgetunderskott för varje år som går och att instabiliteten när det gäller bytesbalansen minskar, så skapas förutsättningar för en avreglering. Jag upprepar att detta är ganska självklart. Jag håller helt med om det som kom fram vid överläggningarna inom OECD, att vi skall arbeta för avregleringar.

Historien pekar sedan 1983 på att vi också i handling arbetar på detta sätt. Det finns ju inte längre mycket kvar av regleringar, utan i stort sett kvarstår, som Lars Tobisson sade i sitt första anförande, endast kassakraven – som vi är överens om – och utgivande av real- och indexlån för livförsäkringsbolag.

Det är alltså ett ansvar när det gäller den svenska ekonomin att vi skall ha instrument vilka kan – liksom det vi nu diskuterar – vara ganska finslipande då det gäller vissa åtgärder. Vi kommer ihåg hur vi hade det våren 1985, då vi måste ta till en del av de instrument som det nu gäller.

Anne Wibble förstår jag inte riktigt, för hon ställer frågor som hon borde ställa till sig själv. Vår utgångspunkt är naturligtvis inte att vi skall använda regleringar. Nej, vår utgångspunkt är att vi skall se till att marknaden fungerar så bra som möjligt. Men vi drar oss inte för att använda regleringar om de behövs för att hålla inflationen nere och för att skapa balans i den svenska ekonomin. Utgångspunkten för vår politik är alltså att vi för en ordentlig finanspolitik. Det är där skillnaden ligger mellan den politik vi har fört och den som fördes under de sex borgerliga åren. Så jag förstår inte riktigt Anne Wibbles frågor, för hon bör kanske fråga sig själv vilka utgångspunkterna för den borgerliga politiken har varit.

Naturligtvis är vi intresserade av en fungerande kreditmarknad. Vi vill inte alls använda dessa fullmakter om de inte behövs. Frågorna blir ju omöjliga att besvara om man undrar: Skall ni använda den här fullmakten i dag? Skall

ni återinföra placeringsplikten? Ni kan inte begära att man skall svara på sådana frågor – det skulle verkligen skada marknaden. Ni säger själva att det är väldigt viktigt att inte oroa marknaden.

Jag tror att jag därmed i stort sett har kommenterat de frågor som jag har fått. Naturligtvis har jag inte hunnit svara på alla. Men jag vill slutligen säga att det är viktigt att vi ger regeringen instrument så att den kan fortsätta den ansvarsfulla ekonomiska politik som hittills förts.

Anf. 30 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag skulle vilja beskriva de gångna åren med socialdemokratisk regering så, att det från framför allt moderat håll har förts fram förslag till avregleringar vad gäller prispolitiken, kreditpolitiken och valutapolitiken, förslag som den socialistiska majoriteten i finansutskottet och här i kammaren hela tiden har motsatt sig.

Ett exempel kan vara placeringsplikten. Först var vi ensamma om att kräva placeringspliktens avskaffande i reservationer till finansutskottets betänkande. Sedan kom även de andra borgerliga partierna med. Så sent som i våras var det en gemensam borgerlig reservation till förmån för borttagande av placeringsplikten. Roland Sundgren och hans kamrater från socialdemokratiskt håll sade tvärt nej – helt omöjligt, inte en antydning om att något sådant kunde vara på tal. Sedan kommer förslaget, liksom i de andra fallen, men då på initiativ från annat håll, ofta från riksbanksfullmäktige.

Detta innebär ett mönster, och jag förstår inte att Roland Sundgren är nöjd med det och säger att "det är vår förtjänst" att det här har kunnat genomföras. Tvärtom har ni utövat en bromsande kraft. Och jag är rädd att det stillestånd som har uppstått vad gäller avregleringen på det valutapolitiska området inte minst beror på att det har framförts tveksamhet från andra håll än där man närmast har att driva frågan – i riksbanken och finansdepartementet.

Nu andades ändå Roland Sundgren ett slags förståelse för att det internationellt pågår en utveckling – och den skall man se positivt på. Varför får detta inte komma till uttryck i era ställningstaganden, i ert sätt att beskriva den svenska verkligheten? Det är ju inte så, att avreglering av kapitalmarknader är någonting som bara bedrivs av kapitalistiska regeringar. Det har skett i Australien och Nya Zeeland, sedan dessa länder har fått socialdemokratiska regeringar. Jag läste häromdagen att man i Norge nu är inne på att helt ta bort de kreditpolitiska regleringsinstrumenten – t. o. m. kassakraven, om vilka vi ändå i Sverige säger att de möjligen kan ha en plats i en marknadskonform politik.

Varför är ni så ängsliga? Varför motverkar ni ansträngningar att låta Sverige och Stockholm få den ställning av finansiellt centrum i norra Europa som vi mycket väl kan göra anspråk på i kraft av kompetens, utvecklat kreditväsen osv.? Vi ser nu risken att den här delen av den privata tjänstesektorn i stället flyttar ut, kanske till Köpenhamn, kanske ännu längre bort. Det kan ju inte vara någonting att sträva efter.

Jag noterar, efter den här debatten, att finansutskottets socialdemokrater inte är beredda att försvara den avreglering som skett på det kreditpolitiska området. När jag citerade Bo Södersten, lämnade denne kammaren helt

diskret. Jag vet inte om han skämdes, men ett faktum är att inte fanns det på det hållet någon glädje över att jag tog upp den här saken.

Roland Sundgren säger att han inte vågar ge något besked om att inte placeringsplikten kan komma att återinföras. Den kan tydligen återinföras när som helst, när väl detta beslut som diskuteras här i dag är fattat – för det vilar sedan i händerna på en socialistisk regering att ge klartecken för det.

Jag måste upprepa mina frågor till Roland Sundgren, för detta är av betydelse för hur man i både det politiska och det ekonomiska livet skall uppfatta de förändringar som nu sker, bl. a. införandet av en pensionskatt. Jag frågar alltså: Vill socialdemokraterna återinföra olika kreditpolitiska regleringar, däribland placeringsplikten för försäkringsbolag? Och anser socialdemokraterna att regeringen misslyckats så svårt med den allmänna ekonomiska politiken att det mycket snart kan bli aktuellt med ransonering av konsumentkrediter? Det är ju så bråttom med att få igenom detta bemyndigande på förhand för regeringen att vidta sådana åtgärder.

Anf. 31 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Roland Sundgren sade två saker som inte går ihop. För det första sade han att den socialdemokratiska ekonomiska politiken är så bra att den har skapat förutsättningar för att avreglera kreditmarknaden. För det andra sade han att samma ekonomiska politik kräver att man har kvar regleringarna i bakfickan för att kunna ingripa om det går snett. Jag får alltså inte detta att gå ihop.

Antingen för man en bra politik, och då behöver man faktiskt inte ha regleringar och fullmakter med långtgående befogenheter för regeringen i bakfickan. Eller också för man en dålig politik, och då kan jag i och för sig förstå att man behöver ha regleringsinstrument att ta till. Men man kan inte använda regleringsinstrumenten för att skapa balans. Så står det inte heller i utskottets betänkande, även om Roland Sundgren nu sade så. Det står nämligen i betänkandet att dessa inslag behövs för att man skall kunna ingripa om den framtida internationella eller inhemska utvecklingen så påkallar. De är uppenbarligen, enligt utskottsbetänkandet, till för att man skall kunna ingripa när det går fel.

Jag beklagar att den socialistiska majoriteten i utskottet och i kammaren tydligen inte alls är beredd att deklarerat någon tilltro till möjligheten att avskaffa de regleringsinslag som är kvar på kredit- och kapitalmarknaden. De är faktiskt ganska stora. I min ursprungliga fråga ingick de viktigaste. Valutaregleringen är den absolut mest centrala, och den nämnde inte Roland Sundgren med ett ord.

Jag frågade också om den nya reglering som infördes från årsskiftet 1984-1985, nämligen regeringens godkännande av styrelseordförandena i affärsbankerna. Det är alltså en ny reglering som man har infört, så det kan inte finnas någon större tilltro till den avreglering som har skett i praktiken genom riksbankens agerande. Dagens fullmakt mot konsumentkrediter vittnar ju inte heller om att man har någon större tilltro till avregleringar.

Roland Sundgren sade inte särskilt mycket om hur utskottsmajoriteten ser på möjligheterna att utveckla den kreditpolitiska lagstiftningen till vad den borde vara, nämligen en ren beredskapslagstiftning.

Jag menar att om man avskaffade de kvarvarande regleringsinstrumenten, skulle man därigenom bidra till att den ekonomiska politik som förs i Sverige upplevs som mera förtroendeskapande och stabil. Jag kan bara beklaga att majoriteten i utskottet och i kammaren uppenbarligen inte har intresse av att få en väl fungerande kapitalmarknad som skulle vara lycklig för svensk ekonomi, och tydligen inte heller har den tilltro till den ekonomiska politiken som skulle möjliggöra ett avskaffande av dessa regleringsinstrument. Men utskottets talesman har ju en replik kvar, så jag kanske kan få svar på någon av mina frågor.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Roland Sundgren avstod från att svara på av Anne Wibble och mig framställda frågor, med hänvisning till att det är viktigt, som han säger, att inte oroa. Ett uteblivet svar kan ju också betraktas som ett svar, när syftet är att icke oroa.

Jag tycker att det är alldeles tillräckligt oroande för marknaden att ge regeringen bemyndigande genom att föreslå fortsatt giltighet av lagen om kreditpolitiska medel – förutom de uteblivna svaren. Detta motverkar ju kravet på distinkta och klara besked och spelregler för marknaden, som vi har försökt åstadkomma genom reservationen.

Anf. 33 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Lars Tobisson säger att "vi har tidigare krävt snabbare avregleringar", och så småningom har de kommit. Det är i och för sig inte så konstigt, eftersom det är riksbanken som är den penningvårdande myndigheten, att den successivt tar initiativ när man upplever att tiden är mogen för avregleringar. Och det är ju inte litet som har skett. Det är en så lång lista att jag inte skall läsa upp den – det tar för lång tid.

Det har alltså skett en successiv avreglering, och jag tycker att detta är mycket viktigt. Innan man avreglerar skall man vara medveten om vad man gör. Man måste veta vilka konsekvenser det blir av en avreglering. Jag har den uppfattningen att man inte skall försöka att avreglera och sedan återinföra regleringar. Jag hoppas att detta kan vara ett svar på några av de frågor som har ställts. Går man fel väg får man den här ryckigheten och den här oron på marknaden. Jag tror inte att marknaden är så orolig. Man upplever nog inte att det förs någon låt-gå-politik i dag. För fem sex sju år sedan gjorde man det kanske, Rolf Kenneryd. Då fanns det ganska betydande konsumentkreditrestriktioner – t. ex. när det gällde bilhandeln, som vi aldrig har upplevt tidigare.

Känner inte mina borgerliga meddebattörer någon oro för ökningen av den privata konsumtionen och utflödet av valuta? Det är kanske inte riktigt att använda kreditpolitiska medel för att lösa problemet, men det är också möjligt att det är riktigt. I fråga om viss konsumtion är det faktiskt, som Lars Tobisson sade, kanske bättre för de konsumentsvaga grupperna, om det används någon lindrigare form av regleringar när det gäller avbetalningar vid

konsumentkreditköp. På vissa områden, som kanske inte hör till de viktigaste för vanliga konsumenter, kan man ändå göra vissa ingripanden med ett sådant instrument. Men jag menar inte att vi skall göra detta. Här vill jag från socialdemokratisk utgångspunkt göra en mycket viktig deklaration: Vi bygger naturligtvis i första hand vårt handlande på att det skall föras en ordentlig och stark finanspolitik, vilket innebär att man inte behöver använda sig av regleringar. Målet är naturligtvis inställt på att vi successivt skall försöka gå vidare på den här vägen. Valutaregleringen kommer naturligtvis upp till diskussion längre fram, varför jag inte vill ta upp någon stor diskussion om den i dag.

Jag blev förvånad över att Anne Wibble sade att det rör sig om en reglering, om regeringen utser styrelseordförande i bankerna. Det kan jag inte riktigt förstå. Bankerna är ju mycket viktiga institutioner för samhälls-ekonomi. Ett fint samspel mellan samhälle och banker kan naturligtvis skapas på olika sätt. Det här är då ett sätt, och enligt min mening ett mycket viktigt sådant, att få till stånd ett samspel mellan marknaden och samhället. Att det skulle vara en reglering har jag aldrig tidigare hört.

Herr talman! Med det sagda tror jag att jag har svarat på de frågor som ställts.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas efter debatten om laguskottets betänkande 10.)

Anf. 34 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 10 om beskattningen av traktorer.

Beskattningen av traktorer

Anf. 35 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande 1986/87:10 handlar om ändring av reglerna för gränsdragning mellan trafiktraktorer och andra traktorer. Bilar som byggs om till A-traktorer skall alltid beskattas i klass I, oavsett tjänstevikt eller användningsområde. Men de A-traktorer som uteslutande, eller så gott som uteslutande, används i lant- och skogsbruk, trädgårdsnäring eller yrkesmässigt fiske får under en övergångstid om tre år beskattas i klass II. Därefter skall även dessa räknas till klass I.

Detta innebär avsevärda skattehöjningar för de traktorer som används inom de näringsgrenar som jag nämnde. För exempelvis en 7 tons A-traktor innebär det att skatten efter övergångsperiodens slut stiger från nuvarande 225 kr. till 8 190 kr. Denna kraftiga skattehöjning finner vi naturligtvis helt oacceptabel. Den skulle leda till avsevärt ökade kostnader och bli en belastning för många näringsgrenar som kanske redan är hårt ekonomiskt ansträngda.

Förslaget har också kritiserats av flera remissinstanser, som yttrat sig över vägskatteutredningens förslag, vilket propositionen bygger på.

Utskottet har behandlat en motion av Bertil Danielsson, där han

hemställer om att A-traktorerna, vilka huvudsakligen används i jordbruk, även i fortsättningen utan tidsbegränsning skall beskattas i klass II.

Herr talman! Till betänkandet har också fogats en reservation från centerpartiet med samma innebörd. Med tanke på vad jag tidigare har anfört sympatiserar vi givetvis med såväl motionen som med reservationen. Men vi finner det något anmärkningsvärt att man nu skall besluta i dessa frågor, eftersom kommunikationsministern så sent som den 16 oktober i år i ett frågesvar här i kammaren som gällde just A-traktorer uttalade att det för närvarande inom kommunikationsdepartementet görs en större översyn av alla de regler som gäller för motorredskap och traktorer. Inom ramen för detta arbete kommer också A-traktorerna att behandlas.

Kommunikationsministern kunde för dagen inte ange någon tidpunkt när översynsarbetet skulle vara avslutat men lovade att påskynda detsamma. Med anledning av detta har vi tillsammans med folkpartiet i reservation 1 i betänkandet yrkat avslag på propositionen. Vi menar att avgörandet av frågan om en eventuell justering av skatteskalen beträffande traktorer m. m. lämpligen bör anstå med hänsyn till översynsarbetet, detta för att vi skall kunna få en helhetsyn på dessa frågor. Vi förutsätter då också att man vid denna översyn, eller vid annat lämpligt tillfälle, prövar olika vägar att komma till rätta med de trafiksäkerhetsproblem som utskottsmajoriteten pekar på i betänkandet och som uppstår när ungdomar använder A-traktorer för nöjeskörning.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till reservation 1.

Anf. 36 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! I det aktuella betänkandet har man försökt komma till rätta med problemen med den nuvarande skattelagstiftningen för traktorer, en lagstiftning som anses oklar och svårtillämpad.

I propositionen föreslås en ändring av reglerna för gränsdragningen mellan skatteklass I och skatteklass II. Även i fortsättningen skall traktorerna delas upp i två klasser, trafiktraktorer i klass I och jordbrukstraktorer i klass II. Klass II har en betydligt förmånligare beskattning.

Vidare föreslås att traktorer med en tjänstevikt på högst 2 000 kg skall hänföras till klass II, detta för att schablonisera dessa mindre traktorer, som sällan brukas på allmän väg.

Ett skattepliktigt motorredskap som inte överstiger 2 000 kg beskattas också i klass II.

Bilar som ombyggs till traktorer, vilket i princip innebär att fordonet ändrats så att det får en högsta hastighet på 30 km/tim, s. k. A-traktorer, skall i fortsättningen schablonbeskattas. De föreslås tillhöra klass I, oavsett användningssätt. Under en övergångsperiod på tre år får dock A-traktorer som används i jord- och skogsbruket beskattas enligt klass II.

Beträffande A-traktorer kan man konstatera att de i stor utsträckning används av personer under 18 år för nöjeskörning. A-traktorer har därför i viss utsträckning kommit att innebära trafiksäkerhetsproblem. Emellertid är det så att de A-traktorer som används i jordbruket är de tunga A-traktorerna. Om propositionen går igenom skulle det betyda att de A-traktorer som i dag används för tunga transporter i jordbruket, skulle få

avsevärda skattechöjningar, från 225 kr. till 5 000–6 000 kr., vilket Ewy Möller redan har nämnt.

Dessutom betyder det att släpfordon som dras av dessa till klass I hörande traktorer måste ha typbesiktigade släpvagnar. Det innebär att jordbrukaren måste betala skatt även för släpfordonets lastvikt. Detta kan för ett stort ekipage betyda kostnader på ca 2 000 kr. per månad, vilket är helt orimliga konsekvenser. Det betyder att egentligen inga bönder kan behålla A-traktorer i jordbruket.

Flera remissinstanser har emellertid påtalat att det borde vara möjligt att också i framtiden kunna använda sig av A-traktorer i jordbruket. Vi i folkpartiet menar att det finns andra sätt att komma åt det förhållandet att ungdomar under 18 år använder A-traktorer till nöjeskörning. Ett sätt kunde vara att höja åldersgränsen för att få framföra A-traktorer.

På en fråga i riksdagen av Hugo Bergdahl, om regeringen avsåg att ändra på bestämmelserna för framförande av A-traktorer, har kommunikationsministern, som tidigare har framkommit, svarat att det för närvarande pågår en större översyn av de regler som gäller för motorredskap och traktorer.

Till detta kan nämnas att i utredningens Översyn av vägtrafikbeskattningar delrapport Beskattningsregler fanns ett förslag om en tredje skatteklass för traktordumprar. Regeringen anser emellertid att också den frågan bör övervägas ytterligare.

Mot bakgrund av detta anser vi i folkpartiet att det är naturligt att justering av beskattningsreglerna får anstå till dess att det pågående översynsarbetet i kommunikationsdepartementet är färdigt. Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 37 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 10 behandlas proposition 50 om förändring av skatten på traktorer. I propositionen föreslås bl. a. den förändringen, att alla traktorer med en tjänstevikt understigande 2 000 kg hänförs till klass II. Till denna klass hör också jordbrukstraktorerna. Skälen till de förändringar som anges är förenklingar, och centern har accepterat detta utom på en punkt. Det gäller de s. k. A-traktorerna som används som dragfordon i jordbruket. Dessa A-traktorer som det här rör sig om är byggda av gamla lastbilar, i motsats till den mer vanliga s. k. Epa-traktorn.

I vissa delar av vårt land används denna traktor ganska allmänt inom jordbruket för transport av spannmål, och på Öland också för transport av sockerbeter. Betydande kostnader har lagts ner i berörda jordbruk för att på detta sätt ordna transporter. Givetvis innebär det ett stort problem om riksdagen nu helt plötsligt ändrar förutsättningarna för användandet av dessa traktorer.

Regeringen har i propositionen tagit viss hänsyn till de problem som skulle uppstå och föreslagit att dessa traktorer under en treårsperiod undantas från huvudregeln.

Centern har såväl i motion som i reservation krävt att denna dispensmöjlighet inte skall tidsbegränsas. Detta skulle innebära möjlighet att tills vidare få använda de en gång godkända A-traktorerna för jordbrukets transporter utan nya och betydligt högre skatter. I en på många sätt bekymmersam tid är

det orimligt, ja för att inte säga hänsynslöst, att belasta jordbruket med nya höga skatter. Utskottsmajoriteten har inte tagit någon hänsyn till de problem som kommer att uppstå för en del jordbrukare utan troget följt regeringens förslag.

Det fanns en tid då man i utskottet kunde diskutera och få förståelse för sådana här problem. Tyvärr verkar det som om den tiden nu är förbi.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag nu anfört yrkar jag härmed bifall till reservation 2.

Anf. 38 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Erfarenheterna från de ca 15 år som de nuvarande bestämmelserna för beskattningen av traktorer har gällt visar att reglerna är svåra att tillämpa.

I många fall har det visat sig svårt att avgöra till vilken av de två skatteklasserna en traktor skall hänföras. Länsstyrelserna har också bedömt dessa frågor olika.

I det betänkande som riksdagen nu behandlar tillstyrker en majoritet av skatteutskottet regeringens förslag om en ändrad och framför allt klarare gränsdragning mellan trafiktraktorer och jordbrukstraktorer.

För närvarande hänförs en traktor till klass I för trafiktraktorer om den används för transport av gods på allmän väg. Traktorn får dock hänföras till klass II om transportererna är begränsade till godsbefordran vid passage över väg, befordran av gods som är lastat på traktorn och befordran vid färd till eller från arbetsplats av bl. a. redskap som skall drivas med traktorn, drivmedel eller reservdelar för traktorn eller redskapet. Detsamma gäller om transportererna avser produkter från eller förnödenheter för lantbruk, yrkesmässig växtodling eller yrkesmässigt fiske. En traktor som undantagsvis används för transport av annat som jag nämnt får också hänföras till klass II.

Nu föreslår regeringen att i princip samtliga traktorer som skall användas på väg som inte är enskild skall hänföras till klass I. Traktorer som uteslutande, eller så gott som uteslutande, används för transport av produkter från eller förnödenheter för lantbruk, skogsbruk, yrkesmässig växtodling eller yrkesmässigt fiske skall enligt regeringens förslag hänföras till klass II. Andra särskilt angivna transporter på allmän väg skall också få ske med traktor som hör till klass II. Därutöver skall traktorer med en tjänstevikt om högst 2 ton hänföras till klass II oavsett användningssätt.

Regeringen föreslår också att bilar som byggts om till traktorer, s. k. A-traktorer, alltid skall beskattas enligt klass I, således i samma skatteklass som trafiktraktorer. A-traktorer som används bl. a. inom jordbruk skall dock under en övergångsperiod av tre år få tillhöra skatteklass II.

Till betänkandet är två reservationer fogade. I den första reservationen yrkar moderaterna och folkpartiet avslag på hemställan i betänkandet med anledning av propositionen, medan centern i den andra reservationen yrkar att de s. k. A-traktorerna, som i huvudsak används inom jordbruket, även i fortsättningen bör få tillhöra klass II. I båda reservationerna framhåller reservationerna att många jordbrukare kommer att drabbas av en avsevärd skattehöjning om A-traktorer skall beskattas enligt klass I.

I den förstnämnda reservationen föreslås också att frågan om en eventuell

justering av beskattningsreglerna för traktorer bör anstå med hänsyn till det pågående översynsarbetet inom kommunikationsdepartementet.

Som jag framhöll inledningsvis är de nuvarande förhållandena när det gäller traktorbeskattningen inte tillfredsställande. Det är därför av största vikt att vi får till stånd en gränsdragning mellan traktorklasserna så att en enhetlig och korrekt tillämpning av bestämmelserna blir möjlig. Det förslag om gränsdragning som här föreligger är enligt utskottsmajoritetens uppfattning rimlig och ägnad att underlätta tillämpningen och kontrollen.

I fråga om de s. k. A-traktorerna anser utskottsmajoriteten det angeläget att bestämmelserna för traktorbeskattningen får en sådan utformning att skatten blir enkel att administrera och kontrollera. Många av dessa fordon används av ungdomar för rena nöjeskörningar och skulle därför rätteligen redan nu vara registrerade som trafiktraktorer. Den skattehöjning som jordbrukare kommer att drabbas av bör enligt utskottsmajoritetens uppfattning inte överdrivas. De flesta av dessa A-traktorer används i regel under en kort period av året och kan därför vara avställda under en längre period. Därtill får jordbruket och liknande näringsgrenar en anpassningstid fram till halvårsskiftet 1990 genom den treåriga övergångstiden för dessa A-traktorer.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande och avslag på de två reservationerna.

Anf. 39 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Av det sista som Bruno Poromaa sade i sitt anförande framgår att han vet ganska litet om de praktiska förutsättningarna att driva ett jordbruk. Det är riktigt att A-traktorer totalt sett används ganska få dagar per år. Men dessa dagar sammanförs inte till en sammanhängande följd. Traktorerna används, som jag sade, för transport av spannmål och sockerbetor samt för hämtning av annat som ingår i jordbruksproduktionen. Eftersom det inte är fråga om en helt sammanhängande period blir det svårt att använda dessa som A-traktorer, dvs. först inregistrera dem och sedan avregistrera dem.

Jag vill fråga Bruno Poromaa: Är det rimligt att så totalt ändra förutsättningarna för användning av A-traktorer inom jordbruket? Det är inte fråga om en investering som bara avser så kort tid som tre år, utan det är tänkt att traktorerna skall användas under en betydligt längre tid.

Man säger att man vill ha en enkel administration. Då kan det inte vara några större svårigheter att förlänga den här perioden så, att de traktorer som är registrerade som A-traktorer skall få användas utan att det sätts spärr vid tre år. Man skulle kunna visa litet förståelse för de praktiska problem och ekonomiska konsekvenser som ett tvärt avbrytande innebär för de berörda jordbrukarna.

Anf. 40 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Som Bruno Poromaa säger är det riktigt att dessa traktorer i vissa fall avställs under några månader men trots detta överförs naturligtvis åtskilliga intäkter till statskassan om A-traktorerna förs över till klass I. Det finns säkerligen beräkningar på detta.

Bruno Poromaa talar om kontrollsvårigheter. Det står i betänkandet att

gränsdragningen är oklar och svårtillämpad. Men nog måste kontrollproblemen kunna lösas på annat sätt än med skattehöjningar. Det är just efter treårsperioden som skattehöjningar drabbar de kategorier näringsidkare som jag nämnde förut i mitt inledningsanförande. Många traktorer används naturligtvis inom jordbruket, men även inom trädgårdsnäringen och inom yrkesmässig fiskerinäring. Mindre entreprenörer inom byggbranschen använder också dessa traktorer på sina bygplatser. Kontrollproblemen skall alltså kunna lösas på ett enklare sätt.

Vi har yrkat avslag på propositionen just med anledning av att vi tycker att man måste få en helhetssyn på dessa frågor. Kommunikationsministern anförde här i riksdagen den 16 oktober i år att det blir en stor översyn av dessa frågor, där även problemen med A-traktorerna finns med. När sedan propositionen kom samma dag kan man säga att den ena handen inte vet vad den andra gör.

Bruno Poromaa nämnde trafiksäkerhetsproblemen som ett av skälen till skattehöjningarna. Vi har i vår reservation föreslagit att man inom den pågående översynen i departementet eller vid något annat tillfälle skall se över de trafikproblem som uppstår när dessa traktorer används för nöjeskörning. Enligt trafiksäkerhetsverket, vars statistik jag i dagarna tagit del av, finns ca 9 500 traktorer inregistrerade: dels A-traktorer, dvs. de lastbilar som ombyggt till traktorer, dels de s. k. epatraktorerna, alltså personbilar som byggts om till traktorer. De förstnämnda utgör 83 % av de inregistrerade. Dessa traktorer används just inom de berörda näringsgrenarna. Epatraktorerna utgör 17 % av de inregistrerade. Det är väl en del av dessa traktorer som man menar missbrukas.

Jag kan också tala om att dessa kategorier fordon under perioden 1980–1986 enligt trafiksäkerhetsverket var inblandade i ett hundratal trafikolyckor av olika art, bl. a. sex olyckor med dödlig utgång. Detta skall naturligtvis inte nonchaleras men inte heller överdrivas. Framför allt måste detta ses och behandlas som ett trafiksäkerhetsproblem, och man skall inte försöka lösa detta problem med skattehöjningar, som nu görs. Det är i alla fall inget skäl till att höja skatten på de redskap som används inom näringsgrenar som redan är hårt belastade av skatter och pålagor.

Jag hoppas att man tar hänsyn till dessa synpunkter inom den pågående översynen – vi har i vår reservation yrkat att dessa frågor skall bli föremål för en översyn.

Anf. 41 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det var intressant att notera att Bruno Poromaa inte tycks ha den minsta förståelse för jordbrukarnas situation. Det är riktigt att man kanske behöver se över traktorernas inklassning i klass I och klass II. Som jag redovisade förut betyder det mycket för jordbrukarna. Det har visat sig att väldigt många jordbrukare vill behålla A-traktorer i sin verksamhet och har sin verksamhet uppbyggd under förutsättning att de kan använda A-traktorer. Dessa är tydligen både snabbare och bekvämare inom jordbruket på vissa områden. Det är litet skrämmande då det konstateras att det inte har så stor betydelse hur man ser på utvecklingen efter tre år. För de jordbrukare som vill använda A-traktorer kan det alltså bli frågor om kostnader på upp till

2 000 kr. per månad oavsett om de avregistrerar sådana traktorer under några månader per år. Låt oss säga att man har en traktor inregistrerad fem månader per år. Då blir det kostnader på minst 10 000 kr. jämfört med dagens 225 kr. Alla jordbrukare kan inte utan vidare bära en sådan extrakostnad. Man har inte i något sammanhang berört det faktum att om man inregistrerar A-traktorer under klass I, måste man också typbesiktiga släpvagnen och betala skatt efter vad släpvagnen kan bära.

Jag kan inte förstå annat än att om man på något sätt vill beakta det faktum att jordbrukarna själva vill använda A-traktorer framöver, borde man alltså avvakta den utredning som tydligen pågår inom kommunikationsdepartementet. Det diskuteras att möjligen införa körkortstvång eller att på något annat sätt försöka hindra trafikolyckorna. Det var ganska intressant att få del av de siffror som Ewy Möller redovisade. Av de ca 9 000 A-traktorer som finns används alltså 83 % inom jordbruket.

Har vi kunnat ha dessa beskattningsregler i 15 år, kan jag inte förstå att det inte skulle vara möjligt att ha samma regler ytterligare en kort period, under vilken man verkligen hann se över bestämmelserna för A-traktorer.

Anf. 42 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Stig Josefson gjorde gällande att jag vet ganska litet om denna fråga. Det kan hända att jag vet väldigt litet om traktorer. Men så mycket vet jag att de kostnader som det här talas om är, som jag ser det, ytterst marginella. Dessa kostnader har jordbrukarna möjlighet att göra avdrag för vid sina deklarationer.

Stig Josefson gjorde också gällande att jag inte tagit hänsyn till de synpunkter som framförts från bl. a. centern om en förlängning av tiden. Jag kan nämna att utredningen inte föreslagit någon övergångstid, utan regeringen har tagit initiativ till en sådan förlängning. Som sagt träder bestämmelsen i kraft först vid halvårsskiftet 1990.

Så till den moderata reservationen, till vilken folkpartiet har anslutit sig. Jag kan nämna att folkpartiet faktiskt inte hade någon motion i anslutning till propositionen, utan man anslöt sig till reservationen av ren lojalitet mot moderaterna. Och moderaterna – det bekräftade också Ewy Möller i sitt senaste inlägg – har reserverat sig därför att man som jag uppfattar det hade farhågor för att förslaget från regeringen skulle öka statens intäkter. Om så skulle vara fallet är de intäktsökningarna ytterst marginella.

Beträffande A-traktorerna i övrigt: Flera enskilda polisdistrikt har skrivit till rikspolisstyrelsen och framfört önskemål om att A-traktorerna skall överföras till skatteklass I. Rikspolisstyrelsen har i sin tur skrivit till regeringen i den här frågan. Vi har nu med detta förslag tillmötesgått polisens önskemål och i förlängningen förhoppningsvis också åklagarväsendets.

Beträffande den pågående översynen: Den behöver väl inte förhindra att förändringar redan nu kan göras. Visar det sig att översynsarbetet leder fram till bättre förslag kan vi naturligtvis pröva dem.

Anf. 43 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Bruno Poromaa talar om ytterst marginella kostnader. Men jag räknar det inte som marginella kostnader när det rör sig om tiotusentals kronor, vilket det gör när det gäller A-traktorerna. I många fall handlar det om 40 000–50 000 kr. och kanske mer när det gäller anskaffande i de här fallen, och det kan jag inte kalla marginellt.

Kostnaderna är avdragsgilla, säger Bruno Poromaa. Ja, men de skall ju betalas ändå, och för det fordras det inkomster. I den situation som jordbruket befinner sig i i dag är de ganska begränsade.

Jag vet inte om det Bruno Poromaa sade – när det gäller att man inte skulle tidsbegränsa övergångsreglerna – var ett svar till mig. Bruno Poromaa framhöll i slutet av sitt anförande att det finns möjligheter för förslag till förbättringar. Skall jag tolka det så att socialdemokraterna är beredda att pröva möjligheterna att förlänga den här undantagsregeln? Det skulle vara värdefullt om man ville visa jordbruket så pass stor hänsyn att man i varje fall höll vägen öppen för att ompröva det förslag och beslut som nu kommer. Det finns ju en treårig betänketid när det gäller att ta ställning här. Jag hoppas att hans uttalande var ett litet uttryck för möjligheten till en sådan omprövning.

Anf. 44 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är riktigt att vi i folkpartiet inte hade någon egen motion i den här frågan. Att det är av lojalitet mot moderaterna som vi skulle ha reserverat oss tillsammans med dem är ett billigt argument, lika dåligt som jag tycker socialdemokraternas omdöme är beträffande engångsskatten, så den kommentaren faller tillbaka på den som har lämnat den.

Vi i folkpartiet anser det vara en mycket viktig fråga att ta ställning till hur jordbrukarna drabbas av ökade kostnader. Här har Bruno Poromaa i inget fall sagt något annat än att det rör sig om marginella kostnader – när jordbrukarna kan få kostnadsökningar på 2 000 kr. per månad. Jag undrar vad Bruno Poromaa egentligen menar med kostnadsökning, om 2 000 kr. per månad i en verksamhet inte anses vara en betydande kostnadsökning.

Om man skall ta hänsyn till skattereglerna och göra om dem och det finns ett område som skall regleras och som är föremål för andra prövningar – det gäller A-traktorerna – borde man väl ändå i logikens namn ta hela paketet på en gång och avvakta tills de andra reglerna kommer. Det kan faktiskt inte dröja så länge. Jämfört med de 15 år som reglerna har funnits är den tiden verkligen marginell.

Anf. 45 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Jag vill bara säga till Bruno Poromaa: Jag talade tydligt om i båda mina anföranden att vi avstyrkt propositionen med anledning av den stora översyn som pågår i departementet, enligt kommunikationsministern. Vi får naturligtvis ta fasta på vad han sagt här i kammaren, att en översyn pågår.

Sedan hävdar jag fortfarande att det gäller trafiksäkerhetsfrågor. Man får också den uppfattningen när Bruno Poromaa säger att många polisdistrikt har hört av sig. Det handlar om en trafikangelägenhet. Vi har också sagt i vår reservation att vi vill att man skall se över situationen och söka lösa

problemet på något sätt. Men man kan givetvis inte lösa det här problemet genom skattehöjningar. Man kan ju inte komma åt trafikproblemen genom att höja skatten. Det handlar om en helt annan fråga, och den bör också behandlas därefter.

Anf. 46 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Jag vet inte om det finns någon anledning att fortsätta diskussionen om traktorbeskattningen. Jag konstaterar bara att vi har delade meningar.

Jag noterar att företrädarna för de borgerliga partierna är starka motståndare till införande av det som regeringen nu har föreslagit. Mot bakgrund av att vi inom loppet av två år har ett nytt val här i landet förmodar jag att det gemensamma politiska samarbete som troligtvis pågår också gäller ett gemensamt valmanifest om ett avskaffande på den här punkten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas efter debatten om laguskottets betänkande 10.)

Anf. 47 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår då till att debattera laguskottets betänkande 10 om skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter.

Skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter

Anf. 48 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Laguskottet är enigt i det mesta beträffande skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter, populärt kallade chips. Men på en punkt är vi oense, och det gäller skyddet för särskilt avancerade kretsmönster.

Utskottsmajoriteten accepterar propositionens förslag och ger alltså genom en särskild lag samma skydd för alla kretsmönster, oavsett om de är mycket enkla eller sällsynt avancerade.

I en reservation driver folkpartiet linjen att de kretsmönster som är så avancerade att de uppnår vad man i de här sammanhangen brukar kalla verkshöjd skall tillerkännas förstärkt skydd med stöd av upphovsmannarättslagen. Vi menar att det är både logiskt och rimligt att rättsskyddet står i åtminstone någon proportion till skaparinsatsen. Så är det också ofta på det immaterialrättsliga området. Inom upphovsmannarätten, som är en del av immaterialrätten, är detta särskilt tydligt, genom att enklare produkter har en skyddstid på tio år medan mer avancerade skyddas under 50 år.

En differentierad skyddstid får också, menar folkpartiet, utvecklingsbefrämjande effekt. Det ger bättre skydd för de ofta stora investeringarna och stimulerar samtidigt till fortsatta viktiga utvecklingsinsatser på chipsområdet.

Sammanfattningsvis räcker det egentligen med att betona att upphovsrättsutredningen (som ytterst ligger bakom propositionen) enhälligt – jag vill

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Skyddet för kretsmönster i halvledarprodukter

här understryka enhälligheten – föreslog samma lösning som nu förordas i folkpartiets reservation.

Avslutningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till den reservationen,

Anf. 49 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Som Bengt Harding Olson framhöll vilar propositionen på en utredning som fick beteckningen Upphovsrätt och datorteknik. Jag tror att det är angeläget att påpeka att man i den utredningen ifrågasatte om kretsmönster i halvledare, s. k. chips, kunde ha ett upphovsrättsligt skydd. Jag vill betona att jag kanske mest talar å egna vägnar och inte å utskottsmajoritetens, när jag markerar att jag inte kan acceptera den ståndpunkt som antyds i utredningen. Det är också viktigt att framhålla inför kammaren att utredningen är angelägen om att i sina skrivningar markera att det inte finns någon riktig säkerhet bakom den ståndpunkt utredningen intog. Det finns alltså inget domstolsavgörande eller auktoritativt uttalande av någon rättslärare som styrker utredningens ståndpunkt, som skulle innebära att det verkligen funnes ett auktorrättsligt skydd för s. k. chips.

Folkpartiets ståndpunkt utgår, som kammaren hörde, från att ett sådant auktorrättsligt skydd skulle kunna föreligga. Med utgångspunkt i denna ståndpunkt, som jag alltså ifrågasätter, tar folkpartiet ställning till förmån för att det skulle kunna finnas dubbla regelsystem i skyddet för s. k. chips. Utskottets majoritet kunde lätt bemöta denna uppfattning. Det kan egentligen inte vara till någon nytta över huvud taget att etablera dubbla rättssystem. Det kanske är skäl att här påpeka att man såväl inom EG som inom WIPO, den internationella organisationen för auktorrätter, har tagit ställning för att införa ett enhetligt regelsystem för skyddet för chips, vilket således talar mot det system som folkpartiet föreslår med dubbla skydd i vissa fall. Naturligtvis är den internationella utvecklingen på området inte minst viktig.

Möjligen bygger folkpartiets ståndpunkt på ett grundläggande missförstånd beträffande vad ett chip egentligen är. Det kunde därför vara värdefullt att i riksdagens protokoll återge det schema efter vilket ett chip tillkommer.

Ett chip tillkommer i ett antal olika steg. Det första är att den upphovsman som försöker åstadkomma ett chip beskriver de önskade funktionerna. Dessa önskade funktioner omvandlas därefter till ett elektriskt kopplingschema, som i sin tur omvandlas till ett mönster av elektroniska funktioner. Dessa elektroniska funktioner inordnas sedan i en layout, som bildar underlag för den blivande produktionen av dessa chips.

Av denna skildring av chipets tillkomst borde det faktiskt framstå som ganska uppenbart att det inte kan föreligga ett upphovsrättsligt skydd för chipet. Vad vi möjligen kan diskutera är huruvida beskrivningen av funktionen, som faktiskt görs i ord, är så väl gjord att den kan försvara ett upphovsrättsligt skydd eller huruvida beskrivningen representerar en andens prestationsförmåga som ligger på en så hög nivå att denna motiverar ett upphovsrättsligt skydd.

Men ett sådant resonemang saknar varje anknytning till chipet, som inte har sitt upphovsrättsliga skydd. Dessa överväganden saknar då all betydelse för chipet.

Detta grundläggande missförstånd i folkpartiets synsätt tycker jag kommer till uttryck när folkpartiet övergår till att diskutera problem med gränsdragningen mellan någonting som man kallar programkoden och chipet. Något sådant gränsdragningsproblem finns inte. Det framgår bl. a. av att motionens och reservationens texter på intet sätt beskriver vare sig vilken gräns eller vilket gränsdragningsproblem som avses.

Herr talman! Med dessa förklarande ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 50 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Nic Grönvall vill antyda att folkpartiets inställning skulle bygga på en felaktig grund. Jag påstår att så inte är fallet. Då uppkommer frågan: Vems uppfattning är mest värd, Nic Grönvalls eller min?

Jag vill i sammanhanget än en gång poängtera att upphovsrättsutredningen har samma uppfattning som folkpartiet i dessa viktiga frågor. Det rådde enighet i utredningen såväl bland företrädarna för flera politiska partier som bland de 24 experterna. Med all respekt för Nic Grönvalls kunskaper på detta område skall det enligt min mening mycket till innan han kan välta denna expertis.

Jag inser att det kan uppkomma vissa problem internationellt sett. Just i sådana här sammanhang skall det ju råda det vi kallar för internationell harmoni i lagreglerna, och naturligtvis är det särskilt viktigt med samstämmighet i förhållande till USA med tanke på de bilaterala förhandlingar som så småningom skall föras. Men jag vill poängtera att rättsläget i USA är oklart. I Kalifornien pågår ett rättsfall som bl. a. gäller förstärkt skydd. Vi vet inte exakt vilken slutlig uppfattning domstolen kommer att redovisa, utan vi får avvakta utgången av detta rättsfall. Därutöver konstaterar jag beträffande rättslig harmoni kontra disharmoni, att det enligt lagförslaget i propositionen blir tillåtet att i Sverige privatkopiera chips. Så är det inte i USA. Jag är övertygad om, herr talman, att det på den punkten kommer att bli betydligt större problem i de bilaterala förhandlingarna än när det gäller de övriga frågorna.

Låt mig sedan tillägga några ord beträffande gränsdragningsproblemen, som Nic Grönvall var inne på.

Det är klart att det uppkommer gränsdragningsproblem när man t. ex. skall avgöra om en produkt är avancerad eller inte. Men det är ju ingenting nytt. Hela immaterialrätten vimlar av sådana gränsdragningsproblem. Det beror på att man hela tiden skall skydda sådana produkter som nått "skaparhöjd". Eller, i klartext: Man skall skilja agnarna från vetet. Då uppkommer naturligtvis gränsdragningsproblem. Det kan gälla gränsen mellan olika lagar. Man måste t. ex. fråga sig hur den särskilda chipslagen förhåller sig till patenträtten, varumärkesrätten, mönsterrätten och upphovsrätten.

Det kommer också att uppstå problem inom upphovsrätten – sådana har man för övrigt redan nu. Där har man skydd för verk under 50 år. För enklare produkter gäller en skyddstid på 10 år, medan övriga produkter har 0 år i skyddstid. För kretsmönster, som vi resonerar om här, blir det extra krångligt med den lagstiftning som vi nu sannolikt kommer att godkänna. Man

utvecklar nämligen alltmer kretsmönster med program. Nic Grönvall säger då att det går att skilja mellan program och mönster. Men om man tar ett chip och lägger det i handen går det rent praktiskt inte att se om det är fråga om det ena eller det andra. Man bör då ta i beaktande att man för den del av chipet som innehåller mönster får en skyddstid på 10 år, medan man för den del som innehåller program får en skyddstid på 50 år. Man kommer alltså inte att kunna undvika gränsdragningsproblem ens med propositionens lagförslag.

Jag vill alltså säga, utan att göra anspråk på att vara något slags visionär, att gränsen mellan hårdvara och mjukvara i framtiden kommer att bli alltmer utsuddad. Det kommer att bli svårt att skilja mellan vanliga kretsmönster utan program och kretsmönster med program.

Anf. 51 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det sista som Bengt Harding Olson sade, nämligen att han inte kan vara någon visionär, får väl tas som en förklaring till hans oförmåga att se skillnaden mellan mjukvara och hårdvara, vilket egentligen är det han diskuterar.

Mjukvara uttrycks i ord eller i logiska följder av ord, medan hårdvara är någonting som vi kan känna i vår hand. Det är den gränsdragningsproblematik som Bengt Harding Olson talar om. Det lär inte vara särskilt svårt att övertyga kammaren om att det inte behövs någon lagstiftning för att skilja mellan dessa två företeelser: å ena sidan ett andens verk och å andra sidan ett vanligt alster av industriell verksamhet.

När det slutligen, herr talman, gäller Bengt Harding Olsons enständiga upprepande av att utredningen skulle ha varit enig i så oerhört många personers form skall jag bara läsa upp en enda mening på s. 125 i utredningens betänkande Upphovsrätt och dator teknik:

”Den slutsats som nu har nämnts om tillämpningen av URL på integrerade kretsmönster är alltså principiell och det skall understrykas att något domstolsavgörande i denna fråga inte finns. URL:s tillämplighet på sådana kretsmönster är alltså inte säkerställd för alla praktiska fall.”

Jag tycker att det räcker för att bekräfta mitt påstående att denna utredning icke har haft den uppfattning folkpartiet gör gällande.

Anf. 52 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Gränsdragningen mellan programvara och kretsmönster i chipsammanhang låter naturligtvis väldigt enkel när vi jurister talar om den, men jag tror att Nic Grönvall underskattar den här problematiken. Det är ju ändå så att juristerna här skall bedöma en teknisk produkt, och teknikerna säger att det redan i dag i vissa fall kan vara svårt att skilja mellan program och mönster rent tekniskt. Det kommer i framtiden att bli ännu svårare – det behöver man nog inte vara särskilt stor visionär för att säga.

Citatet ur utredningsbetänkandet är alldeles riktigt. Jag har själv strukit för det, följt det och sett att Nic Grönvall läst innantill helt riktigt. Men det intressanta är ju, herr talman, att utredningen drar vissa slutsatser av detta. Man drar en slutsats som överensstämmer med folkpartiets reservation och inte med Nic Grönvalls uppfattning.

Finansutskottets betänkande 7

Mom. 1 och 2 (fortsatt giltighet av lagen om kreditpolitiska medel)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 151 för reservation 1 av Anne Wibble m. fl.

Mom. 3 och 4 (bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 147 för reservation 2 av Anne Wibble m. fl.

Skatteutskottets betänkande 10

Mom. 1 (en ny gränsdragning mellan trafiktraktorer och andra traktorer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 190 röster mot 116 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. i motsvarande del. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (s. k. A-traktorer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 40 för reservation 2 av Stig Josefson och Marianne Andersson i motsvarande del. 54 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 10

Mom. 1 (upphovsrättsligt skydd)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 44 för reservationen av Ulla Orring och Bengt Harding Olson.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkanden

1986/87:4 med förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m. (prop. 1986/87:16) och

1986/87:9 om redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen m. m. (skr. 1986/87:31).

Anf. 53 TREDJE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas socialförsäkringsutskottets betänkande 4 med förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.

Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.

Anf. 54 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det betänkande som vi nu skall diskutera är dels föranlett av en proposition med anledning av socialavgiftsutredningens förslag, dels av motioner föranledda av propositionen och ett antal motioner från allmänna motionstiden.

Socialavgiftsfrågorna har ofta debatterats här i riksdagen. Man behöver bara nämna snickare Elof Hjortberg, så vet alla att debatterna handlar om skyldigheten att betala skatter och socialavgifter för en s. k. uppdragstagare och det elände en person kan råka ut för om vederbörande inte förmått tolka lagen rätt.

I snickare Hjortbergs fall rörde det sig om ca 300 000 kr. i socialavgifter och nästan lika mycket i skatt. Det finns också en rad andra välkända fall: Alice Timander och förre justitieministern Rainer – för att inte tala om alla som tigit och lidit i tysthet!

Det är bra att nu något händer vad gäller de omtvistade lagkomplexen. Men låt mig säga, herr talman, att jag beklagar att det bara "bidde en tumme". Nog borde regeringen ha kunnat presentera ett lagförslag med klara regler för vad en uppdragsgivare är skyldig att iakttas för att undvika ansvar för uppdragstagarens sociala avgifter. Och nog borde man efter allt utredande i frågan ha kommit fram till en entydig definition av begreppen "arbetsgivare" och "arbetstagare". De förslag som nu presenterats är långt ifrån tillräckliga, och det är en klen tröst att fortsatta överväganden skall ske i regeringskansliet, som det heter.

Det återstår också många frågor att lösa, och det är min förhoppning att regeringen bedriver det fortsatta arbetet med skyndsamhet.

Herr talman! Till betänkandet är fogade ett antal reservationer från utskottets icke-socialister samt ett par särskilda yttranden. Jag övergår nu till att tala om de avvikande uppfattningar som framförs i dessa.

Reservation I av oss moderater i utskottet handlar om klarare regler för socialavgifter. Vi anser inte att möjligheten till eftergift av betalningsskyldigheten för arbetsgivaravgifter och möjligheten till förhandsbesked rörande skyldigheten att betala socialavgifter är tillräcklig. Den enskildes rättstrygghet när det gäller avgiftsskyldigheten måste snarast stärkas betydligt utöver vad propositionen föreslår. Vi anser att reglerna skall utformas så, att om uppdragstagaren vid tidpunkten för avtalets ingående är registrerad för preliminär B-skatt eller för redovisning av mervärdeskatt skall uppdragsgivaren inte kunna åläggas betalningsansvar för socialavgifter. Vi anser att detta är möjligt, eftersom det sker en mycket noggrann kontroll innan någon person registreras som skatt- och redovisningsskyldig till mervärdeskatt.

Det system som vi nu föreslår bör införas i avvaktan på resultatet av de överväganden som pågår med att vidareutveckla socialavgiftsutredningens förslag till lagändringar.

I reservation nr 4 av utskottets moderater och folkpartister anför vi att en person ensam bör kunna ansöka om förhandsbesked. Vi anser inte att det har framförts några tillräckligt vägande skäl häremot. Flera tunga remissinstanser har däremot ansett att envar av parterna bör kunna begära förhandsbesked, bl. a. kammarrätten i Stockholm, LRF, SAF och Sveriges industriförbund. Vi delar den uppfattningen.

I reservation nr 5 anser likaså utskottets moderater och folkpartister – i anledning av en motion av Margareta Andrén – att en omvänd generalklausul bör införas vad gäller skatte- och avgiftsreglerna, detta i syfte att skydda den enskilde mot oskäligheter på grund av lagstiftningens bristande utformning.

I reservation nr 7, som är gemensam för utskottets borgerliga ledamöter, reserverar vi oss – liksom tidigare år – till förmån för en motion av Anjta Bråkenhielm, där hon begär att reglerna skall ändras vad gäller utdebiteringen av socialavgifter för utländska gästföreläsare. Den nuvarande skyldigheten för universiteten att betala s. k. lönekostnadspålägg är en tung börda för institutionerna och framstår som ännu mer orimlig, när man vet att de utländska gästföreläsarna sällan eller aldrig får uppbära några förmåner i förhållande till inbetalda avgifter. Vi anser att det vore långt bättre att kunna använda dessa pengar till fler undervisningstimmar av gästföreläsare för att öka våra internationella kontakter och dra nytta av de utländska föreläsarnas speciella kunskaper.

I reservation nr 8 har utskottets borgerliga ledamöter följt upp en lång rad motioner, som har uppmärksammat idrottsföreningarnas bekymmersamma ekonomiska situation i anledning av ändrad rättstillämpning fr. o. m. juni 1985. Idrottsföreningarna skall ju numera erlagga arbetsgivaravgifter för högre ersättningar än ett halvt basbelopp. Nya inkomster kan inte skapas i den utsträckning som skulle vara nödvändig för att klara dessa avgifter – ca 25 milj. kr. – och vi är allvarligt oroade över att detta kommer att drabba ungdomsverksamheten, t. ex. "knattefotbollen", och breddidrotten.

Riksidrottsförbundet har överlämnat en utredning till regeringen, där man fört fram tre olika alternativ avseende hur idrottsutövarna skall kunna få ett försäkringsskydd till rimliga kostnader. Idrottsföreningarna lever i dag till stor del på bidrag från stat och kommun och anser sig inte ha råd att betala höga sociala avgifter. De anser också att ett system med avgifter som sällan ger motsvarande förmåner är oacceptabelt. Vi anser att regeringen nu snarast bör lägga fram ett förslag till hur idrottsutövarnas sociala skydd bäst skall kunna utformas och kostnaderna finansieras.

Reservation nr 9 är också gemensam för moderaterna, folkpartiet och centern. Där påtalar vi återigen att den bristande överensstämmelsen mellan förmåner och avgifter kan ge orimliga resultat för den enskilde. Socialavgifter debiteras t. ex. för inkomster som är så små att de inte ger någon rätt till ersättning från sjukpenningförsäkringen och tillägspensioneringen. Avgifterna får då karaktären av en ren skatt, trots att inkomsttagaren vid inkomstbeskattningen inte anses ha någon egentlig skatteförmåga. I låga inkomstlägen kan den avgiftsskyldige inte heller tillgodogöra sig några

avdrag för egenavgifterna, varför avgifterna i realiteten blir dyrare än för personer med högre inkomster.

Nuvarande system kan också leda till sociala orättvisor mellan makar, som båda deltar i jordbruket eller rörelsen, genom att båda makarna även i inkomstlägen mellan ett och två basbelopp kan mista ATP-skyddet om en inkomstuppdelning sker. Egenavgifterna beräknas ju individuellt på grundval av den taxerade inkomsten och debiteras och uppbärs som skatt. Det kan därför knappast innebära några svårigheter att ha särskilda regler för skyldigheten att betala egenavgifter. Vi anser inte att det är rimligt att personer med låga inkomster tvingas finansiera förmåner för dem som har högre inkomster. I annat sammanhang har vi påtalat det sneda förhållandet vad gäller förmånssidan, att egenföretagare inom t. ex. jordbruket aldrig kan uppbära högre sjukpenning än vad som motsvarar lönen för en anställd. Tillsammans taget finns så många frågor att lösa vad gäller förhållandet förmåner-avgifter att regeringen snarast bör låta företa en utredning för att åstadkomma en bättre överensstämmelse.

Reservation nr 10 av moderater och folkpartister gäller kvittningsrätten mellan olika förvärvskällor, som är borttagen fr. o. m. 1982. Den som bedriver verksamhet inom olika områden kan i dag få det ännu svårare än tidigare att klara upp en besvärlig situation genom underskott i verksamheten. Vi anser därför att lagen om beräkning av pensionsgrundande inkomst bör ändras, så att överskott i en förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet eller rörelse får kvittas mot underskott i en annan förvärvskälla inom dessa inkomstslag – i enlighet med motioner av Martin Olsson och förste vice talmannen Ingegerd Troedsson. Vi anser att regeringen snarast bör lägga fram ett sådant förslag till riksdagen.

Sedan, herr talman, några ord om de särskilda yttrandena. Utskottets borgerliga ledamöter har i yttrande nr 1 påtalat att de nuvarande reglerna för uttag av egenavgifter kan få helt orimliga konsekvenser, t. ex. när det gäller inkomster av arrenden, rotpostförsäljningar eller avverkningsuppdrag. I motioner till såväl socialförsäkringsutskottet som skatteutskottet har framförts att en relativt obetydlig inkomst till följd av arbete i eget skogs- eller jordbruk genom sammanläggningsreglerna kan leda till betydande egenavgifter och skatter för den enskilde fastighetsägaren.

Detta kan leda till minskat intresse för den enskilde fastighetsägaren att sköta sin skog och över huvud taget bedriva avverkning.

Det kan i sin tur orsaka virkesbrist för skogsindustrin. Detta har också uppmärksammats inom virkesförsörjningsutredningen. Regeringen har länge varit uppmärksam på frågan utan att något har hänt. Nu vet vi att riksförsäkringsverket har fått regeringens uppdrag att lägga fram ett förslag, vilket lär skola ske inom den närmaste framtiden. Med vårt särskilda yttrande vill vi i anledning av motioner av andre vice talmannen Karl Erik Eriksson och Börje Stensson fästa regeringens uppmärksamhet på att frågan måste beredas mycket skyndsamt, så att ett förslag kan föreläggas riksdagen innevarande riksmöte.

I det särskilda yttrandet nr 2 har utskottets moderata ledamöter fäst uppmärksamheten på en motion av Nic Grönvall, där han har påtalat de orimliga konsekvenserna av att kostnads- och reseersättningar av tidsbegrän-

sad natur och vid fullgörande av styrelseuppdrag har föranlett avgiftsskyldighet för uppdragsgivaren. Detta leder också till att uppdragstagaren får helt obefogade pensionsförmåner. – Låt mig ta ett exempel: En person har 50 mil till ett sammanträde och får därvid ut 900 kr. i kostnadsersättning för bilresan. En annan person cyklar till sammanträdet. Bilföraren skall alltså få pension för detta belopp medan cyklisten inte får någon pensionsförmån! Det tycks vara så i det här fallet att man har tillämpat skattelagstiftningens bestämmelser och inte reglerna för socialavgifter. Ärendet är föremål för prövning i regeringsrätten, och vi vill därför inte nu föreslå en lagändring. Som vi har tolkat bestämmelserna – bl. a. i förarbetena till den aktuella lagstiftningen – är det tolkningen av lagen och inte lagen i sig som har lett till denna orimlighet. Om det skulle bli så att kammarrättens dom står fast, förutsätter vi att regeringen snarast föreslår en lagändring.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 5, 7, 8, 9 och 10 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 55 KENTH SKÄRVIK (fp):

Herr talman! Klarare regler för socialavgifter är en rättssäkerhetsfråga.

Det ankommer på riksförsäkringsverket att debitera arbetsgivaravgifter. Med tanke på att arbetsgivar-arbetstagar-begreppet tolkas på olika sätt inom olika lagstiftningsområden kan stora olägenheter uppstå. Det gäller särskilt när en enskild person anlitas för hushållsarbete, för reparationer eller liknande och blir att betrakta ibland som anställd av den som givit uppdraget, ibland som egen företagare med skyldighet att betala egenavgifter. Snickaren Hjortberg är ett exempel som upprört många. För att undvika nuvarande problem bör begreppen arbetsgivare resp. arbetstagar få en enhetlig definition, i vart fall i skatte- och avgiftslagstiftningen.

Socialavgiftsutredningen (Ds S 1985:1) har i stället föreslagit att ett "företagarkort" skall införas för fysiska personer. Den som är registrerad för B-skatt och momsredovisning skall automatiskt registreras som företagare och betala egenavgifter. Därmed skulle envar kunna kontrollera om den han anlitar är företagare eller ej.

Därigenom är huvudproblemet dock inte alls löst. Arbetstagarbegreppet tolkas av domstol, oavsett företagarkortet. Personer som inte känner till att begreppet arbetsgivare på skatte- och socialförsäkringsområdet är mer omfattande än enligt vanligt språkbruk kan lätt göra misstag. Inte heller gäller företagarkortet juridiska personers anställda eller medhjälpare. För att råda bot på detta föreslår utredningen en "nödutgång", nämligen att eftergift av arbetsgivaravgiften skall kunna ges till den som varken insåg eller slutligen borde ha insett att han var att betrakta som arbetsgivare.

Om förslaget genomförs blir det lagkomplex om socialavgifter som redan i dag är alldeles för invecklat och svåröverkomligt ännu mer otillgängligt – utan att det grundläggande felet botas. Enligt folkpartiets mening krävs en enhetlig definition av arbetstagar- och arbetsgivarbegreppen.

I proposition 1986/87:16 om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m. föreslår regeringen bl. a. att den som skall betala ut ersättning för ett arbete skall kunna få ett förhandsbesked från den lokala skattemyndigheten om skyldighet att betala sociala avgifter föreligger.

Regeringen föreslår vidare att lokala skattemyndigheten skall kunna efterge skyldighet att betala arbetsgivaravgift, om arbetsgivaren haft sådana skäl att inte uppfatta sig som arbetsgivare att det skulle strida mot allmänt rättsmedvetande att utkräva avgifterna.

En uppgift för lagstiftaren är att skydda svagare part i avtalsförhållanden. Lagstiftningen skall också underlätta för avtalslutande parter i syfte att skapa smidighet och effektivitet.

Då lagarna får effekter som framstår som helt orimliga sätts hela rättssambället på spel. Snickaren Elof Hjortberg är ett levande bevis på att den nu föreslagna reformen om förhandsbesked om skyldighet att betala sociala avgifter är nödvändig och efterlängtd. Genom detta system ökar skyddet för uppdragstagaren samtidigt som uppdragsgivarens skyldigheter klargörs. Konsekvenserna av avtalet blir i ett tidigt stadium synliga för båda parter - man uppnår en hög grad av förutsebarhet.

Handläggningen påskyndas givetvis om parterna gemensamt gör ansökan. Då man får förutsätta att båda parter har intresse av en snabb behandling, kommer de allra flesta ansökningar att ske på detta sätt även utan laglig reglering. Därför kan inte de skäl som anförts emot att ge uppdragsgivare eller uppdragstagare var för sig möjlighet att ansöka om förhandsbesked anses vara tillräckliga. Denna möjlighet skulle kunna lämnas öppen utan att det skulle medföra några stora problem. Dock måste alltid lokala skattemyndigheten vid beslut efter ansökan gjord av endast en part meddela den andra parten beslutet.

Skatte- och avgiftslagstiftningen är både komplicerad och svårgenomtränglig. Utgången stämmer inte alltid överens med lagstiftningens grunder. Inte heller är effekterna alltid förutsebara. Detta är ett stort rättssäkerhetsproblem.

Uppenbarligen har även regeringen uppmärksammat detta problem då man nu funnit att ett slags generalklausul är befogad för arbetsgivaravgifter. Behovet av en sådan klausul till stöd för den enskilde är inte specifikt just för detta område. En generalklausul med liknande innebörd borde ha generell tillämpning på hela avgifts- och skatteområdet.

Med en heltäckande generalklausul till stöd för den enskilde förhindras att skatte- och avgiftsskyldiga på grund av lagstiftningens bristande utformning påförs icke avsedda skyldigheter som dessutom framstår som oskäliga enligt lagstiftningens grunder.

Glädjande nog finner också utskottet det angeläget att klara och entydiga regler finns för den som skall vara avgiftsskyldig. Utskottet delade också, med hänsyn till de synpunkter som framförts under remissbehandlingen av socialavgiftsutredningens förslag, departementschefens uppfattning att förslaget behöver vidareutvecklas och att frågan om en bättre samordning mellan skyldigheten att betala socialavgifter och skyldigheten att göra skatteavdrag behöver utredas ytterligare.

Det är av största vikt att det fortsatta arbetet härmed sker skyndsamt. Folkpartiet har alltså sagt i sin reservation nr 3 att det är nödvändigt att arbetsgivar- och arbetstagarbegreppen snarast ges en enhetlig definition, och att det fortsatta arbetet i regeringskansliet måste bedrivas med denna

målsättning samt att frågan bör föreläggas riksdagen under innevarande riksmöte.

Herr talman! Vid flera tillfällen har riksdagen behandlat motioner angående kvittningsrätten vid beräkning av inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Kvittningsrätten påverkar den pensionsgrundande inkomsten och därmed även beräkningen av underlaget för socialavgifter. Detta slår hårt mot den som driver ett jordbruk eller en rörelse som i sig inte är bärkraftig. Det är därför viktigt att eftersträva neutralitet mellan olika företagsformer, så att inte reglerna missgynnar dem som av olika skäl bedriver sin verksamhet i flera förvärvskällor.

I reservation nr 10 har ledamöterna från moderaterna och folkpartiet krävt att regeringen skyndsamt bör utarbeta förslag i enlighet med vad som sägs i motionerna 210 och 217.

Folkpartisten Kjell-Arne Welin m. fl. har i motioner begärt utredning om idrottsutövares sociala skydd. Motionärerna anser bl. a. att gränsen för skyldighet att erlägga arbetsgivaravgift bör ligga vid ersättningar över två basbelopp. Utredningen bör även utmyнна i förslag om hur de merkostnader som idrottsföreningar åsamkas genom skyldigheten att erlägga arbetsgivaravgifter skall finansieras.

Sveriges riksidrottsförbund har i september i år överlämnat en utredning om arbetsgivaravgifter till regeringen. Utredningen har utarbetats av en inom riksidrottsstyrelsen tillsatt grupp. I utredningen presenteras tre alternativa lösningar på behovet av socialt skydd för idrottsutövare.

Alternativ 1 innebär att idrottsutövare erhåller lagstadgade sociala förmåner utan att avgifter behöver erläggas. Alternativ 2 innebär att idrottsutövaren erhåller skydd genom en privat försäkring som föreningen enligt lag tvingas teckna. Alternativ 3 slutligen innebär att idrottsrörelsen erlägger avgifter för sådana idrottsutövare som uppbär årlig idrottsersättning överstigande två basbelopp medan övriga idrottsutövares skydd upprätthålls enligt alternativ 2.

Utskottets majoritet säger sig ha förståelse för att den ändrade situationen kan medföra ekonomiska problem för många idrottsföreningar, men vill ändå inte ställa upp bakom kravet på en utredning för att komma fram till en lösning av positiv karaktär för idrottsrörelsen.

Utskottsmajoriteten säger i betänkandet att en lösning på idrottsföreningarnas ekonomiska problem får sökas på annat sätt än genom avkall på det skydd som socialförsäkringarna erbjuder.

Det är möjligt att detta är riktigt, men det gör det ju ännu mer angeläget att regeringen tar ansvar för att en ordentlig utredning i detta ärende snarast genomförs. Utredningen bör förutsättningslöst pröva hur idrottsutövarnas sociala skydd bäst kan utformas och lämna förslag till hur kostnaderna här för skall finansieras.

I ett särskilt yttrande har frågan om egenavgifter för vissa skogsbruks- och jordbruksinkomster tagits upp. De nuvarande reglerna för uttag av egenavgifter för inkomster från skogsbruk och jordbruk ger, som motionen i detta ärende antyder, i vissa fall orimliga konsekvenser. De nuvarande avgiftsreglerna har en återhållande effekt på mindre skogsägares villighet att själva sköta sin skog. Därför bör t. ex. inte inkomster av rotpostförsäljning och

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.

avverkningsuppdrag ingå i avgiftsunderlaget. Det regelsystem som i dag finns är både komplicerat och inkonsekvent.

Sedan lång tid tillbaka har frågan om egenavgifter vid skogsavverkning varit under beredning i regeringskansliet, och det är bra att regeringen gett riksförsäkringsverket i uppdrag att skyndsamt föreslå lagändringar för att undanröja de mest påtagliga nackdelarna av gällande bestämmelser. Vi vill med detta yttrande understryka angelägenheten av att när verkets förslag inom kort föreligger, regeringen skyndsamt bereder frågan och lägger fram förslag till riksdagen under innevarande riksmöte.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna nr 3, 4, 5, 7, 8, 9 och 10.

Anf. 56 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Frågan om vem som skall erlägga arbetsgivaravgifter i vissa speciella situationer har varit en källa till problem för både företag och enskilda personer. Den bristande samordningen mellan skatte- och socialavgiftslagstiftningen har varit en av orsakerna till att problem uppstått. Avsaknaden av entydiga arbetsgivar- och arbetstagarbegrepp har lett till att enskilda företagare i efterhand har debiterats mycket stora avgifter. Det mest omtalade fallet är Elof Hjortberg, men det är viktigt att komma ihåg att den efterdebitering han drabbades av är något som även har drabbat många andra personer fast beloppen inte har varit lika stora.

I regeringens proposition om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor föreslås nu ett provisorium i avvaktan på en mera slutgiltig lösning. Den modell regeringen valt är att arbetsgivare och arbetstagar gemensamt skall kunna ansöka om förhandsbesked. En sådan ordning är heller inte utan problem.

Sedan den 1 januari 1984 har vi infört särskilda regler för småhusägare och lägenhetsinnehavare som utbetalar ersättning för arbete på fastigheten eller lägenheten. Om betalning skett mot en faktura, som innehåller uppgift om uppdragstagarens namn, bostadsadress samt ersättningens storlek och dessutom mervärdeskatt och registreringsnummer för mervärdeskatt eller uppgift om att uppdragstagaren har B-skattsedel, är arbetsgivaren, dvs. husägaren eller lägenhetsinnehavaren, inte skyldig att betala arbetsgivaravgifter.

Denna regel anser vi från centerpartiets sida borde vara huvudregel för alla uppdragsgivare. Som framhålls i motion Sf103 av Stig Josefson m. fl. kan man tänka sig att i de fall tveksamheter trots allt uppstår använda sig av den nu föreslagna gemensamma ansökan om förhandsbesked. En sådan ordning skulle minska antalet ansökningar hos lokala skattemyndigheten i förhållande till propositionens förslag. Det finns en uppenbar risk att regeringens modell, som utskottsmajoriteten ställt sig bakom, kommer att innebära en hård belastning på lokala skattemyndigheten och därmed väntetider för förhandsbesked. Vi skall verkligen inte skapa en ny onödig byråkrati inom ett redan komplicerat område. Vårt förslag om en huvudregel för uppdragsgivare skulle begränsa behovet av sådana förhandsbesked.

Herr talman! De socialavgifter som debiteras egenföretagare och företag används inte bara till att finansiera den allmänna försäkringen utan också till att täcka kostnader inom andra områden såsom arbetsmarknad, vuxnut-

bildning och barnomsorg. De förändringar som har genomförts i regelsystemet för debitering och uppbörd av socialavgifter har medfört att avgifternas karaktär som en ren beskattning av arbete har förstärkts.

Avgifternas storlek och konstruktion har i debatten ofta framförts som en hämmande faktor när det gäller möjligheten att öka sysselsättningen i företagen. Detta gäller särskilt de små företagen och vid nyföretagande.

Cirka en miljon anställda får i dag sin utkomst i företag med mindre än tio anställda. Denna företagstyp är särskilt betydelsefull för sysselsättningen i små orter och glesbygd. Tjänstesektorn, den sektor som man ställer höga förväntningar på när det gäller att klara sysselsättningen i framtiden, består i dag huvudsakligen av små företag. Med tanke på den betydelse dessa företag har för sysselsättningen i vårt land är det viktigt att vi politiker ger dem möjligheter att utvecklas och leva vidare.

Det är mot den här bakgrunden som centerpartiets förslag om differentierade avgifter skall ses. Vi vill använda avgifterna som ett styrmedel som underlättar tillblivelsen och utvecklingen av små företag.

I vår partimotion och i reservation 6 föreslår vi en kraftig sänkning av sjukförsäkringsavgiften med närmare bestämt 5 procentenheter för de 15 först anställda i företagen. Det finns utöver våra allmänna motiv ett sakligt skäl för en sådan sänkning. Genom undersökningar vet vi att egenföretagare och småföretag generellt sett har en betydligt lägre sjukfrånvaro än de stora företagen. Man kan därför säga att de små företagen i dag genom sina avgifter subventionerar den högre sjukfrånvaron i de stora företagen.

Utskottsmajoriteten avfärdar vårt förslag med att det skulle leda till administrativa svårigheter. Mot det vill jag invända att vi redan i dag har differentierade avgifter. Vi har sedan ett par år tillbaka 10 procents lägre avgift i Norrbotten. Jag har inte i debatten hört någon som har påstått att den sänkningen skulle vara administrativt särskilt krånglig. Det måste alltså finnas andra motiv för att socialdemokraterna, på den här punkten tyvärr tillsammans med moderaterna och folkpartiet, går emot en sänkning av sjukförsäkringsavgiften för de små företagen.

För egenföretagare med låga inkomster leder nuvarande regler för debitering av socialavgifter till orimligheter. Socialavgifter debiteras för inkomster som är så små att de inte ger rätt till ersättning från sjukpenningförsäkringen eller ATP-systemet. Avgifterna har i dessa fall karaktären av ren beskattning.

Flera centerpartimotioner tar upp dessa problem. I reservation 9 har vi tillsammans med moderaterna och folkpartiet enats om att begära en utredning som skall leda fram till nya bestämmelser för uttag av egenavgifter, vilka bättre står i samklang med förmånssidan och skattelagstiftningen.

Det är verkligen beklagligt att utskottsmajoriteten inte är beredd att se över detta förfarande, som så orättvist drabbar människor med låga inkomster.

Många av de motioner som behandlas i detta betänkande är gamla bekanta. Det gäller bl. a. motionerna Sf211 av Martin Olsson och Sf291 av Karl Erik Eriksson och Börje Stensson om uttag av egenavgifter för vissa inkomster av jord- och skogsbruk. I det här fallet handlar det om små inkomster vid sidan av försäljning av rotposter. Vi har vid minst ett par

tidigare tillfällen här i kammaren behandlat de här frågorna och från centerpartiets sida har vi krävt att problemet skall lösas genom relativt enkla förändringar av lagstiftningen.

Äntligen kan man säga att den här frågan har fallit framåt. Vi kan läsa i betänkandet att riksförsäkringsverket i dessa yttersta dagar kommer att presentera ett förslag till hur denna fråga skall lösas. Låt oss bara hoppas att den också snabbt kan passera genom kanslihuset. Därmed hinner vi också fatta ett beslut under detta riksmöte, så att vi slipper att än en gång debattera denna fråga, som vi tycker borde vara ganska enkel att lösa.

Herr talman! I utskottsbetänkandet behandlas också ett antal motioner rörande arbetsgivaravgifter från idrottsföreningar. I reservation nr 8 anser vi från centerpartiets sida, liksom moderaterna och folkpartiet, att regeringen skyndsamt bör utreda idrottsrörelsens besvärliga ekonomiska situation, vilken har uppkommit som en följd av den ändrade rättstillämpning som medfört att idrottsföreningar numera skall erlägga arbetsgivaravgifter på ersättningar till spelare över ett halvt basbelopp. Utredningen skall också titta på de sociala förmånerna för idrottsutövarna. Det är viktigt att man tar tag i den rapport som riksidrottsförbundet har lämnat. Vi kan då få fram förslag som gör det möjligt att klara både det sociala skyddet och idrottsrörelsens ekonomiska bekymmer. I rapporter från olika håll i landet uppvisas stora underskott för olika typer av klubbar. Får den utvecklingen fortsätta kommer det att leda till att flera idrottsklubbar kommer att försättas i konkurs. Det är en utveckling som vi från centerpartiets sida inte kan ställa oss bakom.

Ytterligare punkter och reservationer har behandlats i detta betänkande, men de har tagits upp av tidigare talare i debatten. Jag nöjer mig därför, herr talman, med att yrka bifall till reservationerna 2, 6, 7, 8 och 9.

Anf. 57 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Socialavgifter är inte precis det lättaste man kan hålla på med. Det är ett både svärgripbart och svärbegripbart område. Det pågår ständigt arbete med att förbättra och förenkla systemet, men fortfarande är det ganska komplicerat.

I det här betänkandet behandlar vi dels proposition 1986/87:16, med förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor, och tre motioner som väckts med anledning av den. Detta är en ny fråga. Dels behandlas två motioner som väckts med anledning av proposition 1985/86:82, om bidrag till idrottsföreningar för vissa arbetsgivaravgifter. Det är en inte alldeles ny fråga. Härtill kommer 21 motioner från allmänna motionstiden, vilka definitivt inte är några nya frågor utan gamla bekanta.

Under utskottsbehandlingen har det, som framgått tidigare, fogats tio reservationer och tre särskilda yttranden till betänkandet. Jag skall kort beröra reservationerna.

I reservation nr 1 anser utskottets moderata ledamöter att de i propositionen föreslagna åtgärderna inte är tillräckliga för att garantera den enskildes rättstrygghet. Reservanterna föreslår att det skall utformas regler som säger att om uppdragstagaren vid tidpunkten för ett avtals ingående är registrerad för betalning av preliminär B-skatt eller för redovisning av mervärdeskatt,

skall uppdragsgivaren inte kunna åläggas betalningsansvar för socialavgifter.

Det skall klart sägas att de förslag som nu läggs fram om förhandsbesked m. m. är ett provisorium i avvaktan på ett mer genomgripande förslag, som för närvarande bereds i regeringskansliet. Utskottsmajoriteten tycker att det är bra att vi nu har fått denna delreform, men säger också att det fortsatta arbetet måste ske skyndsamt. Såvitt jag begriper finns det stor samstämmighet mellan de tankegångar som departementschefen redovisar inför det kommande förslaget och de som förs fram i reservationen. Med hänvisning till att vi förväntar oss ett mer genomgripande förslag inom kort tid, yrkar jag avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2, som utskottets centerpartister står bakom, anses att det nu framlagda förslaget om förhandsbesked blir krångligt och tidsödande för den enskilde och att det skapar onödig byråkrati, om det får en generell tillämpning. Man anser att de speciella regler som i dag gäller för småhusägare och lägenhetsinnehavare skulle ges en generell tillämpning.

I reservation 3 påpekar utskottets folkpartistiska ledamöter att nuvarande oklarheter beträffande arbetsgivar-arbetsstagar-begreppet är otillfredsställande och kräver att förslag om en enhetlig definition bör kunna föreläggas riksdagen under innevarande riksmöte.

Som jag sade nyss skall det framlagda förslaget som vi nu behandlar betraktas som ett provisorium. Det som framförs i motion Sf103 och i reservation 2 fanns med i de resonemang som socialavgiftsutredningen förde. I och med detta finns det också med i de överväganden som nu sker i denna fråga i regeringskansliet. Jag håller med om att det är angeläget att vi får ett förslag till riksdagen så fort det går. Jag utgår ifrån att arbetet i regeringskansliet med denna mycket komplicerade fråga sker skyndsammast möjligt. I och med detta är det inte nödvändigt med något särskilt tillkännagivande i den meningen.

Jag yrkar avslag på reservationerna 2 och 3.

I reservation 4 anser utskottets moderater och folkpartister att förhandsbesked skall kunna lämnas på ansökan av endast en part. Skälen till att vi i utskottsmajoriteten inte kan vara med på detta är att en gemensam ansökan är det bästa underlaget för en korrekt bedömning av omständigheterna, att det ju är fråga om att parterna har en samstämmig uppfattning – annars blir naturligtvis inget samarbetsavtal träffat – och att förhandsbeskedet ju får rättsverkan för båda parter. Inte minst innebär en gemensam ansökan att förutsättningarna för att myndigheterna skall kunna ge ett snabbt förhandsbesked ökar väsentligt.

Jag yrkar med detta avslag på reservation 4.

I reservation 5, också av utskottets moderater och folkpartister, tas upp frågan om en omvänd generalklausul. Reservanterna anser att skatte- och avgiftsreglerna är svåröverskådliga och svårtolkade och att de kan behöva kompletteras med en s. k. omvänd generalklausul.

Riksdagen har under en följd av år behandlat liknande krav och på förslag av skatteutskottet avslagit dessa. Motivet har varit att ett införande av en omvänd generalklausul skulle leda till mycket betydande svårigheter i den praktiska tillämpningen. Vidare har sagts att författningstext måste utformas så att den inte kan missförstås eller ges en annan innebörd än den lagstiftaren

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Förslag om förhands-
besked i socialavgifts-
frågor m. m.*

avsett och så att de tillämpande myndigheterna så långt som möjligt söker följa lagstiftarens intentioner. En majoritet i vårt utskott anser att det här motivet också nu håller för att gå emot förslag om införande av en omvänd generalklausul, och jag yrkar avslag på reservation 5.

I reservation nr 6 anser utskottets centerpartister att sjukfrånvaron på stora arbetsplatser är högre än på små arbetsplatser och att detta, på grund av avgiftssystemets utformning, betyder att småföretagen subventioneras de större företagen. Mot den bakgrunden anser reservanterna att sjukförsäkringsavgiften för småföretagen borde kunna sänkas kraftigt.

Jag är inte säker, men det är möjligt att man rent statistiskt skulle kunna påvisa att småföretagen har en lägre sjukfrånvaro än storföretagen. I praktiken är det dock stora variationer mellan de enskilda företagen, såväl stora som små. Det skulle med andra ord inte bli något särdeles rättvist system, och det skulle dessutom bli mycket besvärligt att administrera.

Jag yrkar avslag på reservation 6.

I reservation 7, avgiven av samtliga borgerliga ledamöter i utskottet, tas upp universitetsinstitutionernas skyldigheter att erlægga lönekostnadspålägg – LKP – för arvoden som utbetalas till utländska gästföreläsare. Reservanterna anser att avgiftsskyldigheten borde avskaffas, därför att detta är en tung belastning för de berörda institutionerna och att avgifterna inte heller – i allmänhet – motsvaras av någon förmån som kommer gästföreläsare till del.

Riksdagen har tidigare behandlat – och avslagit – liknande krav med motiveringen att lönekostnadspålägget beaktas när anslagen till lönekostnaderna beräknas och att ett undantagande från avgiftsskyldigheten beträffande denna krets av utlänningar skulle skapa betydande problem av administrativt slag. Majoriteten i utskottet anser att dessa argument även nu motiverar ett avslag. Dessutom, som framgår av utskottsbetänkandet, pågår för närvarande ett utarbetande av nya anvisningar som, om de kommer att tillämpas, skulle lösa de här påtalade problemen med avgifter på föreläsningens arvoden under 1 000 kr.

Jag yrkar avslag på reservation 7.

I reservation 8, avgiven av utskottets borgerliga ledamöter, tas upp frågan om idrottsföreningarnas arbetsgivaravgifter. Som bekant skedde en stor förändring beträffande idrottsföreningarnas arbetsgivaravgifter genom en regeringsrättsdom den 17 januari 1985. Då fastställdes att den ekonomiska ersättningen på 40 000 kr., som ishockeymålvakten Benny Westblom uppburit av elitserielaget Västra Frölunda, var att jämställa med ersättning för förvärvsarbete på grund av anställning, och att därmed också förelåg skyldighet att erlægga arbetsgivaravgift. Domen är prejudicerande. Eftersom det här var kostnader som idrottsföreningarna inte kunnat förutse, och som man således inte kunnat skaffa sig ekonomisk beredskap för, beslutade riksdagen, på förslag från regeringen, om ett särskilt försöksanslag på 30 milj. kr., avsett att täcka idrottsföreningarnas arbetsgivaravgifter för 1985 och tidigare år.

Reservanterna påpekar det faktum att idrottsföreningarna i och med den ändrade rättstillämpningen fått en väsentligt förändrad ekonomisk situation. Man kräver mot denna bakgrund att regeringen snarast bör utreda hur

idrottsutövarnas sociala skydd bäst skall utformas och lämna förslag om hur kostnaderna skall finansieras.

Självfallet inser också utskottsmajoriteten att den ändrade situationen medfört ekonomiska problem för många idrottsföreningar. Naturligtvis är det så. Men den problematiken får man söka lösa på annat sätt, därför att vår självklara principiella uppfattning är att när det i dom fastställts att inkomster i samband med idrottsutövning är att likställa med andra arbetsinkomster, så skall det grunda rätt till socialförsäkringsförmåner och därmed föranleda att socialavgifter erläggs. Idrottsutövarna skall ha samma självklara rätt att i egenskap av inkomsttagare omfattas av samma socialförsäkringsskydd som andra inkomsttagare. Det är för mig och för utskottsmajoriteten så självklart, att jag inte kan förstå att inte den principiella synen delas av alla i utskottet. Det behöver inte utredas. En helt annan sak är hur den mycket viktiga verksamhet som idrottsrörelsen bedriver totalt sett skall finansieras. Det är bedömningar och överväganden som skall ske på annat sätt än genom att undandra idrottsutövarna den trygghet som vår socialförsäkring ger.

Jag yrkar avslag på reservation 8.

Reservation 9 tar upp frågan om överensstämmelse mellan förmåner och avgifter. Reservanterna anser att den bristande överensstämmelsen mellan avgifter och förmåner i många fall kan få orimligt resultat för den enskilde. Man pekar på att avgifter kan debiteras för inkomster som är så små att de inte ger någon rätt till ersättning från sjukpenningsförsäkringen och tilläggspensioneringen. Reservanterna kräver en utredning som syftar till nya bestämmelser för uttag av egenavgifter som bättre harmonierar med förmåns- och skattelagstiftningen.

Liknande krav har behandlats ett flertal gånger i riksdagen. Kraven har avslagits bl. a. med den motiveringen att den bristande överensstämmelsen mellan avgifter och förmåner har sin grund i den allmänna försäkringens solidariska och obligatoriska karaktär och att de olika försäkringsgrenarna bör betraktas som delar av ett sammanhängande socialförsäkringssystem. Denna principiella syn delas även nu av en majoritet i utskottet.

Det kan vidare förtjänas att påminna om ett par punkter som angavs i proposition 1980/81:178 om förenklade regler för försäkringsavgifter som motiv till förändring:

Man skulle få enhetligare och enklare regler för beräkning av arbetsgivaravgifter och egenavgifter.

Man skulle få ett effektivare debiterings- och uppbördssystem.

I och med att avgiften beräknas från första kronan kunde procentsatsen sättas ned.

Propositionsskrivaren noterar att de nya reglerna visserligen innebär att sambandet mellan avgifter och förmåner försvagas men att effekterna av en omläggning blir förhållandevis obetydliga. Hon gör den avvägningen att den försvagning av sambandet mellan avgifter och förmåner som de nya reglerna innebär inte utgör något hinder mot att den angelägna reformen genomförs.

Den som stod för propositionen var dåvarande socialminister Karin Söder.

Utskottet har vid tidigare behandling av denna fråga också redovisat ungefär samma uppfattning och gör det också i dag.

Jag yrkar avslag på reservation 9.

I reservation nr 10 av utskottets moderata ledamöter behandlas ytterligare en gammal bekant, nämligen kvittningsrätten vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Nu liksom tidigare kräver reservanterna att kvittningsrätten skall återinföras.

Riksdagen har, som sagt, vid åtskilliga tillfällen behandlat motionsyrkanden med samma innebörd och avslagit dem med hänsyn till att det inte kan godtas att en försäkrads framtida pension skulle kunna begränsas genom möjligheten till kvittning vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten.

Nu liksom tidigare anser utskottsmajoriteten att det inte finns anledning att frånga detta ställningstagande. Det är glädjande att utskottets centerpartister numera ansluter sig till detta synsätt.

Jag yrkar avslag på reservation nr 10.

Ett avsnitt i propositionen som inte föranlett någon motion eller reservation är de särskilda bestämmelserna för arbetstagare som har en utländsk arbetsgivare. Jag vill ändå beröra den frågan med några ord.

Det föreslås att en arbetstagare som sysselsätts i Sverige och en utländsk arbetsgivare får träffa avtal, varigenom arbetsgivaren befrias från skyldigheten att betala arbetsgivaravgifter och arbetstagaren åtar sig att betala egenavgifter för den ersättning arbetsgivaren utger.

Ett enigt utskott anser att det är bra att den möjligheten nu ges, därför att nuvarande ordning har inneburit en hel del bekymmer för vissa arbetstagare och arbetsgivare.

Utskottet har dock uppmärksammat på att förslaget kan innebära vissa risker, bl. a. att arbetstagaren kanske inte alla gånger har klart för sig innebörden av en överenskommelse i alla dess delar. Det kan också finnas risk för att det i ett kärvt arbetsmarknadsläge kan vara svårt för den enskilde att motsätta sig ett avtal om att han själv skall stå för alla socialavgifter, samtidigt som det kan vara svårt att få igenom en lön som överstiger normalinkomsten med kostnaderna för egenavgiften.

Trots att utskottet känner en viss oro för de konsekvenser som förslaget kan få, motsätter sig utskottet inte att förslaget prövas. Vi förutsätter dock att myndigheterna i samråd med de fackliga organisationerna hittar formerna för en bra information om innebörden i förslaget. Vi förutsätter vidare att regeringen med stor uppmärksamhet följer frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 58 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag är glad över att Nils-Olof Gustafsson anser att detta bara är ett provisorium och att utskottsmajoriteten också förordar stor skyndsämhet med det fortsatta utredningsarbetet. Så långt är vi överens.

Vi är också överens om att detta är en synnerligen svårhanterlig lagstiftning därför att så många områden berörs. Här omfattas uppbördslagen, lagen om mervärdeskatt, socialavgiftslagen, angiverilagen och viss arbetsrättslig lagstiftning. Så visst är det krångligt.

Men regeringen har också haft synnerligen god tid på sig. Jag har läst i gamla handlingar att man har ställt frågor och diskuterat de här problemen ända sedan 1981. Själv hade jag en fråga till dåvarande socialministern redan

1983. Det skulle då skyndsamt göras en utredning och läggas fram-förslag. Socialminister Sigurdsen sade i november 1985 att det omgående skulle komma ett förslag. Det är det förslaget som vi nu behandlar i slutet av-1986. Det har alltså tagit alltför lång tid att få fram förslag. Det är därför som vår otålighet har växt.

Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte tycker att det är viktigt att endast den ena parten skall kunna ansöka om förhandsbesked. När så tunga remissinstanser som kammarrätten i Stockholm, LRF, Industriförbundet och SAF anser att det skulle vara lätt genomförbart, tycker jag att det finns goda skäl att tillstyrka den ordningen.

Vad gäller vår gamla stridsfråga om lönekostnadspalägg för universiteten kan utskottsmajoriteten inte komma ifrån att det handlar om ökade utgifter för staten, så snart det är fråga om ersättningar över 1 000 kr. Visst är detta ett administrativt krångel och en fantastisk rundgång på pengar! Detta kostar alltså pengar som skulle kunna användas på ett bättre sätt.

Jag fick inte klart för mig vad Nils-Olof Gustafsson egentligen menar när det gäller idrottsföreningarna. De får lösa sina ekonomiska problem på annat sätt, sade Nils-Olof Gustafsson. På vilket sätt? Jag antar att också Nils-Olof Gustafsson har läst utredningen. Där anges tre olika alternativ. Regeringen borde ha redovisat dem och därefter förklarat vilket man ansåg lämpligast. Med tanke på den fantastiska debatten i valrörelsen om den s. k. knatteidrotten – moderaterna föreslog ju att bidragen från staten till kommunerna skulle upphöra i det fallet – tycker jag att regeringen borde ha tagit den här frågan på större allvar och åtminstone presenterat ett klart alternativ. Är det ökade statsbidrag eller vad är det som Nils-Olof Gustafsson föreslår?

Anf. 59 RUNÉ BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson inledde sitt anförande med att tala om att detta är en krånglig lagstiftning. Det omdömet tror jag att alla vi som har sysslat med den här frågan kan instämma i. Men varför skall vi då göra den mer komplicerad än nödvändigt?

Om förslaget att lokal skattemyndighet skall lämna förhandsbesked införs kommer det att innebära att ganska många lämnar in uppgifter till den lokala skattemyndigheten och sedan får vänta på besked. När vi från centerpartiets sida har sagt att man i stället bör tillämpa en huvudregel är det med baktanken att försöka åstadkomma att så få som möjligt begär ett förhandsbesked. De lokala skattemyndigheterna har som vi vet en hård arbetsbelastning. Om vi då lägger på dem ytterligare uppgifter kan risken bli – såvida man inte är beredd att tillföra dem ytterligare resurser – att de som vill ha ett besked får vänta en tid. Det blir synnerligen besvärligt att behöva gå och vänta på förhandsbesked om huruvida man skall betala avgifter eller inte. Och det i sin tur gör att man inte kan komma överens om prissättning och liknande.

Det här är ett praktexempel på hur man kan krångla till någonting när det finns möjlighet att hitta enklare lösningar.

I frågan om differentierade socialförsäkringsavgifter valde Nils-Olof Gustafsson att kommentera bara ett av de två motiv som vi har fört fram för en sänkning av vissa avgifter för de små företagen. Vi har rent allmänt

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.

framfört näringspolitiska skäl för det. I många olika sammanhang talas det om att öka nyföretagandet och stimulera småföretagandet. Med tanke på att socialavgifterna har ändrat karaktär med åren till att numera inte bara omfatta den sociala grundtryggheten utan även andra områden, finner vi det rimligt att socialavgifterna används som ett system för att stimulera företagandet på olika sätt. Det system som vi har valt går ut på att försöka stimulera små företag att utvecklas och underlätta nyföretagandet.

Vi anser att det finns sakliga motiv för att de små företagen skall ha en lägre sjukförsäkringsavgift. De har ju en lägre sjukfrånvaro, något som vi kan bevisa genom de uppgifter och den statistik som tagits fram samt genom de undersökningar som har gjorts på företagen. Det här behöver inte vara administrativt krångligt.

Vi får väl anledning att debattera dessa frågor flera gånger här i kammaren. Det är lämpligt att till nästa debatt ta fram den blankett som används för redovisning av avgifterna och visa att det finns ett enkelt sätt att lösa problemet.

Anf. 60 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson började sitt anförande med att säga att detta med sociala avgifter är svårt, och det är något som vi kan hålla med om allesammans.

Frågan om arbetsgivaravgifter för idrottsföreningar kommer motionären Kjell-Arne Welin att utveckla närmare om en stund, varför jag inte skall ta upp lång tid med att diskutera den frågan. Men jag vill ändå bemöta något av det Nils-Olof Gustafsson sade.

Det är helt rätt, som Nils-Olof Gustafsson sade, att vi är på det klara med att idrottsutövarna behöver ett socialt skydd. Men om de får detta skydd enligt de bestämmelser som gäller i dag, så drabbas idrottsföreningarna av en ganska hög kostnad. Den blir så hög att de inte klarar av att betala den.

Dessa två saker hör ihop på ett sätt som gör att vi vill få till stånd en översyn eller en utredning med uppgift att utarbeta ett system som gör att idrottsföreningarna kan klara den här avgiften i fortsättningen. I den utredningen bör ingå representanter både för idrottsföreningarna och för idrottsutövarna. Jag hoppas att vi får tillfälle att återkomma till frågan och se till att en sådan översyn kommer till stånd.

Anf. 61 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår otåligheten i frågan att få fram entydiga regler beträffande arbetsgivaravgifterna. Den här frågan har tagit lång tid att behandla. Men det är inte heller, som jag sade tidigare, en lätt fråga. Det är litet orättvist att påstå att regeringen inte gör vad den kan för att så snabbt som möjligt skapa nya regler. Det faktum att man har brutit ut en viss del av frågekomplexet, som har vållat stora problem och som vi har att behandla i dag, visar att man har höga ambitioner på detta område. Jag är övertygad om att vi inom kort kommer att få det genomgripande förslag som vi alla väntar på.

Rune Backlund hyser farhågor för att ett system med förhandsbesked skulle bli krångligt. Jag själv har ingen känsla av att det behöver bli det. Låt

mig upprepa att det är fråga om ett provisorium. Man försöker, som här har redovisats, klara av en mycket besvärlig sak. När det slutliga förslaget kommer – som jag hoppas mycket snabbt – får vi se hur många av de tankegångar som här har framförts som ingår i förslaget. Både det som Rune Backlund här nämner och det som moderaterna tar upp i sin reservation finns ju med i det beredningsarbete som pågår.

I reservation 8 berörs frågan om idrottsföreningarnas arbetsgivaravgifter. Jag är oerhört angelägen om att klara ut det principiella i den frågan. Det är inte vi som har fastställt att den ersättning som en idrottsutövare får av sin idrottsförening skall betraktas som inkomst av anställning. Det har fastställts av vederbörande rättsinstans. Jag kan inte förstå att ni ifrågasätter att den inkomsten lika väl som andra inkomster skall vara socialförsäkringsgrundande. Den frågan finns det ingen anledning att utreda.

Att idrottsrörelsen skall finansiera sin egen verksamhet på ett eller annat sätt är en mycket viktig fråga som idrottsrörelsen själv måste diskutera. Men att pruta på idrottsutövarnas rätt till social trygghet är något som jag inte kan gå med på.

Anf. 62 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Vad gäller den bristande överensstämelsen mellan förmånerna och avgifterna, en fråga som jag inte hann utveckla i min förra replik, har regeringen tyvärr, Nils-Olof Gustafsson, inget intresse av att lösa problematiken. Flera utredningar har arbetat med den frågan. Jag har själv ingått i en utredning, där det lades fram ett förslag till lösning av frågan, men det röstades ned av majoriteten. Här gäller det inkomsttagargrupper som tydligen inte är intressanta för regeringen, varför det tyvärr inte händer något.

I frågan om kvittningsrätten har vi tidigare fört samma resonemang. Där finns den gamla pappa-vet-bäst-attityden från socialdemokraterna, nämligen att den egna företagaren inte vet sitt bästa när han skall "kvitta" mellan olika inkomstslag. Vi moderater förutsätter att den enskilde inkomsttagaren är så klok och vet vad han gör, att det inte behöver stiftas särskilda lagar för att resa hinder häremot.

Jag tolkar fortfarande Nils-Olof Gustafssons uttalande om idrottsföreningarnas framtida situation så, att man tydligen kan tänka sig ökade bidrag till hjälp för idrottsföreningarna? Blir det bidrag som därefter skall betalas in i form av socialavgifter? Det är i så fall precis som det ser ut i svensk skattelagstiftning i dag, där familjer får socialbidrag för att kunna betala skatt! Jag kan inte tolka uttalandet på annat sätt. Vi är överens om att idrottsutövarna skall ha ett socialt skydd, men det redovisas tre olika alternativ för idrottsföreningarna att lösa frågan. Det är skräp att vi inte har fått ett förslag eller att regeringen efter en utredning sagt att man återkommer i frågan med en konkret lösning. Frågan kan nämligen lösas genom enskilda försäkringar också eller enligt de andra alternativ som Kenth Skårvik tidigare har redogjort för.

Anf. 63. RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Det är bra att regeringen har höga ambitioner när det gäller att få fram en ny lagstiftning på detta område. Men när man presenterar ett provisorium, som man gör i den här propositionen, ett provisorium som i förlängningen kan krångla till det hela, då tycker vi att det finns anledning att stanna upp litet och tänka efter vilka konsekvenser förslaget får. De lokala skattemyndigheterna, som har en ansträngd arbetssituation, kommer att få ett antal ansökningar om förhandsbesked från de berörda. Det kommer i sin tur att betyda att de sökande får vänta på besked, därför att de lokala skattemyndigheterna inte hinner behandla ärendena i den takt som de strömmar in. Jag påstår att verkligheten inte är sådan att de två parterna kan vänta på besked i frågor som dessa. Det handlar ju att komma överens om ett pris och ett arbete. Det är bättre att tillämpa en huvudregel, som vi har föreslagit skall överensstämja med dem som gäller för småhusägare och lägenhetsinnehavare. Därmed rensar man bort de flesta fall i vilka det är aktuellt att kräva ett förhandsbesked.

Nils-Olof Gustafsson svarade inte på om han kan tänka sig differentierade socialförsäkringsavgifter som ett sätt att stimulera företagandet. Jag har förståelse för att hans debattsituation är litet knepig, eftersom han skall replikera tre talare, men jag hoppas att han i sin nästa replik åtminstone kan ange socialdemokraternas principiella syn i den frågan.

Vi har tyckt att differentierade avgifter är en väg att hjälpa småföretag att utvecklas. Framför allt i områden där det i dag är svårt att upprätthålla full sysselsättning och att skapa ny sysselsättning, bör man ta till vara de möjligheter som finns. Vi tycker, som vi har uttryckt det, att det finns sakliga motiv, eftersom vi kan påvisa att de små företagen har mindre sjukfrånvaro än de stora och därigenom i praktiken bidrar till att subventionera de stora företagens sjukfrånvaro.

Det skulle vara intressant att höra Nils-Olof Gustafssons principiella argument på den punkten.

Anf. 64 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan börja med det sista som Rune Backlund tog upp. Jag menar också att det finns goda skäl att på ett bra sätt stötta småföretagandet – jag kommer själv från ett område i Sverige där vi har en mycket bred verksamhet bland småföretagarna – men som jag ser det är det fel system Rune Backlund rekommenderar.

Det finns inget belägg för påståendet att det generellt skulle vara skillnad i fråga om olycksriskerna och sjukfrånvaron mellan små företag och stora företag. Det är inte där skiljelinjen går utan mellan i det här avseendet bra företag och dåliga företag, oavsett om de är stora eller små. Jag tror att ett sådant system som Rune Backlund talar om inte är rättvist och att det skulle bli administrativt krångligt.

Rune Backlund säger att i Norrbotten prövar man principen med differentierade avgifter, och det är riktigt. Men jag understryker att det är ett prov som pågår, och jag tycker att man skall vara försiktig med att gå vidare innan det har skett en utvärdering av provet.

Sedan återkommer jag ändå till idrottsföreningarnas arbetsgivaravgifter.

Ni övertygar inte mig alls om att det skulle vara någon skillnad mellan dem som har inkomst av sitt idrottsutövande och andra inkomsttagare när det gäller socialförsäkringssystemet. Det är självklart att det skall råda likställdhet härvidlag. Dessutom är idrottsutövarna inte precis någon lågriskgrupp utan tvärtom. Jag tror att de i sin verksamhet utsätter sig för väl så stora risker för både sjukdom och invaliditet som man gör inom annan verksamhet.

Ni måste förstå den principiella skillnaden i det resonemang jag för. Idrottsutövare är inkomsttagare jämförbara med alla andra inkomsttagare. De skall ha sitt sociala skydd, och avgifter för det skall givetvis betalas. Sedan är det en annan fråga, som inte precis hör hemma inom socialförsäkringsutskottets verksamhetsområde, hur den totala finansieringen av idrottsrörelsen skall gå till.

Tredje vice talmannen anmälde att Gullan Lindblad och Rune Backlund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 65 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Mitt anförande kommer att koncentreras till den del av betänkandet som föranlett reservation 8, och jag börjar med att yrka bifall till den reservationen.

När man erlägger sociala avgifter för anställd personal, skall man kunna förvänta sig att avgifterna skall ligga till grund för ett skydd vid eventuell frånvaro från arbetet. Det kan inte vara någon nyhet för Nils-Olof Gustafsson att det inte fungerar på det viset med den nuvarande lagstiftningen.

I oerhört många fall, som Nils-Olof Gustafsson säkert också tagit del av genom massmedia, har det visat sig att socialförsäkringssystemet inte ger någon ersättning till den som inte kan utöva sin idrott, exempelvis på grund av skada. Det är i och för sig inte prövat, men det är väl inte sannolikt att man heller skulle få någon ersättning om man på grund av skadan inte kan fortsätta att idrotta över huvud taget men i övrigt är fullt arbetsför. Därför tycker jag att Nils-Olof Gustafssons resonemang litet grand vänder sig mot honom själv.

I reservation 8 sägs att idrottsutövarna bör ha ett socialt försäkringsskydd och att det bör utredas hur ett sådant skall vara utformat. Riksidrottsstyrelsens egen utredning säger detsamma: Man bör se till att idrottsutövarna får ett socialt skydd som fungerar tillfredsställande och att idrottsföreningarna skall betala för detta. Jag tycker nog att den principiella inställning som Nils-Olof Gustafsson har framfört flera gånger också bör omsättas i praktisk handling.

Vi är överens om att idrottsutövarna skall ha ett socialt skydd, men förutsättningar för det finns inte med den nuvarande lagstiftningen. I betänkandet hävdas att de ekonomiska förutsättningarna skall skapas på annat sätt. Utskottsmajoriteten är väl medveten om – det framgår av texten – att de ekonomiska förutsättningarna inte finns för att klara kostnaderna. Då är det fel, tycker jag, att åsamka idrottsrörelsen dryga kostnader som i vissa fall kommer att bli förlamande för verksamheten. Utskottsmajoriteten är

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Förslag om förhandsbesked i socialavgiftsfrågor m. m.

medveten om detta men tar inget som helst ansvar för att idrottsrörelsen skall kunna klara utgifterna.

Ifall man känner ansvar för att idrottsrörelsen skall ges fortsatta möjligheter att fungera på ett tillfredsställande sätt, borde man parallellt med att man fattar det här beslutet också se till att idrottsrörelsen tillförs tillräckliga medel för att klara kostnadssidan. Att så inte sker uppfattar jag som utomordentligt olyckligt. Jag tycker att man agerar näst intill aningslöst och att man har väldigt dåligt uppfattat vilken stor betydelse idrottsrörelsen har i samhället.

Fribeloppet har satts till ett halvt basbelopp. Nästan alltid i elitsammanhang betalar föreningarna ersättning för utrustning som spelarna måste ha för att utöva sin idrott. De pengarna betalas ut tillsammans med den andra delen av den ersättning som spelarna får. Även för den del av ersättningen för utrustning m. m. som överstiger ett halvt basbelopp får föreningarna betala arbetsgivaravgift. Detta tycker jag är otillfredsställande.

Fribeloppet borde vara betydligt större tilltaget, gärna så stort som riksidrottsstyrelsen föreslår, dvs. två basbelopp. I så fall hade föreningarna sluppit betala arbetsgivaravgift för belopp som utgör ersättning för utrustning etc.

Jag tycker att det skulle vara bra om majoriteten kunde inse idrottsrörelsens stora betydelse i samhället och att man inte så här lättvindigt frångår ett ansvar som jag tycker att samhället har gentemot idrottsrörelsen.

Jag yrkar som sagt, herr talman, bifall till reservation 8.

Anf. 66 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Låt mig bara säga att vi har ett bra skydd i vår obligatoriska försäkring. Vi anser att också idrottsutövarna skall omfattas av den. Vi behöver alltså inte utreda en ny sorts skyddsverk; det finns redan ett mycket bra skydd som alla skall omfattas av.

En annan sak är att det ibland kan vara svårt att tillämpa regelverket på ett bra sätt, men det är ingen skillnad i bedömningen när det gäller idrottsutövare och när det gäller andra som har flera arbeten. Det är fråga om att ha en förnuftig tillämpning av regelverket.

Jag tycker att det är litet orättvist att säga att utskottsmajoriteten inte skulle inse den stora betydelse som idrottsrörelsen har i vårt land. Vi skriver i utskottsbetänkandet t. o. m. att det är på det sättet, och jag försäkrar att det är vår syn på det hela. Som ledamöter från socialförsäkringsutskottet tycker vi emellertid att det är naturligt att vi i första hand tittar på det sociala skydd som den enskilda människan har, i detta fall idrottsutövaren. Det måste för oss som jobbar med de frågorna anses vara det naturliga.

Anf. 67 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! I mängder av fall, Nils-Olof Gustafsson, har det visat sig att när idrottsutövare blir skadade och inte kan utöva sin idrott under en period erhåller de inte ersättning för det bortfall av intäkter som de drabbas av. Jag och den borgerliga minoriteten menar att man då måste försöka hitta vägar till ett socialt skydd som gör att idrottsutövare när de är frånvarande på grund av skada eller sjukdom skall erhålla en ersättning som står i proportion till

den avgift som har betalats in eller den ersättning de normalt får från idrottsföreningen. Det får de alltså inte i dag i de allra flesta fall.

Reservanterna tar ett mycket större ansvar i den här frågan än vad majoriteten gör. Precis som riksidrottsstyrelsens utredning vill reservanterna att man skall utreda frågan, så att också de som får inkomstbortfall på grund av skada eller sjukdom skall erhålla ersättning. Ifall man inser idrottsrörelsens stora betydelse, skall man naturligtvis också tillfredsställa de behov som finns inom den, i detta sammanhang idrottsutövarnas egna behov.

Jag anser att reservanterna i reservation 7 går bra mycket längre än majoriteten gör i fråga om ansvar för det sociala skyddet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 9.)

Anf. 68 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 9 om redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen m. m.

Tillämpningen av terroristlagstiftningen m. m.

Anf. 69 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är något av en ironi att frågor om terrorism skall handläggas av utskottet för socialförsäkringar. Men det är också på något sätt betecknande för den tragikomiska historia som terroristbekämpningen i Sverige utgör.

Vårt land har en svag beredskap mot terrorism. Det beror inte på att vi har ett tämligen öppet samhälle. Det beror däremot på löslighet i lagstiftningen och felaktigheter vid dess tillämpning. Det är inte så, att lagen skulle vara för mild, snarare tvärtom. Den är i själva verket så lösliig att den lätt leder till misstag, godtycke och grund för oberättigade trakasserier mot oskyldiga. Det medför att arbete läggs ner beträffande personer och förhållanden som är ovidkommande eller av mer marginellt intresse. I stället dras uppmärksamheten bort från den verkliga terrorismen. Det finns många exempel på det. Ett sådant är att man inte förutsåg Ustasjaterrorismen här i Sverige, trots att det förekommit attentat mot det svenska konsulatet i Bad Godesberg. Man hade inte heller minsta förutseende när det gällde förberedelserna till mordet på statsminister Palme.

Terroristlagstiftningen har ju ett preventivt syfte. Bevisningen kan då av naturliga skäl inte ha samma nivå som i en vanlig rättegång. Men det får ju inte betyda att man låter vilka lösa och osökta samband som helst eller diskutabla uppgifter från tjallare och korrupta utländska säkerhetstjänster bilda underlag för misstankar och åtgärder. Sådana sätt att skapa samband brukar kallas skuld genom samband – guilt by association – och är en tvivelaktig princip.

Uppgifter från utländska säkerhetsorgan är med nödvändighet indirekta och därför föga kontrollerbara i Sverige och bildar ytterligare en osäkerhetsfaktor – helt bortsett från att många utländska säkerhetsorgan har ett direkt

politiskt intresse av att slå mot speciella grupper och personer som vistas i exil här i Sverige.

Det värsta med den svaga terroristbekämpningen är dock säkerhetspolisens egendomliga verksamhet. Dessa brister beror både på organisatoriska förhållanden och på en bristande adekvat samhällspolitisk skolning.

Terrorism i vår tid består till en mindre del av olika pseudorevolutionära och nationalrevolutionära gruppers verksamhet, från Bader-Meinhof till ETA och Abu Nidal. Med undantag för de västtyska grupperna har ingen av dessa varit verksam i Skandinavien. Den större delen av den europeiska terrorismen består av olika högerextremistiska grupper, folk som tillhör väpnade specialkårer av typen SAC i Frankrike, Ustasjarörelsen m. fl. Dessa organisationer har ofta kontakter in i de statliga säkerhetsorganen och används av dem ibland som provokatörer. Under den stora terrorvågen i Italien på 1970-talet avslöjades i den s. k. Valpredaprocessen, hur säkerhetstjänsten hade stuckit in fascistiska agenter i anarkistiska klubbar för att på så sätt misstänkliggöra dessa klubbar för terrorism.

Det har funnits och finns alltjämt en allvarlig slagsida i den svenska terroristbekämpningen. Den uppmärksammar bara vissa typer av potentiell terroristisk verksamhet och drar dessutom in i uppmärksamheten grupper som inte har med terrorism att göra. Däremot har den ringa eller ingen uppmärksamhet riktad på de mer kvalificerade och farligare formerna av terrorism.

När det gäller den svenska säkerhetspolisen skall man naturligtvis lika väl som när det gäller andra yrkeskårer ta med i beräkningen att ingen yrkeskår är helt enhetlig. Det finns där lika väl som i andra yrkesgrupper en skillnad mellan enskilda personer, deras inställning, deras sätt att arbeta. Men om man ser till det som ändå är de dominerande dragen i den svenska säkerhetstjänstens verksamhet, måste man säga att den lider av mycket allvarliga brister och på intet sätt är lämplig att handha terroristbekämpningen.

Detta beror som sagt på organisatoriska brister men också på brister i den så att säga politiska hållningen, den världsbild eller bild av verkligheten som är den förhärskande i de här kretsarna. Det finns såvitt jag har kunnat förstå egentligen ingen enhetlig ledning inom säkerhetstjänsten. De olika befattningshavarna kör i stor utsträckning sina egna lopp. Deras verksamhet är väldigt svårkontrollerbar. De slutsatser de kommer fram till är inte kontrollerbara. Där finns alltså ingen riktigt programmatisk hållning, ingen inriktning, inget verkligt lagarbete.

Det som är det verkligt farliga är emellertid de värderingar som styr verksamheten, som styr besluten, som styr de råd som säkerhetspolisen ger åt de politiskt förtroendevalda, åt regeringen, åt dem som skall verkställa eventuella åtgärder mot folk. Dess värre har man en långt tillbaka genom åren gående lista på synnerligen grova tvivelaktigheter, som på ett allvarligt sätt sätter säkerhetstjänstens allmänna omdöme i fråga. Vi kan erinra oss vad som hände under den grekiska juntatiden, då säkerhetstjänsten inte bara stack in infiltratörer i den demokratiska oppositionens organisationer här i Sverige utan faktiskt också, via den västtyska säkerhetstjänsten, vidarebefordrade uppgifter om grekiska oppositionsmän i Sverige till den grekiska

militärjuntan, uppgifter som sedan användes vid rättegång mot personer i Aten. Man disponerade namn på ungefär 300 grekiska oppositionsmän hos säkerhetstjänsten här i Sverige. Det är också fullt klarlagt att en del av uppgifterna vidarebefordrades till juntan i Aten.

Man gjorde liknande försök till provokationer mot PLO. De kom naturligtvis i någon mån av sig när man inte längre kunde betrakta Arafat som terrorist, eftersom han inbjöds av Olof Palme att komma hit till Sverige – en något pikant situation att säpo fick skydda den som man betraktade som terrorist! Nu ser vi en beklaglig återgång till detta synsätt genom de senaste åtgärderna mot en anställd vid PLO-kontoret, mot vilken uppenbarligen inga som helst rationella misstankar för terrorism eller terroristkontakter kan uppdragas men där detta kokades ihop av säkerhetstjänsten i ett bestämt syfte.

Man tvivlar på det politiska omdömet hos en så här viktig instans, när den exempelvis kan ifrågasätta att ANC bedriver terroristisk verksamhet, bl. a. på den grunden att ANC umgås med PLO – eftersom alla befrielseörelser i tredje världen på olika sätt har kontakt med varandra. Också MPLA var under befrielsekrigets tid ifrågasatt som terroristisk organisation. Vi har nu exemplet PKK, som inte bara används för att kompromettera en viss grupp inom den kurdiska minoriteten i Sverige. På olika sätt försöker man också skapa intrycket att det är den kurdiska befolkningen i största allmänhet som är någon sorts bas för terrorism.

Det mest uppscendeväckande exemplet är emellertid terrororganisationen Ustasja, som man först betraktade som fullt legitim. Ustasjafolk fick resa ut och in i Sverige och förbereda sina verksamheter under ganska fria förhållanden. När väl enstaka befattningshavare inom säpo började uppmärksamma vad som höll på att ske, fann de ingen förståelse hos sin ledning. Vi vet vad som sedan hände: denna bristande förberedelse ledde till att Ustasjagrupperna kunde genomföra ett par mycket tragiska och dess värre lyckade terroraktioner. Sedermera har terroriststämpeln på något egendomligt sätt tvättats bort från denna organisation, trots att den senast härom veckan skickade propagandamaterial till alla riksdagsledamöter, där den klart deklarerade sin avsikt att lösrycka en del av den jugoslaviska republiken och bilda en självständig stat, och därmed klarlade sina politiska syften.

Det finns t. o. m. uppgifter om att säpo använder f. d. Ustasjamän som uppgiftslämnare. Det må jag säga, att förhåller det sig på det sättet är det inte bara dåligt omdöme, utan då kan man räkna med att dessa uppgifter är synnerligen tvivelaktiga.

En annan del av säpos verksamhet som just i terroristsammanhang är av osympatisk natur är det sätt på vilket man genom vissa journalister vid olika tidningsredaktioner försöker sprida desinformation. När t. ex. offentlig kritik eller diskussion kommer upp om något visst beslut, kan man med nästan säker regelmässighet vänta sig att finna någon artikel genom vilken någon befattningshavare inom säkerhetspolisen sprider ut uppgifter i tidningarna, på ett sätt som skall försvara dessa ting eller misstänkliggöra någon. I något sammanhang har man inte dragit sig för att använda den sortens metoder för att misskreditera kolleger inom polisen, vilket jag måste säga är en särdeles osmaklig trafik.

Det finns naturligtvis en politisk bakgrund till att det är på detta sätt, att vi har en säkerhetspolis där den här typen av beteende intar en så framträdande plats. Dess konspiratoriska världsbild överensstämmer med den världsbild som finns hos de allra mest extrema av Ronald Reagans politiska rådgivare, där personer som Brandt och Palme utmålas som människor som genom sina fredssträvanden och sitt arbete i avspänningssammanhang vill sälja ut västerlandet, sälja ut Sverige, osv.

Veterligen har det under tjänsteutövning förekommit synnerligen olämpliga yttranden gentemot Olof Palme – mycket extrema sådana – som har vittnat om ett avsevärt hat mot statsministern. Detta är en återspeglning av den stämning vi finner hos en del extremistiska grupper i Sverige.

Nu hade man kunnat vänta sig att de politiska instanserna hade visat en kritisk urskillning och att de hade tagit itu med den här typen av extremism och maktmissbruk samt försökt vända verksamheten och ge den en mer rationell och sund riktning. Det har förekommit något enstaka sådant fall. Vi hade en justitieminister vid namn Rainer, som direkt karakteriserade vissa av säkerhetspolisens allmänna politiska föreställningar om världsläget och säkerhetspolisens världsbild såsom "hjärnsnöken".

Nu vet vi hur det gick med Rainer. Det organiserades en tidningskomplott mot honom, där man på ett osmakligt sätt drog in hans ekonomi och hans privatliv samt skapade en stämning i vilken han såg sig föranlåten att avgå. Det var synd, för han hade verkligen en strävan att reorganisera vår säkerhetstjänst på en rationell och rättsligt mera tillfredsställande grundval. Det är förvånansvärt vilken ryggradslöshet andra statsråd i det avseendet visar. Det är mycket farligt när politiskt förtroendevalda – politiska beslutsfattare – har ett sådant beroende gentemot myndigheter som de vet kommer med uppgifter som är diskutabla och över huvud taget har en inriktning och ett sätt att se på sin verksamhet som är tveklaktiga.

Den slutsats man kan dra skulle egentligen vara att för att terroristbekämpningen här i Sverige skall läggas på en rationell grund – för att man skall kunna få låt mig säga en täckande uppmärksamhet, som täcker in alla former av potentiell terrorism, för att man skall kunna få en politiskt rationell och politiskt sund inriktning av verksamheten – måste säkerhetstjänsten antingen fullt reorganiseras, eller också måste dess uppgifter i fråga om terroristbekämpningen lyftas över till kriminalpolisen. Vi har dess bättre en både kompetent och hederlig kriminalpolis i det här landet. Den tål jämförelse med kriminalpolisen i vilka andra länder som helst – och väl det, får man väl säga.

Jag tror att det vore av stort värde ifall socialförsäkringsutskottet och justitieutskottet i något framtida sammanhang tog upp en diskussion om säkerhetstjänstens sätt att arbeta – en grundlig diskussion, den diskussion som Ove Rainer försökte föra men som han av känd anledning inte fick tillfälle att fullborda. Jag tror att det skulle komma fram åtskilligt av verkligt intresse, när man fördjupar sig i vad som händer och har hänt under senare år. Jag kan rekommendera dem som är intresserade att fördjupa sig i sådan information. Bl. a. kan det vara intressant att uppmärksamma boken Den permanenta komplotten av Karl-Gustav Köhler. Det är en ytterligt intres-

sant skrift när det gäller insyn i de här verksamheterna. Den utkommer för övrigt i en serie som heter just Insyn.

Vpk har som bekant i anslutning till förevarande betänkande framhållit att man måste "skärpa upp" kraven på bevisning, på dokumentation, när det gäller att bestämma vad som skall betraktas som i lagstiftningens mening potentiell terrorism och grunden för hur man skall klassificera farliga personer.

Vi har också menat att man måste akta sig för att låta tjallare förbli anonyma, för under anonymitetens skydd kan ju en människas tjänstvillighet leda vederbörande till att lämna uppgifter som inte är trovärdiga eller som är direkt falska. Det har i alltför många sammanhang förekommit att sådana uppgifter förblivit hemliga för den anklagade. Vederbörande har inte fått ta del av dem på ett sätt som möjliggjort att man t. ex. genom förhör av uppgiftslämnaren eller kontroll av tidpunkter och andra sakuppgifter kunnat värja sig mot beskyllningarna. Också detta borde i lämpligt sammanhang uppmärksammas.

Slutligen menar vi att man – det har vi också framfört i vår motion och det finns även i reservationen – måste göra någonting åt den politiska skolningen inom säkerhetstjänsten. Om det visar sig vara bortkastad möda, så kan man i stället gå in på tanken att det kanske är dags att någon annan instans tar över detta mycket svåra, ansvarsfulla och delvis måhända farliga arbete.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 70 ERIK JANSON (s):

Herr talman! Jag vill som inledning yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 9 och avslag på den reservation som avgivits i ärendet av en ledamot.

Reservanten kritiserar den gällande terroristlagstiftningen. Rättssäkerheten skulle vara bristfällig. Lagen skulle vara ineffektiv när det gäller att förebygga terrordåd. Handläggande myndigheter brister enligt reservanten i sina politiska analyser och sin informationsinhämtning.

Samtidigt som reservanten kräver att terroristlagen avskaffas, så kräver man dock en ökad effektivitet i arbetet med att förebygga terrordåd.

När man kräver att brottsbalkens bestämmelser om förberedelse till brott skall tillämpas som ersättning för terroristparagraferna i utlänningslagen, motverkar man möjligheterna till tidigt förebyggande arbete mot terroristiska förberedelser. Reservationen, liksom den motion som den bygger på, motsäger sig själv på detta sätt i flera hänseenden.

Alltsedan vi första gången förde in särskilda lagregler för bekämpning av terrorism, år 1973, har bestämmelserna noggrant utvärderats fortlöpande. Från att ha betecknats som en särskild terroristlag under de två första åren har reglerna tagits in som delar av utlänningslagen från 1976. Ändringar har sedan införts under åren 1980 och 1982.

Terrorismen söker sig allt fler kanaler och handlingsvägar. Den ändrar karaktär och metoder. Utvecklingen är oroväckande. Därför behövs skyddande lagregler.

Ansvarigt statsråd har på olika vägar fört dialoger om hur förebyggande av terrorism skall kunna ske. I utskottets betänkande refereras till det seminari-

um som statsrådet Anita Gradin tog initiativ till i april i år. I detta seminarium deltog företrädare för samtliga partier i riksdagen, företrädare för juridiskt och vetenskapligt verksamma, berörda myndigheter, verk och departement. Som summering av seminariets överläggningar deklarerade statsrådet att erfarenheter som vunnits kunde ligga till grund för den fortsatta översyn av lagregler och tillämpningsföreskrifter som hon önskade medverka till. Erfarenheterna övervägs således nu inom arbetsmarknadsdepartementet. Utöver detta har sedan ytterligare ett viktigt uppdrag lämnats till den juristkommission som regeringen tillsatt med anledning av mordet på statsminister Olof Palme, innebärande bl. a. att studera hur den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp har fungerat i praktiken. Med hänsyn till detta pågående arbete finns således goda skäl att avslå vänsterpartiet kommunisternas motion.

Såväl i vpk:s motion som i debattinlägg av Jörn Svensson både i dag och tidigare i denna kammare förekommer spekulativa insinuationer om partiskhet och ensidighet i det polisiära utredningsarbetet. Det känns angeläget att upprepa att det polisiära arbetet står under överinseende av en parlamentarisk styrelse. Därutöver sker alltid en ingående granskning av flera oberoende instanser före beslut om avvisning eller utvisning, grundad på de här diskuterade terroristparagraferna i utlänningslagen, nämligen dess 30 och 40 paragrafer.

Syftet med bestämmelserna är att genom åtgärder, riktade mot en begränsad krets av icke önskvärda utläningar, minska riskerna för att vårt land blir skådeplats eller förberedelseplats för nya terroristdåd med internationell bakgrund.

De organisationer som avses i lagen är sådana som genom sin tidigare verksamhet visat att de systematiskt använder främmande område som skådeplats för våldsaktioner med politiska syften och därför kan befaras göra det också i Sverige. Lagen omfattar även sådana organisationer som hitintills endast bedrivit dylik verksamhet i det egna landet, men som kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och till följd därav kan befaras även här i vårt land bedriva sådan verksamhet. Däremot är lagen inte tillämplig på en befrielse rörelse, som för en väpnad kamp i sitt hemland eller, om medlemmarna i rörelsen är statslösa, där de har sin vanliga vistelseort.

Redan det förhållandet att en utlänning tillhör en terroristorganisation gör att det är berättigat att anta att utläningen i fråga är farlig. Detta är emellertid inte tillräckligt för att terroristparagrafen skall vara tillämplig, utan därutöver krävs att han tidigare medverkat i någon terroristhandling eller är misstänkt för sådan eller, genom en ledande ställning eller på annat sätt, är mera aktiv i organisationens verksamhet. Rent passiva medlemmar kan däremot inte avvisas med stöd av paragrafen, om inte medlemskapet som sådant ålägger medlemmen att delta i terroristhandlingar. Det har ofta understrukits att terroristbestämmelserna måste användas med stor försiktighet.

Beslut om avvisning eller utvisning av presumtiva terrorister fattas direkt av regeringen. Ärenden tas i allmänhet upp av rikspolisstyrelsen, men bereds av arbetsmarknadsdepartementet tillsammans med justitiedepartementet.

Innan regeringen fattar beslut i ett ärende om utvisning av en presumtiv terrorist, skall alltid förhandling hållas, som regel vid Stockholms tingsrätt. Genom att förhandling hålls inför en allmän domstol främjas en allsidig utredning i ärendet. Vid förhandlingen – liksom beträffande ärendet i dess helhet – har utlänningsrätten rätt till ett offentligt biträde.

Regeringens beslut om avvisning eller utvisning av en presumtiv terrorist kan inte överklagas. Däremot är regeringen skyldig att ompröva sitt beslut när det finns skäl till detta, t. ex. om nya upplysningar om utlänningsrätten eller den organisation han tillhör ger anledning till en annan bedömning av riskerna för terroristdåd.

Ett beslut om avvisning eller utvisning av en presumtiv terrorist får inte verkställas om det föreligger s. k. politiskt verkställighetshinder, dvs. om utlänningsrätten i det land till vilket han skulle sändas, eller till vilket han skulle kunna bli sänd från det landet, riskerar att utsättas för politisk förföljelse. Han kan alltså ha en grund för politiskt flyktingskap.

Herr talman! Det skulle ta alltför lång tid att relatera alla de föreskrifter som redan i dag finns tillförda lagen för att garantera rättssäkerhet och objektivitet. Det får räcka så här långt, för att bemöta de anklagelser om politiskt godtycke, ineffektivitet och brister i rättssäkerheten som insinueras i den motion som vänsterpartiet kommunisterna skrev under allmänna motionstiden i januari i år.

Anf. 71 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Erik Janson gör som alla som vill komma ifrån problemet på ett bekvämt sätt. Han upprepar välkända formaliteter och går förbi verkligheten. Då visar han, på samma sätt som många andra som tar så här ytligt på det hela, aningslöshet inför de här allvarliga problemen, som har funnits i årtionden. Vi känner ju igen dem ända sedan andra världskriget, och det är inte nämnvärt bättre i dag. Erik Janson visar den aningslöshet som den har som inte vill ta tag i de här problemen. Därför skall jag ställa några frågor till honom, och jag tycker att han borde hinna besvara åtminstone några av dem. För det första: Vilka slutsatser drar Erik Janson av att advokaterna vid det omtalade seminariet framförde allvarlig kritik mot möjligheterna för en misstänkt att försvara sig mot anklagelser enligt lagen?

För det andra: Anser Erik Janson att justitieminister Rainer hade fel när han talade om att man inom säkerhetspolisen var präglad av politiska hjärnspöken – han använde detta ord?

För det tredje: Anser Erik Janson att det är lämpligt för Sveriges säkerhetspolis att i sin verksamhet samarbeta med det israeliska Mussad, som självt bedriver terroristisk verksamhet och mördar folk i lämpliga sammanhang, vid ett tillfälle också i Skandinavien.

För det fjärde: Anser Erik Janson att det är lämpligt att svensk säkerhetspolis bedriver samverkan med den franska säkerhetstjänsten, som ju var ansvarig för attentatet mot Greenpeace-båten?

För det femte: Anser Erik Janson att det är lämpligt att den svenska säkerhetstjänsten samarbetar med den turkiska militärregimens säkerhetstjänst, som man uppenbarligen gjort? När jag ställde en fråga om detta till Anita Gradin för några månader sedan kunde hon inte svara på den frågan,

vilket man kan tolka som att den svenska säkerhetstjänsten har samarbetat med denna säkerhetstjänst.

För det sjätte: Anser Erik Janson att det är lämpligt att en av de värsta terroristorganisationerna, Ustasja, nu inte klassificeras som terroristisk här i Sverige?

Slutligen: Erik Janson påstår att jag är spekulativ i mitt framställningssätt och att jag kommer med uppgifter som jag inte skulle ha bestyrkt. Jag vill då ställa en sista fråga till Erik Janson: Är Erik Janson verkligen okunnig om att det vid upprepade tillfällen under senare år av enskilda befattningshavare inom säkerhetstjänsten till ansvariga justitieministrar har framförts anmärkningar av just det slag som jag här har tagit upp? Det är samma typ av uppgifter. Det var också detta som på sin tid föranledde statsrådet Rainer att göra sin – tyvärr – ofullbordade insats för att förbättra förhållandena. Svara på dessa frågor, Erik Janson. Han kan gärna göra det här, men även inför sig själv, så att han, när han försöker svara på frågorna, kanske får en annan bild än den av aningslöshet och ytlighet om att allt är väl. Det är nämligen en farlig bild som kan leda till allvarliga misstag i fortsättningen när det gäller att bedöma terrorismens natur och att försvara sig mot den.

Anf. 72 ERIK JANSON (s):

Herr talman! Jag vill här från bänken summera ett svar på några av frågorna från Jörn Svensson. Det är faktiskt frågor som kanske närmast bör riktas i form av en interpellation till ett ansvarigt statsråd som kan ha den information som man behöver för en del av de frågor som ställdes.

På följande punkter vill jag lämna en kommentar till Jörn Svensson. En säkerhetspolis i Sverige skall inte etablera samarbete med någon partisk säkerhetstjänst i ett annat land. Däremot skall man ha öppna informationskanaler som kan vara viktiga för att inhämta avgörande upplysningar för att kunna medverka till största möjliga rättssäkerhet och skydd för detta land.

Jörn Svensson ställer frågor om vissa rörelser och om vissa säkerhetstjänster. Jag kan inte ge de exakta svaren i dessa fall. Det är närmast det berörda statsrådet, som har den insynsmöjlighet som krävs i ett sådant läge, som kan göra det.

Juristerna var kritiska vid detta seminarium, säger Jörn Svensson. Ja visst, statsrådet har ju inbjudit till ett seminarium för att få en utvärdering av ett alltid pågående föränderligt lagstiftningsarbete kring ett känsligt lagområde där vi har ny lagstiftning – från 1970-talet.

Jag vill upprepa vad jag sade i mitt tidigare inlägg, nämligen att terrorismen ändrar karaktär och metoder. Det kan därför finnas skäl att se över även terroristbestämmelser och lagstiftning i vårt land med hänsyn till detta.

Jag är inte aningslös, Jörn Svensson. Men jag kanske inte vill vara så övertydlig i formuleringarna som Jörn Svensson gärna är i dessa frågor i denna debatt.

Utvecklingen på den internationella terrorismens område är oroväckande. Därför skall vi ha en god lagstiftning, och vi skall ha ett regelverk som fungerar och som ger en god rättssäkerhet i detta land. Vad ni från vpk i er motion begärt är att vi skall stryka ett streck över terroristlagstiftningen och

bara använda oss av brottsbalkens föreskrifter om förberedande av brott. Den balken gäller även om man förbereder brott inom detta område. Men terroristlagen behöver vi för att skydda oss här i landet.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Tillämpningen av
terroristlagstiftningen
m. m.*

Anf. 73 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Erik Janson förbättrar ju inte sin sak genom detta inlägg där han framför allmänna deklARATIONER om att vi behöver terroristlagen för att skydda oss här i landet. Ja visst, men vad jag har försökt säga är att terroristlagen inte skyddar och inte har skyddat, eftersom man aldrig har varit uppmärksam mot det håll varifrån terrorismen verkligen kommer. Man är uppmärksam mot annat håll där risken är mindre eller obefintlig. Därför slår det fel. Man tillämpar lagen ineffektivt och använder resurserna på ett felaktigt sätt. Det är ju detta som är problemet. Därför behöver vi en omformning av lagen – en ny lag – och framför allt en annan inriktning av verksamheten, så att man verkligen ser den politiska verkligheten sådan som den är och inte har denna så att säga sjukligt konspiratoriska uppmärksamhet åt bestämda håll samtidigt som man struntar i farorna från det håll därifrån de företrädesvis kommer.

Sedan måste jag säga att det är mycket avslöjande – och det visar återigen hur rätt jag har när jag talar om aningslöshet – att det utskott som i kraft av sin parlamentariska position skall kontrollera det statsråd som skall verkställa beslut enligt denna lag i dag väljer en talesman som inte kan uttala sig om och inte kan komma med något omdöme om vad Ustasja-rörelsen är för något och huruvida det är berättigat att den betraktas som terroristisk eller ej. Jag har ställt en fråga: Anser Erik Janson att det är berättigat att man tvättar terroriststämpeln av Ustasja-rörelsen? Är det ett bra exempel på antiterroristverksamhet? Det kan han inte svara på, eftersom han tydligen inte vet något om denna rörelse av i dag. Det tycker jag på något sätt är signifikativt just för den stämning som råder bland svenska parlamentariker. Vi borde på ett helt annat sätt gå in i denna verksamhet och se hur den verkligen ser ut. Det kommer nämligen med all sannolikhet en våg av ny och annorlunda terrorism – mycket tyder på det. Då måste vi ha en beredskap och veta att myndigheternas uppfattning bygger på en politisk syn och en politisk värdering som står i överensstämmelse med realiteten och inte utgör det som Ove Rainer på sin tid kallade just hjärnspöken.

Anf. 74 ERIK JANSON (s):

Herr talman! Det som ärendet gäller är en motion från vpk i vilken vpk begär att terroristlagen undanröjs ur lagstiftningen och att man i stället enbart skall använda sig av brottsbalken eller att man gör en översyn av terroristlagen och dess tillämpning.

Vi har från utskottet svarat att vi behöver behålla terroristlagen, men att den översyn som kontinuerligt har skett under flera år fortfarande pågår och att en bearbetning sker dels på arbetsmarknadsdepartementet, dels i den särskilda juristkommissionen. Jag har behandlat ärendet som det föreligger, dvs. grundat på en motion. Vid behandlingen kanske det inte åligger oss att fastställa enskilda organisationers status i vårt land i nuläget.

Anf. 75 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag, eftersom detta tydligen är vad man brukar kalla ett pedagogiskt hopplöst fall, faktiskt tycker att det åligger en ledamot av det utskott som skall kontrollera denna lags efterlevnad och tillämpning att ha en sådan kunskap om den europeiska terrorismens natur att han kan svara på dessa synnerligen självklara frågor som jag har ställt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 4

Mom. 1 (klarare regler för socialavgifter)

Först biträdades reservation 3 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik med 46 röster mot 39 för reservation 2 av Karin Israelsson och Rune Backlund. 229 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. med 71 röster mot 46 för reservation 3 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik. 196 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 72 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. 83 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (ansökan om förhandsbesked).

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 115 för reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (en omvänd generalklausul)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (sänkt sjukförsäkringsavgift)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 42 för reservation 6 av Karin Israelsson och Rune Backlund.

Mom. 6 (lönekostnadspålägg för utländska gästföreläsare)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 153 för reservation 7 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 7 (arbetsgivaravgifter från idrottsföreningar)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 153 för reservation 8 av Nils Carlshamre m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (överensstämmelse mellan förmåner och avgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 155 för reservation 9 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 12 (kvittningsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Socialförsäkringsutskottets betänkande 9

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Vissa yrkestrafikfrågor
m. m.

Mom. 2 (förändring av terroristlagstiftningen)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 15 för reservationen av Margó Ingvardsson.

7 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1986/87:7 om vissa yrkestrafikfrågor m. m. (prop. 1986/87:5).

Vissa yrkestrafikfrågor m. m.

Anf. 76 ANDERS ANDERSSON (m):

Herr talman! Först några principiella synpunkter i ärendet.

Proposition 1986/87:5 om vissa yrkestrafikfrågor inleds med konstaterandet att lagstiftningen om yrkesmässig trafik – liksom lagstiftningen om transportförmedling – är både omfattande och komplicerad. I propositionen säger föredraganden:

”En strävan bör vara att minska antalet regleringar inom yrkestrafikområdet. Utgångspunkten bör vara en friare, mer marknadsmässig utveckling.”

Dessa uttalanden borde ha givit utskottsmajoriteten anledning att på ett flertal punkter biträda de förslag som framförts i ett antal borgerliga motioner. Men tyvärr måste vi konstatera att utskottsmajoriteten gjort blygsamheten till en dygd när det gäller att åstadkomma avregleringar. Tänk om man kunde få uppleva att utskottsmajoriteten uppvisade beslutsamhetens friska hy i lika hög grad när det gäller att åstadkomma mindre byråkrati som när det gäller att införa nya pålagor!

Herr talman! När en votering här i kammaren resulterar i någon rösts övervikt till förmån för en majoritet bestående av socialdemokrater och vpk-are är det att anse som ett i demokratisk ordning fattat beslut, som skall gälla och respekteras. Antagligen kommer ett antal pensionärer och pensionssparare att få uppleva ett sådant i demokratisk ordning fattat beslut om några dagar. När denna kammare för någon tid sedan, också i demokratisk ordning, fattade ett beslut som innebär att regeringen skulle förelägga riksdagen förslag om upphävande av 1985 års lag och den lagstiftning i övrigt av betydelse vad gäller trafikhuvudmännens monopol på trafikeringsrätt, då gick kammaren i sitt beslut emot utskottsmajoriteten. Men då skall beslutet inte gälla och inte respekteras. Att kommunikationsministern nonchalerar riksdagens beslut är illa och får väl prövas i enlighet med våra konstitutionella regler, men det är också illavarslande att även utskottsmajoriteten ställer sig bakom att riksdagens beslut åsidosätts på detta sätt. Tycker socialdemokraterna att detta är ett bra agerande? Jag skulle vilja

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Vissa yrkestrafikfrågor
m. m.

ställa frågan direkt till företrädaren för utskottsmajoriteten, Olle Östrand, om han tycker att ett sådant handlande stärker kammarens anseende.

Så till de olika delfrågor som aktualiserats i propositionen och i olika motionsyrkanden och som behandlats i trafikutskottets betänkande 1986/87:7.

I motion 424 kräver vi moderater i princip fullständig näringsfrihet inom transportsektorn, minskad byråkrati inom transportområdet, en utvärdering och omprövning av 1979 års trafikpolitiska beslut liksom en översyn av yrkestrafiklagstiftningen.

Med hänsyn till den stora betydelse trafikpolitiken har och kommer att få för hela utvecklingen i samhället borde en uppföljning av 1979 års trafikpolitiska beslut ske inom ramen för en parlamentarisk utredning. Det är inte tillfredsställande med enbart de kontakter som utlovats av departementet och som skall ske med de företrädare för departementet som skall arbeta med en kommande översyn.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation nr 3.

I fråga om 1985 års busslinjereform för utskottsmajoriteten ett märkligt resonemang. Jag citerar ur betänkandet:

”Enligt föredraganden utgör 1985 års lag ett exempel på hur önskemålet om marknadsmässighet och samhälleligt inflytande kan sammanföras till en fruktbar lösning utan regleringar. När reformen har genomförts fullt ut har behovsprövningen i praktiken avskaffats såvitt gäller lokal och regional busslinjetrafik i trafikhuvudmännens regi. Med stöd av den nya lagen kan huvudmännen upphandla trafiktjänster under mer marknadsmässiga former än för närvarande och anlita de företag som kan utföra trafiken på det bästa och billigaste sättet. Detta överensstämmer – betonar föredraganden – med grundtanken bakom 1978 års länstrafikreform, enligt vilken det ytterst är landstingen och kommunerna som ansvarar för att en tillfredsställande trafikförsörjning genom kollektiv persontrafik upprätthålls. Några förändringar av dessa grundläggande förhållanden säger sig föredraganden inte vara beredd att föreslå. Han förordar därför att någon ändring inte görs i 1985 års beslut.”

Utskottsmajoriteten har i sitt yrkande följt vad föredraganden förordade.

I den citerade texten talas om en fruktbar lösning utan regleringar och om att behovsprövningen kommer att avskaffas. Men, herr talman, att införa en lag som ger trafikhuvudmännen all trafikeringsrätt och fråntar dem rätten som nu har sådan samt förhindrar att någon efter den 1 juli 1989 kan driva linjetrafik i konkurrens med trafikhuvudmännen, det kallas av utskottsmajoriteten för att avskaffa behovsprövning och att införa ett system utan regleringar för den lokala och regionala kollektivtrafiken på väg.

Jag ställer frågan: Är detta en innovation, Olle Östrand? Man skulle kunna påstå att det mera är att hänföra till gamla tiders hästhandel, men jag vill kalla det för ett försök att vända svart till vitt inför kammarens ledamöter, som skall ta ställning till frågan. Kammaren bör därför inte förtrötts, utan än en gång rösta för det förslag som i detta betänkande framförts i reservation 4. Det vore, under förutsättning att reservationen vinner, intressant att pröva huruvida kommunikationsministern och utskottsmajoriteten än en gång kommer att nonchalera riksdagens beslut.

Vad gäller godslinjetrafiken föreslås i betänkandet att behovsprövningen skall slopas. Det är ett steg i rätt riktning, och det tackar vi för.

Herr talman! Trots att motiv saknas för att bibehålla någon reglering av transportförmedlingen, som också behandlas i betänkandet, föreslår majoriteten att densamma skall regleras i lag. I propositionen går föredraganden så långt att han uttalar uppfattningen att regleringen av denna verksamhet förkövat fruktbara initiativ från mindre företag. Mot den bakgrunden är det logiskt att rösta för reservation 6 i stället för att ansluta sig till den skrivning som majoriteten i utskottet ställt sig bakom. Genom denna cementeras ju de nackdelar föredraganden pekat på.

Hej talman! Härmed yrkar jag bifall också till reservation 6.

I det översynsarbete som pågår i kommunikationsdepartementet rörande trafiklagstiftningen har taxitrafiken getts en framträdande roll. I motionerna 106 och 424 av Rolf Clarkson m. fl. liksom i motionerna 249 av Göran Eriçsson och 296 av Alf Wennerfors och Görel Bohlin föreslås åtgärder som syftar till att förändra villkoren för taxiverksamheten.

Genom konsumenternas alltmer kritiska inställning till taxis verksamhet har även regeringen kommit till insikt om att det krävs en reformering av myndigheternas styrning på detta område. Nu gällande lagstiftning och cementering av taxis egna regler har förhindrat taxi att utvecklas i en riktning som från allmän synpunkt varit önskvärd. Vi tvingas dock konstatera att regeringen inte är beredd att vidta några genomgripande reformeringar av verksamheten utan förlitar sig på marginella justeringar.

Taxinäringen är en betydelsefull del av kollektivtrafiken, vilken i alltför hög grad lagts under myndighetskontroll. Särskilt i storstadsområdena har kritiken mot taxis service varit kraftig. Det är hög tid att taxinäringen får utvecklas i fria former. En sund konkurrens inom näringen är till förmån för kunderna. Samhällets styrning av taxinäringen måste inskränkas till någon form av auktorisation av förarna och fastställande av en taxikonstruktion som bättre än den nuvarande ger möjlighet till priskonkurrens. Nuvarande krav på anslutning till en beställningscentral och behovsbedömningen är exempel på olämpliga, hämmande åtgärder. Nuvarande taxiförordning bör därför snarast bli föremål för omarbetning.

Med hänvisning till vad jag sagt yrkar jag bifall till reservationerna 3, 4, 6, 9 och 10 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 77 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! En levande marknadsekonomi bygger på principen om konkurrens och fri etableringsrätt. Rätten att starta företag och erbjuda marknaden varor och tjänster är för folkpartiet lika väsentlig som konsumenternas rätt att fritt välja i detta utbud.

För varje inskränkning som görs i näringsfriheten finns det en motivering. Politiker motiverar inskränkningar med att det i olika sammanhang är viktigt att "samhället" har kontroll över vissa branscher och vissa yrkesutövare. Från företagen anföras att monopol eller karteller är en förutsättning för att en

viss verksamhet skall kunna överleva. Ibland är regleringar nödvändiga, och då ställer folkpartiet upp bakom dem, men väldigt ofta tror vi att konsumenterna och företagarna skulle gynnas av att regleringarna blev färre och konkurrensen större.

Vi är medvetna om att det är svårt att avskaffa en reglering som en gång är införd. De som regleringen avser att skydda riskerar att bli drabbade på ett eller annat sätt och reagerar därför ofta kraftigt.

Den etableringskontroll som för närvarande förekommer i yrkestrafiken är i princip felaktig. Denna bransch bör enligt vår mening styras av samma regler om tillgång och efterfrågan som andra näringslivsgrenar har att arbeta med. Ett avskaffande av regleringen är så mycket mer motiverat som den inte förmått fullgöra sitt syfte – att förhindra överetablering och illojal konkurrens. Den nuvarande tillståndsprövningen bör därför avvecklas och den omfattande byråkratin kring tillstånden tas bort.

Att avskaffa en reglering av det slag som yrkestrafiklagstiftningen utgör kommer inte att kunna ske utan att komplikationer uppstår. Sådana svårigheter får dock inte tas till intäkt för att de inskränkningar i näringsfriheten som regleringarna innebär behålls.

Det är angeläget att de enskilda intressenter som är berörda av nuvarande trafiklagstiftning ges möjlighet att medverka i arbetet på att ta fram en plan för hur avvecklingen av regleringen skall ske. Det bör ankomma på regeringen att ta sådana kontakter under arbetet med att utarbeta avvecklingsplanen.

Herr talman! Det har nu gått några år sedan riksdagen antog principerna om den statliga trafikpolitiken. Det beslut som fattades 1979 är ett bra beslut, som fortfarande i långa stycken får betraktas som en god grund för trafikpolitiken. Sedan beslutet togs har genom en rad förslag, som har behandlats i riksdagen, både kompletteringar och konkretiseringar gjorts som varit bra för den trafikpolitiska utvecklingen, och detta har inte på något sätt varit i strid med grundtanken i beslutet från 1979.

Det är naturligt och bra att man inom kommunikationsdepartementet bedriver olika översynsprojekt, men vi tycker nu att tiden är mogen för en uppföljning av 1979 års trafikpolitiska beslut och att detta sker under medverkan av parlamentariker, där även andra parlamentariker än regeringsföreträdare medverkar. Därför har vi från folkpartiet tillsammans med moderaterna i utskottet reserverat oss för att en parlamentarisk utredning tillkallas.

Bland de många angelägna uppgifterna för en sådan utredning bör i detta sammanhang främst nämnas en radikal avreglering av den yrkesmässiga trafiken. Målsättningen bör därvid vara att låta även denna näring styras av konsumenternas efterfrågan. Utredningen bör vidare omfatta det arbete som nu bedrivs inom kommunikationsdepartementet på grundval av rapporten Kostnader och avgifter inom trafiksektorn.

Riksdagen beslöt den 15 maj detta år att riva upp beslutet från 1985 angående rätten att driva viss linjetrafik. Det är anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten inte vill respektera ett beslut som tagits av riksdagen under den nuvarande valperioden. Från reservanternas sida vidhåller vi att riksdagen skall stå fast vid sitt eget beslut och uppdra åt regeringen att för

riksdagen framlägga förslag om upphävande av lagen om rätt att driva viss linjetrafik och den lagstiftning i övrigt av betydelse i samband med denna lag varom riksdagen beslutade den 4 juni 1985.

Lagen om transportförmedling bör kunna slopas i sin helhet, och vi har i motionen yrkat på detta, bl. a. med åberopande av ett förslag från riksrevisionsverket som väl överensstämmer med vår principiella uppfattning om en avreglering inom yrkestrafiken.

Situationen inom taxinäringen är ett av de mer absurda exemplen på vilka negativa konsekvenser den nuvarande yrkestrafiklagstiftningen medför. Av propositionen framgår att även den socialdemokratiska regeringen nu har uppmärksammat att taxibranschen har betydande problem, samtidigt som taxis service till allmänheten särskilt i storstäderna många gånger är dålig.

Folkpartiet har vid upprepade tillfällen krävt att taxinäringen skall avregleras, främst genom att behovsprövningen avskaffas och att kravet på att tillhöra en beställningscentral upphör. Det är genom en ökad konkurrens inom taxinäringen som effektiviteten kan höjas och servicen till kunderna förbättras. Den enda prövningen som vi anser behövs är att ägaren till taxirörelse samt dennes chaufför är lämpliga med hänsyn till trafiksäkerheten att inneha tillstånd att bedriva taxirörelse resp. köra taxibil. En slopad behovsprövning, frihet att upprätta egna beställningscentraler och mindre grad av styrning genom kommenderingsplaner bör kunna utgöra de första stegen i en avreglering av näringen.

Att avreglera taxinäringen kommer säkert att övergångsvis leda till vissa svårigheter i en del fall. Det är därför angeläget att de skilda intressenter som är berörda av nuvarande reglering av taxinäringen ges möjlighet att medverka i avregleringsarbetet. Det bör ankomma på regeringen att utarbeta en plan på hur taxinäringen skall avregleras och att därvid naturligtvis ta kontakt med berörda parter.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till alla reservationer som undertecknats av folkpartiets företrädare i utskottet.

Anf. 78 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! I föreliggande utskottsbetänkande om vissa yrkestrafikfrågor som vi nu behandlar i kammaren har centerpartiet avgivit fyra reservationer: reservation 4 angående 1985 års busslinjereform, reservation 6 angående transportförmedling, reservation 9 angående beställnings- och turisttrafik med buss samt reservation 11 angående taxitrafik.

De tre förstnämnda reservationerna har vi avgivit tillsammans med moderaterna och folkpartiet, och reservation 11 står vi själva för i centern.

Eftersom reservationerna nr 4 och 6 ganska ingående har kommenterats av föregående talare, finner jag ingen anledning att förlänga min taletid här i kammaren med att återupprepa argumenten för dem.

Vad gäller reservation nr 9 angående beställnings- och turisttrafik med buss borde jag inte ha behövt stå här och argumentera för en reservation, eftersom uppfattningarna i utskottet egentligen låg varandra ganska så nära. Tyvärr blev vi dock inte överens. Kommunikationsministern säger för sin del i propositionen att han i stort ansluter sig till den uppfattning om behovsprövningen som redovisas i skrivelsen från länsstyrelsen i Malmöhus län. Den syn

som vi i centern har är att förändringar i fråga om regleringen av beställnings- och turisttrafik med buss bör ske i huvudsaklig överensstämmelse med vad länsstyrelsen i Malmöhus län angivit. Sådant blev tyvärr inte utskottsmajoritetens förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 9.

Herr talman! Vad slutligen gäller reservation nr 11, som handlar om taxitrafik, vill jag framhålla att det är på två punkter som vi inte blivit överens med utskottsmajoriteten. Den ena gäller kravet på anslutning till en gemensam beställningscentral, den andra reglerna för överlåtelse av taxitillstånd.

I vad avser beställningscentraler vill vi centerpartister att anslutning till sådana skall vara frivillig. Bekymmer har redovisats från olika håll i landet över kravet på anslutning till en gemensam beställningscentral, och särskilt har detta varit fallet beträffande glesbygden. Vi tror att det inom storstadsområdena kunde vara till fördel med mer än en beställningscentral. Konkurrensen skulle då bli bättre. Vi föreslår också detta i vår reservation.

När det gäller överlåtelse av taxitillstånd är vår uppfattning den att nuvarande regler är alltför restriktiva. Om t. ex. en taxirörelse som är kombinerad med en lanthandel, vilket i dag många gånger är vanligt ute i glesbygden, försäljs, är det naturligt att den som övertar lanthandeln också får taxirättigheterna om han så skulle önska. Vi föreslår därför förändringar i nu gällande regler, till förmån för vad vi anfört i vår motion.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 11.

I reservationerna nr 10 och 11 tas i stort sett samma frågor upp. Skillnaden mellan reservationerna ligger däri att folkpartiet och moderaterna vill gå längre när det gäller att avreglera taxiverksamheten. Att vi från centerns sida kunnat ställa oss bakom utskottsmajoritetens skrivning har sin orsak i att vi anser att kommunikationsministern visat sig vara medveten om att man i dag har mycket stora bekymmer inom taxinäringen, inte minst i storstadsområdena. Vi vill därför avvakta de förslag som kan komma från kommunikationsministern innan vi går längre. Jag vill dock här i kammaren understryka att vi ingalunda är nöjda inom centern med det sätt varpå taxi fungerar, och det gäller framför allt beträffande storstäderna.

Vi anser att taxiverksamheten har en viktig uppgift att fylla och att den är ett komplement till kollektivtrafiken. Men alltför många redovisningar kommer oss politiker till del från folk som fått vänta länge på taxi eller, ännu värre, aldrig lyckats få någon. Massmedias skildringar av svarttaxiverksamhet visar också att allt är långt ifrån bra. Enligt ett pressmeddelande från kommunikationsdepartementet har dock kommunikationsministern nu börjat att ta tag i frågorna, bl. a. i Stockholm. Vi hoppas att han också fortsätter med detta, inte minst vad gäller storstäderna, och vi avvaktar med intresse fortsatt aktivitet på detta område.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 4, 6, 9 och 11 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 79 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att försvara en vpk-motion. Jag tillhör själv dem som har undertecknat motionen. Jag vill vidare yrka bifall till reservation nr 13, där denna motion följs upp.

I motionen krävs en ändring i yrkestrafikförordningen. Det framhålls att färdtjänsten är relativt väl utbyggd i landet, men att det alltjämt finns stora variationer mellan olika orter. Det är också så att många som borde ha rätt till färdtjänst inte har det. Färdtjänsten syftar till att ge människor med rörelsehinder möjlighet att resa och förflytta sig på samma villkor som andra. Det innebär också att de som administrerar färdtjänsten måste vara flexibla och öppna för alternativa komplement till det normala färdtjänstresandet, som sker med taxi eller specialfordon.

Ett sådant alternativ har prövats i min hemkommun, Marks kommun i Älvsborgs län, innebärande att ersättning ges åt en anhörig som svarar för transporten med egen bil. Den resande har i vanlig ordning haft färdtjänstsligitimation och efter önskemål och lägenhet kunnat välja ett annat transportmedel. Många har då föredragit att fara med en anhörig när det varit möjligt. Man har kunnat företa vissa ändringar i fordonet för att det skall passa bättre både vid in- och urstigning och under själva resan. Den resande har kunnat räkna med hjälp från en person som känner problemen väl. Möjligheten för en anhörig att få ersättning från färdtjänsten hade utvecklats sig till ett mycket omtyckt alternativ, som dessutom blev billigare för kommunen än den ordinarie färdtjänsten.

I Marks kommun har man tyvärr tvingats upphöra med denna verksamhet, eftersom det har visat sig att den strider mot yrkestrafikförordningen. I 12 § yrkestrafikförordningen stadgas om vissa undantag, men dit hör inte färdtjänststransport.

En litet märklig omständighet som jag måste nämna i detta sammanhang är att en av de borgerliga regeringarna – jag tror att det var 1982 – tillförde yrkestrafikförordningen ett tillägg som gällde transport av betor. Detta låter udda och lustigt i sammanhanget. Jag kan, även om jag inte känner till den exakta förklaringen, tänka mig att bönder tryckt på för att göra det möjligt att frakta betor utan att detta skulle strida mot yrkestrafikförordningen. Det har också beviljats ett undantag som möjliggjort detta. Redan dessförinnan hade det också tillförts en hel rad andra transportalternativ som kan utföras enligt yrkestrafikförordningen. Bl. a. är det möjligt att genom färdtjänsten frakta döda människor – däremot inte levande människor på det sätt som vi prövat i Marks kommun men inte längre tillåts göra.

Vi vill att riksdagen hos regeringen skall begära att en sådan förändring av yrkestrafikförordningen sker att det blir möjligt, i vår kommun och i andra kommuner, att från den kommunala färdtjänsten ge ut ersättning för färdtjänststransport till anhörig till den resande, utan att den före annars bedriver yrkesmässig biltrafik.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 13.

Jag vill också beröra de övriga yrkestrafikfrågor som tas upp i propositionen och betänkandet.

I regeringspropositionen om vissa yrkestrafikfrågor säger föredraganden att yrkestrafiklagstiftningen "skall harmoniera med den trafikpolitiska

målsättningen", att en "strävan bör vara att minska antalet regleringar" och att utgångspunkten "bör vara en friare, mer marknadsmässig utveckling".

Beskrivningen av de senaste årens händelser på yrkestrafikområdet handlar om "sund konkurrens", "effektiva transporter" och anpassning "i marknadsekonomisk riktning". Föredraganden betonar att denna s. k. utveckling bör fortsätta.

Jag har citerat ur betänkandet för att ge belägg för att vpk:s kritik är riktig: vi anser att propositionen är en lovsång till konkurrens- och marknadsekonomi. Den föreslagna uppluckringen av samhällsprövning och etableringskontroll leder till ökad konkurrens, men den öppnar också slussarna för ytterligare ökning av antalet överträdelse av regler, bl. a. när det gäller säkerhet, överlast, hastighet, skatteredovisning osv. Andra negativa följder av fortsatt överetablering blir ännu fler problem med arbetstid och arbetsmiljö för de anställda inom åkeribranschen. Det brukar betyda fler olyckor i trafiken, värre förslitning av vägarna och andra olägenheter.

Vpk anser att vägtrafiken redan i dag är ett område i samhället som bygger på *osund* konkurrens. Nu propageras från regeringen för fler steg i denna riktning. Som vi redan hört från denna talarstol är de borgerliga ändå inte nöjda. De vill att man ännu snabbare skall gå fram i denna riktning.

I själva verket är propositionen av allt att döma en anpassning till ett regelsystem som kan betyda att vi steg för steg hamnar i EG:s transportpolitiska nät. Det är lätt att känna igen vissa krav som ständigt upprepas från EG-håll – i dag sker detta också helt öppet. På kommunikationsdepartementet finns de som betraktar den nyordning på transportområdet som är på gång i Västeuropa som ett Sesam öppna dig. En kanslichef uttalar om denna s. k. fria västeuropeiska transportmarknad att den blir en guldgruva för svenska åkare, bara man kommer loss.

Den svenska åkerinäringen är redan nu utsatt för en hård press, vilket särskilt drabbar lastbilsförarkåren. Det behövs därför enligt vpk:s mening av flera skäl en politisk översyn av yrkestrafiklagen. Dels måste den bristande laglydnaden behandlas, dels är en översyn viktig med tanke på de betydande strukturella förändringar som sker inom åkerinäringen. Det gäller dess villkor och förutsättningar och det gäller transportförmedlingsorganisationen.

Olika branschtidningar bekräftar den snabba strukturomvandlingen. Allt färre äger alltmer och enbilsåkare slås ut. Datorisering är de storas senaste konkurrensmedel. "Häng med, eller dö" är en talande slogan för denna utveckling inom transportbranschen.

Propositionen och betänkandet innebär en ytterligare uppluckring av samhällskontrollen vad gäller transportförmedling och godstrafik. Behovsprövning av tillstånd för bussar i beställningstrafik föreslås bli slopad. Och vissa synpunkter på taxitrafikens effektivisering läggs fram utan några förslag till åtgärder.

Herr talman! I propositionen görs en jämförelse med 1985 års beslut beträffande busstrafiken. Men då det gäller busstrafiken har samhället via landsting och kommuner ansvaret för att utföra en reglerad trafik, ofta genom anlitande av enskilda bussföretag som entreprenörer. Vpk är inte alls motståndare till en liknande ordning då det gäller transportförmedling av

godstrafik. Först om samhället som huvudman har ansvaret för dessa transportverksamheter går det att göra en relevant jämförelse med busstrafiken.

Vpk anser att förslaget om slopande av behovsprövningen för transportförmedling inte kan accepteras. Läget i dag innebär att det vid sidan om de stora seriösa transportförmedlingsföretagen finns ett betydande antal transportförmedlare, av vilka åtskilliga i sin strävan att prismässigt konkurrera pressar "sina" åkare utan hänsyn till bestämmelserna om arbets- och vilotid, belastningsbestämmelser, hastighetsbestämmelser osv., som jag tidigare nämnde.

Vpk anser för sin del att det behövs en etableringskontroll. Hela institutet transportförmedling borde närmare utredas med målsättningen att öka samhällets insyn och ansvar. Därvid bör man också pröva möjligheterna att söka sig fram efter samma linjer som enligt 1985 års beslut skall gälla för busstrafiken.

Prövningen av beställnings- och linjetrafikens behövlighet och lämplighet bör bibehållas i syfte att undvika en överetablering med de negativa följder som vi också har nämnt i vår motion.

Vad gäller den regionala busstrafiken har 1985 års beslut erhållit vpk:s stöd i riksdagen. En onödig detaljreglering då det gäller tillstånd för beställnings trafik med buss finns ingen anledning att behålla. Däremot måste vi peka på de försök som nu görs av trafikföretag i länen att bygga upp ett system av länsgränsöverskridande reguljär busstrafik. Detta kan leda till parallelltrafik med SJ och det betyder bl. a. kostsamma dubbla trafiksystem. Dessutom förekommer att bussföretag med överkapacitet under vissa tider utför sådan med tåg konkurrerande parallelltrafik till mycket låga priser, dvs. bussföretaget plockar "russinen ur kakan" medan SJ får ha ansvaret för trafiken även under lågsäsong, då passagerarantalet är lågt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna nr 1 om en parlamentarisk översyn av yrkestrafiklagen, nr 5 om behovsprövningen avseende godslinjetrafiken, nr 7 om transportförmedling, nr 8 om en utredning av transportförmedlingsinstitutet samt nr 12 om yrkeschaufförens arbetsförhållanden. – Jag har tidigare yrkat bifall till reservation 13.

I ett särskilt yttrande har jag tagit upp den angelägna frågan om en omprövning av 1979 års trafikpolitiska beslut. Vår motion i frågan har redan tidigare passerat kammaren med majoritetens något dubbeltydiga erkännande. Vpk anser att det behövs ett åtgärdsinriktat program för trafik- och transportpolitiken.

Med de tongångar om ökad harmonisering, regeluppluckring osv. som jag har försökt beskriva i det här anförandet och som vpk anser det viktigt att motverka, ser det ut som om kommunikationsdepartementets inriktning i det pågående utredningsarbetet blir att följa marknads- och konkurrenskonomin villkor. Naturligtvis kan, 1990-talets trafikpolitik inte utvecklas utan internationella hänsyn. Jag menar att politiken kan och bör inriktas på att man skall minska volymen av tunga landsvägstransporter och gynna utvecklingen av transporter på järnväg. Vägtrafiken i dag står för osund konkurrens, som skapar problem för SJ och andra seriöst skötta transportföretag.

Anf. 80 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Anders Andersson inledde sitt anförande med vad som kanske kan kallas en ideologisk utläggning om demokratiska frågor. Jag hade faktiskt litet svårt att följa med i det resonemanget. Jag uppfattade honom så att de beslut som fattas i denna kammare där socialdemokrater och vpk har majoritet är fattade i demokratisk ordning, men när de borgerliga lyckas få majoritet, då fattas besluten i någon sorts odemokratisk ordning. Jag trodde att samtliga beslut som vi fattar i den här kammaren var fattade i demokratisk ordning!

Vad sedan gäller önskemålet att vi nu skulle riva upp 1985 års busslinjereform på grund av det misstag som skedde i våras tycker jag att det är att gå litet för långt. Vi får nu än en gång i demokratisk ordning votera om reservation 4, som är ett återuppreparande av de krav ni ställde i våras. Vi får se vilken majoritet det blir i denna votering!

Viola Claesson måste förstå att vi inte i riksdagen kan ändra yrkestrafikförordningen beträffande färdtjänsten beroende på ett enstaka fall i Marks kommun. Det är en fråga som i första hand länsstyrelsen och även transportrådet får följa. Skulle det visa sig att det finns anledning att ändra förordningen i detta avseende får denna fråga tas upp på nytt.

Herr talman! Låt mig övergå till propositionen. I den föreslås förenklingar av lagstiftningen om yrkesmässig godstrafik och om transportförmedling. Förslagen innebär i korthet att behovsprövningen vid godslinjetrafik och transportförmedling slopas. Vidare redovisas överväganden rörande buss- och taxitrafiken i syfte att minska regleringen och förbättra kundservicen.

När man behandlar de här frågorna måste man ändå hela tiden ha 1979 års trafikpolitiska beslut i botten. Det går ut på att ge landets olika delar en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Detta förutsätter då i sin tur en effektiv fördelning av transportarbetet mellan olika transportmedel. Effektiviteten främjas också bäst av en sund konkurrens och samverkan mellan olika trafikmedel och trafikföretag inom de ramar som samhället har dragit upp.

Den yrkesmässiga trafiken har sedan länge varit föremål för omfattande reglering. Denna reglering skall ses mot bakgrund av transportsektorns utomordentliga betydelse för samhället i stort. Transportföretagens tjänster måste ha en hög kvalitet och vara tillgängliga såväl på udda tider som i områden där trafikunderlaget är begränsat. Vanliga medel för samhällets inflytande har då varit bl. a. prövning av om trafiken behövs och är lämplig, trafikeringsplikt och taxekontroll.

Under senare år har en betydande avreglering skett inom den yrkesmässiga trafiken. Genom stegvisa reformer grundade på uppfattningen att en sund konkurrens mellan olika trafikföretag främjar effektiva transporter har regelsystemet anpassats till gällande krav. Det fortsatta reformarbetet på det här området bör därför inriktas på fri konkurrens som i förening med ett riktigt utformat kostnadsansvar leder till en effektivare resursanvändning och en bättre fördelning av transportarbetet mellan olika transportmedel.

Detta talar för att man så långt det är möjligt bör undvika konkurrensbegränsande regler och detaljstyrning av transportverksamheten. Samtidigt har samhället emellertid ansvar för att upprätthålla tillfredsställande trafikför-

sörjning. Detta kan då motivera åtgärder från samhällets sida för att säkerställa ett visst grundläggande trafikutbud och för att motverka dubbelinvesteringar i trafikapparaten.

Vid sidan av detta, herr talman, finns också åtskilliga regler som tillkommit i andra syften än att i första hand upprätthålla en god trafikförsörjning. Jag tänker då på bestämmelser om t. ex. lastvikt, arbetstid, farligt gods och hastigheter. Överträdelse av sådana regler kan skapa allvarliga problem. Utöver risker med trafiksäkerheten kan bristande respekt mot detta regelverk snedvrída konkurrensen inom transportmarknaden. När det gäller överlast tillkommer de merkostnader dessa förorsakar väghållningen. Regler av detta slag kan inte avvaras, och det är naturligtvis viktigt att efterlevnaden övervakas.

Utöver detta skall naturligtvis trafikföretagen följa de allmänna regler samhället ställt upp i fråga om beskattning, ekonomisk redovisning osv. som gäller för all näringsverksamhet. Överträdelse av den här typen innebär bl. a. en osund konkurrens och ofta betydande svårigheter för seriöst skötta transportföretag. Genom skärpt lämplighetsprövning och vidgade möjligheter till återkallelse av trafiktillstånd har åtgärder under senare år vidtagits för att komma till rätta med missförhållanden av den här arten. Utvecklingen mot en minskad reglering inom yrkestrafiksektorn innefattar därför av naturliga skäl inte de regler som gäller tillståndshavarnas lämplighet. Om man låter behovsprövningen ersättas av en mer utvecklad och nyanserad lämplighetsprövning av tillståndshavaren, bidrar detta till att upprätthålla bl. a. sund konkurrens och laglydnad inom branschen.

Detta, herr talman, är något om bakgrunden till de förslag som läggs fram i den här propositionen. Om jag sedan skall övergå till att något kommentera reservationerna, tror jag inte att man kommer till rätta med problem som gäller överträdelse av bestämmelser om lastvikt, arbetstid osv. genom att göra en parlamentarisk översyn av yrkestrafiklagen som vpk föreslår. Det är här i stället fråga om att övervaka efterlevnaden av de bestämmelser som finns om varning av tillståndshavaren eller återkallelse av trafiktillstånd.

Av vad jag tidigare sagt kan jag naturligtvis inte heller gå med på en avveckling av tillståndsprövningen inom yrkestrafiken, som folkpartiet föreslår. Jag kan med glädje konstatera att folkpartiet ånyo står ensamt om denna reservation.

Beträffande moderaternas och folkpartiets krav på en omprövning av 1979 års trafikpolitiska beslut och att denna omprövning skall ske inom ramen för en parlamentarisk utredning, gäller ju att det uppföljningsarbete, som nu har påbörjats inom kommunikationsdepartementet och som syftar till en trafikpolitisk proposition våren 1988, inte går ut på att ompröva 1979 års trafikpolitiska beslut. Det råder ju fortfarande bred uppslutning kring den principiella grund för trafikpolitiken som lades fast genom 1979 års riksdagsbeslut. Sedan slutet av 1970-talet har emellertid stora förändringar inträffat såväl på transportområdet som i samhället i övrigt, och det är mot den bakgrunden regeringen anser det vara nödvändigt att erhålla en vidareutveckling och konkretisering av 1979 års trafikpolitiska beslut. Målsättningen är att säkerställa en fortsatt utveckling mot ett effektivt transportsystem, ett transportsystem som också kan förenas med ett ansvarstagande för miljö.

säkerhet och regional balans. Samstämmiga bedömningar pekar också på att transportererna kommer att få en alltmer strategisk betydelse för hela samhällsutvecklingen inom de närmaste 10–20 åren. En av de centrala trafikpolitiska uppgifterna inför 1990-talet är därför att skapa utrymme för en samhällsekonomiskt riktig utveckling och utbyggnad av transportsystemet. Det här översynsarbetet kommer ju också att bedrivas i nära kontakt med berörda intressenter, däribland företrädare för de politiska partierna.

Jag nämnde i min inledning 1985 års busslinjereform. Som jag sade finns det ingen som helst anledning att nu riva upp den mycket fina reform som vi har fattat beslut om.

När det gäller vpk-kravet om avslag på förslaget att slopa behovsprövningen för godslinjetrafiken, vill jag framhålla att den yrkesmässiga godslinjetrafiken i dag har en mycket ringa omfattning. Viola Claesson. Mindre än 1 % av det totala antalet godstrafiktillstånd utgörs av tillstånd till linjetrafik. Linjetrafiken svarar nu för en obetydligt andel även vad beträffar det transporterade godset. Trafikhuvudmännen har ju också vidtagit åtgärder de senaste åren för att främja utvecklingen av en kombinerad person- och godstrafik och visat att detta kan ske under marknadsmässiga villkor utan skydd av någon särskild reglering. Därför finns det nu inte anledning att ha behovsprövningen kvar. Detsamma gäller transportförmedlingsverksamheten, där vi nu anser att tiden är mogen för att även på detta område slopa behovsprövningen men bibehålla lämplighetsprövningen.

När det sedan gäller kravet på ett slopande av behovsprövning vid beställnings- och turistrafik vill vi i dag inte sträcka oss så långt, utan vill i stället avvakta den översyn av denna fråga som pågår inom kommunikationsdepartementet.

Herr talman! Taxi har ju varit ett kärt diskussionsämne i den här kammaren de senaste åren. Alla har vi väl varit överens om att förhållandena inom taxibranschen inte är tillfredsställande som de är i dag. Därför pågår också ett intensivt arbete inom departementet för att där komma fram till förslag om hur och i vilken takt en avreglering och en ökad konkurrens på taxiområdet skall kunna genomföras. Kommunikationsministern räknar ju också med att ett förslag skall kunna presenteras om drygt ett halvår. Efter remissbehandling bör riksdagen kunna ta ställning till en avreglering på taxiområdet i början av år 1988.

En avreglering måste givetvis ske med hänsyn tagen till de stora skillnader som råder mellan taxi i glesbygder och taxi i storstadsområden. Som ett första steg mot en avreglering får man se regeringens beslut förra torsdagen om att ge Taxi-Kurir och Top-Cab här i Stockholmsområdet tillstånd att inrätta kompletterande beställningscentraler. Samtidigt gavs också tillstånd till två nya konkurrerande beställningscentraler i Malmö. Inom en snar framtid får vi alltså möjlighet att ta ett samlat grepp på taxibranschen och därmed få en effektivare taxitrafik än vi har i dag.

Sedan tror jag, Rune Thorén, att det var bra att vi skärpte reglerna om överlåtelse av taxitillstånd. Faktum är att det handlades rätt mycket med dessa tillstånd. Man betalade stora överpriser. fast tillståndet i sig inte var värt någonting. Detta innebär att om man förvärvade taxitillstånd till

överpriser, försämrades möjligheten för nästkommande ägare att få sin taxirörelse att gå ihop.

När det slutligen gäller bilarbetstidsfrågorna förutsätter vi att dessa kommer att behandlas i samband med det trafikpolitiska översynsarbete som inletts i kommunikationsdepartementet. Tillsynen av yrkesförarnas arbetstid kommer nu också att effektiviseras genom att de här frågorna överförs från arbetarskyddsstyrelsen till trafiksäkerhetsverket. Nu kommer 74 tjänstemän över hela landet, mot tidigare 14, att kunna kontrollera efterlevnaden av bilarbetstidsbestämmelserna.

Med detta, herr talman, vill jag yrka avslag på samtliga 13 reservationer och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 81 ANDERS ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! På s. 8 i betänkandet står:

”Den 28 oktober 1986 meddelade kommunikationsministern att regeringen avser att framlägga en trafikpolitisk proposition under år 1988. Han framhöll därvid bl. a. att samhällsekonomisk effektivitet bara är en av många aspekter som måste vägas in i de trafikpolitiska analyserna. Miljö, säkerhet, kvalitet och regional balans tillhör de faktorer som måste väga tungt när en trafikpolitik för 1990-talet skall formuleras.

Enligt vad utskottet erfarit kommer arbetet med propositionen att bedrivas i kontakt med berörda intressenter, däribland företrädare för de politiska partierna.”

Märk här att det står ”kontakt med”. Är inte hela den bild man beskriver som viktig för all trafikpolitik av den tyngd att det hade varit fullt naturligt att övervägandena hade gjorts inom en parlamentarisk utredning? Det är unikt att gå in på ett så stort område och anse att man kan vara utan en sådan utredning. Det enda lilla motiv som hittills har lämnats är att man skulle vinna något i tid på att inte tillgodose oss motionärer när vi kräver en parlamentarisk utredning.

Det är faktiskt värre. Olle Östrand, än vad jag trodde. För ännu har tydligen inte Olle Östrand upptäckt att både departementschefen och majoriteten struntat fullständigt i riksdagens beslut. Det var det jag inledde mitt anförande med. Normalt anser man alltid att en majoritets beslut i riksdagen skall respekteras. Men i det här ärendet anser tydligen Olle Östrand att det beslutet inte behöver respekteras. Det var detta jag tog upp som en inledning. Jag är fortfarande lika överraskad över att Olle Östrand inte inser att man här har brustit ordentligt.

Beträffande taxifrågorna säger Olle Östrand att överlåtelseerna innebär sådana besvär att det skulle bli svårt för andra att starta. Initialkostnaderna skulle bli så stora och på det sättet skulle konkurrensmöjligheterna försämraras. Men, Olle Östrand, tag bort behovsprövningen, som vi föreslår från moderat sida, så löser sig detta problem helt automatiskt. Då behöver det inte bli något schackrande om dessa tillstånd, som det har varit tidigare. Ni slår ju vakt om något som är felaktigt när ni inte vill gå med på vårt förslag.

Jag måste säga till Viola Claesson, när hon påstod att vi borgerliga vill gå så långt fram ...

Anf. 82 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna om att repliken gäller Olle Östrands anförande.

Anf. 83 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Olle Östrand avfärdade den motion som jag försvarade. Den tar som exempel Marks kommun på den kommunala färdtjänstens möjligheter, alternativ och variationer. På den punkten vill vi ändra yrkestrafikförordningen. Han avfärdade motionen med att säga att det inte går att hänvisa till bara en kommun. Naturligtvis är det så, Olle Östrand. Men eftersom jag själv kommer från Marks kommun har jag erfarenhet av hur det har fungerat där före och efter den förändring som har skett. Innan denna verksamhet förklarades som olaglig fungerade det mycket bra, de som sedan har drabbats av förändringen är människor som har krävt att det skulle ske en förändring. Samma problem förekommer också i andra kommuner. Att jag nämnde Marks kommun som ett exempel var som sagt för att den var mest bekant för mig.

När Olle Östrand kommer in på frågor av mer principiell karaktär säger han att stora förändringar har inträffat på trafik- och transportområdet sedan 1970-talet. Han säger t. o. m. att transporterna kommer att få en mycket stor strategisk betydelse. Ja, just precis detta var det som jag tog upp från talarstolen. Därför är det också viktigt, Olle Östrand, att titta litet närmare på vilka krafter det egentligen är som påverkar politiken hemmavid och de beslut som vi fattar här. Som jag ser det är risken nämligen mycket stor att de borgerliga, att döma av de argument som vi har hört här tidigare, vill ha en ytterligare högervridning och uppluckring av det regelsystem och den lagstiftning som finns i dag. Vpk för sin del vänder sig emot en fortsatt uppluckring och hänvisar till att vi vet att det finns krafter ute i Västeuropa som hela tiden, under tal om harmonisering, kräver att allt skall fortsätta att fungera likadant. Vad jag är orolig för är att man nästa gång de här frågorna kommer upp till behandling går högerkrafterna och de borgerliga partierna ytterligare till mötes. Nu hamnar socialdemokraterna som många gånger tidigare på något slags linje 2-ståndpunkt, som verkar ganska bra eftersom det blåser ifrån både höger och vänster. Men så länge man känner igen de krav som finns, t. ex. från mäktiga transportbolag i Europa, i beslut som vi fattar här i riksdagen och som vi tycker går i fel riktning, anser jag att man måste slå till bromsarna för lagstiftningen på detta område.

Jag skulle vilja ha ett klart tillkännagivande från Olle Östrand om fortsatt uppluckring av den typ vi nu har diskuterat är på gång, så att t. ex. moderaterna nästa gång frågan behandlas kommer ytterligare ett steg på vägen.

Anf. 84 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Det skulle inte finnas anledning att kommentera Olle Östrands inlägg i dag särskilt mycket om han inte i slutskedet av sitt anförande hade börjat påstå att vi skulle stå ensamma om att vilja avreglera yrkestrafiken. Jag är tacksam för det som har hänt, speciellt under det år som gått sedan vi senast hade en liknande debatt. Då kanske vi stod ganska ensamma. Det kan jag medge, Olle Östrand. Men i dag tycker jag att vi

t. o. m. har socialdemokraterna med oss i långa stycken när det gäller avregleringen. Jag hoppas verkligen att det skall bli så som jag fattade kommunikationsministern i samband med en presskonferens som han hade, nämligen att han kommer att framlägga förslag som går i den riktning som vi har föreslagit här i kammaren.

Herr talman! Jag tror också att företrädarna för majoriteten i utskottet kommer att finna att sådana förslag blir till nytta för näringen. Det är det vi syftar till.

Anf. 85 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är så. Anders Andersson, att 1985 års busstrafikreform överensstämmer med grundtanken bakom 1978 års länstrafikreform. Därför anser jag inte att det finns anledning att ompröva 1985 års busstrafikreform. Jag tycker att det är demokratiskt riktiga tankegångar.

Till Viola Claesson vill jag säga att det väl inte är så alldeles säkert att en mycket omfattande reglering inom trafikområdet också skulle innebära att man den vägen skulle få en effektivare transportapparat. Det kan kanske i stället bli tvärtom. Ser man på vad som händer på trafikområdet – och jag vet att Viola Claesson ömmar mycket för järnvägstrafik – finner man att ungefär tre miljoner ton gods år 1990 skall fraktas i kombitrafiken på järnväg. Detta innebär att vi 1990 får se ungefär 500 lastbilar färre på de svenska vägarna än vad vi gör i dag. Det är en utveckling som pågår samtidigt som vi minskar den reglering vi har när det gäller yrkestrafiken. Jag tycker att det är ett fint exempel på att man med minskade regleringar även kan åstadkomma en bättre godstrafikförsörjning.

Så något mer om 1985 års busstrafikreform. Jag kan inte begripa att de borgerliga partierna, främst moderaterna, är så angelägna om att den skall avskaffas. Avskaffar vi den reformen betyder det att vi återinför ett monopol som innebär att den trafikutövare som har koncession på en viss sträcka också har ensamrätt när det gäller trafiken. Ni sjunger ju frihetens lov i så många andra avseenden, men när det gäller just denna reform slåss ni med näbbar och klor för att återupprätta ett monopol som vi har avskaffat.

Anf. 86 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Här stod alldeles nyss Olle Grahn och var så tacksam för avregleringen, och vi vet hur kraven från borgerligt håll brukar se ut på trafikområdet ...

Anf. 87 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att repliken gäller Olle Östrands anförande.

Anf. 88 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag vänder mig just till Olle Östrand och talar om att avregleringen är något som de borgerliga är tacksamma för. Vi får belägg för detta hela tiden.

Jag håller med Olle Östrand om att det inte är säkert att ett omfattande regelsystem i sig leder dit jag vill. Frågan gäller vilka krafter det är som styr den uppluckring och förändring som sker i samhället med användning av

precis det begrepp som Olle Östrand själv använder: ett effektivt transport-system. Effektivt i vilken bemärkelse? För att gagna vilka grupper i samhället? Det är sådana frågor man måste ställa.

Som jag sagt många gånger från denna talarstol när vi diskuterat trafik och transportpolitik är det naturligt att anlägga ett ideologiskt perspektiv. Man skall inte anklaga de borgerliga för detta. Ju tydligare de är när de ställer krav utifrån sin borgerliga ideologi, desto bättre och lättare är det naturligtvis att bemöta dem.

Jag vill ta upp ett exempel igen där jag verkligen inte tycker att jag fått klart besked. Det exemplet visar dessutom att vägtrafiken, som den nu fungerar, inte handlar om sund konkurrens – detta borgerliga slagord som används i alla möjliga sammanhang. Det är ju tvärtom en osund konkurrens om man jämför med hur det sedan länge har fungerat när det gäller de problem som t. ex. vägtrafiken förorsakar för statens järnvägar och andra seriöst skötta transportföretag.

Om man nu luckrar upp bestämmelserna när det gäller samhällsprövning och etableringskontroll leder det till ökad kontroll. Det är vi överens om. Men om det samtidigt öppnar slussarna för fler överträdelser än tidigare tror jag inte att det går att nöja sig med att övervaka systemet bättre i stället, för det har skett utomordentligt dåligt hittills och har inte fungerat bra. Om man luckrar upp bestämmelserna är det snarare troligt att det blir en negativ vändning och att överetableringen leder till de negativa effekter som jag talade om.

Ett slopande av behovsprövningen när det gäller transportförmedling är något som jag anser att man måste vända sig emot. Det får också de negativa konsekvenser jag nämnde tidigare. Jag skulle vilja att Olle Östrand något klarare än hittills talar om ifall det är ytterligare uppluckring på gång på dessa områden under parollen "ett effektivt transportsystem".

Anf. 89 ANDERS ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill påminna Olle Östrand om vad som står i den proposition som vi nu behandlar. Han glömmer det varje gång han går upp och talar om att han vill ha bort monoopolet. Där står på s. 11: "Genom stegvisa reformer grundade på uppfattningen att en sund konkurrens mellan olika trafikföretag främjar effektiva transporter har regelsystemet anpassats i marknadsekonomisk riktning.

Jag anser att denna utveckling bör fortsätta. Grundtanken i det fortsatta reformarbetet på detta område bör vara att fri konkurrens i förening med ett riktigt utformat kostnadsansvar leder till en effektivare resursanvändning och en bättre fördelning av transportarbetet mellan olika transportmedel."

Olle Östrand har fortfarande den underliga inställningen att man genom reformen 1985 började att ta bort monoopolet. Men vad är det som Olle Östrand nu försvarar? Det är väl monopol om något, när trafik huvudmännen allena skall ha den trafikeringsrätt som finns.

Olle Östrand borde fundera litet mer kring hela utvecklingen när det gäller kollektivtrafiken på väg, och jag vill då nämna kostnadsutvecklingen. Vi vet att kostnaderna och skattesubventionerna ökat med ca 1 miljard om året under de senaste åren. Det är den utveckling som vi är på väg mot med de

regler som gäller och som Olle Östrand försvarar. Vi från moderata samlingspartiet tycker att det är dags att se över reglerna och få till stånd konkurrens på detta område så att vi får en trafik som är så billig och bra som möjligt.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Vissa yrkestrafikfrågor
m. m.

Anf. 90 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är, Anders Andersson, landstingen och kommunerna som har ansvaret för den kollektiva trafikförsörjningen. Då ankommer det på dem att avgöra i vilken mån den kollektiva trafiken skall subventioneras. Faktum är att vi har en mycket bättre kollektivtrafik ute i länen nu än vi hade innan länstrafikreformen genomfördes.

Så till Viola Claesson. Om vi tittar på godstransportförsörjningen i landet kan vi inte finna några motsättningar mellan järnvägs- och landsvägstrafik. Dessa båda transportvägar måste komplettera varandra. Järnvägarna kan aldrig ersätta landsvägarna, beroende bl. a. på det förhållandet att vi har 410 000 km landsvägar i Sverige medan vi har 11 300 km järnvägar. Det är positivt att man framöver i större utsträckning kommer att överföra godstransporter från landsväg till järnväg. Det är en utveckling i rätt riktning. Och det kan vi göra samtidigt som vi i vissa avseenden åstadkommer en ökad avreglering.

Vi är av den uppfattningen att om vi vill ha en avreglering av exempelvis taxitrafiken bör den ske under ordnade former.

Det råder vitt skilda förhållanden i glesbygd och i storstadsområden. I glesbygd är det många gånger så att samhället står för hela kostnaden för taxitrafiken. Jag är fullständigt övertygad om att i en framtid kan vi få ett förhållande där kommuner, landsting och enskilda taxiföretag kommer överens om hur man skall ordna en tillfredsställande trafikförsörjning med taxi i glesbygd. Det tror jag blir av värde för de människor som bor i glesbygd. I storstadsområdena däremot står samhället för ungefär 6-7 % av taxis kostnader. Förhållandena är alltså helt olika.

Till slut några ord när det gäller en omprövning av 1979 års trafikpolitiska beslut. Jag är övertygad om att vi fortare kommer fram till ett nytt trafikpolitiskt beslut om vi bedriver arbetet på det sätt som föreslås i propositionen. Ni som företräder oppositionspartierna kommer att bli kallade till regelbundna överläggningar under arbetets gång. Den första överläggningen blir ni kallade till någon gång efter nyår. Jag tror att detta är ett nytt och bra grepp för att snabbt åstadkomma ett beslut.

Anf. 91 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Jag skall försöka låta bli att reta upp Olle Östrand med mitt inlägg, men jag vill gärna framföra några synpunkter.

Bengt Silfverstrand och jag har under den allmänna motionstiden i motion 258 hemställt om att arbetsvillkoren för yrkesbilförare ändras i enlighet med bilarbetstidsutredningens förslag. Utskottet har svarat att regeringen troligen inte kommer att använda detta utredningsunderlag för att stifta några lagar om ändrade bilarbetstider.

En hel del av de problem som vi pekar på i motionen kan lösas genom de åtgärder som har vidtagits. Det är bra att ansvaret för tillsynen flyttas över

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Vissa yrkestrafikfrågor
m. m.*

från arbetarskyddsstyrelsen till trafiksäkerhetsverket, men jag är inte riktigt nöjd med utskottets uttalande om bilarbetstiderna.

I dag kan en yrkeschaufförs arbetstid förläggas under sexton timmar. Han är enligt nuvarande bestämmelser tvungen att köra i sex timmar i sträck. Alla andra arbetstagare har genom arbetsmiljölagstiftningen en begränsad sträcktid på fem timmar. Jag tycker det är konstigt att utskottet inte reagerar starkare när det gäller en så utsatt grupp med så stora psykiska påfrestningar som yrkesförarna.

Nu skall det göras en utredning i kommunikationsdepartementet, och utskottet förutsätter att också frågan om bilarbetstiderna då tas upp. Det hade emellertid varit bra om utskottet hade tagit ställning i arbetstidsfrågan. Man behövde inte ha uttalat sig om antalet timmar, man kunde ha sagt att frågan snabbt bör lösas. Bilarbetstidsutredningen kom 1977. Nu startar en ny utredning, och vi vet inte hur länge den kommer att hålla på.

Herr talman! Eftersom reservation 12 tillstyrker Bengt Silfverstrands och min motion kommer jag att rösta på den i voteringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (en parlamentarisk översyn av yrkestrafiklagen)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 19 för reservation 1 av Viola Claesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (avveckling av tillståndsprövningen inom yrkestrafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 43 för reservation 2 av Olle Grahn och Hugo Bergdahl.

Mom. 4 (omprövning av 1979 års trafikpolitiska beslut)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 116 för reservation 3 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 5 (1985 års busslinjereform)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 149 för reservation 4 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 6 (slopande av behovsprövningen för godslinjetrafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för reservation 5 av Viola Claesson.

Mom. 8 (transportförmedling)

Först biträdades reservation 6 av Rolf Clarkson m. fl. med 157 röster mot 18 för reservation 7 av Viola Claesson. 137 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 149 för reservation 6 av Rolf Clarksson m. fl.

Mom. 9 (en utredning av transportförmedlingsinstitutet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (beställnings- och turisttrafik med buss)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (taxitrafik)

Först biträdades reservation 10 av Rolf Clarkson m. fl. med 120 röster mot 36 för reservation 11 av Agne Hansson och Rune Thorén. 155 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 114 för reservation 10 av Rolf Clarkson m. fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (yrkeschaufförers arbetsförhållanden)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 12 av Viola Claesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (ersättning för färdtjänsttransport)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för reservation 13 av Viola Claesson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden

Anf. 92 ANDRE VICE TALMANNEN:

I enlighet med rekommendation av talmanskonferensen företas inte något ärende till avgörande efter kl. 18.00. De ärenden som hinner slutdebatteras före kl. 23.00 i kväll kommer att tas upp till avgörande i början av det arbetsplenum som hålls i morgon, torsdag.

Dagens sammanträde kommer att ajourneras mellan kl. 18.00 och kl. 19.00. Anslag om sammanträdet fortsättande efter kl. 19.00 har uppsatts.

9 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkanden

1986/87:1 om översyn av vapenfrilagen och

1986/87:3 om vissa personalfrågor inom försvarsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1986/87:36).

Anf. 93 ANDRE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas försvarsutskottets betänkande 1 om översyn av vapenfrilagen.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Behandlingen av
övriga på föredrag-
ningslistan upptagna
ärenden*

Anf. 94 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Krister kallas till värnpliktsinskrivning. Han har respekt för sina kamraters vilja att utbilda sig till militärer i Sveriges värnpliktsarmé. Han tror kanske t. o. m. att kamraterna får en ganska intressant tid under militärtjänsten – och att det kan vara nyttigt med det fostrande kamratskapet och den fysiska träningen.

Problemet för honom är, att han känner det så fruktansvärt fel att utbilda sig till soldat. Han, som av religiösa – eller andra – skäl tar avstånd från allt våld, kan inte tänka sig att träna för att en gång kunna döda, om krig skulle bli verklighet i hans värld.

Han känner, att han kan göra nästan vad som helst för att slippa bli soldat med eventuell uppgift att döda. Han gör gärna längre värnpliktstjänst om det skulle bli aktuellt.

Krister anmäler till inskrivningsförrättaren, att han inte vill – som det kallas – "bära vapen", men att han är beredd att göra en samhällsinsats som vapenfri.

Han bemöts med vänlighet. Det finns rutiner för hur hans vidare öden skall handläggas.

Så småningom kallas han till samtal med en utredningsperson, som ställer en mängd frågor, bl. a. om hur han tror att han skulle reagera i ett antal situationer, om krigsliknande händelser kommer i hans väg.

Krister är tveksam. Han vill inte uttrycka sig så, att han sårar eller nedvärderar dem som tycker att man gott kan göra sin militära värnplikt. Precis som *han* vill bli respekterad för *sin* uppfattning, vill han visa respekt för andras uppfattning. Han tror, att hans ärliga tveksamhet skall accepteras som typisk för den som har en tonårings livserfarenhet som referens.

Utredaren finner inte, att denne sökande av vapenfri tjänst övertygat honom om att "det kan antagas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse att han icke kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöringen", som det står i proposition 1977/78:159.

Ett sådant besked kan vara en tragedi för en ung man, som känner sig missförstådd. Hur skall han göra? Varför tror de honom inte? Han hör att några t. o. m. misstänker att han är lat och att han därför vill "komma undan" den militära värnpliktstjänstgöringen.

Samtidigt hör han, att det finns böcker, som beskriver hur man skall svara, om man vill vara säker på att få vapenfri tjänst. Kommer "rätt" svar på utredarens frågor, blir det inga problem, nämligen!

Visst har Krister testat sina åsikter bland kamrater och ledare på jobbet och i hans förening. Nog vet han vad han vill. Det vet också kamraterna – men vapenfrinämndens utredare förstår inte ...

Herr talman! *Jag* tycker egentligen att en ung man *skall* göra militär värnplikt. Det är nyttigt på många sätt. *Samtidigt* tycker jag – precis som statsrådet Georg Andersson, riksdagsman Evert Svensson och några andra socialdemokratiska bröderskapare – att Sverige har plats även för dem som av samvetsskäl inte kan tänka sig att bli soldater.

För folkpartiet är det här en s. k. hjärtefråga sedan många år. För några veckor sedan fick jag ett brev från en person, som berättade, att hans politiska sympatier hade påverkats av en debatt i riksdagen 1940. Genom utredningstjänstens servicevilja har jag fått kopior av motioner och debatter där folkpartiriksdaysmännen Erik Lindblom i Falun, Andreas Nilsson i Norrlångträsk i Västerbotten och Evert Sandberg i Umeå i mars och april 1940 agerade för de "samvetsömma", som det hette på den tiden.

Så här sade herr Nilsson i Norrlångträsk bl. a. i andra kammaren den 17 april 1940:

"-- -- samvetsfriheten är en av de värdefullaste landvinningar som gjorts inom kristna och civiliserade kulturstater. Det är en lång och mödosam väg mänskligheten haft att gå för att komma dit, där vi för närvarande befinner oss. I kampen för denna samvetsfrihet ha många människor fått pröva fängelsens hårda lott, trots att de i alla avseenden varit fullt oförvitliga medborgare."

Herr talman! 1978 års lag om vapenfri tjänst förde oss en god bit på samvetsfrihetens väg. Folkpartiet tycker nu att vi kan gå ytterligare ett stycke. Det borde finnas någon möjlighet att använda ett prövningsförfarande som ger den värnpliktige större ansvar för beslutet om vapenfri tjänst. Nu överlämnas avgörandet till vapenfrinämnden. Den har att fatta beslut på ett utredningsunderlag som är lika subjektivt som den sökandes egen uppfattning om sin övertygelse. Trots att utredarna försöker göra en god insats, är utredningsförfarandet ganska hårt kritiserat.

Folkpartiet föreslår att en översyn av vapenfrilagen skall göras nu. Vi har fått stöd för detta från många håll. De vapenfrias representanter vädjar till riksdagen att stödja folkpartiets åsikt i det här ärendet. I vapenfrinämnden finns det flera ledamöter som också delar den uppfattningen.

En lag skall helst vara sådan att det inte gång på gång blir diskussion om hur den skall tillämpas. Blir det sådan diskussion om tillämpningen, måste lagen omprövas.

Folkpartiet tycker att vi nu har nått den punkten när det gäller vapenfrilagen. Alltför många unga värnpliktiga känner att deras åsikter stämmer med vad vapenfrilagen säger om villkor för vapenfri tjänst.

Utredarnas direktiv tycks vara sådana, att deras uppgift ofta uppfattas som att försöka snärja den som söker vapenfri tjänst. Det finns exempel på värnpliktiga som överlämnats till flera utredare innan vapenfrinämnden fått tillräckligt underlag för beslut. Så krångligt bör det inte vara.

En rimlig konsekvens av läget för dem som söker vapenfri tjänst är att regeringen ser till, att vapenfrilagen blir föremål för en översyn i enlighet med folkpartiets reservation.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 95 EVERT HEDBERG (s):

Herr talman! Vårt försvar bygger på allmän värnplikt för män. Värnpliktiga kan få tillstånd att göra vapenfri tjänst i stället för vanlig värnplikt. Det är nödvändigt att ett sådant tillstånd grundar sig på allvarlig personlig övertygelse. Därför sker en noggrann prövning av de skriftliga ansökningarna, som kompletteras med samtal.

Vi måste ställa krav på en ordentlig prövning av ansökningarna. Det är viktigt för alla de andra som skall göra sin värnpliktstjänstgöring, det är viktigt för dem som yrkesmässigt eller frivilligt arbetar för vårt försvar. Grunden måste vara en absolut personlig övertygelse.

Misstag kan göras – exempel kan man säkerligen plocka fram. Det stora flertalet av våra värnpliktiga, ca 40 000 varje år, vill emellertid göra sin värnplikt.

Vapenfrinämnden, som sammanträder två tre gånger i veckan, gör denna prövning som jag talade om. Sammanträdenas täthet gör att ärendena behandlas snabbt.

Om man ser på siffrorna för andelen bifall och andelen avskrivna ärenden och plockar ihop de två procenttalen, finner man att talet hållit sig mellan 85 och 90 % de senaste åren. Ser man på de siffror som finns i VK-83:s betänkande när det gäller dem som anger religiösa motiv och har fått bifall under de senaste åren, finner man att talet varierar mellan 92 % och över 99 %. I vad gäller andra motiv har det rört sig om mellan 66 och 76 % för bifall.

Utskottet behandlade senast våren 1985 liknande motioner och uttalade då, att ett system med intyg som enda grund för en prövning ingav stora betänkligheter. Prövningen bör givetvis icke ses som något enbart för sig, utan den måste göras i samband med behandlingen av hur utbildningen och tjänstgöringen skall ske. Uppfattningen att man inte kan acceptera enbart ett intyg kvarstår.

I samband med att det framförs sådana krav säger man också att bedömningen bör vara mer generös. Frågan är givetvis hur långt man kan sträcka sig. Vore det på det sättet att man utan vidare kunde tillstyrka alla ansökningar, att man kunde få någon form av frivillig värnplikt, vore det inte så svårt att göra prövningarna, men dit vill vi naturligtvis inte sträcka oss.

En viktig sak påpekas i utskottsbetänkandet. Värnpliktskommittén lämnade i februari 1986 ett betänkande som hette Vapenfrutbildningen i framtiden. Det skall kanske poängteras att detta var efter den allmänna motionstiden. De motioner som vi i dag behandlar lämnades in i januari, och utredningsbetänkandet lämnades alltså i februari.

Remisstiden för detta betänkande gick ut den 25 november i år, och man arbetar nu med svaren. Enligt vad vårt kansli har inhämtat har åtskilliga av dem som har avgivit remissyttranden också gått in på prövningsförfarandet, eftersom de har den åsikten att detta hänger samman med frågan.

Kommittén påpekar i sitt yttrande att de vapenfria är viktiga genom de insatser de gör i samhället. De förändringar i fråga om den vapenfria tjänsten som kan ske till följd av VK-83:s förslag kan också påverka andra avvägningar i vapenfrifrågan. Därför bör inget beslut om översyn ske nu. Tjänstgöring, utbildning och prövning bör hänga ihop. Vi anser att det är ytterst nödvändigt att uppmärksamma vad man har pekat på i yttrandet. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på motionerna.

Anf. 96 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Herr talman! För att inte kammaren skall missledas att tro att vi i förväg bestämt oss för vad den utredning vi vill ha skall fatta för beslut vill jag säga att folkpartiets reservation innebär förslag om översyn av vapenfrilagen. Därmed har vi inte bundit oss för de åsikter som skall hävdas av de människor som gör översynen. Men något måste hända, och vi föreslår en översyn.

Man har nämnt värnpliktsutbildningskommittén. Men den har bara sysslat med vad de vapenfria värnpliktiga skall göra, inte på vilka villkor de skall få denna tjänst.

Anf. 97 EVERT HEDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag påpekade i mitt anförande om prövningen att det påpekas i slutet av utskottets yttrande att avvägningarna om utbildning och tjänstgöring kan påverka även prövningsförfarandet. Detta gör att vi finner det lämpligt att dessa frågor tas upp i ett sammanhang.

Man har refererat till motionären. Utsikterna att denne kan få sina synpunkter hörda i en regeringsproposition har inte minskat därför att Georg Andersson numera tillhör regeringen.

Anf. 98 CARL-JOHAN WILSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill i denna replik bara uttala ett tack för att vi nu vet att någon är beredd att bevaka att Georg Andersson får dessa synpunkter framförda. Jag tackar för det löftet och skall med förtjusning följa arbetet i fortsättningen.

Anf. 99 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det behövs en översyn av vapenfrilagen. Den utredning som gjordes i slutet av 1970-talet och gav anledning till beslut 1978 har också nämnts i utskottsbetänkandet. Det var en mycket bra utredning. Den rättade till många av de dåliga regler som fanns i den gamla lagen.

Tyvärr förfuskades och uttunnades mycket av de bra förslag utredningen kom med vid den riksdagsbehandling som följde och som ledde till den lag vi nu har. Det fanns mycket hårt motstånd från många håll, speciellt från högerhåll, från moderata samlingspartiet och dess dåvarande försvarsminister Eric Krönmark, som kämpade mycket hårt i riksdagen för att så mycket som möjligt tunna ut och förfuska utredningens förslag och intentioner. Det var synd.

Detta ledde till att många saker som varit föremål för kritik fortlevde i litet annorlunda form. Det försämrade möjligheterna till alternativa tjänstgöringar som vi hade fått väl utredda osv. Men trots allt var det ett steg framåt.

Sedan dess har vi haft denna fråga uppe till och från. Vi har från vpk:s sida tillsammans med folkpartiet motionerat i denna fråga.

Från vårt partis sida har vi tidigare inte velat släppa detta prövningsförfarande. Vi anser att den är en gård av rättvisa mot den stora grupp av vanliga värnpliktiga som gör sin värnpliktstjänst. Den som vill slippa bör verkligen bli utsatt för en prövning.

Men nu är det så att det stora flertalet svenska unga män vill göra sin värnplikt. Det är också så att vi har ett mycket stort bortfall av värnpliktiga i

utbildningen, både i mönstringen och under de första tjänstgöringsmånaderna. Det militära argumentet, som vi ofta hört, att vi inte har råd att släppa folk från utbildningen och att varje vapenför man skall utbildas osv., har ju mist allt sitt innehåll, eftersom det är så många som befrias från värnplikts-tjänstgöring av helt andra skäl, ofta fysiska och ibland psykiska.

Därför tycker vi att det kan vara rimligt med en ny översyn av vapenfrilagen. Vi tycker också att det kan vara lämpligt att detta prövnings-förfarande ses över och att det i detta läge kan förenklas så att man lägger över ett större ansvar på de värnpliktiga själva som vill slippa värnplikts-tjänstgöringen.

Vi tror också att det skulle minska antalet totalvägrare, som inte är särskilt stort i och för sig men som blir större på grund av de regler vi har för prövning av vapenfri tjänst.

Vi kommer därför att stödja denna folkpartireservation. Vi tycker den är bra och ligger väl i tiden. Det är dags att göra en översyn. Det bör kunna komma fram fakta som gör att vi får en prövning som är rättvisande både för dem som söker vapenfri tjänst och för dem som gör den vanliga värnplikts-tjänstgöringen, så att dessa senare inte på något sätt blir orättvist behandlade och så att den vapenfria tjänsten inte blir ett slags form för att slippa värnplikt.

Varken jag eller mitt parti tror att risken för något sådant är särskilt stor. Det bör kunna gå att komma fram till en ordning som är bra både i detta led och i det följande. Vi kommer alltid att ha vissa totalvägrare, men deras antal kommer att minska och vi kommer att få ett bättre prövningsförfarande, bättre tjänstgöringsalternativ osv.

Därmed vill jag yrka bifall till folkpartiets reservation.

Anf. 100 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! I motion Fö416 med Evert Svensson som första namn har vi, några socialdemokrater, också begärt en översyn av vapenfrilagen. Av statistiken i det betänkande som vi nu behandlar framgår att sedan 1980 över 700 personer värnpliktsvägrat sedan de fått avslag på ansökan om vapenfri tjänst. Detta tyder inte på någon större generositet vid bedömningarna. Därtill måste läggas ett okänt antal som vägrat utan att ha ansökt om vapenfri tjänst eller vägrat att fullgöra sådan tjänst sedan de erhållit tillstånd att göra det. Motivet kan i båda fallen vara det som vi påpekat i motionen, att de inte vill godta de vapenfria tjänstgöringsalternativens knytning till krigssamhällets behov.

Försvarskottet har avstyrkt vår begäran om översyn med hänvisning till värnpliktsutbildningskommitténs betänkande Vapenfrilagen i framtiden, som har nämnts här tidigare.

I detta betänkande föreslås att den vapenfria tjänsten skall knytas ännu hårdare till krigssamhällets behov. Vi kan alltså befara en ökning av värnpliktsvägrare om förslagen genomförs.

Riksdagens beslut 1978 om en ny vapenfrilag var ett steg i rätt riktning. Vi har pläderat för en översyn för att rätta till ytterligare brister och åtminstone komma i nivå med övriga nordiska länder. I exempelvis Finland räcker det således fr. o. m. 1987 med en skriftlig ansökan.

I ett land där vi påstår oss sätta humaniteten högt är det beklämmande att utskottet inte kunnat tillmötesgå den blygsamma begäran om översyn som vi framfört. Vi kan bara vädja till regeringen att själv ta ett initiativ i frågan. Ett sådant initiativ borde vara möjligt även om utskottsmajoritetens förslag vinner riksdagens bifall. I annat fall får vi återkomma.

Herr talman! Med vad jag nu har sagt torde det stå klart för den som lyssnar att vi kommer att lägga vår röst på folkpartiets reservation. Jag vill yrka bifall till denna och avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Evert Svensson och Berndt Ekholm (båda s).

Anf. 101 EVERT HEDBERG (s) replik:

Herr talman! De slutsatser som kan dras av vapenfrutbildningens betänkande skall inte diskuteras i dag, utan dem får vi återkomma till.

Men jag sade att detta betänkande har varit ute på remiss och kommer att tas upp i departementet. Det kommer en proposition i frågan, och då finns det möjligheter att diskutera dessa frågor.

Vad utskottet har sagt är att de förändringar som kan ske i utbildningen och graden av tjänstgöring också kan påverka frågan om hur prövningen skall ske.

Anf. 102 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Jag sitter med i vapenfrinämnden som just i dag har haft ett antal timmars sammanträde. Därför vill jag gärna komplettera Carl-Johan Wilsons referat om vad som händer med Krister, för det var inte någon fullständig redogörelse.

Det är inte så att utredaren avgör om Krister skall ha vapenfri tjänst eller inte. Efter det första samtalet med honom får Krister en skriftlig uppteckning av samtalet och får yttra sig över detta och se om det var rätt uppfattat. I många fall händer att han ändrar sig och kompletterar och t. ex. säger att han inte alls menar så, utan i stället så och så. Så småningom kommer även detta yttrande till vapenfrinämndens kännedom.

Krister får även se förslaget som ges från utredaren till vapenfrinämnden och han får yttra sig även över det. Det är andra gången han får yttra sig över utredningsförfarandet.

Allt detta vägs sedan in i den prövning som görs av vapenfrinämnden. Det händer självfallet ofta att man inte följer den rekommendation som getts ifrån utredaren, utan går emot utredaren.

Om Krister får avslag på sin ansökan om vapenfri tjänst har han ytterligare möjligheten att överklaga beslutet. Rättstryggheten är verkligen väl tryggad när det gäller Krister och hans möjligheter att komma till tals.

Man skall ha en allvarlig personlig övertygelse för att få vapenfri tjänst. Jag har i detta arbete mött sådana som först sökt anstånd med sin militärtjänst, men sedan de fått nej på detta anstånd omedelbart därefter sökt vapenfri tjänst för att komma ifrån. Då blir man hemskickad och ens fall utreds. Efter ett tag får man kanske avslag på sin ansökan, och då kan det hända att man ändrar sig och säger att man är beredd att göra sin militärtjänst i alla fall. Och

då har man fått anstånd med en tjänstgöring som inte passade just när man sökte.

Jag har mött dem som vänt sig till mig för att jag skulle lägga mig ut för någon som arbetat i deras firma för att få anstånd med militärtjänstgöringen, eftersom den inte passade särskilt bra. Då har jag hört följande: Går det inte den här vägen, får vi se till att han begär vapenfri tjänst.

Jag har också mött dem som fått vapenfri tjänst beviljad efter denna prövning men som efter ett tag säger: Nej, jag vill göra militärtjänst – detta var ett skott i luften, för jag ville se hur lätt det var.

Jag tror alltså att de propåer som nu finns om att ta bort det nuvarande mycket ingående och noggranna prövningsförfarandet är felaktiga och bör avvisas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 103 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Käre vän Olle Aulin! Det finns säkert åtskilliga exempel på ett felaktigt utnyttjande av vapenfrilagens möjligheter, men det är inte dem jag talar för. Det är tillräckligt att det är så många som känner sig kränkta och missförstådda, att vi måste ge dem en vettig möjlighet. Olle Aulins redovisning av detta mycket krångliga förfaringsätt gav ett bra exempel på att det behövs en översyn. Det finns många fall där man fått erbjuda den vapenfrisökande utredare efter utredare, därför att omdömena har blivit olika och därför att den sökandes yttrande till vapenfrinämnden har gjort att man inte vågar fatta beslut på de tidigare rapporterna.

Herr talman! Jag vidhåller att det finns stark grund för en omprövning, och Olle Aulins inlägg gav mig snarare stöd för detta än den effekt som min vän Olle Aulin hade hoppats vinna.

Anf. 104 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag kan egentligen instämma i allt vad Carl-Johan Wilson sade. När en part i målet använder sitt inlägg på det sätt som Olle Aulin gjorde här, blir man snarast ännu mer övertygad om att en översyn behövs. Han tar ju, redan innan utredningen är tillsatt, för givet att man kommer att göra mycket stora förändringar i det regelverk som nu gäller.

Anf. 105 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Carl-Johan Wilson övertygar å andra sidan inte mig med sitt inlägg.

Vad jag vill komma till är emellertid att vi i dag garanterar våra pojkar en mycket noggrann bedömning när de söker vapenfri tjänst. Jag tycker man skall vara angelägen om att detta sker på ett rättvist sätt. Det skall inte gå att smita undan med diverse svepskäl det som vi beordrar andra pojkar att fullfölja.

I propåerna talas det om att förändra utredningen så att man tar bort prövningsförfarandet, såsom det nu är, och att det skall räcka med exempelvis obligatoriskt informationssamtal och intyg. Hur lätt är det inte att få ett intyg? Ni skall vara tacksamma för att vi tar så allvarligt på detta.

Visst kan man säga att jag är part i målet. Jag är part på både plus- och

minussidan. Jag är ofta den som talar för dem som bör få vapenfri tjänst, ofta av humanitära skäl.

Det är alltså oerhört viktigt att inte förändra detta system, så att det räcker att på ett enkelt sätt skaffa ett intyg och bli informerad – sedan är saken klar.

Anf. 106 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Olle Aulin drar för långtgående slutsatser. Vi har begärt en översyn. Vi har inte talat om vad resultatet av denna skall bli – då hade vi ju inte behövt begära någon översyn. Vi har angett vissa exempel på hur man skall kunna förändra systemet för att ge en sådan översynsgrupp ett förslag att utgå ifrån.

Jag är förvånad över att man så ofta i den här salen tycks tro att ett förslag till översyn är detsamma som att denna översyn inte skall kunna tillföra ärendet någonting annat än vad den har att säga som föreslår översynen.

En översyn skall vara förutsättningslös. Man får hoppas att de som får uppdraget har goda synpunkter att tillföra. Det är inte alls säkert att det blir några revolutionerande förändringar, som skulle kunna ifrågasätta försvarrets möjligheter att ge vettiga utredningsunderlag för sådana här beslut.

Anf. 107 OLLE AULIN (m):

Herr talman! Trots talmannens vädjande tonfall vill jag säga följande: Detta förslag till prövningsförfarande är just det jag vänder mig emot men menar ni inte vad ni säger, så à la bonne heure! Då är ju allt bra.

Anf. 108 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Poängen i hela resonemanget är ju att vi vill ha en översyn. Vilka ur Olle Aulins synvinkel sett tokiga synpunkter som har framförts i vår interna debatt har ju ingen betydelse, om man har någon respekt för översynsgruppen. Om en sådan översynsgrupp kan komma till stånd, skulle jag kunna tänka mig, för att garantera Olle Aulins möjlighet att utöva inflytande, arbeta för att Olle Aulin blir en av dem som får jobba med dessa ärenden.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas efter debatten om försvarsutskottets betänkande 3.)

Anf. 109 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera försvarsutskottets betänkande 3 om vissa personalfrågor inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Vissa personalfrågor inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Anf. 110 OLLE AULIN (m):

Herr talman! I proposition 1986/87:36 aktualiseras ett antal personalpolitiska åtgärder, främst av organisatorisk art. Bl. a. föreslås att försvarets personalvårdsnämnd skall avvecklas. Utskottet har enigt avvisat denna

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Vissa personalfrågor
inom försvarsdeparte-
mentets verksamhets-
område*

propå med hänsyn till de speciella problem som nu föreligger på personalområdet. Det hindrar inte att det kan vara möjligt att nämnden på sikt kan avvecklas.

I propositionen föreslås också att ÖB:s författningsreglerade skyldighet att samordna personalpolitiken inom försvaret avskaffas. Vi moderater menar att det vore olyckligt om den som har det övergripande operativa och ekonomiska ansvaret fråntas författningsreglerad skyldighet att ta motsvarande personalpolitiska ansvar. En gemensam policy i dessa frågor är nödvändig, speciellt i ett läge där personalfrågorna har fått en allt större betydelse för försvarseffektens upprätthållande.

Dagens ärende behandlar i sig inte de mer övergripande och långsiktiga frågor som måste lösas för att personalsituationen inom försvaret skall bli tillfredsställande. Vi har anledning att återkomma till dessa frågor, när nästa års försvarsbeslut skall behandlas här i kammaren.

Låt mig bara, som en bakgrund till frågan om vem som skall ha det övergripande personalpolitiska ansvaret, få erinra om den motion som moderaterna väckte i januari med ett omfattande program för att lösa personalproblemen. Vi tog där upp frågor om:

marknadsanpassade löner,
ökade möjligheter att smidigt lösa lokala personalproblem,
bättre möjligheter att stödja den dagliga verksamheten ute på fältet,
karriärstimulerande och rörlighetsstödjande åtgärder samt
åtgärder för att motverka flyttningsproblem.

Herr talman! Ett personalpolitiskt reformarbete är av central betydelse för försvarets förmåga att lösa sina uppgifter. Inom försvaret bör ÖB vara sammanhållande för de personalpolitiska åtgärderna. Vi har reserverat oss, och jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 111 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Frågor som rör personalen och dess arbetsvillkor inom försvaret har fått en ökad betydelse och en ökad uppmärksamhet. Ett uttryck för detta är att försvarskommittén ägnar just denna fråga stort intresse i sitt nuvarande arbete. Ett annat uttryck för detta är försvarsutskottets betänkan- de och den proposition som vi just nu behandlar.

Detta ökade intresse för personalfrågor är en naturlig följd av en politisk vilja att på ett bättre sätt ta sig an olika personalfrågor, inte bara inom försvaret utan bland de statligt anställda över huvud taget. Riksdagen har tidigare ställt sig bakom ett regeringsförslag som innebär att staten som arbetsgivare måste föra en personalpolitik som bl. a. innebär en fortsatt demokratisering av arbetslivet, god service och en väl fungerande personal- försörjning. Detta arbete, enligt det ställningstagande som riksdagen tidigare har gjort, innebär också att arbetsgivarens uppgifter decentraliseras i större utsträckning än vad som tidigare har varit fallet. Dessutom eftersträvas en förenkling av det personalpolitiska regelsystemet.

Det förslag som riksdagen nu har att ta ställning till handlar i långa stycken om konkretisering och uppföljning inom försvarsdepartementets ansvarsom- råde av de principiella ställningstaganden som tidigare är gjorda. Propositio-

nen har föregåtts av ett omfattande arbete, kanske främst inom utredningen om personal- och ekonomiadministration inom försvaret, under god ledning av Mauritz Johansson. En av de frågor som utredningen ägnat mycket arbete åt är personalbesvärsärenden, bl. a. eftersom beslutsordning och överklagande i vissa avseenden skiljer sig åt mellan den civila och den militära sidan. Man föreslår att försvarets personalnämnd skall vara slutinstans för överklagningsärenden. Det finns flera skäl till detta. Jag skall bara nämna att man härigenom får en enkel och enhetlig praxis, och man får en myndighet med samlad kunskap och kompetens inom området.

Jag nämnde tidigare strävan efter decentralisering och gärna delegering av arbetsgivarbefogenheter inom försvaret. Det finns i dag en ganska splittrad bild av arbetsgivaransvaret inom exempelvis militära försvaret. Åtskilliga av de anställda inom försvaret är under längre tidsperioder placerade vid annan myndighet än den som har arbetsgivaransvar. Regeringens förslag innebär att arbetstagare inom försvaret i fortsättningen också skall vara anställda vid den myndighet där de tjänstgör under en längre tid. Sett från arbetsgivarens synpunkt flyttas arbetsgivarens befogenheter längre ut i linjeorganisationen. Därigenom får man förhoppningsvis inte bara kortare vägar mellan myndighet och personal, utan också ett klart uttalande om var ansvaret ligger. Sett från den enskildes synpunkt innebär detta naturligtvis klara fördelar, eftersom man kan vända sig med olika frågor direkt till den myndighet där man är placerad rent fysiskt.

Decentraliseringen av arbetsgivaruppgifterna innebär naturligtvis ett ökat ansvar och inflytande för de lokala myndigheterna. Mellannivåer får en annan roll. Försvarets civilförvaltning får en mer stödjande och rådgivande funktion gentemot de enskilda myndigheterna.

Förslaget innebär däremot inte att ÖB:s operativa och programsamordnande verksamhet försvagas, vilket tycks föresväva moderaterna i deras reservation. Tvärtom är det viktigt att dessa uppgifter prioriteras ytterligare. Det är viktigt att det parallellt med att uppgifter förs över till de lokala myndigheterna sker en successiv kompetenshöjning. Det är t. o. m. nödvändigt med tanke på den än mer centrala roll som personaladministrationen över huvud taget kommer att få inom försvaret.

Som en naturligt konsekvens av viljan till decentralisering kommer varje myndighet att få större ansvar för personalpolitiken vid den egna myndigheten. På motsvarande sätt minskar den centrala samordningen av enskilda ärenden.

Försvarsgrenschefer och överbefälhavare har att utifrån av statsmakterna beslutade riktlinjer lägga fast handlingslinjer för underordnade myndigheter i personaladministrativa frågor. Såväl överbefälhavaren i egenskap av operativt ansvarig och programsamordnare som försvarsgrenscheferna såsom produktionsansvariga bibehåller naturligtvis ett övergripande ansvar för sitt fögderi. Att författningsreglera skyldigheten om samordnad personalpolitik finns därför inget behov av. Strävan är i stället att avbyråkratisera handläggningen – det trodde jag också att vi var överens om. Därför är det synd att moderaterna genom sin reservation valt att verka för mera byråkrati. Än mera förvånande är det eftersom riksdagen, inkl. moderaterna, tidigare ställt sig bakom regeringens personalpolitiska proposition om ökad decentra-

lisering och delegering vad gäller statlig personalpolitik. Genom att ÖB har ansvaret för programsamordningen kan han när behov föreligger när som helst gå in också i personalpolitiken.

Herr talman! Propositionen innebär att ett mycket stort steg framåt tas vad gäller utvecklingen av personalpolitiken. Detta är naturligtvis ett uttryck för såväl regeringens som – förhoppningsvis – riksdagens bestämda politiska vilja och strävan.

Med detta ber jag att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 112 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Det är bra med en kompetenshöjning på det lokala planet – detta är vi överens om. Det är bra med en decentralisering – detta är vi också överens om.

Det verkar även som om vi var överens om att det krävs en övergripande policy för att fastlägga handlingslinjerna från central instans, ifrån ÖB.

Om vi är överens om detta förstår jag inte varför man måste avskaffa de författningsreglerade skyldigheter som ÖB i dag har att svara för samordningen.

Anf. 113 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Skälet för att avskaffa dessa skyldigheter är också den uttalade strävan att avbyråkratisera verksamheten och även formellt lägga ett ansvar för de enskilda frågorna på förbanden ute i landet samt klart uttala detta. Men det innebär inte, vilket jag trodde framgick av mitt anförande, att ÖB mister någonting av sitt ansvar i egenskap av programsamordnare inom det militära försvaret. Han kan, när han anser att behov föreligger, gå in också i personalpolitiken.

På motsvarande sätt kan försvarsgrenscheferna gå in i egenskap av utbildningsansvariga när det gäller myndigheter som lyder under dem. Så egentligen, Olle Aulin, är det mer en formaliadebatt som vi för i dessa frågor än en debatt som realiter handlar om skillnad i synen på var ansvaret skall ligga.

Jag tycker därmed att de synpunkter som framförts i reservationen är ganska överflödiga.

Anf. 114 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Ja, hur mycket formalia eller inte det är kan man diskutera. Men ÖB känner tydligen själv ett behov av att ha kvar den här uppgiften, och han som skall utföra uppdraget borde väl veta vad det handlar om.

Anf. 115 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte säker på att ÖB själv känner det så. Vi har ju bytt överbefälhavare sedan yttrandet från överbefälhavaren lämnades. Men jag vill understryka följande uttalande av utskottet: "Det bör i sammanhanget också erinras om att överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna inom ramen för planerings- och ekonomisystemet även i fortsättningen behåller ett

övergripande ansvar för personalfrågorna. Överbefälhavarens programsamordnande uppgifter påverkas inte.”

Därmed blir också konsekvensen att utskottet föreslår att den moderata motionen skall avslås.

Anf. 116 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vi i folkpartiet har under en följd av år till den allmänna motionstiden genom motioner uppmärksammat personalens situation inom försvaret. Så sent som i januari 1986 yrkade vi i motion Fö319 att regeringen skulle lägga fram ett personalpolitiskt program.

Vi beklagar att regeringen ännu inte lagt fram något förslag till åtgärder som på allvar tar upp problemen och ger möjlighet att förbättra den situation som nu råder. Det är t. o. m. mycket anmärkningsvärt att försvarsministern i propositionen säger att han inte vill beröra aktuella personalfrågor. Om man försöker få någon typ av tidtabell för när regeringen anser att personalfrågorna skall behandlas, verkar prioriteringen av dessa oerhört viktiga frågor vara låg. I ett senare sammanhang, som det står, kan det inte innebära en hög prioritering. De nu framlagda förslagen hänger mer ihop med det program för den offentliga sektorns förnyelse som det var stort pådrag om när det presenterades men som inte tycks ha satt djupare spår i verkligheten. Det är naturligtvis bra att det nu kommer förslag, och vi har från folkpartiets sida biträtt de förslag som presenterats i propositionen – med ett undantag, nämligen när det gäller avskaffande av försvarets personalvårdsnämnd.

Vi välkomnar givetvis alla förslag som kan ge en förenkling och innebära besparingar. Men vi anser inte att försvarets personalvårdsnämnd bör avskaffas. Det är, som jag antydde inledningsvis, allmänt känt att försvarsmakten har en mycket besvärande situation vad gäller avgången från snart sagt alla personalkategorier. Vi kan inte hävda, eller ens hoppas på, att personalvårdsnämnden skall kunna göra stora insatser för att lösa problemen, men vi anser att det är helt felaktigt att nu avveckla nämnden. Den möjlighet man har från de politiska partierna att här kontinuerligt ta kontakt med både anställd personal och värnpliktiga är värdefull. Den ersätts inte alls, som statsrådet anför i propositionen, genom partiernas ledamotskap i militärledningens rådgivande nämnd.

Vi i folkpartiet välkomnar att moderater och socialdemokrater i utskottet slutit upp bakom vår motion och bakom centerns motion. Det eniga utskott som nu avvisar propositionen vad avser slopandet av personalvårdsnämnden hoppas givetvis att ledamöterna i nämnden som utsetts av resp. parti skall kunna fortsätta att vara en länk mellan oss i detta hus, försvarets anställda och de värnpliktiga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande nr 3.

Anf. 117 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Det förslag som vi nu behandlar rör personalfrågor inom försvarsmakten, och det är frågor som har väldigt hög aktualitet, särskilt med tanke på att det saknas nära 1 000 anställda inom försvarsmakten på grund av att många har slutat.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Vissa personalfrågor
inom försvarsdeparte-
mentets verksamhets-
område*

Då frågar man sig: Vad gör regeringen i det läget? Svaret är: Ingenting alls! Regeringen skjuter på frågorna och säger att man skall återkomma i samband med försvarsbeslutet. Detta är ett ganska bra exempel på socialdemokratisk personalpolitik och den dåliga hanteringen av dessa frågor.

Jag tycker, herr talman, att Kerstin Ekman har rätt när hon påtalar att man återigen skjuter på dessa frågor tills försvarsbeslutet skall fattas för att slippa ta ställning nu. Försvarsmakten måste enligt min mening bli en bättre arbetsgivare. Man måste inte bara se till att man har ett bra löneläge – det sköts på facklig väg – utan det gäller också att se till att man är en någorlunda modern arbetsgivare. Det är man inte om man, som man gör i dag, ger dåliga besked till människor som skall flytta, man ger dåliga besked till anhöriga och man ger ibland inte några besked alls. Männen vet inte vart de skall ta vägen, och detta leder naturligtvis till att familjerna väljer att inte följa med, när mannen i familjen får befordran.

Man hade kanske väntat sig att en socialdemokratisk regering skulle ägna alla de frågor som hör ihop med detta en tanke.

Att man skjuter på frågan tills försvarsbeslutet skall fattas är ju ett väldigt dåligt besked. Det är egentligen detsamma som inget besked alls, när man nu avvaktar en utredning vars betänkande kommer att hållas i ganska allmänna ordalag. Om försvarsmakten skall bli en bättre arbetsgivare, krävs det litet mer konkreta ting än det som nu visas. Detta är ganska trist, när vi så länge väntat på denna proposition. Vi trodde kanske att en försvarsminister med facklig bakgrund skulle ha någonting att säga till riksdagen om personalpolitiken inom försvaret. Men det har han inte.

Det finns en annan fråga som är viktig och som berörs i denna proposition. Det är den demokratiska insynen i försvarsmakten och möjligheten för försvarsmaktens representanter att få träffa politiker och andra för att det skall bli fler som engagerar sig i försvarsfrågorna. Här går då socialdemokraterna en helt bakvänd väg i förhållande till vad de gjort förr. Tidigare ville socialdemokraterna att man skulle öka insynen, att man skulle ge fler möjlighet att lära sig försvarsmaktens problem, att man skulle ha olika typer av rådgivande organ. Det är inte så länge sedan vi i kammaren voterade om att militärledningens rådgivande nämnd skulle ha en helt annan sammansättning. Åke Gustavsson var på den tiden en varm anhängare av exempelvis ökat politikerinslag inom försvarsmakten. Det är han inte nu.

Försvarets personalvårdsnämnd har exempelvis varit ett organ där representanter för olika intressen träffats, och vederbörande har även kunnat åka runt till militära förband. Men nu vill socialdemokraterna minska den fackliga insynen. Man vill minska insynen från värnpliktshåll. Man vill minska insynen från riksdagens sida, eftersom de stora partierna varit representerade i försvarets personalvårdsnämnd. Man kan säga att det är en ganska duktig konservativ personalpolitik som socialdemokraterna står för.

Den nuvarande försvarsministern är den andre försvarsminister som har försökt att slå ihjäl försvarets personalvårdsnämnd. Roine Carlsson är alltså den andre försvarsminister som har misslyckats med detta. Han går precis i takt med den tidigare försvarsministern Krönmark som också misslyckades med sitt försök att avskaffa nämnden. Det är därför en mycket stor seger för folkpartiet och centerpartiet, när vi har fått en enig skrivning om att bevara

försvarets personalvårdsnämnd. Det är viktigt att komma ihåg att de tankegångar om ökad insyn inom försvarsmakten som socialdemokraterna tidigare stod för, numera är ett minne blott.

Anf. 118 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Man kanske renodlar begreppen litet grand. Gunnar Björk i Gävle säger att socialdemokraterna vill *minska* inflytandet på och insynen i försvaret. Han hänvisar då till att socialdemokraterna vill ta bort fackliga och värnpliktiga representanter samt politiker.

Jag vill fråga Gunnar Björk: Var någonstans i försvarsutskottets betänkande framgår detta? På vilken punkt har de socialdemokratiska och centerpartistiska representanterna i försvarsutskottet olika uppfattningar? Jag tror det är litet grand av ett hederlighetskrav i en debatt att kunna tala om vad det är för diskussion man egentligen för. På vilken punkt framgår det att socialdemokrater, centerpartister och även folkpartister i försvarsutskottet har olika uppfattningar i denna fråga?

Både Kerstin Ekman och Gunnar Björk försöker ge intrycket av att regeringen struntar i personalpolitiska frågor – att dessa frågor ges mycket låg prioritet. Gunnar Björk säger att regeringen skjuter på problemen och vill återkomma i samband med försvarsbeslutet.

För det första är det inte sant att regeringen skjuter på problemen. Tvärtom har vi genom propositionen fått en konkretisering av riksdagens principiella ställningstaganden sedan tidigare när det gäller förnyelse av den offentliga sektorn.

För det andra är jag förvånad över att en oppositionspolitiker beklagar sig och kritiserar regeringen för att han får möjlighet till ett ökat inflytande på personalpolitiken inom försvaret. Gunnar Björk sitter själv med i försvarskommittén och det står honom fritt att föra vilka diskussioner eller ta upp vilka frågor han vill i kommittén.

Jag trodde i min enfald att oppositionen såg det som en fördel att få vara med om att påverka utformningen av en sådan viktig fråga som personalpolitiken. Men detta innebär samtidigt inte att regeringen ligger still i denna fråga. Jag vill påstå att denna regering hittills har åstadkommit mer i denna fråga än någon annan regering under perioden 1976–1982. I detta fall innebär det exempelvis att vi satsar hårt på att ge de lokala cheferna möjlighet att få ett större inflytande när det gäller utformningen av personalpolitiken. Inom försvaret satsas det mycket hårt på att öka engagemanget i dessa frågor. Detta sker i bästa samförstånd mellan militärledningen och försvarsdepartementet.

Utredningar har lagts ut på försvarets forskningsanstalt i detta sammanhang. Där diskuterar man ingående och söker vetenskapligt analysera orsakerna till avgången 1–2. Uppgiften är sedan att komma fram till vilka medel som förtidsavgångarna skall motverkas med. Vi har sett ett resultat av avtalsrörelsen, som just i detta avseende har underlättat en minskning av antalet personalavgångar. Man diskuterar ingående rekryteringsgrunder. Man diskuterar frågorna om rörligheten, anstånd i samband med utkommanderande osv. Att säga att man inte gör någonting utan skjuter på problemen tycker jag faktiskt inte ger en riktigt korrekt bild av verkligheten.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

*Vissa personalfrågor
inom försvarsdeparte-
mentets verksamhets-
område*

Jag vill alltså påstå att regeringen jobbar konsekvent och intensivt med dessa frågor och dessutom försöker visa stor öppenhet också gentemot centerpartiet – men det kanske var ett misstag.

Anf. 119 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Åke Gustavsson vet inte riktigt vilket ben han skall stå på. Antingen skall han försvara socialdemokraterna i utskottet eller också skall han försvara regeringen. Det är ändå så, att hans regering har föreslagit att man skall lägga ner ett antal någorlunda demokratiska organ – militära arbetstidsdelegationen, försvarets arbetsnämnd, försvarets skolnämnd och försvarets personalvårdsnämnd. Det är vad den socialdemokratiska regeringen gör för att minska människors möjlighet till insyn i försvarsmakten – en politik tvärt emot vad socialdemokraterna alltid tidigare har stått för.

Jag tycker att om det saknas 1 000 människor inom försvarsmakten, så visar det väl att försvarsmakten är en dålig arbetsgivare. Då säger jag att man hade väntat sig någonting mer av en socialdemokratisk regering, som utger sig för att vara bättre än andra när det gäller dessa frågor. Vi har nu facit i hand. En socialdemokratisk regering är ingen garanti för en bra personalpolitik inom försvarsmakten. Det finns tydligen bättre alternativ. Jag tycker att Åke Gustavsson i hög grad har blivit en förvaltare av den konservativa personalsyn som man nu har inom försvaret.

Anf. 120 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Problemen med befälen inom försvaret är stora – det kan inte ens Åke Gustavsson tala bort. Och att de har blivit mycket större än tidigare borde han inte försöka tala bort. Varje dröjsmål är av ondo.

När vi behandlade folkpartiets motion, som väcktes under allmänna motionstiden, hade Åke Gustavsson haft möjlighet att påskynda saken, så att det hade blivit arbete i regeringen tidigare än vad det tydligen blivit nu. Jag vidhåller vad jag sade förut, att det som försvarsministern skriver i den här propositionen är beklagligt – att man väntar med att ta itu med dessa problem. Svårare och svårare blir befälsituationen.

Anf. 121 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Gunnar Björk i Gävle säger att jag inte vet vilket ben jag skall stå på. Jag står som vanligt fast förankrad med båda benen på jorden.

Om han menar att jag inte vet om jag skall försvara regeringen eller utskottet, så blir det en ur intellektuell synpunkt litet löjlig diskussion. Självfallet står jag för vad socialdemokraterna i försvarsutskottet säger. På denna punkt har vi redovisat en annan uppfattning än vad regeringen har gett uttryck för. Men det är faktiskt också på det sättet, Gunnar Björk, att det inte finns någon stalinism i det socialdemokratiska partiet. Vi har en fri och öppen debatt, och därefter formulerar vi våra ställningstaganden.

Sedan säger Gunnar Björk att han faktiskt hade väntat sig något mer av en socialdemokratisk regering. Då får jag väl säga att det är roligt att Gunnar Björk har stora förhoppningar när det gäller socialdemokraterna. Tyvärr kan jag när det gäller centern inte återgälda den komplimangen.

I fråga om avgångarna inom försvaret ger Gunnar Björk, och i varje fall

Kerstin Ekman, ett intryck av att de hela tiden ökar. Den bilden är inte riktigt sann. Jag satt i dag och lyssnade på en föredragning, som visade att avgångarna faktiskt nu börjar minska. En aktivering av personalpolitiken börjar alltså ge resultat.

Man kan också säga att en av huvudorsakerna till att problemen har ökat är att det går bra för Sverige – att näringslivet, samhället i övrigt, i allt större utsträckning efterfrågar de människor som i dag är anställda inom försvaret. När det går bra för Sverige, när det finns en expansionskraft, så blir det alltså ökade problem på det område det här gäller.

Men självfallet måste problemen mötas med både goda, vettiga anställningsvillkor och en aktiv personalpolitik också på den sociala sidan. Det är exakt de riktlinjerna som regeringen arbetar med och som socialdemokratin står för.

Överläggningen var härmed avslutad.

Försvarsutskottets betänkande 1

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 67 för reservationen av Hans Lindblad och Carl-Johan Wilson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Försvarsutskottets betänkande 3

Mom. 3 a (överbefälhavarens författningsreglerade skyldighet att samordna personalpolitiken inom försvarsmakten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Olle Aulin m. fl. – bifölls genom uppresning.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 17.57 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

11 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av förste vice talmannen.

12 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1986/87:3 om vissa gymnasieskolfrågor m. m.,

1986/87:5 om vissa skolorganisatoriska frågor m. m.,

1986/87:6 om hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.,

1986/87:7 om fristående skolor m. m. samt

*Vissa gymnasieskol-
frågor m. m.*

Anf. 122 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum vid morgondagens sammanträde.

Först upptas utbildningsutskottets betänkande 3 om vissa gymnasieskolfrågor m. m.

Vissa gymnasieskolfrågor m. m.

Anf. 123 GÖRAN ALLMÉR (m):

Fru talman! I föreliggande betänkande från utbildningsutskottet behandlas ett antal motioner från allmänna motionstiden, som skjutits över till årets riksmöte. Motionerna upptar en rad skilda ämnen, men gemensamt för dem är att de i huvudsak berör förhållanden i gymnasieskolan.

Jag skall inte ta upp samtliga motioner till granskning i mitt anförande utan koncentrera mig på två av dem.

Den första frågan gäller en motion av Elisabeth Fleetwood och Birgitta Rydle, vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en översyn bör göras av tillträdesbestämmelserna för social servicelinje och att därvid bör övervägas införande av lämplighetsbedömning och/eller provtid i syfte att höja kvaliteten på utbildningen och vårdsituationen för äldre, handikappade och barn.

Utskottet säger i sin behandling av motionen att vissa problem förekommer i utbildningen men att man har inhämtat att SÖ mycket noga följer utvecklingen av sociala servicelinjen. Utskottet erinrar, mot bakgrund av de förändringar som motionärerna anser bör övervägas, om den övergripande målsättningen att låta gymnasieskolans grundskoleanknutna studievägar, bl. a. den nu ifrågakommande linjen, vara öppna för alla som söker till gymnasieskolan direkt från grundskolan. Utskottet säger sig emellertid inte vara främmande för tanken att en viss bedömning av de sökandes fallenhet och lämplighet bör kunna komma i fråga vid beslut om intagning till viss studieväg. Trots detta avstyrker utskottet motionen med hänvisning till att det i första hand bör ankomma på SÖ att föranstalta om erforderliga åtgärder.

Vi moderater kan inte acceptera utskottets ställningstagande. Ett tillkännagivande från riksdagen i denna fråga hade varit ett behövligt markerande av den vikt utskottet fäster vid behovet av kvalitet i denna viktiga utbildning. Linjen skall efter årskurs 1 ge eleven kompetens att arbeta som vårdbiträde i öppen vård, och efter årskurs 2 skall eleven ha den teoretiska grunden för tjänst som gruppledare eller förste vårdbiträde.

Det är, fru talman, ett utomordentligt viktigt och grannliga arbete att bistå äldre, handikappade och barn, som alla är i beroendeställning. Det måste därför framstå som nödvändigt att skolan förvissar sig om att de som söker

denna utbildning har de förutsättningar och kvaliteter som de kommande arbetsuppgifterna kommer att kräva av dem.

Fru talman! Jag yrkar med detta bifall till reservation 2 i betänkandet.

Den andra fråga som jag tänker ta upp gäller yrkandet i en moderat kommittémotion om krav på förkunskaper för gymnasieskolans olika utbildningar. Utskottet hänvisar med anledning av motionsyrkandet till vad man tidigare sagt i betänkandet UbU 1983/84:29, nämligen att förslaget är mycket långtgående och inte är möjligt att tillgodose med mindre än att riksdagens beslut våren 1979 om en ny läroplan för grundskolan frångås. Vi är medvetna om detta, fru talman, och det är därför vi vill att riksdagen skall pröva frågan.

Utskottet anför vidare att grundskolan skall få framträda som en skola utformad efter sina egna villkor och inte vara beroende av efterföljande skolformers inträdeskrav och konstruktion. Eleverna skall få välja olika ämnen, kurser och aktiviteter under sin tid i grundskolan utan att detta påverkar deras senare studiemöjligheter. På detta sätt, säger utskottsmajoriteten, knyts grundskolan i sin helhet samman med gymnasieskolan.

Med dessa motiveringar avslår utskottet motionsyrkandet. Grundskolans utformning skall alltså helt styra gymnasieskolans utbildningsinnehåll. Detta är enligt moderat uppfattning inte rimligt. Gymnasieskolan skall inte vara en förlängning av grundskolan, som med nödvändighet måste ge en relativt allmän utbildning.

Gymnasieskolans uppgift är att förbereda eleverna för yrkesarbete, fortsatt yrkesutbildning eller fortsatta studier. Dess möjligheter att fullgöra denna uppgift måste förbättras. Gymnasieskolan skall ge eleverna en bättre yrkesutbildning, som kan ge dem fotfäste på arbetsmarknaden. Mer teoretiskt inriktade elever skall stimuleras till en gymnasieutbildning, som ger nödvändiga kunskaper för universitets- eller högskolestudier.

Att medel att uppnå detta i en skola som sätter kunskapsmålet främst är att olika utbildningars krav på förkunskaper i vad gäller både bredd och djup klart anges. Bestämda förkunskapskrav bör uppställas för gymnasieskolans olika linjer. Det ger eleven rätt information om linjens karaktärsämnen och om vad som krävs för att denne skall ha en rimlig möjlighet att klara studierna. Vi bedömer det som särskilt viktigt att sådana förkunskapskrav ställs när gymnasieskolan öppnas för alla elever. De elever som av ett eller flera skäl behöver komplettera sina kunskaper före inträdet i gymnasieskolan skall erbjudas en möjlighet till detta. Kompletteringsstudierna skulle underlättas, om skolstarten skedde redan vid sex års ålder.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall också till reservation 3 i utbildningsutskottets betänkande 1986/87:3.

Anf. 124 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Motionerna i detta betänkande uppvisar många oförenliga krav, men de är också bevis på goda kunskaper hos motionärerna.

I vissa av motionerna tas det upp frågor som kommer att behandlas i propositionen – vilket också framhålls i betänkandet – om översyn av den yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan. Därför avstår jag från att kommentera dessa frågor.

Det finns emellertid ett område som tilldrar sig ett allt större intresse – från högskolor, universitet, liksom från näringslivet – nämligen unga människors språkkunskaper, eller rättare sagt deras bristande språkkunskaper. Högskolorna klagar över att studenterna inte klarar av att läsa den enklaste kurslitteratur på utländska språk och näringslivet över att engelska är näst intill det enda främmande språk som unga människor kan hjälpligt i dag.

I takt med att avstånden i världen krymper ökar också kraven på bättre språkkunskaper hos oss svenskar, som tillhör ett litet språkområde. Språkkunskaper är en förutsättning för internationalisering, som vi talar så varmt om i olika sammanhang. Det gäller att skapa förutsättningar för bättre kontakt mellan människor, ökad förståelse för andra folkgrupper, kulturer, religioner och ökad solidaritet mellan andra länder och folk. Det gäller att lägga grunden till en världsmedborgarkänsla.

I en debattskrift, utgiven av Riksföreningen för lärarna i moderna språk i samarbete med Lärarnas riksförbund, SAF, Industriförbundet och Exportrådet, framhålls, förutom det allmänna motiv som jag har redovisat, att det för en bättre språkutbildning tillkommer ett arbetsmarknadsmotiv. Ett ökande antal människor kommer i framtiden att arbeta i företag, organisationer och myndigheter med internationella kontakter. Allt fler anställda inom serviceyrkena, detaljhandeln och turistnäringen kommer i kontakt med människor från andra länder. Sverige exporterar och importerar för sammanlagt 500 miljarder kronor om året. Ungefär två tredjedelar av den samlade produktionen säljs utomlands. Goda språkkunskaper är en förutsättning för kontakterna med kunder och utländska myndigheter. Personliga kontakter blir också allt viktigare ju längre bort marknaden ligger.

Det blir allt vanligare att montörer och verkstadstekniker deltar i installationsarbetena utomlands och också medverkar vid utbildning av personalen hos köparen. I allt större utsträckning kommer svenska företag och myndigheter i kontakt med språkområden som hitintills inte varit så vanliga – i arabvärlden, i Kina eller i Indien.

I motion Ub813 från centerpartiet framgår hur man vid vissa gymnasieskolor med riksintagning skulle kunna erbjuda språkundervisning i andra moderna språk än de västeuropeiska. Jag tycker att det är en bra motion.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 och i övrigt till hemställan i utskottsbetänkandet.

Anf. 125 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag kan instämma i mycket av det som Ylva Annerstedt har sagt. Vi kan notera att folkpartiet nu också instämmer i centerreservationen, som är likalydande med den som vi skrev förra året. Men vid den tidpunkten var vi, såvitt jag minns, ensamma om den åsikt som framförs i reservationen.

Utskottet är mycket välvilligt inställt till våra förslag och skriver att detta i många stycken kan lösas praktiskt genom att den lokala skolhuvudmannen tillsammans med den statliga skoladministrationen träffar en överenskommelse om att också högskolans lärare skall kunna medverka i denna typ av undervisning. Trots allt finns det vissa praktiska problem, och vi tycker att det borde ha funnits anledning för utskottet att klart säga ifrån att detta är något som man borde främja med mer aktiva åtgärder. Det är framför allt

detta som vi vill trycka på i detta sammanhang. Mot denna bakgrund vill jag yrka bifall till reservation 1.

Sedan tänkte jag säga några ord om reservation 4, som berör ett ärende som togs upp också förra året. I reservationen pekar vi på att det för en del elever kan vara besvärande att delta i vissa djurförsök, som förekommer i framför allt gymnasieundervisningen. Även i fråga om denna reservation delar utskottet i sak vår uppfattning, men man säger att detta kan lösas genom att läraren är observant på om det är några elever som känner sig besvärade eller far illa av att delta i denna typ av undervisning. Läraren kan då medge att dessa elever befrias från denna undervisning.

Vi tycker att det vore rakare att gå den motsatta vägen och klart konstatera att de elever som känner besvär inför sådana djurförsök från början klart kan säga ifrån att de inte önskar delta och att läraren då har möjlighet att befria dem från undervisningen.

Nu har vi inte kommit överens om detta i utskottet, men jag tror att vi i sak har ungefär samma uppfattning. Det är mer en fråga om vilka metoder man väljer.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation 4 i utskottsbetänkandet.

Anf. 126 INGVAR JOHNSON (s):

Fru talman! Som framgått av de tidigare talarna behandlas i betänkandet en rad motionsyrkanden från den allmänna motionstiden. Det har också framgått att utskottet är överens om skrivningarna så när som i fyra frågor där det har avgivits reservationer.

Innan jag går över till att redogöra för utskottsmajoritetens ställningstaganden där dessa går emot reservationerna, vill jag påminna om riksdagens beslut från 1984, där den bärande tanken var en stegvis reformering av gymnasieskolan. Som ett resultat av detta beslut pågår nu en mycket omfattande utvecklings- och försöksverksamhet i gymnasieskolan. Vidare har arbetsgruppen för översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen, ÖGY, överlämnat sina förslag, vilka också har varit ute på remiss. Jag nämner detta därför att ganska många av motionerna avstyrks just med hänvisning till försöksverksamheten och i avvaktan på förslag från ÖGY.

Beträffande reservationerna vill jag först vad gäller folkpartiets och centerns reservation påpeka att utskottet är överens om att det är av stort värde för vårt land med ökade kunskaper i utomeuropeiska språk. Det är också enligt gällande allmänna bestämmelser om timplaner för gymnasieskolan möjligt att på tre- eller fyraåriga linjer anordna utbildning i annat modernt språk än tyska, franska, ryska eller spanska såsom C-språk. Dessa möjligheter begränsas dock, som tidigare sagts, av tillgången på kompetenta lärare. På vissa större orter borde det vara möjligt att utnyttja de kvalificerade lärare som finns inom högskolan för att bredda språkutbudet. Då syftet i motionärernas yrkande kan tillgodoses utan något uttalande från riksdagen, yrkar jag avslag på reservation 1.

I reservation 2 föreslår moderaterna ett uttalande beträffande bestämmelserna om tillträde till sociala servicelinjen. Som framgår av utskottets skrivning har SÖ uppmärksammat frågan, och det har framgått att vissa

problem förekommer i utbildningen. Utskottet erinrar om att det är en övergripande målsättning att låta gymnasieskolans grundskoleanknutna studievägar vara öppna för alla som söker till gymnasieskolan direkt från grundskolan. Men utskottet är inte främmande för tanken att sökandes fallenhet och lämplighet bör komma i fråga vid beslut om intagning till viss studieväg. Utskottet anser inte att något uttalande från riksdagen är erforderligt utan menar att det i första hand är SÖ:s uppgift att föranstalta om åtgärder som kan anses erforderliga. Jag yrkar därför avslag på reservationen.

Vidare har moderaterna en reservation angående förkunskapskrav för gymnasieskolan. Här har utskottet funnit skäl att hänvisa till tidigare ställningstagande i anslutning till beslutet om Lgr 80 och senare. Enligt dessa ställningstaganden skulle grundskolan få framträda som en skola utformad utifrån sina egna villkor, inte beroende av efterföljande skolformers inträdeskrav och konstruktion. Vidare skulle eleverna få välja olika ämnen, kurser och aktiviteter under sin tid i grundskolan utan att detta påverkade deras senare studiemöjligheter. Då jag menar att vi har all anledning att slå vakt om grundskolan, yrkar jag avslag på även reservation 3.

Till sist beträffande centerpartiets reservation angående djurförsök i skolundervisningen vill jag med skärpa betona vad utskottet skriver om gällande bestämmelser. Dessa bestämmelser är så utformade att obehagliga upplevelser för eleverna inte skall behöva äga rum. Vidare utgår utskottet från att lärarens förmåga att bedöma elevens reaktion i en viss situation inte skall leda till att elever mot sin vilja tvingas bevittna något som de finner stötande. Då området är noga reglerat i bestämmelser och anvisningar från SÖ, behövs inget särskilt uttalande från riksdagen, varför jag yrkar avslag även på reservation nr 4.

Fru talman! Slutligen vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet.

Anf. 127 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Ingvar Johnsson fortsätter att tala väl för möjligheterna att i gymnasieskolan ge undervisning i utomeuropeiska språk. Det är naturligtvis bra, men låt oss se litet mera konkret på frågan. Menar Ingvar Johnsson att det är fullt möjligt för vilken gymnasieskola som helst som befinner sig i närheten av en högskoleort att starta denna typ av gymnasieutbildning med riksintag? Om det nu på den aktuella högskolan finns ledig lärarkapacitet och elever i gymnasieskolan som vill läsa utomeuropeiska språk, måste det – Ingvar Johnsson måste vara medveten om det – uppstå en del praktiska bekymmer, t. ex. de betydande löneskillnader som kan gälla för de olika lärarkategorierna. Gymnasieskolan har inte möjlighet att betala de lärarlöner som gäller på högskolan. I andra sammanhang, t. ex. på den tekniska sektorn, har vi gett gymnasieskolan en större frihet att ta in lärarkrafter exempelvis från industrin och betala en mera marknadsmässig lön för att över huvud taget kunna få kompetenta lärare.

Det är den typen av åtgärder som vi reser efterlyser för att allt det vackra talet skall kunna omsättas i praktisk handling.

Det vore bra om Ingvar Johnsson kunde bekräfta eller dementera det jag nyss har påstått.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Vissa gymnasieskol-
frågor m. m.

Anf. 128 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Fru talman! Först beträffande den sociala servicelinjen: Ingvar Johnsson säger att det föreligger problem i fråga om den linjen, men trots att det rör sig om arbeten som är av mycket grannliga art – vilket jag påvisade i mitt inledningsanförande – är man tydligen ändå inte beredd att ifrån utskottsmajoritetens sida ta fasta på detta allvarliga och komma med ett tillkännagivande som onckligen skulle betyda mycket, inte minst om SÖ senare skall ta hänsyn till kommande utformning av eventuella tillträdesbestämmelser.

Våra krav på förkunskaper vid inträde till gymnasieskola har diskuterats tidigare. Det enda som utskottsmajoriteten hänger upp det hela på är att grundskolan måste få leva sitt eget liv. Men som jag sade i mitt inledningsanförande kommer man – när man så stelbent håller fast vid detta – i stället att prägla gymnasieskolan, så att den blir fullständigt uppbunden av vad grundskolan har att erbjuda.

Jag kan förstå kraven på att grundskolan skall ha ett egenvärde – den skall ge den allmänna, medborgerliga utbildningen. Det möter inget hinder att den gör det och samtidigt utformas så som vi har föreslagit, så att man också kan ställa förkunskapskrav för gymnasieskolan. Utbildningen i gymnasieskolan, inte minst på de yrkesinriktade linjerna men även på de teoretiska linjerna, fungerar ju för närvarande inte helt tillfredsställande. Skall vi få en gymnasieskola med kvalitet i utbildningen måste man också – det tycker jag är ganska rimligt när det gäller inte minst elevernas möjligheter att på ett hyggligt sätt klara den utbildning som de söker till – få veta vad som kommer att krävas av en.

Tycker Ingvar Johnsson – jag måste ställa den frågan – att det är rimligt att gymnasieskolan i sin utformning skall inrätta sig helt efter grundskolan? Det är de facto vad ni säger.

Anf. 129 INGVAR JOHNSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att säga att när jag lyssnar till Göran Allmér och Larz Johanssons inlägg slås jag av vilken stark vilja ni tycks ha beträffande att riksdagen skall föreskriva alltmer i detalj och att ingenting kan lösas utan att riksdagen gör så. Visst finns det praktiska bekymmer när det gäller att klara undervisningen i de utomeuropeiska språken. Men vi tror ändå att skolorna tillsammans med den statliga skoladministrationen kan ta de initiativ som erfordras och att det inte behövs några centralistiska pekpinningar för att lösa de problemen.

Till Göran Allmér vill jag säga beträffande den sociala servicelinjen: Det framgår helt solklart av utskottsbetänkandet att vi inte nonchalerar problemen. Det framgår också att skolöverstyrelsen noggrant följer utvecklingen, bl. a. genom en utvärdering tillsammans med länskolnämnderna. Vi vet att socialstyrelsen och Kommunförbundet också har uppmärksammat problematiken.

Till sist beträffande de förkunskapskrav som Göran Allmér tog upp: Jag tycker det är ganska klart att er reservation innebär en bristande vilja att slå

vakt om grundskolan och dess läroplan. Visst skulle förslagen i er reservation komma att leda till att eleverna alltför tidigt styrs in i olika intressefällor och till ett minskat intresse för att satsa på bredare kunskaper.

Jag kan inte inse att det som vi säger på något sätt skulle vara negativt för gymnasieskolan eller att gymnasieskolan på något negativt sätt skulle styras av grundskolan.

Anf. 130 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Nej, Ingvar Johnsson, vi vill inte alls att man skall föreskriva i detalj. Det jag talar om är tvärtom att man skall ge gymnasieskolan en större frihet.

Jag frågade nämligen, för att nu upprepa de frågeställningar som Ingvar Johnsson sorgfälligt undvek: Är det möjligt för gymnasieskolan att engagera lärare från högskolan och att betala den lön som då krävs, dvs. att betala mer än vad gymnasieskolan i dag har tillåtelse att göra? Den friheten har vi gett den tekniska sektorn inom gymnasieskolan, och den fråga jag ställer till Ingvar Johnsson och till utskottsmajoriteten är: Finns den möjligheten också när det gäller de utomeuropeiska språken? Om inte, är ni beredda att ge gymnasieskolan denna möjlighet?

Detta är inte att föreskriva i detalj. Det är att ge en större frihet.

Den andra frågan som jag ställde och som jag inte heller fick besvarad löd: Är det, med hänvisning till att utskottsmajoriteten säger att gymnasieskolan klarar alla praktiska problem i samråd med den statliga skoladministrationen, möjligt för en gymnasieskola som i övrigt kan klara den här uppgiften att anordna riksintag när det gäller undervisning i utomeuropeiska språk?

Det här är två klara frågeställningar, som Ingvar Johnsson måste svara ja eller nej på.

Anf. 131 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Fru talman! Jag vill i likhet med Larz Johansson säga att det inte alls är fråga om något försök från vår sida att få riksdagen att detaljreglera saker och ting. Men de frågor som vi tar upp står faktiskt inte i överensstämmelse med ett beslut som riksdagen tidigare har fattat – det håller jag med om – nämligen att grundskolan skall leva sitt eget liv utan hänsynstagande till vad som kommer efter. I och med att riksdagen har fattat ett sådant beslut måste vi givetvis, om vi vill ändra på denna inriktning, ställa också det nya förslaget under riksdagens prövning. Det är detta vi gör.

Anf. 132 INGVAR JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Först till Göran Allmér: Naturligtvis kan man se vissa fördelar med att bättre förbereda elever i grundskolan för vissa linjer i gymnasieskolan. Men detta måste, menar jag, vägas emot allt det negativa som det innebär att alltför tidigt styra eleverna mot en viss intresseinriktning.

Jag tyckte det var intressant att höra Göran Allmér ta avstånd från vad som sagts tidigare, när vi fastställde läroplanen för grundskolan. Det är ganska vanligt att moderaterna inte vill stå fast vid läroplanen. Det innebär att de talar för en skola som inte skulle bli bättre utan sämre.

Larz Johansson frågade mig om en rad detaljer rörande möjligheter att

anställa högskolelärare i gymnasieskolan och om vad som exakt skulle gälla i sådana fall. Jag vill då upprepa att jag tror att man i en diskussion mellan den statliga skoladministrationen och gymnasieskolorna och högskolorna kan hitta lösningar i de fall som blir aktuella.

Första vice talmannen anmälde att Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 133 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag skall helt koncentrera mitt inlägg till frågan om den sociala servicelinjen, som tagits upp i den moderata reservationen nr 2.

Det är utomordentligt viktigt att all personal inom vårdrörken är välutbildad och lämplig för ett arbete med människor. Det tror jag att vi är helt överens om. Jag har själv i olika sammanhang framhållit vikten av en god utbildning när det gäller vårdutbildningen i stort.

Jag vill påstå att kraven på personlig lämplighet och mognad är särskilt viktiga när det gäller den sociala servicelinjen. Dessa krav kommer framdeles att öka med tanke på den ökade satsningen på hemtjänst och vård i hemmet.

Gårdagens hemsamarit var ofta en litet äldre kvinna, som hade stor livserfarenhet. Hon hade skött egna barn, och hon sökte sig ut på arbetsmarknaden för att hjälpa till i andra hem när hennes arbetsinsatser i det egna hemmet inte längre behövdes i samma utsträckning. Jag vill påstå att den här kvinnan – det var nästan alltid kvinnor – var väldigt väl skickad för ett arbete bland gamla, handikappade och sjuka. Det finns alla skäl i världen att uttrycka uppskattning över det fantastiska arbete som har utförts och fortfarande utförs i våra hem, ett tungt och ganska uppoffrande arbete bland äldre, handikappade och sjuka, ett arbete som ofta också har betalats ganska dåligt – som många andra kvinnoyrken.

Morgondagens vårdbiträden och vårdarinnor i hemmen kommer att bli de ungdomar som i dag i 16-årsåldern söker sig till servicelinjen. Det är dessa unga människor – fortfarande ofta unga kvinnor – som skall vårda våra anhöriga och oss själva, när vi blir äldre och sjuka.

Med den bakgrund jag har av vårdarbete i många år vågar jag påstå att det är mycket stora krav som ställs på dessa unga vårdare. De skall vara husmödrar som skall planera inköp, de skall kunna laga mat, städa, vårda och dela ut mediciner. Och framför allt skall de kunna ge hjälp, vård och tröst när människor är ensamma, har ont, är trötta, ledsna och förtvivlade. De har med andra ord kuratorsuppgifter av mycket kvalificerad art. Dessa unga flickor skall vara medmänniskor i ordets bästa bemärkelse.

Med tanke på de stora krav som över huvud taget ställs på personal inom äldre- och handikappomsorg delar jag motionärernas och reservanternas uppfattning att någon form av lämplighetsprövning borde införas när det gäller utbildning på den sociala servicelinjen. Man skulle kunna gå till väga som man gjorde när jag själv skulle bli sjuksköterskeelev: man kunde ha en provelevtid. Det var alldeles utmärkt att få känna sig för under tre månader och notera om man själv passade för jobbet, och från sjukvårdens sida hade man under den tiden möjlighet att bedöma en blivande elev. Man kan förlänga utbildningen, och man kan naturligtvis ifrågasätta om man inte

skulle höja ålderskraven något för den här utbildningen. Problemen är utan tvivel stora både när det gäller elevernas lämplighet och när det gäller möjligheten att rekrytera elever till yrket. Denna personalgrupp har mycket länge varit eftersatt, och jag tror att det delvis är det som har gjort att man i dag har svårt att rekrytera personal. Denna personal har varit en bortglömd grupp. Först på de allra senaste åren har man över huvud taget börjat forska kring arbetsuppgifter inom den sociala servicen. Det är på tiden!

Om vi skall kunna rekrytera fler till den sociala servicelinjen måste kraven höjas – inte tvärtom. Nu har ju, precis som utskottets talesman sade, även den sociala servicelinjen diskuterats i ÖGY-utredningen. Man föreslår att utbildningen även i fortsättningen skall kvarstå som en självständig utbildningslinje men kanske med en viss förlängning. Socialstyrelsen har tillstyrkt en fortsatt utbildning men har också föreslagit en viss försöksverksamhet med en gemensam grundutbildning för hälso- och sjukvårdslinjen och den sociala hemtjänsten och sjukvården i hemmet ofta går hand i hand. Men en sådan försöksutbildning måste naturligtvis följas med mycket stor uppmärksamhet så att det blir en utbildning med kvalitet.

Utskottsmajoriteten sätter tydligen sin tillit helt till SÖ:s utvärdering. Jag tror att det är en miss. Jag tror att det vore utomordentligt värdefullt att riksdagen gjorde ett tillkännagivande. Det är värdefullt att vi tar fram problemen i ljuset och talar om var vi står. Om vi gör så, gagnar vi bäst de äldres och sjukas intressen och icke minst den här personalgruppens framtid. Vi skall inte blunda för problemen i dag, vi skall i den här församlingen ta fram dem i ljuset och ställa krav både på de sökande och på deras utbildning.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till den moderata reservationen nr 2.

Anf. 134 INGELA GARDNER (m):

Fru talman! I betänkandet diskuterar utskottet en motion som rör bestämmelserna för tillträde till sociala servicelinjen. Utskottet avstyrker motionen men säger samtidigt: "Utskottet är emellertid inte främmande för tanken att en viss bedömning av de sökandes fallenhet och lämplighet bör kunna komma i fråga vid beslut om intagning till viss studieväg."

Denna formulering är enligt min mening oroande. I den utbildningspolitiska debatten har på senare tid förts fram tankar om att det borde gå att göra en bedömning av elevernas lämplighet för olika utbildningar. Och tanken låter ju bestickande. Vem vill inte ha rätt person på rätt plats? Men frågan är om man väljer rätt metod.

En del förslag i den här debatten tar sikte på att ge sådana elever som inte har tillräckliga betyg en chans att ändå komma in på en attraktiv yrkesinriktad linje. I andra fall förs sådana förslag fram när man har konstaterat att det uppstår problem i arbetslivet med människor som anses olämpliga i sitt yrke. Det har då vanligen handlat om olika värdirken. Syftet med förslagen är därvid att försöka förhindra att ungdomar tas in på en viss utbildning.

I det första fallet skall man försöka bedöma vilka anlag och färdigheter som behövs i ett visst yrke, och sedan skall man se om eleverna har dessa anlag och färdigheter. Tanken bygger på att det finns en mycket stor överensstämmelse mellan utbildning på de yrkesinriktade linjerna och den framtida yrkesverk-

samheten. Undersökningar har visat att så emellertid inte alltid är fallet. Vilka anlag och färdigheter är det egentligen som skall ligga till grund för en bedömning av lämpligheten när kanske inte mer än 50 % kommer att vara verksamma inom det yrke som linjen utbildar för?

Det andra problemet blir att avgöra hur den bedömningen skall gå till och vilka elever som skall få bedömas på andra grunder än sina betyg. Alternativt kan man ju låta alla elever bedömas på detta sätt. Hur man än gör leder det sannolikt till större problem än dem man velat lösa. Att införa ett bedömningsförfarande vid sidan om betygen är kostsamt och omständligt vare sig man gör det för enstaka elever eller för alla. Det är enligt min mening acceptabelt bara i de fall där ett anlags- eller lämplighetstest är en absolut förutsättning för en framtida yrkesverksamhet och där överensstämmelsen mellan utbildning och yrkesval är mycket stor. Det gäller t. ex. intagningen till dansarutbildningen. I andra fall måste det vara mycket lättare – och bättre – att råda bot på problemen genom att ge eleverna möjlighet att höja sina betyg genom kompletterande studier, så att de blir mera konkurrenskraftiga. Det är för övrigt ett förslag som vi moderater länge har fört fram för att visa på att det är viktigt med goda förkunskaper för att klara studierna och för att garantera en viss kvalitet på utbildningen i gymnasieskolan.

Men det är enligt min mening en väsentlig skillnad mellan att införa någon form av lämplighetsbedömning som grund för intagning till gymnasieskolans linjer och att ställa krav på en viss betygsnivå i de ämnen som är väsentliga för den kommande utbildningen. Det förra är en metod som ger utrymme för subjektiva bedömningar och därmed också för godtycke. Att kräva en viss betygsnivå ger i stället ett objektiva mått på vilka kunskaper och färdigheter som behövs för att eleverna skall klara en viss utbildning.

Samma invändningar kan också riktas mot förslag till lämplighetstest som tar sikte på att sortera bort ungdomar från en utbildning därför att de skulle kunna vara olämpliga i ett visst yrke. Jag har stor respekt för de problem som har visat sig kunna uppträda med enstaka ungdomar från sociala servicelinjen, men jag är ändå mycket tveksam till förslag av den innebörden. Jag tycker att det är fel att hindra en 16-åring från att få en viss utbildning därför att någon annan har gjort bedömningen att han eller hon inte är lämplig för ett visst yrke. Jag tycker att detta vittnar om en viss pessimism inför människors möjligheter att utvecklas. Den bristande lämpligheten kan ju hos en del ungdomar framför allt vara en fråga om omogenhet, och den botas inte av utspärning från en gymnasielinje.

En mera realistisk väg vore kanske att i stället göra sociala servicelinjen till en påbyggnadsutbildning för vilken man kan ställa krav på viss ålder, viss betygsnivå i karaktärsämnen och/eller yrkeserfarenhet. En del ungdomar som i dag väljer sociala servicelinjen skulle säkert må bättre av att först gå t. ex. konsumtionslinjen och därefter med litet större mognad och mänsklig erfarenhet kunna avgöra om en vårdutbildning är den lämpliga påbyggnaden.

Fru talman! Jag har inget eget yrkande på denna punkt, utan jag får återkomma om skolöverstyrelsen föreslår några förändringar av tillträdesreglerna. Jag har bara velat visa att frågan om lämplighetstest rymmer fler aspekter än man kanske vid första påseendet föreställer sig.

Anf. 135 GÖRAN ALLMÉR (m):

Fru talman! Ingvar Johnsson gjorde så många påståenden i sin senaste replik – förmodligen eftersom han räknade med att jag inte skulle ha någon ytterligare replikrätt – att jag ser mig föranlåten att begära ordet på nytt.

Ingvar Johnsson talade om att det skulle stå i strid med grundskolans breda utbildningar att ställa krav på förkunskaper för inträde till gymnasieskolan. Men, Ingvar Johnsson, är det bättre att göra som man gör nu, att man helt enkelt lurar eleverna och säger: Oavsett vad ni har läst och gjort i grundskolan är ni kapabla att klara av vilken utbildning som helst i gymnasieskolan? Så är det ju inte, eller hur Ingvar Johnsson? Är det då inte renhårigare och rimligare att riksdagen och andra myndigheter klargör att vissa saker krävs för att man skall ha en rimlig chans att klara den utbildning man söker till?

Det är ett krav som måste kunna ställas på skolpolitiker att vi inte bedriver en verksamhet som faktiskt medvetet lurar eleverna.

Sedan sade Ingvar Johnsson att vi moderater aldrig står fast vid tidigare beslut – bl. a. med hänvisning till att vi ställer dessa krav, som skulle stå i strid med det beslut som fattades beträffande Lgr 80. Men det måste väl ändå vara på det sättet, Ingvar Johnsson, att beslut som visar sig inte fungera aldrig kan få vara så sakrosankta att de inte kan bli föremål för omprövning när det de facto visar sig att saker och ting inte fungerar!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas vid morgondagens sammanträde, se prot. 47.)

Anf. 136 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 5 om vissa skolorganisatoriska frågor m. m.

Vissa skolorganisatoriska frågor m. m.

Anf. 137 BIRGITTA RYDLE (m):

Fru talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 5 är fyra reservationer fogade. Jag vill kommentera två av dem särskilt.

Reservation nr 3 rör betyg i orienteringsämnena på grundskolans högstadium.

Vi har åtskilliga gånger här i kammaren diskuterat frågan om ämnesbetyg kontra blockbetyg i de samhälls- resp. naturorienterade ämnena. Under alla år har damoklessvärdet hängt över eleverna: Skall vi få behålla våra ämnesbetyg eller inte?

Utskottsmajoriteten skriver att det i Lgr 80 inte är fråga om att ersätta studierna i de enskilda orienteringsämnena på grundskolans högstadium med en totalintegrering av ämnena i ämnesblock. Undervisningen skall bestå av både ämnesundervisning och ämnessamverkan, säger utskottsmajoriteten. Det låter ju bra. Men verkligheten är en annan.

För en tid sedan gick visserligen skolminister Bengt Göransson ut och lovade – trots vad SÖ hade föreslagit – att inte tvinga på elever och lärare ett

blockbetygssystem. I varje fall inte före 1991, tillade han. Men vad händer sedan?

Det finns, fru talman, grundad anledning att misstänka att socialdemokraterna – om de håller sig kvar vid makten efter nästa val – kommer att genomdriva obligatorisk blockundervisning inom SO- och NO-ämnena. Det skulle bli ett första steg mot den av socialdemokraterna förhålligade betygsfria skolan.

Vi moderater hävdar bestämt att gränserna mellan de olika ämnena inom de olika blocken inte får suddas ut.

Vårt samlade vetande är grupperat i ämnesspecifika områden. Eleverna måste få träning att orientera sig i varje ämne som ingår i resp. block. Kunskaper i vart och ett av ämnena är en förutsättning för att eleverna skall kunna förstå sambandet och helheten. Elevernas intresse för olika ämnen väcks också genom en klart inriktad ämnesvis undervisning. Det är en mycket viktig faktor i diskussionen om betygsgivningen.

Viktiga är också elevernas synpunkter. Låt mig referera några:

”Annars vet man ju inte vad man skall koncentrera sig på. Jag använder betyget för att se var jag står. Jag tävlar inte med någon annan än mig själv.”

”En trea i SO eller NO säger ingenting, för en fyra eller femma i ett av ämnena kan ju försvinna. Betyget blir värdelöst, men det är kanske dit man vill komma. Om betygen ändå är värdelösa kan man ju avskaffa dem.”

Detta var vad några elever har sagt.

Elever är kloka. De märker avsikten och blir förstämda, för att använda ett tyskt uttryck. Vi moderater har under många år hävdat att Lgr 80:s skrivning om ett övergripande arbetssätt har getts en felaktig tolkning och därför begärt förtydligande av skrivningen i läroplanen, så att det klart framgår att varje ämne inom resp. s. k. block skall vara ett självständigt ämne och betygsättas för sig.

Detta vårt motionsyrkande återfinns inte i detta betänkande. Vår reservation nu grundar sig på en motion av Lars De Geer från folkpartiet. Vi konstaterar att folkpartiet i utskottet inte ställt upp bakom sin partikamrats yrkande. Vi hoppas dock att andra folkpartister stöder Lars De Geer och oss och röstar för reservationen. Jag yrkar därmed bifall till reservation 3.

Fru talman! I reservation 4 återkommer vi till ett annat sedan länge känt krav från oss moderater, nämligen till möjligheterna att komplettera en gång givna betyg.

De regler som gäller är: Nytt slutbetyg får utfärdas för elever inom kommunal och statlig vuxenutbildning som tidigare fått slutbetyg från grundskolan eller motsvarande ”om den studerande beviljats utbildningsbidrag enligt bestämmelserna för arbetsmarknadsutbildning för att studera på grundskolenivå. Nytt slutbetyg får också utfärdas om den studerande beviljats särskilt vuxenstudiestöd för grundskolestudier eller om det ursprungliga betyget är ofullständigt eller om minst fem år förflutit sedan det ursprungliga slutbetyget utfärdats.”

Detta är ett flagrant prov på diskriminering! Möjligheten att få ett tidigare givet betyg omprövat omges av en mängd restriktioner. Det tas inte någon som helst hänsyn till de omständigheter under vilka det ursprungliga betyget sattes – sjukdom, skolleda eller annat.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Vissa skolorganisationsfrågor m. m.

Många elever kan vilja förbättra sina betyg utan tidsgräns, utan utbildningsbidrag, utan vuxenstudiestöd. Det är beklämmande att utskottsmajoriteten inte vill erkänna att många ungdomar ganska snart efter det att de slutat grundskolan – som inte har gett dem vad de ville ha – får tillbaka sitt studieintresse och vill skaffa sig vidareutbildning eller ge en arbetsgivare bevis på sina aktuella kunskaper. För mig är det en gåta att utskottsmajoriteten förmenar dem den rätten.

Jag vill fråga företrädarna för utskottsmajoriteten: Tycker ni verkligen att dessa bestämmelser gagnar elevernas ambitioner?

Vi anser att alla elever utan tidsbegränsning och andra hinder skall ha rätt att genom kompletterande studier och prövningar förbättra sina betyg och – det viktigaste av allt – få tillgodoräkna sig dessa i merithänseende. Detta är ju den springande punkt som jag tror varken eleverna, deras organisationer eller föräldrarna blivit klart upplysta om.

Jag tar ett exempel: En elev får betyg 3 i engelska i avgångsbetyg. Eleven åker till England eller USA på ett år, kommer hem med fördjupade kunskaper, tenterar och får betyg 5. Men när vederbörande elev söker högre utbildning är det ändå det först angivna betyget som räknas i merithänseende, trots att elevens kunskap i ämnet ligger högt över vad slutbetyget från skolan anger. Det måste vara det senaste beviset på de kunskaper man har som skall gälla.

Jag yrkar bifall till reservation 4, som är gemensam för oss och folkpartiet. Jag yrkar också bifall till reservation 1, som jag förmodar att andra reseranter kommer att tala för.

Anf. 138 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Folkpartiet har i sin partimotion om skolan under allmänna motionstiden framställt en rad krav som skulle öka valfriheten för elever och föräldrar när det gäller olika val i undervisningen – såväl val emellan det allmänna skolväsendet och fristående skolor som valmöjligheter inom det allmänna skolväsendet. Exempel är krav på nya och mer generösa regler för statsbidrag till fristående skolor samt rätten för föräldrar och elever att välja skola inom det allmänna skolsystemet. I detta betänkande behandlas rätten att välja tillvalskurs i annan kommun om denna kurs inte anordnas i hemkommunen. Utskottet hävdar att det skulle vara för generöst att tillgodose en elevs önskemål om att få gå en speciell tillvalskurs i annan kommun. Vi anser motsatsen. Det skall vara möjligt om denna tillvalskurs inte kan erhållas i hemkommunen. Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

En grundläggande strävan i folkpartiets skolpolitik har varit att decentralisera besluten om skolan. Alla som berörs av besluten, elever, lärare och övrig personal samt föräldrar, måste ha inflytande över besluten. Demokratiseringen av skolan har påbörjats och måste vidareutvecklas. Inflytande och ansvar är intimt förknippade. Det gäller även på skolans område. För att eleverna skall ta ansvar för sin skola och medverka till ett bra inlärningsklimat krävs att de ges inflytande. Elever både kan och vill ta egna initiativ om de ges en chans. Den viktigaste demokratiträningen sker i klassrummet. Klassråden, som skall vara det forum där eleverna i första hand kan påverka

förhållandena i sin klass och sin skola, fungerar olika bra på skilda skolor. Det finns anledning att följa utvecklingen på detta område.

Sambandet mellan möjlighet till inflytande och viljan att ta ansvar gäller i lika hög grad föräldrarna. Skolkonferenserna är i dag ett samrådsorgan för gemensamma diskussioner mellan rektor, personal, elever och föräldrar. Något reellt inflytande är det således inte fråga om. Folkpartiet anser att detta bör ändras och föreslår en försöksverksamhet där skolkonferensen ges beslutanderätt i vissa frågor.

I skolkonferensen företräds eleverna, liksom föräldrarna, av valda representanter. Från flera håll i landet rapporteras att eleverna vid resp. skolor inte själva får avgöra vem som skall representera dem. I stället har skolstyrelsen bestämt att den ena eller andra organisationen skall utse representanter. Folkpartiet anser att detta är oacceptabelt och anser att eleverna vid resp. skola själva skall avgöra vem som skall representera dem i skolkonferensen. Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservation nr 2.

I motion Ub229 hävdas att alla elever bör ha rätt att genom kompletterande studier förbättra sina betyg och få tillgodoräkna sig dessa betyg i merithänseende. Att hindra en studerande som av en eller annan anledning inte lyckats så väl i något ämne är mycket grymt. Dessa bestämmelser drabbar dessutom oftast de elever som trots allt ändå velat vara närvarande och fullfölja sin årskurs. De smarta, som har lärt sig kryphålen i systemet, hoppar av i god tid innan vårterminen är slut och gör det därmed möjligt att komma igen och komplettera sina betyg. Vi anser att vilja till förkovran alltid skall uppmuntras och yrkar därför bifall till reservation 4.

När det gäller övriga frågor om betyg som behandlas i betänkandet ansluter vi oss helt och fullt till det som där sägs: "Grundläggande kunskaper i enskilda ämnen är en förutsättning för att man på ett meningsfullt sätt skall kunna samverka över ämnesgränser. Betygsättningen i orienteringsämnena på högstadiet skall enligt riksdagens beslut under riksmötet 1982/83 vara utformad efter det sätt på vilket undervisningen faktiskt bedrivs." Vi har tidigare yrkat bifall till en förutsättningslös betygsutredning, som skulle se över en lång rad frågor som gäller just betygsättningen både i grundskolan och på gymnasiet.

Fru talman! I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 139 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Vår reservation nr 1 om möjligheterna att få högstadiundervisning i annan kommun när det gäller tillvalsämnen har en bakgrund i föregående års debatt om den nya skollagen. Det som i samband med skollagen skrevs, och som utskottets majoritet fortfarande hänger upp sig på, är att det skall finnas särskilda skäl om man skall kunna söka undervisning i tillvalsämnen i annan kommun. Det är när vi kommer till vad som är särskilda skäl som meningarna skiljer sig. Vi ansåg redan vid skollagens tillkomst och gör det fortfarande att ett sådant särskilt skäl som skall tillmätas stor vikt är elevens eget önskemål. Det är det som utskottsmajoriteten inte vill hålla med om, och därför finns det också anledning att även fortsättningsvis reservationsledes framhärda med vårt påstående.

Den evinnerliga frågan om betygsättningen i orienteringsämnena är

naturligtvis inte i första hand vårt bekymmer, men eftersom den diskussionen ständigt och jämt återkommer kan jag inte underlåta att också här göra några små kommentarer. Ibland får man nästan det intrycket att moderaterna gärna skulle se att regeringen drev frågan om blockbetyg hårt så att det ständigt fanns något att opponera mot. Men om man vill åstadkomma något är det ju bättre att se till att det blir ett praktiskt resultat. När vi senast på allvar förde denna debatt våren 1983 vid diskussionen om hur betygsättningen i orienteringsämnen fortsättningsvis skulle se ut, beslöt utskottsmajoriteten på initiativ av centern och folkpartiet om en skrivning, där vi sade att fortsättningsvis, även efter den försöksverksamhet som då pågick fram t. o. m. läsåret 1986, skall betygen ges i förhållande till det sätt på vilket undervisningen de facto bedrivs. Det är såvitt jag förstår det skolministern nu har gått ut och sagt. Jag skulle vilja påstå att han inte kan säga något annat, därför att riksdagen har så beslutat: det är så det skall vara.

Det är då nästan patetiskt att höra Birgitta Rydle i dag stå och tala så vackert om ämnesstrukturer. Det är inte mer än ett par tre dagar sedan jag vid en annan debatt hade tillfälle att fråga Birgitta Rydle om vad som var det centrala ämnesinnehållet i de naturorienterande resp. samhällsorienterande ämnena. Då fick jag svaret att moderaterna inte visste det utan hoppades att regeringen skulle ta reda på det. De hade också föreslagit att regeringen skulle låta utreda frågan. Jag blir litet fundersam när jag här hör Birgitta Rydle bestämt säga att betygen skall sättas utifrån detta ämnesinnehåll. Men i ett annat sammanhang har hon sagt att hon inte riktigt känner till vad det är för något.

Betygsättningen skall ske utifrån det sätt på vilket undervisningen de facto bedrivs, och det finns ett ganska stort antal skolor som har valt att bedriva en ämnesövergripande, integrerad undervisning. I dessa skolor har man också tillvaratagit den möjlighet som finns, nämligen att med hänvisning till undervisningen sätta sammanfattande betyg. Sedan må Birgitta Rydle tycka att det är bra eller inte. Men i dessa skolor och arbetsenheter är man överens om att det är ett bra sätt både att bedriva undervisning och att sätta betyg. Jag frågar Birgitta Rydle: Skall dessa skolor och lärare förbjudas att arbeta på det sätt som de finner bra? Moderata samlingspartiet brukar ju i alla andra sammanhang plädera för stor frihet för människor, bland dem lärarna. Nu har dessa lärare haft möjlighet att välja mellan en klart ämnesinriktad undervisning med ämnesbetyg och en integrerad undervisning med sammanfattande betyg, och de har valt det senare. Då kvarstår frågan: Skall dessa lärare och skolor förbjudas att göra så i fortsättningen?

Anf. 140 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Vi i moderata samlingspartiet förbehåller oss faktiskt rätten, Larz Johansson, att framföra de synpunkter som vi har på hur undervisningen i skolan skall vara organiserad. Larz Johansson talar här om lärarnas frihet att bedriva undervisningen på det sätt de själva tycker är bra. Men var finns elevernas frihet i Larz Johanssons resonemang? Jag återfinner den inte någonstans.

När Larz Johansson talade om reservation 1 nämnde han att det gällde en definitionsfråga. Jag tycker faktiskt att precis samma sak gäller om undervis-

ningen i SO- och NO-ämnena i Lgr 80. Det är en definitionsfråga. Man tvistar också om hur det som står i läroplanen skall tolkas.

Vi moderater anser att det en gång för alla måste bli slut på den diskussionen och tolkningstvisterna. Det kan inte vara ett stort och genomgripande arbete att göra nödvändiga förtydliganden.

Jag har många gånger sagt att samverkan mellan ämnen är bra och att det är något som vi skall ha. Men det är en helt annan sak än den fullständiga integrationen mellan ämnena, som Larz Johansson nu förespråkar. Larz Johansson måste väl ändå medge att en fullständig integration mellan ämnena innebär att dessa förlorar sin identitet och bidrar till att eleverna i många stycken får diffusa begrepp om vilket som är det ena och det andra ämnet.

Anf. 141 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det skulle inte för ett ögonblick föresväva mig att förmena moderata samlingspartiet rätten att ha åsikter. Vad jag invänder mot och argumenterar mot är följande: I ett sammanhang säger moderaterna att det är så viktigt att upprätthålla dessa ämnesgränser, men i ett annat sammanhang säger de att det inte går att definiera dessa ämnesgränser därför att det centrala ämnesinnehållet inte är känt.

Nu lanserade Birgitta Rydle en ganska intressant teori, som såvitt jag förstår skulle innebära den fullständiga skoldemokratin utifrån elevernas synpunkt. Hon framhöll nämligen mycket starkt att det gällde att slå vakt om elevernas önskemål och rättigheter. I de skolor och arbetsenheter där man har valt ett ämnesövergripande arbetssätt och en sammanfattande betygsättning skulle det alltså med Birgitta Rydles och moderaternas modell vara fullt möjligt för eleverna att säga så här: Detta finner vi oss inte i. I fortsättningen skall undervisningen i stället bedrivas på det här viset. Det måste vara kontentan av vad Birgitta Rydle säger. Det skulle vara intressant att få det bekräftat.

Anf. 142 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Larz Johansson använder precis samma debatteknik som socialdemokrater brukar göra. Han målar upp en bild av den politik som han själv inbillar sig att vi företräder och sedan argumenterar han mot den.

Anf. 143 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det var ju inte särskilt mycket svar på frågan, och det var heller inte mycket av sakinnehåll.

Jag frågade hur det skulle vara med den fullständiga elevdemokratin, om det var eleverna som fortsättningsvis skulle bestämma hur undervisningen i skolan gick till.

Sedan kanske det inte är så konstigt, om det ibland uppstår förvirring om vad som egentligen är den moderata ståndpunkten. Bara från debatten vi hade om grundskolan för några dagar sedan och fram till i dag har ju argumenten förändrats på åtskilliga punkter.

Anf. 144 HELGE HAGBERG (s):

Fru talman! Jag vill börja med att erinra om att det är Nobeldagen i dag. Det är geniernas triumfer som firas, och det kan vara anledning att också någon från riksdagens talarstol är med och gratulerar dem som ger oss ytterligare kunskap och flyttar fram mänsklighetens positioner i olika hänseenden.

Utbildningsutskottets betänkande i vissa grundskoleorganisatoriska frågor har, som vi hört, föranlett reservationer, bl. a. i frågan om elevs önskemål att få gå i grannkommuns skola. Som också framhållits av företrädare för reservanterna har utskottet sagt att om en elev kan påvisa speciella omständigheter såsom att kursen behandlar ett ämne som han eller hon skulle ha särskild nytta av, bör eleven kunna få gå i grannkommunens skola med stöd av bestämmelserna om särskilda skäl för skolgång i annan skola än det egna elevområdet.

När det gäller frågan om skolkonferenserna och elevrepresentationen vill folkpartiet, som vi också har hört, att eleverna skall kunna utse sina representanter på annat sätt än i dag. Folkpartiet vill också att vissa beslut skall kunna fattas av skolkonferensen.

Utskottet hänvisar till att en arbetsgrupp inom 1983 års demokratiberedning har gett sin syn på ärendet, nämligen att detta helt enkelt inte är någon fråga som vi centralt skall stadga om, utan att deltagarna i verksamheten själva får forma sina rutiner. Arbetsgruppens förslag är för närvarande föremål för överväganden.

Frågan om betyg i varje enskilt ämne i stället för ämnesblocksbaserad betygsättning har redan diskuterats, och jag kan bara hänvisa till vad Larz Johansson sade i svaret till Birgitta Rydle.

Vad gäller elevs rätt att komplettera sitt slutbetyg stadgas nu att nytt slutbetyg får utfärdas om den studerande beviljats vuxenstudiestöd för grundskolestudier eller om ofullständigheter föreligger. Också den omständigheten att fem år förflutit sedan det ursprungliga betyget utfärdades ger rätt till kompletterande av betyg.

Ylva Annerstedt sade att man här kan vara taktisk och hoppa av innan man går kursen ut, och på så vis kan man senare komma igen och komplettera. Jag höll på att säga: Tänk, så besvärligt det är med betyg! Vi skulle ha något annat urvalskriterium eller något kompletterande.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet, vilket innebär avslag på de reservationer som har fogats till betänkandet.

Anf. 145 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! När det gäller vårt krav att elever skall få välja en tillvalskurs i annan kommun är den springande punkten vem det är som avgör vad som är särskilda skäl för eleven. Enligt de gällande bestämmelserna är det inte eleven och dess föräldrar som bestämmer, utan det är skolmyndigheterna som avgör vad som är särskilda skäl. Vi menar att det bör vara tvärtom. Det är eleven som tillsammans med sina föräldrar skall avgöra när särskilda skäl föreligger och således också en rätt att delta i en tillvalskurs som finns i en annan kommun.

I fråga om elevers rätt att utse egna representanter i skolkonferensen refererar Helge Hagberg bara vad som står i betänkandet och kommenterar inte ett ögonblick de ganska upprörande förhållanden som finns på sina håll i landet. Det förekommer t. ex. att skolstyrelsen bestämmer att eleverna vid en viss skola skall representeras av en elevorganisation som inte har en enda medlem i kommunen. Det tycker vi är fullständigt absurt. Då är det rimligare att eleverna vid resp. skola får utse egna representanter. Det förhållande jag har redovisat föreligger alltså på sina håll.

Skolkonferenserna har i dag inte möjlighet att besluta. De kan inte heller bestämma att de skall besluta i den ena eller andra frågan, utan det vill till att man bestämmer sig för en försöksverksamhet för att den rätten skall föreligga. Vi tycker att det brådskar, eftersom man från allt fler håll får rapporter om att människor uppfattar det som fullständigt bortkastat att sitta i de här s. k. diskussionsklubbarna, när de faktiskt inte får vara med och besluta någonting. Och det är klart att föräldrarna reagerar. Vi behöver, inte minst mot bakgrund av de våldshandlingar som har ägt rum i skolan den senaste tiden, i allra högsta grad föräldrarnas stöd och deras medverkan till en bättre skolmiljö. Då är det inte mer än rätt att de också får vara med och besluta om en del saker i skolan.

Så till rätten att komplettera betyg. Precis som Helge Hagberg sade har vi ett betygssystem, och det finns en lång rad hinder för elever som har kommit på bättre tankar och vill förbättra sina betyg. Först och främst skall det ha gått fem år, om de har ett fullständigt betyg. Det är ju orimligt att en ung människa som vill förkovra sig skall behöva vänta fem år för att få tillgodoräkna sig ett bättre resultat. Ett ofullständigt betyg ger också rätt till komplettering. Det är precis som jag sade inledningsvis: Om ungdomarna är smarta och hoppar av tre månader före vårterminens slut, då har de rätt att förkovra sig men inte annars.

Anf. 146 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Helge Hagberg avslutade sitt anförande med att säga ungefär så här: Tänk, så besvärligt det är med betyg! Vi skulle ha något annat i stället. Det tycker jag är verkligt avslöjande. Det styrker mig i den misstanke jag har framfört, att vad man från socialdemokratisk sida är på väg att göra är att undan för undan avskaffa betygen.

Jag ställde i mitt inledningsanförande en fråga om möjligheten att komplettera sina betyg, och jag vill gärna ha svar på den, Helge Hagberg. Tycker ni verkligen att de bestämmelser som gäller i dag stärker elevernas ambitioner?

Anf. 147 HEELGE HAGBERG (s) replik:

Fru talman! Vi kanske inte skall vara så rädda och tro att vi nu är på väg att införa den absoluta anarkin på betygens område, Birgitta Rydle. Även vi socialdemokrater konstaterar att vi i dag inte har något bättre urvalsinstrument än betygen. Men vad jag också sade i slutet av mitt förra inlägg var, att om vi hade något som kompletterade betygen, skulle vi kanske också få bättre urvalsmetoder.

När det gäller det som Ylva Annerstedt tog upp beträffande elevers rätt att

själva utse representanter och skolkonferenser som beslutande organ, kan vi vänta med den debatten. I nästa års budgetproposition kommer ju överväganden med anledning av en arbetsgrupps arbete och bemödanden i dessa frågor. Vi kanske därför kan ge oss till tåls några veckor. För övrigt tror jag att det är ganska svårt att säga att eleven är den som i alla lägen alltid skall ges rätten att avgöra. Kanhända är det litet vidare prövning som behövs, och då kanske även skolmyndighetens överväganden är bra att ha. Dessa är kanske inte heller så principvidriga.

Anf. 148 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Det skulle vara intressant om Helge Hagberg kunde avslöja om de överväganden som han talade om också gäller elevernas rätt att utse representanter. Han säger att det kanske inte är riktigt att eleven alltid skall ges rätt att bestämma. Jag kan hålla med om att det finns många tillfällen när eleverna kanske inte är tillräckligt mogna att fatta det fulla avgörandet. Men jag tycker att det är självklart att eleverna åtminstone när det gäller att utse egna representanter skall ha rätt att göra det själva. Tycker Helge Hagberg verkligen att det är riktigt att skolstyrelsen t. ex. skall besluta om att en organisation som inte ens finns i kommunen skall kunna företräda eleverna i skolkonferensen?

Anf. 149 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Fru talman! Helge Hagberg försökte lugna mig genom att säga att vi alltjämt behöver ha betygen kvar som ett urvalsinstrument. Men, Helge Hagberg, frågan gäller faktiskt inte bara betygen som ett urvalssystem. Det gäller så väldigt mycket annat. Jag vill påminna Helge Hagberg om alla de betygdebatter som vi har haft, där vi moderater har hävdat att det betygssystem vi har i dag är mycket dåligt och att det måste ersättas med ett kursrelaterat betygssystem. Sådana betyg säger på ett mycket bättre sätt var man som enskild elev står, vilka luckor man har, vad man är duktig i och vad man kan göra för att förbättra sitt betyg.

Jag fick inget svar på frågan om ni socialdemokrater tycker att bestämmelserna rörande komplettering av betyg stärker de ambitioner som eleverna har.

Anf. 150 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Jag har begärt ordet i anledning av detta betänkande eftersom det till viss del tar upp frågan om våldet i skolan, och då i form av s. k. mobbning.

Alla partier i riksdagen utom moderaterna ställer sig bakom intentionerna i målen i läroplanen för grundskolan. Där slås bl. a. fast att vi skall ha en skola för alla. Det betyder att man som elev har rätt att tillgå den undervisning som erbjuds i den svenska grundskolan. Man skall alltså inte hindras i utnyttjandet av denna rättighet. Rättigheten svarar också mot en skyldighet, den s. k. skolplikten. Mot denna del av läroplanen och skollagstiftningen tror jag inte att något riksdagsparti har invändningar.

Mobbning hindrar elever att utnyttja rätten till fullgod skolgång och innebär alltså ett förvägranande av en demokratisk rättighet. Det är därför

viktigt att slå tillbaka mot alla ansatser till mobbning i skolan. Våld i vilken form det än uppenbarar sig i skolan och samhället måste bekämpas. Men det är viktigt att man söker orsakerna till våldet. Debatten får inte bli enkel och platt. Mobbning eller andra typer av övergrepp är ingenting som uppstår av sig självt. Det är så att säga inget naturfenomen. Det är i och för sig svårt att reda ut och motverka våld i varje enskilt fall. Däremot är det möjligt att beakta olika förhållanden som utgör grogrund för eller utlöser våld av olika typer.

Det är alltså nödvändigt att fundera ett tag över de politiska beslut som fattas och de resurser som man erbjuder skolan. Man måste också se efter hur det hela verkar och tänka på att olika faktorer kan bidra till eller rent av utlösa våld av olika slag i skolan. Även om det vid första anblicken verkar som om det inte har någonting med mobbning eller våld i skolan att göra, måste en prövning komma till stånd. Det är svårt det här, men en sak är säker: En förutsättning för att utsätta någon för en diskriminerande handling är ett aktivt urval av den eller dem som skall drabbas. På ett eller annat sätt måste det därför avgöras av någon eller några att en viss person eller vissa personer skall utsättas för våld. Jag menar att man med politiska beslut faktiskt verksamt bidragit till den aktiva utsortering som våldet förutsätter. Inom skolan heter det mest kvalificerade instrumentet för utsortering betyg. Hur kan man tala om demokratins principer, om tolerans och samverkan när man i nästa andetag redan när det gäller grundskolans lågstadium är beredd att kalla samverkan för fusk?

Det är beklämmande att se att moderata samlingspartiet till det betänkande som vi nu behandlar har fogat en reservation om just betyg. Moderaterna vill ytterligare utsortera och fragmentisera verksamheten i skolan med betyg som verktyg. Räcker inte betygen till för att utsortera elever, kan man ju ta till den s. k. anpassade studiegången. Anpassad för vem? För skolan – eller för oss här i riksdagen med hänsyn till hur vi tror att skolan fungerar? Eller varför inte utsortera genom att skära ned skolans resurser, så att studietraditionen i hemmet verkligen slår igenom?

Jag är medveten om att frågan om mobbning och våld i våra skolor inte löses så lätt. Det går inte att bara ta bort de orättvisa betygen eller den anpassade studiegången. Då vi diskuterar en sådan fråga som mobbning i skolan vill jag litet stillsamt erinra om att vi måste se till alla delar av de politiska besluten. I de fall då politiska beslut inom utbildningspolitiken faktiskt motverkar övergripande mål måste besluten korrigeras. Beslut om särlösningar, utsortering, fragmentisering av verkligheten måste bort från den politiska dagordningen.

Fru talman! Inledningsvis sade jag att vi måste försöka finna orsakerna till våldet och att vi inte får göra det hela enkelt när det gäller sådana här viktiga frågor. Det är synd att inte fler talare har tagit upp den kanske viktigaste delen i hela detta betänkande.

Låt mig med anledning av vad jag sade om att se grunden och de bakomverkande faktorerna försöka ta mig an debatten beträffande den kvalitet och de svårigheter som detta faktiskt innebär och avsluta mitt anförande med att läsa en dikt, anonymt publicerad i en ungdomstidning som

heter Unga gardet. Jag tycker att den visar vad mobbning och våld många gånger är ett uttryck för. Dikten heter Ungdomsvåld.

Vi vill ha en bostad.

Ni svarar med batonger och tårgas.

Vi vill känna att vi behövs, ha ett riktigt jobb.

Ni svarar med ungdomslöner och särlösningar.

Vi är nyfikna, vill lära för livet.

Ni ger oss korvstopning och utslagning.

Vi vill ha en meningsfull fritid.

Ni svarar med Er förbannade reklam och modehets.

Ni säger att vi ska förändra demokratiskt, gå den parlamentariska vägen.

Men vi är så djävla trötta på Ert våld mot vår generation.

Kom inte till oss och säg

-Vad visste vi?

Den dag vi tar vår rätt och värdighet tillbaka.

Anf. 151 BARBRO SANDBERG (fp):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av att jag väckt fyra motioner som behandlas i detta betänkande, och jag tänkte kortfattat beröra dem. Det gäller motionerna Ub204, 205, 296 och 822.

I motion Ub204 behandlas ämnet data i grundskolan. Utskottet säger att datalära inte är ett ämne på timplanen. Det är i och för sig riktigt. Det står i läroplanen:

Alla elever bör orienteras om användningen av datorer i samhället och om den snabba utvecklingen på området. Speciellt gäller det att eleverna inser att datorn är ett tekniskt hjälpmedel som styrs av människor.

I dag kan orienteringen ges såväl i ämnet matematik som i orienteringsämnen, men den förekommer också som tillvalsämne. Jag menar alltså att den inte enbart är ett huvudmoment i ämnet matematik, som sägs i betänkandet.

I motion Ub205 behandlas skolförordningens reglering av ämnets kombinationer för lärartjänster och då främst ämnena data och teknik. Teknik ingår som moment i de naturorienterande ämnena, men förekommer också som tillvalsämne precis som data. Som framhålls i motion 205 uppstår problem när en skola arbetar enligt läroplanen, alltså med ämnena integrerade, eller när det i tjänsten ingår tillvalskurs i något av ämnena data och teknik och vederbörande lärare av någon anledning begär tjänstledigt eller slutar sin tjänst. Då får man inte med nuvarande regler annonsera ut en ämneskombination där data eller teknik ingår, därför att de inte finns med som ämnen i skolförordningen. Det har visat sig vara mycket svårt att rekrytera lärare till tjänster där dessa ämnen ingår. Alla lärare som undervisar i matematik och i orienteringsämnen kan i dag inte undervisa i teknik och data, även om detta förutses i läroplanen. Jag anser därför att ämnena data och teknik skall införas i skolförordningen, vilket inte bör vara något större ingrepp. I

betänkandet sägs också att frågan om fortbildning för lärare utreds av SÖ och UHÄ. Jag hoppas att man tar upp den frågan med förtur.

Beträffande motion Ub822 säger utskottet att SÖ och UHÄ fått regeringens uppdrag att se över utbildningen av lärare för gymnasieskola och vuxenutbildning inkl. ämneskombinationer för lärartjänster. Jag tror att det är viktigt att lärare inom handel och kontorsyrken ges möjlighet till ytterligare kombinationer. Vi vet i dag att många läser vidare. Lärare som undervisar i stenografi läser t. ex. ofta främmande språk och borde därför också ges möjlighet att undervisa i ämnet.

I motion Ub296 tas upp mobbning. Utskottet säger att begreppet mobbning normalt används i betydelsen gruppvåld. Jag delar inte den uppfattningen. Senast misshandlade en 15-årig elev en 14-åring. Vi som arbetar i skolan vet att det lika ofta är en elev som mobbar som en grupp. Jag delar däremot utskottets uppfattning när man säger att skolan har en viktig roll som normbildare för ungdomar. Arbetet med att motverka mobbning måste ske på bred front och i samverkan mellan skola och föräldrar.

Jag tycker till sist, fru talman, att det är märkligt att man avstyrker motionen. Utskottets motivering överensstämmer i stort med vad som anförs i motionen. Borde man inte i stället ha kunnat ge motionärerna ett erkännande?

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas vid morgondagens sammanträde, se prot. 47.)

Anf. 152 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 6 om hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

Anf. 153 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 1986/87:6 behandlas ett flertal motioner som tar upp frågorna om kost, hemkunskap och konsumentutbildning i hela skolväsendet. Motioner har väckts av centern, folkpartiet, moderaterna och socialdemokrater.

Den senaste tidens matdebatt visar på ett stort intresse för maten och matens kvalitet, och det är bra. Egentligen är det ganska fantastiskt att vi människor tidigare lagt så liten vikt vid vår egen kosthållning. När det gäller husdjur är vi väldigt noga med att se till att de får alla näringsämnen, spårämnen och vitaminer som de behöver, eftersom vi vet att det har betydelse för deras hälsa. Det är bra att diskussion om människofödan nu kommit i gång och att vi börjat inse dess betydelse.

Den förändrade livsföring som skett under de senaste decennierna genom att de allra flesta kvinnor arbetar utanför hemmet och genom att familjen oftast stressar från den ena aktiviteten till den andra och inte "hinner" äta

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

samtidigt har lett till en övergång till snabbmat samt till att kunskapsöverföringen i matlagning över generationerna drastiskt har minskat. Snabbmaten är ofta näringsmässigt undermålig och dessutom dyr. Oftast behöver man inte särskilt mycket mer tid för att laga mat av råvaror. I stället krävs kunskaper och planering. Vinsten blir bättre ekonomi och en bättre hälsa.

Svenska folket har fått allt sämre matvanor. Många barn kommer till skolan utan att ha ätit frukost. Både barn och vuxna hoppar ofta över lunchen. Middagsmålet har i många familjer "frukostiserats", dvs. att var och en tar sig något från kylskåpet. Om föräldrarna har dåliga kunskaper i matlagning och i elementär näringslära, löper även små barn risk för att bli felnärda. Det finns åtskilliga rapporter om undernärda barn – detta i dagens Välfärdssverige!

Situationen har uppmärksammats i flera offentliga utredningar, som konstaterat att behovet av matkunskaper är stort. Sådana kunskaper är förutsättningen för en mathållning som gör det möjligt för den enskilde att leva ett sunt liv, få en god hälsa, en god prestationsförmåga i skola och arbetsliv samt därmed också att undgå att tynga sjukvårdsapparaten med välfärdssjukdomar.

I rapporten Hälso- och sjukvård inför 90-talet. HS 90, sägs bl. a.: Ökade kunskaper inom befolkningen om kostvanor som befrämjar en god hälsa är ett medel för kost- och livsmedelspolitiken. Därför behövs insatser inom det utbildningspolitiska området, så att man inom förskola, grundskola, gymnasium och i det frivilliga studiearbetet samt vid högskolorna ger hälsofrågorna och då bl. a. kostfrågorna en framskjutande ställning. Det är viktigt att vi nu tar dessa frågor på stort allvar inom all utbildning. Vi i centern har under flera år arbetat för detta och vidareutvecklat våra idéer i de motioner som nu behandlas.

Jag skall här kommentera några av de motioner som har behandlats i utskottsbetänkandet.

I motion Ub207 tar Margareta Persson och Maj Britt Theorin, socialdemokraterna, upp sambandet mellan felaktig kost och sjukdomar samt den ändrade livsföring i dagens samhälle som inneburit att många människor i dag äter felaktigt sammansatt kost. Motionärerna pläderar för en ökad utbildning i kostfrågor.

Margareta Mörk och Margitta Edgren, folkpartiet, pekar i Ub268 på fördelningen i hushållens livsmedelsbudget, där 30 % går till chips, läsk, kakor och sötsaker. De hänvisar också till larmrapporter från svenska barnkliniker om undernärda barn. Enligt dem borde matlagning räknas till baskunskaperna.

Ingrid Hemmingsson, moderaterna, tar i motion Ub263, liksom Lennart Brunander och Marianne Andersson, centerpartiet, i motion Ub247, upp hushållsskolornas betydelse för utbildning för den förebyggande hälsovården och det stora värde som den här utbildningen har för övrig kostundervisning.

Det råder alltså stor samstämmighet beträffande synen på kostens betydelse när det gäller att förebygga sjukdomar och beträffande vikten av en förbättrad utbildning i hemkunskap och kostfrågor. Vad jag inte kan förstå är att man nu inte i riksdagen är beredd att fullfölja sina yrkanden.

När det gäller hemkunskapen i grundskolan hänvisar utskottsmajoriteten

till att man genom lokala beslut kan påverka hemkunskapsämnet och förlägga lektionerna i mer sammanhängande block osv. Naturligtvis har man den möjligheten. Ändå är risken mycket stor att man i ett pressat ekonomiskt läge väljer bort det som kostar pengar – alltså undervisning som kräver särskilt utbildad personal, särskilda lokaler och särskilt materiel – och i stället lägger ner tid på övriga inslag i hemkunskapsämnet, där man kan sitta vid katedern och undervisa – det må gälla hygien, miljö, konsumentekonomi eller samlevnad.

Ett riksdagsuttalande om kostens betydelse i sammanhanget vore i högsta grad på sin plats. För ämnet hemkunskap finns heller inget kommentarmaterial som behandlar de specifika problem som finns i ämnet och som kan bli en ledning för en heltäckande undervisning genom hela grundskolan.

Jag yrkar därmed bifall till var reservation 1.

Beträffande gymnasieskolan kräver vi i centern i våra motioner och i reservation 2 att konsumentkunskap skall ingå i samtliga linjer på gymnasieskolan, antingen som ett särskilt ämne eller så att vissa moment läggs in i redan befintliga ämnen. Vi är fullt medvetna om att det är trångt om tiden redan nu, men vi kan inte riktigt falla för det argumentet. Här gäller det faktiskt att lära sig att leva. Ingen kan bli en bra civilingenjör, dataprogrammerare, läkare eller något annat utan att må fysiskt bra. Kostens betydelse för prestationerna är uppenbara, och kunskaper om detta är en förutsättning för att kunna utföra ett kvalificerat arbete.

Majoriteten hänvisar till ÖGY-utredningen, men i den föreslås endast att viss kostundervisning skall tas in i de yrkesförberedande linjerna. I de nuvarande tre- eller fyraåriga teoretiska linjerna föreslås ingen kostundervisning alls. Jag skulle då vilja fråga övriga partier i utskottet: Vill ni eller vill ni inte ha kostundervisning på samtliga linjer i gymnasieskolan? Vill ni ha det vore det lämpligt att klargöra detta redan nu.

Den påbyggnadsutbildning "Kost, hälsa och hushållning" som från läsåret 1985/86 kan inrättas inom gymnasieskolan är bra, och den behöver finnas inom alla gymnasierregioner. Om det nu blir så att utbildningen inom den konsumentekonomiska sektorn inom gymnasieskolans direktram minskar, är det viktigt att denna utbildning ges motsvarande resurser inom gymnasieskolans lilla ram, vilken därför bör utökas under de närmaste åren.

Vi tar upp detta i reservation 3.

Goda matvanor bör man tillägna sig så tidigt i livet som möjligt. I förskoleåldern är barnen som mest mottagliga, och därför är det viktigt att barnen i förskolan får en konkret undervisning om kost och hälsa, får kontakt med råvaror och får vara med vid beredningen. Det är här grunden läggs. Vi i centern anser därför att utbildningsplanen för förskolelärare bör kompletteras så att den innehåller näringslära och livsmedelskunskap i relativt stor uppfattning.

Därför yrkar vi i reservation 4 att UHÄ skall få i uppdrag att vidta erforderliga åtgärder.

I och med den allmänna satsningen på hemsjukvård och på att de äldre skall kunna bo kvar i sina bostäder så länge som möjligt ökar antalet människor som arbetar i den kommunala hemtjänsten. Kosten har en oerhört stor betydelse för att de äldre skall hålla sig vitala och därmed kunna

bo kvar. Därför anser vi i centern att det är ett oavvisligt krav att personal inom hemtjänsten har tillfredsställande kunskaper om kost, matinköp och matlagning. Utbildningen inom social servicelinje och andra utbildningsvägar som leder till arbete inom hemtjänsten bör därför ses över, vilket vi har krävt i reservation nr 5.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1, 2, 3, 4 och 5 i utbildningsutskottets betänkande nr 6.

Anf. 154 MARITA BENGTTSSON (s):

Fru talman! Det har i dag blivit alltmer komplicerat att vara konsument. Låt mig därför börja med att säga att jag tror att Marianne Andersson och jag är ganska överens om behovet och värdet av kunskaper om kost liksom av konsumentekonomiska kunskaper och att dessa har en given plats i vårt utbildningssystem. Undervisning i näringslära, matlagning och konsumentkunskap är nödvändig för att eleverna skall bli medvetna och kunniga konsumenter.

Hemkunskap är numera ett obligatoriskt ämne på grundskolans alla stadier. Att ge barnen en bra hemkunnskapsundervisning så tidigt som möjligt för att lära dem vad bra matvanor betyder och få dem att se sambandet mellan mat och hälsa är en viktig uppgift för skolan. Ju yngre barnen är, desto lättare är det att påverka dem och att lära ut bra kunskaper.

Viktiga förutsättningar för att klara hemkunnskapsundervisningen är givetvis tillgång till bra och ändamålsenliga lokaler och bra utrustning. På låg- och mellanstadieskolor finns sällan särskilda institutioner för hemkunnskapsundervisningen. Självfallet borde då utgångspunkten vara att i största möjliga utsträckning använda högstadieskolornas lokaler.

Det borde också vara en självklar strävan att undervisningen i så stor utsträckning som möjligt bedrivs av utbildade lärare. Det innebär att man bör eftersträva att undervisning i hemkunskap ges av behöriga lärare med hushållsläroarbetsutbildning eller motsvarande.

Riksdag och regering har beslutat att kommentarer till Lgr '80 skall ingå i SÖ:s publikation Läroplaner. Kommentarer utges fortlöpande och revideras efter hand. Kommentarmaterialet innehåller inga föreskrifter, utan skall ge uppslag och information på olika områden. Det är dessutom av övergripande karaktär.

De problem som tas upp i centermotionen angående lokaler, materiell utrustning och sammanhängande arbetspass får naturligtvis inte sin lösning i ett kommentarmaterial, utan måste lösas genom lokala beslut.

Flera motionärer har tagit upp behovet av att generellt förstärka elevernas kunskaper inom områdena kost och konsumentkunskap på gymnasieskolans olika linjer. Frågan har behandlats av arbetsgruppen för översyn av den gymnasiala yrkesutbildningen. ÖGY. Det betänkande som arbetsgruppen har lämnat ifrån sig innehåller förslag om att undervisning i kost och näringskunskap bör ges på de yrkesförberedande linjerna. Betänkandet har remissbehandlats, och bl. a. SÖ har framfört uppfattningen att det är mycket angeläget att så många som möjligt av gymnasieskolans elever får undervisning om kost och hälsa. SÖ säger också i sitt remissvar att den undervisning i ämnet hemkunskap som eleverna fått i grundskolan och som har till syfte att

förbereda för vuxenliv i hem och familj bör följas upp i gymnasieskolan.

För närvarande bereds ÖGY:s förslag och det inkomna remissmaterialet på utbildningsdepartementet. En proposition väntas nästa år. Enligt god tradition bör naturligtvis riksdagen invänta ett förslag från regeringen i de här frågorna, innan riksdagen tar ställning till de enskilda momenten.

När det gäller förslaget om att utöka gymnasieskolans lilla ram, bör budgetpropositionen, som läggs på riksdagens bord om några veckor, avvaktas.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 155 INGRID HEMMINGSSON (m):

Fru talman! Det är med stor tillfredsställelse som jag på s. 6 i det föreliggande betänkandet läser att remissopinionen mot ÖGY:s förslag har varit så stor att möjlighet nu finns att bibehålla konsumtionsutbildning i någon form. Det tycker jag är väldigt bra. ÖGY var ju en tjänstemannautredning, och jag tycker faktiskt att den utredningen fick vad den förtjänade. Engagemanget var mycket stort i hela landet kring den här frågan. Olika grupper av människor har yttrat sig – både de som så att säga hade den officiella yttranderätten och andra. Det är ett bra tecken när människor engagerar sig så mycket att protesterna kommer in före, inte efter, det att förslaget har lagts fram.

Det står i betänkandet att regeringens förslag bör avvaktas, men det innebär inte att vi motionärer och andra opinionsbildare är helt nöjda. Tvärtom – det finns väldigt många synpunkter på hur denna utbildning skall se ut. Det finns också väldigt många hänsyn att ta.

Marianne Andersson ställde en fråga till oss andra motionärer varför vi inte har anslutit oss till centerns fem reservationer till betänkandet. Bl. a. kräver man där fler lektionstimmar och att ämnet konsumentkunskap skall finnas med på gymnasieskolans alla linjer. Det är lätt att säga, men man måste då också tala om i vilka ämnen man skall minska undervisningen. Det är det som är den stora frågan och som gör att det här blir svåra avvägningar. Det är även det som gör att vi får avvakta propositionen: vi fick ju nyss höra av Marita Bengtsson att den skall läggas fram ganska snart. Man kan inte ta ut en detalj och säga att man vill plussa på undervisningen där utan att tala om var någonstans man skall ta timmarna. Vi vet ju att varje lärare anser att hans eller hennes ämne är det absolut viktigaste ämnet i skolan.

Jag vill ge några synpunkter på de konsumentekonomiska specialkurserna. De har ju fått så väldigt många olika namn, att jag gissar att de som diskuterade den här frågan för några år sedan inte alls känner igen namnen. Men vad det handlar om är de gamla hushållsskolorna, entermins- och tvåterminkurser som bedrevs på lanthushållsskolor och som nu bedrivs inom gymnasieskolans ram. ÖGY föreslog faktiskt att dessa kurser skall tas bort, och det tycker jag är mycket beklagligt. Vi vet ju att lanthushållsskolorna har försvunnit undan för undan. Det är också bara att beklaga. De kurserna hade tidigare ett meritvärde när man sökte till andra utbildningar. Det meritvärdet har försvunnit, men jag anser att det borde komma tillbaka.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

Det är nämligen ett mycket bra sätt att förstärka konsumtionsutbildningen, som så många har talat om här i dag.

Särskilt de entermens- och tvåterminkurser som bedrevs på lanthushållsskolorna borde förändras och utvecklas i stället för att avvecklas. Det finns väldigt många behov som man skulle kunna fylla genom att variera dessa kurser.

Sedan tycker jag att kravet på förkunskaper har satts mycket lågt i många utbildningar. På sina håll har det faktiskt blivit uppenbara brister. Jag tror att andra talare här i kammaren har tagit upp den saken tidigare under eftermiddagen. För många utbildningar skulle det behövas bättre kunskaper just i det ämne som vi diskuterar och som gäller sambandet kost-hälsa och sambandet konsument-ekonomi. Det gäller även förebyggande friskvård, som man talar så mycket om. Alla dessa varianter kan man använda sig av och ge utbildning i. Om kravet på förkunskaper i dessa ämnen funnits kvar och om denna utbildning hade haft ett meritvärde, kunde vi ha fått en mycket bättre utbildning än om vi skall försöka pressa in undervisningen i det nuvarande timantalet. Det kan aldrig bli någon riktigt bra utbildning, när man hela tiden skall konkurrera med andra ämnen om minuterna.

Det finns många som skulle behöva förkunskaper av här nämnt slag, t. ex. de som utbildar sig till förskollärare och till yrken inom vårdsektorn och livsmedelssektorn. Det kan dock, som jag tidigare sade, vara mycket svårt att utöka ämnet i konkurrens med andra ämnen.

Jag vill också säga några ord om lanthushållsskolorna, som har utgjort en alldeles speciell resurs. Dessa skolor har haft tillgång till mycket bra lokaler, och de har slagit vakt om en kulturtradition inte bara inom mat- och livsmedelsområdet utan även inom textilområdet. Man har dock med hänvisning till elevbrist lagt ned lanthushållsskolorna, efter en del bollande mellan huvudmännen osv. Men det är ju ganska naturligt att elevbrist har uppstått, när man har avskaffat kravet på lanthushållsutbildning som förkunskapskrav till andra utbildningar. Eleverna vill ju alltid ta den kortaste vägen genom en utbildning. I stället har vi kanske fått brister i många av de nuvarande utbildningarna.

Fru talman! Jag hoppas att det regeringsförslag om ändring av gymnasieskolans yrkesutbildning vilket vi i dag hört skall läggas fram kommer att innebära en förstärkning av ämnen med inslag av näringslära och livsmedelskunskap, framför allt på de linjer som leder till yrken inom vårdsektorn. Dessutom vill jag till slut upprepa att jag anser att en- och tvåterminkurser med konsumentekonomisk specialinriktning skall ha ett meritvärde. Det kan t. o. m. tänkas att det i vissa fall bör ställas upp som behörighetskrav att sådan kurs skall ha genomgåts. Den sista frågan har kanske inte direkt samband med de frågor som behandlas i detta betänkande, men dess handläggning har konsekvenser för konsumtionsutbildningen inom gymnasieskolans ram.

I detta anförande instämde Birger Hagård (m).

Anf. 156 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av min motion Ub249.

I dagens samhälle minskar tiden för hushållsarbete i hemmet, och mycket av den kunskap som förr fördes vidare mellan generationerna har därmed försvunnit. Samtidigt har konsumtionsutrymmet minskat, och vi för en intensiv debatt om matkvalitet och om matens betydelse för hälsan. Dessutom går i dag en stor del av de allmänna resurserna till konsumentupplysning samt frisk- och sjukvård.

Detta måste vara fel. Vi borde i stället satsa på att ge barn och ungdomar kunskap i kost- och konsumentfrågor på ett tidigt stadium. Dagens hemkunskapsundervisning enligt Lgr 80 bedrivs dock på mycket varierande sätt, och därmed blir också skillnaderna i elevernas kunskaper mycket stora. Faktorer som spelar in är skolans läge, närheten till hemkunskapslokaler, tillgång till utbildade lärare, vilka resurser som finns för ombyggnad av lokaler till undervisningskök, i de fall där undervisningen sker på låg- och mellansta-dieskolor, samt sist men inte minst tillgången till läromedel.

På högstadiet är det inte bara en schemateknisk fråga om man väljer att förlägga undervisningstimmarna till ett enda block, dvs. om man vill använda alla timmarna under ett läsår för att sedan inte se eleverna mer under hela högstadiet. För många praktiska moment är det viktigt med upprepning för att inläringen skall bli effektiv och bestående.

Det är dessutom många moment som skall hinnas med under de fyra veckotimmar som står till förfogande på högstadiet, och många moment i matlagningen tar lång tid. Detta är en omöjlig ekvation.

Centerpartiet har i sin reservation yrkat bifall till min motion Ub249. Jag vill redan nu tala om att jag inte tänker stödja den. Orsaken härtill är bl. a., som sägs i betänkandet, att ännu inga elever har gått igenom grundskolan enligt den nya läroplanen.

Den enda utvärdering som vi i dag har tillgång till är utvärderingen av den försöksverksamhet som bedrevs i ämnet åren 1979–1980. Som alla förstår bedrivs försöksverksamheter under mycket speciella och ofta mycket gynnsamma förhållanden när det gäller undervisningslokaler, läromedel och lärarresurser. De lärare som medverkar i försök är speciellt intresserade av verksamheten och får dessutom speciellt stöd av både skolledning och skolstyrelse.

Nu har undervisningen i hemkunskap enligt Lgr 80 pågått i fem år, och det är hög tid att göra en ny utvärdering. Denna nya utvärdering bör ligga till grund för en översyn av grundskolans hemkunskapsundervisning i dess helhet.

Om det inte finns något annat sätt att tillgodose kravet på utökad hemkunskap i grundskolan, är det kanske dags att se över fördelningen mellan slöjd och hemkunskap. Under hela grundskoletiden har en elev ca 200 lektionstimmar i hemkunskap. Som jämförelse kan nämnas att ämnet slöjd har 640 lektionstimmar under motsvarande tid.

Att kunna laga sin mat och sköta sitt hem måste vara lika viktigt som att kunna sy och snickra!

När det gäller kost- och konsumentkunskapsundervisningen på gymnasieskolan återkommer jag när vi ser resultatet av den beredning som just nu

Prot. 1986/87:46
10-december 1986

Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

pågår av ÖGY:s betänkande. Jag utgår från att den kommande propositionen kommer att beakta motionens synpunkter.

Anf. 157 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Jag vill säga några ord om Margareta Mörcks och min motion 268 beträffande hemkunskap. Vad är då hemkunskap? Jo, att kunna respektera sin kropps behov av näringsämnen och att ha kunskaper om kost och näring. Det innebär också att kunna sköta ett hem, att laga sin egen mat och mat till sin eventuella familj, att handla varor som är värda sitt pris.

Värför är detta viktigt? Den frågan har egentligen utskottet besvarat i betänkandet. Utskottet har självt hänvisat till alla larmrapporter som har kommit under senare år om de minskande kunskaperna beträffande kost och näring.

Själv vill jag hänvisa till en undersökning av SIFO 1984 om svenska folkets kostvanor. Man kan läsa hur dessa vanor i grunden håller på att förändras. Lunchen är huvudmålet för mer än hälften av de tillfrågade. Den äts av dem som arbetar på jobbet och av skolungdomarna i skolan. På kvällen tar man något lätt. Konsekvenserna är att människor sällan lagar mat hemma. Kunskaper som tidigare överfördes mellan generationer faller nu platt till marken.

Undersökningen visar också att 30 % av hushållsbudgeten går till chips, läsk och liknande skräpmat. Samtidigt har det kommit larmrapporter från skolläkare, skolsköterskor och barnkliniker, som säger att de får in barn som är undernärda. 1984 fick de in barn som var undernärda – ofta barn till unga föräldrar, som inte själva kan det mest elementära om vad växande barn behöver i näringsväg eller hur man lagar näringsriktig mat.

Jag menar att man inte löser dessa problem med den extratimme på grundskolan som lades in i läroplanen 1982. Därför kan jag inte heller acceptera majoritetens syn att effekterna av denna extra timme skall avvaktas innan man förändrar en gång till.

Jag vill härmed säga att jag kommer att stödja reservation 1, eftersom den visar insikt om hemkunskapsämnets betydelse för framtida generationer. Det kvittar faktiskt hur begåvad man än är – om man samtidigt är undernärdd. Då finns det ingen möjlighet att tillvarata den eventuella begåvningen.

Anf. 158 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag skall bara kort kommentera de båda anföranden som Ingrid Hemmingsson och Marianne Carlström höll.

Ingrid Hemmingsson tog upp frågan om konsumentkunskap på alla linjer i gymnasieskolan. Det kanske hade varit bra om hon hade läst vår reservation litet mer noggrant. Vi säger där att vi vill att konsumentkunskap skall ingå på alla linjer. Det kan göras antingen genom att konsumentkunskap läggs in som ett särskilt ämne eller genom att vissa moment av konsumentkunskapen läggs in i redan befintliga ämnen. Vi begär att SÖ skall ge regeringen i uppdrag att närmare utreda hur det hela lämpligast skall lösas.

Det är litet märkligt att Marianne Carlström inte stöder sin egen motion. Jag vill bara återigen peka på, som Margitta Edgren också gjorde i sitt anförande, betydelsen av hemkunskap och kunskap om kost på grundskolan.

Jag tycker att det är litet kortsiktigt att hänvisa till pågående försöksverksamhet. Här gäller det att handla snabbt, så att man inte förlorar tid. Utvärdering tar tid, och innan beslut har fattats har vi försuttit ytterligare tid. Detta är en livsviktig fråga för svenska folket och för de barn som går i grundskolan i dag.

Anf. 159 INGRID HEMMINGSSON (m):

Fru talman! Till Marianne Andersson vill jag säga, att det inte alltid är detaljreservationer som är ett tecken på handlingskraft när det gäller att visa sitt intresse för dessa frågor. ÖGY kommer ju med sitt förslag, och då har vi alla möjligheter att kritisera, lägga till och ta bort i det förslaget. Många av de reservationer vi behandlar nu är detaljreservationer, som inte betyder så mycket i dagens läge. De gör varken till eller ifrån, även om det kanske inte finns direkta felaktigheter i dem.

Kvaliteten på de övriga ämnena, på konsumentkunskapen osv., får ju inte heller bli lidande. Om man lägger ut allt för få timmar och sprider dem på för många linjer, kanske vi får ett ämne till namnet och inte till gagnet. Också sådana hänsyn måste vi ta. Det finns alltså möjligheter att göra avvägningar senare.

Anf. 160 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag tyckte alltså inte att den här utredningen om försöksverksamheten var någonting att hänga upp ett framtida beslut på. Däremot har situationen i olika skolor i olika delar av landet under de fem år som vi har haft den nya läroplanen varit mycket varierande. Det skulle vara bra att se en ordentlig utvärdering innan vi går vidare och fattar ett nytt beslut om hur hemkunskapen skall organiseras i framtiden.

Anf. 161 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Marianne Carlström säger att utbildningen har varit mycket varierande. Detta visar tydligt att den inte är tillfredsställande och att Marianne Carlström också anser detta. Därför tycker jag det vore viktigt att riksdagen redan nu kunde uttala sig i denna fråga.

Sedan säger Ingrid Hemmingsson att reservationerna inte har någon betydelse. Jag tycker emellertid att det har en mycket stor betydelse om riksdagen visar sin viljeinriktning redan nu.

För övrigt kan jag säga att mycket av det som Ingrid Hemmingsson sade om lantushållsskolorna är något som jag instämmer i. Hennes åsikt stämmer också överens med den motion som Lennart Brunander och jag har skrivit. I den frågan har vi samma uppfattning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas vid morgondagens sammanträde, se prot. 47.)

Anf. 162 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 7 om fristående skolor m. m.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Hemkunskap i grundskolan och konsumtionsutbildning i gymnasieskolan m. m.

Anf. 163 GÖRAN ALLMÉR (m):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 1986/87:7 behandlas ett antal motioner om nya statsbidragsbestämmelser avseende fristående skolor och om elevers och föräldrars rätt att välja skola inom det kommunala skolväsendet.

Enligt ett antal olika konventioner som Sverige har ratificerat är rätten att välja skola för sina barn en självklarhet, och formellt sett har föräldrar och elever i Sverige denna rätt. Reellt sett däremot förnekar utskottsmajoriteten dem denna rätt. För normalinkomsttagaren är det nämligen i praktiken omöjligt att betala dubbla skolavgifter – dels avgiften till den offentliga skolan som betalas via skatten, dels den fristående skolans avgift. Det är mot denna bakgrund som vi moderater vill ha ett nytt statsbidragssystem för de fristående skolorna, som ger dem ett stöd som motsvarar de kostnader staten har för elev i det kommunala skolväsendet.

I dag är det endast familjer med mycket höga inkomster eller familjer som gör mycket stora uppoffringar som i socialdemokratins Sverige har en chans att välja skola åt sina barn. Utskottsmajoriteten slår alltså vakt om fåtalets privilegium att välja skola. Vi moderater vill ändra denna rätt från att vara ett privilegium för några få till att omfatta alla.

De finns enligt moderat uppfattning ytterligare en oacceptabel insnävning i de fristående skolornas möjlighet att erhålla statsbidrag. Regeringen och utskottsmajoriteten anser, att för att statsbidraget skall utgå bör den fristående skolans utbildning utgöra ett önskvärt komplement till utbildningen inom det allmänna skolväsendet. Man anser att det i utbildningen vid en sådan fristående skola bör finnas något av värde för samhället och det allmänna skolväsendet, något som tillgodoser behov som eljest inte kan uppfyllas. Det är alltså uttryckligen de fristående skolornas nytta för det allmänna som är avgörande för om statsbidrag skall utgå eller inte.

Detta synsätt kan vi moderater inte ställa upp på. Enligt vår mening är det de enskilda elevernas behov och nytta av en fristående skola som skall vara avgörande för om statsbidrag skall utgå eller inte. Av det skälet vänder vi oss mot att det offentliga skall prova nyttan av en fristående skola utifrån dess originalitet och vad den därigenom kan tillföra det allmänna skolväsendet. Den enskilde eleven är en bättre representant för det allmänna, när det gäller att bedöma behovet av en skola, än den offentliga maktens företrädare. Statens prövning skall inskränkas till att gälla de grundläggande kvalitativa kraven.

Vi för vår del är övertygade om att fristående skolor skulle verka vitaliserande på hela skolväsendet. Inte minst gäller detta i fråga om den pedagogiska utvecklingen. Med flera fristående skolor skulle dessutom ökad hänsyn komma att tas till viktiga föräldrakrav också inom det offentliga skolväsendet. Hela samhället skulle vinna på en sådan utveckling.

Jag yrkar därför bifall till reservation 1 till betänkandet.

Fru talman! Samma svagheter som präglar utskottsmajoritetens syn på fristående skolor vidläder också de regler som avgör i vilken utsträckning en elev har rätt att välja skola inom det allmänna skolväsendet.

Hösten 1985 försökte regeringen att ge intryck av att elevernas rätt i dessa hänseenden skulle förstärkas. Av denna rätt återstod praktiskt taget ingenting efter behandlingen av regeringens förslag till ny skollag. Socialdemokraterna ville inte ens att elevernas önskemål skulle vara utgångspunkten vid fördelningen av elever på skolenheter. Elevernas eventuella synpunkter reducerades till en faktor bland flera. Frågan om elevs och deras föräldrars rätt att välja skola rymmer en avgörande skiljelinje mellan frihetlig och kollektivistisk samhällssyn.

I fråga om val mellan olika skolor inom det offentliga skolsystemet förordar vi moderater en ordning, där den enskilde elevens önskemål skall vara utgångspunkten vid fördelningen av elever på skolenheter. Endast om starka skoladministrativa skäl talar däremot, skall en annan skola än den eleven önskar kunna komma i fråga. Förslag till bestämmelser med denna innebörd bör snarast läggas fram. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall också till reservation 2 till utbildningsutskottets betänkande 1986/87:7.

Anf. 164 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Vid ett flertal tillfällen har vi här i kammaren diskuterat frågan om fristående skolor. Framst är det naturligtvis möjligheten till statsbidrag som tilldrar sig intresse, eftersom ett rimligt statsbidrag är det som gör det möjligt också för vanliga föräldrar, med vanliga inkomster att välja en fristående skola för sina barn. I dag är det endast välsituerade föräldrar som har råd att betala de avgifter som de fristående skolorna nödgas ta ut för att klara sin överlevnad.

I vår partimotion har vi redogjort för att vi i och för sig ser ett värde i att många barn går i samma skolsystem. Det skapar kontakter över sociala gränser: Målet måste naturligtvis vara att skolan är sådan att alla föräldrar med förtroende kan skicka sina barn till den; alldeles speciellt mot bakgrund av att det endast är 5 % som i dag har möjlighet att välja en fristående skola.

Men denna ambition får ju inte drivas så långt att man motarbetar och hindrar vissa föräldrar som vill ordna sina barns skolgång vid sidan av den allmänna skolan. Det finns ingenting som tyder på att en större generositet mot de fristående skolorna skulle innebära att förutsättningarna för det allmänna skolväsendet på något avgörande sätt försämrades. Tvärtom är mångfalden, t. ex. i fråga om pedagogiska metoder, till fördel för alla. Dessutom ligger det ett värde i att olika skolor tävlar med varandra när det gäller kvalitet och positivt inlärningsklimat.

Sixten Marklund har på skolöverstyrelsens uppdrag utvärderat verksamheten vid de fristående skolorna. Det var framför allt på tre punkter som han ansåg att det allmänna skolsystemet borde ta till sig erfarenheterna från de fristående skolorna. I den allmänna skolan, sade han, behöver lärarna för det första samarbeta mera. För det andra behöver man utveckla samarbetet hem-skola, och för det tredje skulle man behöva ge eleverna ett mycket större ansvar än vad de har nu. Det var på dessa tre punkter som de fristående skolorna på ett alldeles exceptionellt sätt hade lyckats väl.

Bestämmelserna om statsbidrag för fristående skolor för skolpliktiga

elever innebär att statsbidrag kan utgå till skolor vilkas verksamhet t. ex. bygger på en alternativ pedagogik eller på annat sätt tillför det allmänna skolväsendet något speciellt. En fristående skola skall alltså för att få statsbidrag ha en prägel som gör att skolan i något avseende skiljer sig eller avviker från grundskolan.

Förutsättningarna för att få statsbidrag till fristående skola på gymnasial nivå är i huvudsak desamma, dvs. att skolans undervisning i någon form skall utgöra ett komplement till utbildningen inom det allmänna skolväsendet.

Konsekvenserna av dessa bestämmelser har vi sett flera avskräckande exempel på. Regeringen tolkar reglerna som det passar den och drar in statsbidragen till Samskolan i Göteborg och till Sigrid Rudebecks gymnasium i samma stad. Och detta trots att det är mycket väl fungerande skolor, som har ett massivt stöd från såväl föräldrar, elever och personal som från de kommunala myndigheterna i Göteborg.

Regeringen avslår också statsbidragsansökan från Höglandsskolan i Stockholm med motiveringen att den får verka under tre år och därefter komma tillbaka för att visa att den klarade av sin uppgift. Detta är ett oförskämt sätt att behandla en skola som fungerat utomordentligt i 50 år.

Folkpartiet anser det självklart att fristående skolor skall få finnas som alternativ till det allmänna skolväsendet. Bedömningen av om statsbidrag skall utgå eller ej skall inte som för närvarande inskränkas till vad skolan tillför det allmänna skolsystemet. Det måste också betraktas som ett allmänt intresse att tillgodose önskemål från föräldrar och elever som vill ha ett alternativ till den allmänna skolan. Bidragssystemet bör därför ändras. Skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att utarbeta förslag till nya statsbidragsbestämmelser till fristående skolor. När vissa kvalitativa krav uppfylls anser vi att statliga och kommunala bidrag kan utgå motsvarande de kostnader man har för elever i det allmänna skolsystemet.

En naturlig konsekvens av att ge föräldrarna reell möjlighet att välja mellan en fristående skola och det allmänna skolsystemet är att också ge dem möjligheten att välja mellan olika skolor i kommunen. Som jag sade tidigare är det endast 5 % som har valet mellan en fristående och en allmän skola.

I olika sammanhang kan det vara av stor betydelse för en elev att få gå i en annan skola än den som normalt anvisas av skolmyndigheterna. Familjen kan byta bostad inom kommunen eller eleven kan råka få sina kamrater i en skola dit han eller hon inte hör. Ett annat fullt legitimt skäl kan vara att föräldrarna inte är nöjda med den kvalitet skolan håller på sin undervisning. Utgångspunkten bör vara att det val av skola som föräldrar och elever träffar skall tillgodoses.

Fru talman! Sammanfattningsvis kräver folkpartiet nya regler för statsbidrag till fristående skolor och större valfrihet för föräldrar och elever att välja skola inom kommunens skolsystem. Jag yrkar därför bifall till reservationerna 1 och 2.

Till slut vill jag ställa följande två frågor till utskottets företrädare Helge Hagberg: Är det rätt att bära välsituerade föräldrar skall kunna välja en fristående skola för sina barn? Vilket är det egentliga skälet till att socialdemokraterna motarbetar de fristående skolorna?

Anf. 165 HELGE HAGBERG (s):

Fru talman! Frågan om fristående skolor har vi diskuterat tidigare här i riksdagen. Ja, vi har inte bara diskuterat frågan, utan vi har också på förslag av den tidigare skolministern Ulla Tillander godkänt de regler som nu gäller för fristående skolor. Dessa regler har den regering som tillträdde 1982 att följa, och den har också följt dem.

Låt oss i all debatt om fristående skolor och alternativ i allting göra det reguljära skolsystemet till de fria och alternativa skolor som vi ser företrädare för borgerligheten arbeta så hett för att de skall finnas utanför den egentliga skolan.

Det finns stora möjligheter till såväl profil som alternativ i nuvarande läroplan. Jag tänker på olika inriktningar på idrotten, estetiska ämnen, försök där elever får styra innehållet i s. k. timmar till förfogande, föräldramedverkan osv. För idérika skolledare, lärare och andra är möjligheterna stora att göra vår skola till den fria och rika skola som vi vill ha.

Jag misstänker dessutom att det förekommer såväl många projekt som alternativ i dagens skola. Den skolan är levande och vill uppnå mål. Det kanske är anledningen till att fristående skolor inte har så värst stor tillströmning i dag. Men vi har som sagt också råd med dessa skolor, och regeringen har varit generös mot dem.

Fru talman! Sedan länge finns 17 skolor som arbetar utanför det egentliga skolsystemet och fr. o. m. i år har ytterligare 5 tillkommit. Det gör att det nu finns totalt 22 stycken. Så småningom kommer ytterligare förslag till ändringar i statsbidragsreglerna för dessa skolor.

Den andra reservationen tar upp frågan om att välja skola inom kommun. Här hänvisar utskottet till ett regeringsmeddelande från den 11 juni i år. Med hänvisning till detta regeringsmeddelande anser vi att motionskravet är uppfyllt, och därmed avvisar vi den motion som väckts i ärendet.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till hemställan om fristående skolor i betänkandet och avslag på de reservationer som fogats vid betänkandet.

Anf. 166 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Helge Hagberg sade att reglerna för statsbidragen utformats av en borgerlig regering, och det har han alldeles rätt i. Vad vi aldrig hade kunnat förutse var på vilket sätt de reglerna skulle hanteras av en socialdemokratisk regering. Jag skall ge några exempel.

Det första socialdemokraterna gjorde när de kom till makten var att kräva en utvärdering av friskolornas verksamhet innan man sade sig kunna bevilja ytterligare bidrag.

För det andra skar man ner en halv miljon på det anslag som skolöverstyrelsen hade äskat till de fristående skolorna.

För det tredje har man i årets budgetproposition hittat på att de fristående gymnasieskolorna inte skall kunna få statsbidrag till normalstora klasser. 15-klasser skall de nöja sig med, i jämförelse med 30.

För det fjärde har man dragit in statsbidragen till Göteborgs Samskola och Sigrid Rudebecks Gymnasium. Man har också avslagit ansökan från Höglandsskolan, som är en vertikal skola, om bidrag till verksamheten där.

Helge Hagberg säger vidare: Låt oss göra den allmänna skolan bättre! Ja,

självklart. Det är den skolan som är det enda valet för de allra flesta eleverna, och det är klart att vi skall göra den bättre. Men det är inget motsatsförhållande mellan att göra det och att ge utrymme för de fristående skolorna att verka.

Helge Hagberg säger att det kanske finns en anledning till att de fristående skolorna inte är så efterfrågade. Ja, det finns det. Få föräldrar har råd att välja en fristående skola till sina barn, och det är det som händer i socialdemokraternas Sverige.

Jag fick inget svar på min fråga om Helge Hagberg ansåg att det var rätt att man skall vara tvungen att ha höga inkomster för att kunna välja en fristående skola. Jag ville också ha besked om varför socialdemokraterna är så negativa till de fristående skolorna. Utvärderingen visar ju att de på avgörande punkter är bättre än det allmänna skolsystemet. Låt dem då verka vid sidan av detta!

Helge Hagberg sade vidare att det nu finns en utökad rätt för föräldrar att välja skola inom skolsystemet. Jag skulle då vilja ha ett klart besked: Innebär det att föräldrar fr. o. m. nu har rätt att välja skola inom det allmänna skolsystemet i kommunen?

Anf. 167 HELGE HAGBERG (s) replik:

Fru talman! De regler som gäller för statsbidrag till fristående skolor antogs av riksdagen 1982, och det var på förslag av dåvarande skolministern Ulla Tillander. Vi skall så småningom få ett nytt statsbidragssystem för grundskolan, och det finns anledning att då också pröva statsbidraget till de fristående skolorna. Vi får avvakta besluten såväl när det gäller statsbidrag till hela grundskolan som i fråga om bedömningen av bidragen till de fristående skolorna.

Ylva Annerstedt ställde frågan till mig om det är rätt att bara välsituerade skall kunna ha sina barn i de fristående skolorna, på grund av statsbidragets konstruktion. Ja, förmodligen tyckte också de dåvarande folkpartiledamöterna i den regering som lade fram förslaget 1982 att det skulle vara ett annat statsbidragssystem för fristående skolor än för den reguljära grundskolan.

Så skulle vi vara motståndare till fristående skolor. Vi är inte motståndare till dem, utan vi prövar dem positivt. Jag hävdar att de regler som är antagna följer regeringen när det gäller att godkänna nya skolor. Så sent som i början av det här året fick ytterligare fem skolor statsbidrag enligt de regler från 1982 som fortfarande gäller.

Anf. 168 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Reglerna som gäller kan uppenbarligen tolkas precis hur som helst. Jag noterar också att Helge Hagberg inte gjorde någon som helst kommentar till den långa listan över försämringar och hinder för de fristående skolorna som socialdemokraterna faktiskt har infört sedan de kom till makten och som jag räknade upp.

Helge Hagberg tog sedan upp frågan om ett nytt statsbidragssystem för grundskolan och menade att friskolornas statsbidrag i det sammanhanget skulle ses över. Menar Helge Hagberg då att friskolorna skall likställas med

grundskolorna, så att man med samma statsbidrag skall kunna sända sitt barn till en fristående skola eller en allmän skola?

I ett tidigare inlägg tog Helge Hagberg upp de möjligheter till differentiering som finns inom det allmänna skolsystemet och pekade särskilt på gymnasieskolorna; vi har ju idrottsgymnasier och gymnasieskolor med estetisk inriktning. Men, Helge Hagberg, det är bara elitidrottare plus elever med estetisk talang som kan välja den här inriktningen. Elever som är specialintresserade av t. ex. matematik eller språk kan inte välja den formen av specialisering. Den är förbehållen elitidrottarna.

Anf. 169 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Vpk har i ett särskilt yttrande kortfattat klarlagt sin syn på fristående skolor. Vi menar att man skall iakttä stör restriktivitet när det gäller att separera olika kategorier av barn och ungdomar. Man skall vara försiktig med att avskilja olika barn på åskådningsmässig eller religiös grund. Den allmänna skolan är den bästa garantin för en undervisning i demokratis, pluralismens och toleransens anda. Viktiga nya pedagogiska idéer kan med fördel prövas inom grundskolans ram.

Nu finns det de som har en annan mening om detta och vill öppna vägen för ett större antal skolor av den kategori som de av någon anledning kallar fristående. Jag skall inte ta upp någon polemik mot dem. Vi kan respektera varandras olika utgångspunkter och vi kan också respektera att vi ser litet olika på livsåskådningsfrågor, så länge vi håller oss inom gränsen för demokratis och humanismens grundvärderingar. Men det kan kanske vara nyttigt även i denna sena timme att se att det finns sådana ting som man i det här sammanhanget inte kan acceptera, oavsett hur man principiellt ställer sig till fristående skolor. Det kan vara nyttigt att se vad en alltför urskiljningslös generositet kan tänkas leda till. Det kan vara nyttigt att erinra sig att även de som förordar en generösare attityd till fristående skolor rimligen bör göra klart för sig att den generositeten måste ha sina gränser.

Jag skall här kort gå igenom något av det material som sekten Livets ord använder i sin undervisning i olika existentiella frågor när man undervisar de små barnen. Sekten planerar ju att sätta upp egna skolor. Det är något av en principfråga hur myndigheterna skall ställa sig till detta.

Jag har här ett litet urval av sektens undervisningsmaterial. Jag skall börja med att läsa ett litet stycke ur sagan om Alfred Krokodil:

”All olydnad, sjukdom och fruktan kommer från djävulen. Han är den som ger oss svårigheter. Han försöker ge pojkar och flickor problem varje dag. Om vi tillåter det får han oss att vara olydiga. Om vi inte hindrar honom, gör han oss sjuka. Om vi tillåter honom slår han oss med fruktan.

Vet du att du kan stå emot djävulen? Att stå emot betyder att säga 'nej' till allt han kommer med. Vi kan stå emot djävulen med Guds Ord. Gud gav Alfred Krokodil ett tjockt pansar som skydd – oss gav Han sitt Ord!

När du talar Guds Ord, blir du en andlig krokodil. Du blir mycket arg och satan blir rädd för dig. Guds Ord är en andlig sköld runt omkring dig för att beskydda dig för fienden.

Vad säger du om sjukdom kommer i din kropp? Säger du: 'Jag är sjuk, jag

mår inte bra! Nej, du bör hellre handla på Guds Ord och tala ut ett bibelord om helande som t ex. 'Genom Jesu sår är jag helad'."

Detta kan kanske verka löjligt och harmlöst mera än allvarligt. Men vi skall gå vidare. Här har jag nu en annan del av undervisningsmaterialet. I detta ges förslag till hur man kan sätta upp en bild av djävulen och sedan klippa ur ett svärd ur en bit kartong. I spetsen av detta svärd sätter man ett häftstift, och sedan låter man de små barnen kasta till måls på djävulen. Barnen får olika poäng beroende på var de träffar. Högst poäng får man om man träffar djävulen i halsen. Hälften så mycket, 300 poäng, får man om man träffar honom i huvudet. Jag har litet svårt att se hur detta på, skall vi säga, någorlunda fördjupat sätt kan knytas till några etiska principer eller till en i verklig mening religiös fostran.

Det är naturligtvis för en religiös sekt primärt att barnen får lära känna Jesus och hans lära. Jesu enkla lära är ju någonting som även en ateist som jag kan känna respekt för. Men det beror också litet grand på hur den presenteras.

Jag har här ytterligare ett avsnitt av undervisningsmaterialet. Däri föreslås barnen göra en piska med tolv remmar. Barnen skall därefter på ett stort affischark rita en bild av Jesus med ryggen bar och vidare tillverka någon sorts blodliknande vätska. Barnen skall sedan slå Jesus med denna piska och hålla denna blodliknande vätska över detta stora affischark, så att det skall se ut precis som Jesu gisslande. T. o. m. denna egenartade sekt tycker att det här faktiskt kan föranleda en viss kritik, kanske också från barnens föräldrar. Men i anvisningarna säger man: "--- Kanske denna lektion också kan tyckas vara 'i råaste laget' när man betänker att det är barn man undervisar, men man bör komma ihåg och räkna med att det inte är man själv som är den egentlige läraren, utan Den Helige Ande."

Slutligen skall jag ur detta xplock välja ytterligare ett stycke undervisningsmaterial. Enligt detta föreslås barnen ta fram en svart gryta i vilken de skall spruta litet tändvätska. Vid lektionens början skall man sedan tända eld på denna vätska. Den brinnande tändvätskan skall symbolisera helvetet. Man rekommenderas att se till att man har en vattenflaska i närheten. Detta kan verka lustigt. Men om vi söker efter den moraliska innebörden i detta åskådliggörande av helvetet, vad skall då detta gå ut på? Jo, man skall göra bilder av människor som har gjort sig skyldiga till olika former av synder. Det gäller t. ex. mördare och trollkarlar. Det är fega människor, det är de som har varit otrogna, horor och horkarlar som det står i texten. Av de bifogade anvisningarna i övrigt framgår det att även homosexuella mycket väl kan tänkas platsa som kandidater i detta lilla miniatyrhelvete. Det heter nämligen att "en avskyvärd person" är en person som gör onaturliga och onda saker. Homosexualiteten är något avskyvärt i Guds ögon. Det är en stor synd för män att på ett äktenskapligt sätt umgås med andra män, Det är ont i Guds ögon att en kvinna så umgås med en annan kvinna. Och det finns plats i Den brinnande sjön för personer som gör dessa avskyvärda saker och inte ber Gud om förlåtelse.

Med detta lilla xplock vill jag i denna sena timma bara erinra om att detta ju inte är kristendom. Det har ingenting med det kristna budskapet, dess kärna och innehåll, att skaffa. Inte heller har det någonting med humanism

att göra och ingenting med demokrati: det är någonting djupt oetiskt, och det speglar en perverterad människosyn. Jag vill ge kammarens ledamöter tillfälle att fundera litet över var man i ytterlighetsfall kan hamna, om generositeten när det gäller fristående skolor får gå alltför långt.

Anf. 170 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! I Europarådskonventionens tilläggsprotokoll av den 20 mars 1952 heter det i artikel 2: "Vid utövandet av den verksamhet som staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse."

Fru talman! Som bekant är det de mänskliga rättigheternas dag i dag. Därför kan det väl passa att citera ur Europarådskonventionen. I vårt land finns det formella möjligheter för föräldrar och barn att välja skolform, men de praktiska och ekonomiska hindren är svåröverstigliga. Här finns på många håll en ideologiskt färgad rädsla för att skolmonopolet skall försvagas. Man vägrar att erkänna föräldrarnas rätt till valfrihet.

Vi i kds anser att den allmänna skolan skall förankras i de kristna grundvärderingarna. Vi anser att en värdeförankrad skola bör kombineras med generösa regler för den som önskar en annan form eller etisk grund för skolan. Enligt de nuvarande bestämmelserna i den svenska skollagen får elever fullgöra sin skolplikt i fristående skolor, om dessa är godkända för ändamålet. Godkännande för fristående skolor kan ges, om skolan kan antas förmå att förmedla kunskap och färdigheter, som motsvarar det som förmedlas via den ordinarie grundskolan och även i övrigt svarar mot skolans allmänna mål. Godkännande utfärdas av skolstyrelsen i den kommun där det avses att skolan skall meddela sin undervisning.

För att skolorna skall få bidrag till sin verksamhet krävs som bekant att regeringen beslutar därom. Ett godkännande på kommunal nivå medför således inte automatiskt att skolan får medel att bedriva sin verksamhet. För att regeringen skall besluta om bidrag krävs i dag att skolan skall berika och vara av värde för det allmänna skolväsendet. Således skall den stå för en alternativ pedagogik eller på annat sätt avvika från den ordinarie skolan. Det innebär att skolan inte bedöms mot bakgrund av sina egna förtjänster, utan det krävs också att friskolan skall medföra, eller i varje fall kunna medföra, fördelar för det allmänna skolväsendet.

Rätten att driva alternativ skolverksamhet är ingen verklig rätt så länge de alternativa skolorna inte tillerkänns ett med det allmänna skolväsendet likvärdigt stöd. Det självklara borde vara att de skolor som uppfyller skollagens krav ges kommunalt och statligt stöd i enlighet med vad som gäller för den allmänna skolan.

Att neka fristående skolor de förmåner som den allmänna skolan har innebär risker, eftersom skolorna kan tvingas ta ut en avgift av föräldrarna för barnens skolgång. En sådan politik riskerar att leda till en segregation och en fri skola enbart för de bättre bemedlade. Ett nytt statsbidragssystem krävs för att skapa valfrihet för alla föräldrar och barn.

Fru talman! Jag tyckte att det var positivt att Helge Hagberg inte helt

avvisade tanken på att ett nytt bidragssystem skulle kunna medföra ett annat och bättre stöd också till friskolor.

Fru talman! Vi har på sistone kunnat följa en debattserie i Dagens Nyheter, som handlar om statsministerns syn på medborgarrätt kontra Bengt Westerbergs och Carl Bildts syn på individens rätt. De mest drastiska och dramatiska uttryck nyttjas i ordväxlingarna. Det talas om en viktig ideologisk uppgörelse. Det ordas om att grunden för vår samhällsordning hotas, etc.

Lägg märke till, herr talman, att det vid så gott som varje tillfälle då det tyngsta verbala artilleriet tas fram, vid så gott som varje tillfälle då vår samhällsordning sägs vara hotad och då de ideologiska knivarna slipas riktigt vassa, handlar om det materiella ägandet. Medborgarrätten ställs i motsatsförhållande till äganderätten, och ägandet har alltid med kronor och ören eller med s. k. fast egendom och lösöre att göra. Jag vill självfallet inte förringa den debatten – långt därifrån. Men, herr talman, hur kan det komma sig att medborgarrätten, kollektivismen, inte någon gång upplevs vara på kollisionskurs med exempelvis föräldrarätten – eller i varje fall ytterst sällan vara det – med individens rätt att äga möjlighet att välja den etiska förankring för barnens skola som föräldrarna önskar.

Debatten om medborgarrätt kontra individens rätt och rättigheter kommer självfallet alltid in på resonemang om frihet. Men även frihetsbegreppet isoleras gärna i debatten till det ekonomiska ägandet. Nu debatterar vi friskolor, och det har sannerligen också med frihet att göra – att fritt få välja den skola som står för de värderingar och den människosyn som man tror, anser och är övertygad om vara bäst för ens barn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1. Samtidigt vill jag understryka att reserövanterna har som utgångspunkt valfriheten i sig. Det kan väl vara nog så positivt. Men om man som reserövanterna gör lutar sig mot FN:s och Europarådets konventioner bör man nog understryka även föräldrarätten – att valfriheten är nödvändig för att staten skall, enligt Europarådets konvention, respektera föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Det starka och fundamentala motivet för friskolor lyfter reserövanterna knappast fram, vilket jag tycker är beklagligt.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 171 KERSTIN KEEN (fp):

Herr talman! Det är i dag den 10 december och Helge Hagberg påminde oss om Nobeldagen och om de genier som i dag får pris för vad de gjort.

Alf Svensson kom sedan in på att det också är de mänskliga rättigheternas dag, och det är där jag vill börja.

Den 10 december 1948, dvs. i dag för 38 år sedan, antog FN förklaringen om de mänskliga rättigheterna. I artikel 26 punkt 1 sägs att envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Men i avsnitt 3 i samma artikel

läggs det till: Rätten att välja den undervisning som skall ges åt barnen tillkommer i första rummet deras föräldrar.

Alf Svensson påminde om Europarådet. Jag kan också påminna om UNESCO. Bägge två har senare antagit konventioner med innehåll som liknar FN-deklarationen, dvs. att föräldrar skall ha rätt att välja undervisning, skola, åt sina barn.

Få svenska föräldrar har i dag denna möjlighet. Eleverna placeras i viss skola i det bostadsområde där eleverna bor. Vill föräldrarna i praktiken välja skola åt sina barn, måste de därför välja bostadsområde. I själva verket är det just detta val som många föräldrar gör. Men detta kan knappast vara innebörden i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Skall föräldrarna ha valfrihet, måste de få möjlighet att välja mellan olika skolor inom sitt bostadsområde eller i varje fall inom sin kommun.

Reservationerna från folkpartiet och moderaterna i utbildningsutskottets betänkande 7 handlar om denna valmöjlighet. Reservation 2 tar upp möjligheten att inom kommunens allmänna skolor ge föräldrarna möjlighet till val. Men huvuddelen av betänkandet handlar om de fristående skolorna. Privata skolor, friskolor, enskilda skolor, fristående skolor – kärt barn har många namn. Eller är det kanske ett hatat barn? I varje fall är det ett diskuterat barn, trots att bara 5 % av Sveriges elever går i dessa fristående skolor. Enligt den kommitté angående skolor med enskild huvudman som arbetade under slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet bör vi använda beteckningen fristående skolor för alla de skolor som har annan huvudman än stat eller kommun. Ofta är det organisationer eller enskilda personer som grundat och driver dessa skolor med något pedagogiskt nytt eller en annan konfession än vad man kan få inom det allmänna skolsystemet.

I betänkandet diskuteras inte frågan om vi i Sverige skall ha fristående skolor eller inte. Endast vpk tycks vilja avskaffa alla existerande fristående skolor och förhindra etablering av nya. I betänkandet diskuteras bara huruvida man skall ändra existerande statsbidragsbestämmelser för fristående skolor. Faktum är att detta är en mycket viktig fråga, eftersom just statsbidraget till fristående skolor ger föräldrarna den reella valmöjligheten. Både Göran Allmér och Ylva Annerstedt har varit inne på detta. Mycket få svenskar önskar ett franskt eller engelskt skolsystem, där man vid sidan av de skattefinansierade skolorna har helt privata skolor. Både engelska och franska föräldrar vill i dag demonstrera och gå till storms för att behålla dessa skolor. Men vi argumenterar inte för den typen av skolor. De skolorna har enorma elevavgifter. Sådana skolor skulle, som både Göran Allmér och Ylva Annerstedt har sagt, knappast ge svenska föräldrar en reell valfrihet. Nej, skall föräldrarna ha en reell rätt att välja, måste elevavgifterna i de fristående skolorna vara låga. Dessutom måste det finnas en möjlighet till befrielse.

Jag vågar hävda att högst 1 000 kr. – 1 500 kr. per termin klarar föräldrarna av att betala. Om man däremot skulle betala hela kostnaden, skulle avgifterna gå upp till 10 000 kr. per termin. En sådan privatfinansierad skola skulle i verkligheten bli mycket starkt segregerad. Den vill vi inte ha. Vi diskuterar alltså själva reglerna för statsbidraget. Som det nu ser ut måste de fristående skolorna på något vis bevisa att de ger erfarenheter av värde för det offentliga skolväsendet eller kompletterar den offentliga skolan i något

allmännyttigt hänseende. Utgångspunkten är alltså det offentliga utbildningsväsendet, inte föräldrarnas, elevernas eller lärarnas önskemål.

Självfallet skall vi ställa krav på de fristående skolorna för att de skall få statsbidrag. Självfallet skall de följa gällande lagar, förordningar och läroplan. Och självfallet skall de ge god undervisning. De skall också vara tillgängliga för alla slags elever och ha en bred social sammansättning.

Men de nuvarande snäva kriterierna får märkliga effekter. Låt mig ta exempel från min egen hemkommun, Göteborgs kommun, som av någon anledning tycks ha ovanligt gott om fristående skolor, både för skolpliktiga elever och för gymnasieelever. En del av dessa skolor är mycket gamla – drygt 100 år –, andra nästan nystartade. Vi har flera kristna skolor, såsom Vasaskolan, Kristinaskolan och Drottning Astrids skola, som faktiskt fått statsbidrag de senaste åren. Vi har en Rudolf Steiner-skola, en Montessoriskola i den lilla Samskolan och en estnisk skola. Alla dessa skolor har numera statsbidrag, och de har en bred social sammansättning.

Men vi har också två grundskolor, en engelskspråkig English Junior School och en Ebba Pettersson-skola, som inte får statsbidrag. Därmed är dessa skolor precis så segregerade som skolor inte skall vara.

Men framför allt är det våra fristående gymnasier som visar hur märkligt det blir när man försöker tolka bestämmelserna om vad som är till nytta för det allmänna skolsystemet. Vårt s. k. prästgymnasium – eller, som det numera kallas, Vasagymnasiet – med en H- och en S-linje får inga statsbidrag alls, eftersom gymnasiet inte anses tillföra det allmänna något. Skolan lever därför på avkastningen av gamla donationer, på kollekt i Bohusläns kyrkor och på att lärarna inte har avtalsenliga löner. Denna skola lever alltså egentligen på välgörenhet. Så borde det väl inte vara i socialdemokraternas Sverige!

Ylva Annerstedt tog upp de mycket diskuterade andra gymnasier som vi har, Samskolan och Sigrid Rudebecks gymnasium. Det är två gymnasier som just drabbats av den socialdemokratiska regeringens tolkning av de bestämmelser som nu finns, en tolkning av vad som är nyttan av fristående skolor för det allmänna. Dessa skolor – där eleverna tas in genom Göteborgs stads intagningsnämnd, där eleverna oavsett social bakgrund och oavsett var de bor i Göteborg eller Göteborgs förorter kan få komma in, där antalet sökande är fler än antalet platser varje år, där avhoppet är färre än i andra gymnasier i Göteborg och där elever och lärare stortrivs – står nu under ett dödligt hot, inte på grund av någon generositet utan just på grund av den tolkning som socialdemokrater och vpk-are i riksdagen har gjort om allmännyttan.

Men tolkningen är inte så enkel. Helge Hagbergs socialdemokratiska partikamrater i Göteborg, arbetarkommunen och kommunstyrelsens socialdemokratiska ordförande Sören Mannheimer, som själv gått igenom Samskolan, och vice ordföranden i skolstyrelsen, socialdemokraten Marianne Fagberg, vill att dessa skolor skall ha fortsatt statsbidrag.

Därför är det mycket viktigt inte att få en ny tolkning av gällande statsbidragsbestämmelser utan, precis som vi sagt i reservation 1, att SÖ får i uppdrag att se över gällande statsbidragsbestämmelser.

Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Kvällsplenums rond tycks hård,
elljusen gnistra och glimma.
Flertal tycks sova i riksdagsgård
ljuvt i aftonens timma.

*Fristående skolor
m. m.*

Herr talman! Som alla vet är det på annat håll verklig fest. Vi har redan nämnt Nobelfesten. Vad som ligger bakom den är faktiskt fri utbildning och fri forskning. Ofta är det ensamvargar som står för dessa prestationer. Men de ensamvargar som i Sverige belönas skattemässigt är bärplockarna, som kan få plocka bär upp till 5 000 kronors värde. Men för en Nobelpristagare som vill föreläsa någonstans blir det inga avdrag alls, utan han får skatta för alla arvoden.

Det är också betecknande. Jörn Svensson – jag kan inte se att han är i kammaren – att flertalet Nobelpristagare kommer från fria länder. De kommer inte från diktaturländer, där man har dessa stereotypa, likformiga utbildningssystem.

I den allmänpolitiska debatten kom statsministern bl. a. in på utbildningsfrågor och nämnde att bara en femtedel av de s. k. arbetarbarnen går vidare mot treårig gymnasieutbildning. Den andelen, Birgitta Dahl och alla andra närvarande socialdemokrater, ökar givetvis inte genom den njugga inställning som ni har till fristående skolor såsom exempelvis Samskolans gymnasium och Rudebecks. Tvärtom kommer dessa skolor, sedan statsbidragen upphört, att bli mer exklusiva till följd av tvånget att höja terminsavgifterna.

Ingvar Carlsson sade vidare – ty även han har sina ljusa ögonblick – att till högskolan fortsätter blott vart tionde s. k. arbetarbarn, medan åtta av tio barn från familjer där föräldrarna är högutbildade väljer denna väg.

Det är naturligtvis nedslående, särskilt för socialdemokrater, som tar livet på allvar. Det är nedslående för dem också med hänsyn till den jämställdhets- och jämlikhetspolitik de anser sig bedriva för att alla ungdomar, oavsett föräldrarnas ekonomiska villkor, skall kunna studera vidare om fallenhet finns.

Jag vill i det sammanhanget gärna citera tidningen Arbetet (s), som skrev i en ledare den 18 augusti att detta är "ett misslyckande som egentligen inte kan tolereras".

Men misslyckandet hade varit ännu större om vi inte hade haft dessa fristående skolor. Nu sade Hilding Hagberg, förlåt, Helge Hagberg – jag hamnade i min återblick alltför långt tillbaka i historien – att fristående skolor inte har särskilt stor tillströmning av elever i dag. Nej, det är klart, när ni med alla medel försöker begränsa den. Men se på hur många det är som vill studera vid de fristående skolorna! Det är fullbokat tio år framåt i tiden, och det är ju detta som betyder någonting. Däremot känner jag inte till att man köar för att komma in på de offentliga skolorna.

Det underliga är att när man talar med danska socialdemokrater kan man konstatera att de inte förstår svenska socialdemokraters njugga inställning till fristående skolor, utan de tycker att man i en demokrati självfallet skall satsa även på fristående skolor.

Jag vill tala om en sak för Jörn
som alltid vill vara med på ett hörn
här i riksdagens debatt
alltid utan snygg kravatt.

I Danmark, där finns det t. o. m. en fristående socialistisk skola. Vi vet att närmare 10 % av barnen i Danmark går i fristående skolor. Där har man en helt annan demokratisyn än socialdemokraterna i Sverige, och i konsekvensens namn har man som sagt en fristående socialistisk skola. Det tycker jag är helt O.K.

Det gladdde mig naturligtvis att höra att Kerstin Keen pläderade för fristående skolor och nämnde Rudebecks, Samskolan i Göteborg, Vasaskolan och även andra kristna skolor.

Keen betyder ju, som Kerstin vet mer än andra, genomträngande och står också för att man hyser ett levande intresse. Det visade Kerstin att hon gjorde. Kerstin är ju förkortning av Kristina, som kommer från kristen. I afton har således Kerstin Keen verkligen gjort skäl för namnet.

Det är bara det att det finns ett ungdomsförbund som heter Folkpartiets ungdomsförbund. Medlemmarna där vill inte ha några fristående skolor. Därför föreslår jag att Kerstin Keen håller en liten föreläsning också för dem.

Det är intressant att se vilka som har utnyttjat de fristående skolorna. Det är en allmän missuppfattning att det är överklassens barn och rikemansbarnen. I Göteborg har dottern till en tidigare stadsfullmäktigeordförande, socialdemokraten Ernst Jungen, gått i Samskolan. En civilingenjör Olof Jansson – jag är inte riktigt säker på förnamnet – hade två döttrar som gick där. Flertalet av skolförvaltningens ledande byråkrater har sina barn i Samskolan. Ragnar Edenman, en gång i tiden ecklesiastikminister, hade barn som gick i fristående skolor. Också socialdemokratiska ombudsmän i Göteborg har insett värdet av att deras barn får gå i fristående skolor. De har stått i kö och fått in sina barn efter en del myglande.

Jag tycker att ni socialdemokrater utanför Göteborg borde kunna ta intryck av socialdemokraterna i Göteborg, som faktiskt visar en tolerant inställning till fristående skolor. Som Kerstin Keen mycket riktigt nämnde har Sören Mannheimer själv gått där liksom många andra socialdemokrater. Visa en generös inställning till dessa skolor! Själv är jag inspektör för en helt fristående skola, som inte får ett enda bidrag. Det intressanta är att urvalet där ännu mindre är ett s. k. överklassurval. Tvärtom har föräldrarna mycket svårt att komma ut med terminsavgifterna. Och det har de därför att socialdemokraterna är så njugga med anslag till fristående skolor.

Anf. 173 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det har talats mycket i denna debatt om frihet och föräldrarätt. Jag vill i all blygsamhet bara erinra om att fri- och rättighetsproblemet nog är litet mer komplicerat än så även när det gäller skolor och skolsystem. I det här fallet handlar det ju inte bara om den frihet som ligger i att få etablera andra skolor än de allmänna. Utan också om skolans innehåll och den frihet som man där erbjuder barnen. Då är det många gånger tveksamt om man skall tala om att de privata skolorna är särskilt mycket friare än de vad de allmänna skolorna är. I synnerhet kan det inte vara fallet.

om de privata skolorna grundas på en enda specifik religiös tro eller en enda specifik världslig åskådning. Då är det ju i själva verket en begränsning av friheten, medan däremot det allmänna skolväsendet – därför att det är konfessionslöst, därför att det är allsidigt – i det avseendet egentligen har större möjligheter att bjuda den grad av pluralism som man vill skall ingå som grund i en demokratisk samhällsfostran.

Man talar mycket om föräldrarnas rätt dvs. föräldrarnas rätt gentemot staten i detta fall. Utan att vid denna sena timme vilja gå i polemik med någon – allra minst med Hugo Hegeland som tycks vilja göra det här till en skattepolitisk debatt, men det är på fredag vi skall diskutera skatterna, så det är liksom fel dag – skulle jag vilja hävda att det finns en annan part, vars rätt man inte skall glömma, och det är barnen. Barnen har nämligen rätt att få en sådan undervisning som gör det möjligt för dem att möta det pluralistiska samhället i dess olika uppfattningar, åsikter, gestalter och problem. Det sker bäst om man inte påtvingar barnet en skolgång som är präglad av en bestämd samhällsåskådning eller en bestämd religiös uppfattning. Jag skulle gärna se mina barn växa upp till socialister men inte på det sättet att jag säger till dem: Du skall gå i den skolan, för där blir du socialist! Jag vill att de skall välja socialismen av en helt annan anledning.

Anf. 174 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jörn Svenssons argumentering är ju helt otrolig. Han talar om att det hänger på skolans innehåll. Titta på innehållet i de fristående skolorna! Det är ju de som erbjuder variation och valmöjligheter. Man kan välja mellan flera olika slags skolor: Montessoriskolor, Waldorfskolor, kristna skolor och t. o. m. socialistiska skolor, om man råkar vara född i Danmark. Det är inte fråga om att tvinga in barnen i fristående skolor – det har Jörn Svensson alldeles missuppfattat. Om ett barn inte kan gå i en fristående skola, tvingas det däremot att gå i en offentlig skola. Där har man inget val, utan där får man verkligen följa bestämda timplaner. Men om en elev tröttnar på den fristående skolan, får han lämna den när han vill.

De fristående skolorna visar en betydligt bättre genomströmning än alla andra skolor framför allt på naturvetenskapliga linjer, där det verkligen är brist på duktiga elever. Där visar de fristående skolorna det allra bästa resultatet. Där kan vi förmodligen finna ett flertal Nobelpristagare.

Jag känner till flera fall av syndikalister och socialister som tack vare förmögna göteborgare, som har betalat deras terminsavgifter på Samskolan, har fått utbildning där. De blir inte borgerliga för det, utan de kan vara trogna sin uppfattning.

De är dock alla utomordentligt tacksamma för att de fick gå i skolor där lärarna verkligen var intresserade och där de dessutom sluppit mobbning – på fristående skolor förekommer ingen mobbning. Däremot kommer många elever från offentliga skolor, där de blivit mobbade, över till fristående skolor, trots att föräldrarna inte har särskilt höga inkomster och kanske kommer efter med terminsavgifter. Det är föräldrarnas enda möjlighet att ge dessa barn en utbildning i en skola där de inte blir mobbade. Kom alltså ihåg att fristående skolor faktiskt också är en fristad för elever som blivit mobbade i Sveriges socialdemokratiska skolväsen.

Anf. 175 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag håller verkligen med Jörn Svensson om att barnen har en rätt, men jag tror att Jörn Svensson och jag kan vara överens om att sjuåringar inte kan välja sin egen skola, även om det föreligger en valmöjlighet. Jag utgår ifrån att föräldrarna generellt väljer den bästa tänkbara skolan för sina barn, efter noggrant övervägande och säkerligen mycket medvetet.

Jag har inte den ideologiska uppfattningen att staten behöver vara överförmyndare för föräldrar vid denna typ av val. Det är för övrigt vid få tillfällen en sådan över huvud taget behövs.

Jörn Svensson sade vidare att han vill att hans barn skall bli socialister, och jag respekterar naturligtvis den inställningen. Jag hoppas att mina barn skall bli kristna, och jag kan tänka mig att Jörn Svensson förstår att jag har ett sådant önskemål. Men jag vill absolut inte att barnen skall påtvingas någon kristen tro, vare sig inom skolväsendets hank och stör eller i något annat sammanhang.

Jag tycker dock att det är ganska självklart att man inte kan tala om sanning och rätt eller om etik och moral utan att tala om varifrån man hämtar denna rätt, sanning, moral och etik. På den punkten har jag alltid respekterat marxisterna, eftersom de klart har uttalat varifrån de hämtar sina värderingar. Men att tro att värderingarna svävar fritt och alltid kan hämtas på ett acceptabelt sätt från rådande praxis i en folkmajoritet tycker jag är vanskligt. Därför menar jag, som jag sagt många gånger tidigare här i riksdagen, att den svenska skolan precis som den norska borde våga uttala i vilken etik skolan skall ha sin förankring. Herr talman! Detta skall icke alls uppfattas så att jag här talar om troslära.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas vid morgondagens sammanträde, se prot. 47.)

Anf. 176 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 8 om miljöfarliga batterier.

Miljöfarliga batterier

Anf. 177 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! I proposition 1986/87:55 och jordbruksutskottets betänkande nr 8 om åtgärder mot miljöfarliga batterier, som vi nu skall behandla, redovisas i punktform åtgärder för att hindra eller motverka skador på människor eller i miljön till följd av hanteringen av miljöfarliga batterier.

I åtgärdsprogrammet i propositionen ingår en övergång till mindre miljöfarliga batterier, insamling, omhändertagande och märkning av miljöfarliga batterier samt en informationskampanj. För att finansiera programmet föreslås att batterileverantörer och andra företag som yrkesmässigt hanterar eller importerar miljöfarliga batterier skall betala samhällets

kostnader för avfallshanteringen och för andra åtgärder som är nödvändiga för förebyggande av skador på hälsan eller i miljön.

I vårt samhälle i dag har under en tid satsats stora resurser för att begränsa utsläppen av tungmetaller från industriella processer. Processindustrins spridning av kvicksilver har minskat kraftigt, som en följd av långtgående reningsåtgärder.

Spridning av kvicksilver och kadmium genom batterier, som hanteras tillsammans med övrigt hushållsavfall, utgör en väsentlig del av det sammanlagda utsläppet av dessa tungmetaller i landet. Utsläppen av kvicksilver från batterier beräknas nu utgöra drygt hälften av samtliga kvicksilverutsläpp i vårt land. Den kvantitet som beräknas komma till luft och mark från batterier beräknas uppgå till 6 ton kvicksilver och 16–20 ton kadmium – en kvantitet som ger allvarliga skadeeffekter på både hälsa och miljö.

I framtiden kan ej heller skönjas någon minskning av batterier. Den tekniska frammarschen som sker, med olika tekniska hjälpmedel eller andra lyxvaror, kommer att medföra en användningsökning vad gäller batterier i stället för en minskning.

Därför är den del i förslaget mycket viktig som säger att en övergång måste ske till mindre miljöfarliga batterier. Men eftersom hushållen och den enskilda individen är storanvändare av batterier är det också viktigt att en riktig och omfattande informationskampanj genomförs, som gör att medvetandet höjs hos hela svenska folket och alla blir medvetna om vilka effekter i miljön det blir, om inte det miljöfarliga batteriet omhändertas på rätt sätt efter användning. Men då är det också viktigt att batterierna som är farliga för miljön blir märkta på ett upplysande, rätt och riktigt sätt.

Herr talman! När utskottet behandlade propositionen och därtill hörande motioner rädde det ganska stor enighet på de flesta punkter. Alla partier var överens om att åtgärdsprogrammet var viktigt för miljön och framtiden. Den del av propositionen som det rädde oenighet om var systemet för insamling av batterier. De borgerliga partierna tillsammans med vpk vill införa ett pantsystem på miljöfarliga batterier och föreslår därför en utredning om detta. Vi socialdemokrater anser att detta är en onödig byråkratisk hantering, som saknar all grund.

Åtgärdsprogrammet bygger mycket på diskussioner som förts med representanter från batteribranschen och Svenska kommunförbundet. Kommunerna och batteribranschen har tagit på sig huvudansvaret för olika delar i programmet. En viktig del i ansvarsfördelningen är att kommunerna i första hand får ansvaret för återinsamlingen av förbrukade batterier. En del kommuner har i dag ordnat en bra insamlingsverksamhet. Nu är det viktigt att öka medvetenheten hos människor, med andra ord informera och upplysa människor om hur viktigt det är att miljöfarliga batterier omhändertas.

Jag kan upplysa dem som vill göra jämförelsen med pantsystem på returglas eller plåtburkar om att det finns en stor skillnad. I båda fallen är det helt andra volymer som det är frågan om. När det gäller returglas finns det i hela kedjan en stimulans – från konsument till tillverkare. Där är det fråga om att återanvända, men så är inte fallet när det gäller batterierna. Men en viktig sak för gällande pantsystem för returglas och plåtburkar är att det har skett en frivillig överenskommelse.

Hur är det med batterierna? Visserligen är majoritetens förslag i utskottet att pantsystemet skall utredas, men i grunden måste det finnas ett stort intresse hos de borgerliga partierna plus vpk att införa pantsystem. Då tvingar man på såväl konsumenter, detaljister, grossister som tillverkare ett system som jag är övertygad om att inte någon vill ha. Men detta är inte det viktigaste. Det kommer inte att leda till någon stimulans att tillvarata miljöfarliga batterier, det är jag ganska övertygad om.

Majoriteten i utskottet säger i betänkandet: "Ytterligare incitament behövs således för att återinsamlingen av förbrukade batterier skall komma upp till den nivå som kan anses nödvändig från hälso- och miljösynpunkt."

Med detta citat som bakgrund vill jag fråga representanterna från de partier som bildar majoritet i denna fråga: Är ni verkligen övertygade om att man ökar stimulansen för insamling av batterier genom att konsumenten får en eller någon krona tillbaka som återhäring? För konsumenten kan detta – att återlämna batterier – inte vara något ofta förekommande. Därför kan ett sådant system inte ha någon större dragningskraft.

Vidare skulle jag vilja ställa frågan till moderaternas representant: Ni brukar vara förespråkare för mindre krångligheter, mindre byråkrati. Är inte detta ett sätt att krångla till det hela i onödan? Vad är det som är drivfjädern i ert tänkande? Jag hoppas att det inte är så illa att det viktigaste för er är att ändra ett regeringsförslag?

Vpk ställde i sin motion verkligen långtgående krav. I motionen av Lars Werner vill man ha förbud mot miljöfarliga batterier. Var blev det kravet av? Jag hade haft större förståelse om Jennehag ställt ett sådant krav i utskottet. Nu har han fallit i armarna på de borgerliga partierna. Han säljer sig billigt och accepterar ett system som inte är realistiskt att genomföra. Jag kan inte minnas att vi utskottsbehandlade det kravet, eller att Jennehag hade någon utskottsplädering för vpk-motionen.

Jag tror människan, individen, genom information får ökad medvetenhet, och därigenom kommer det också att finnas stor förståelse för hur viktigt det är att batterier med kvicksilver och kadmium tillvaratas på rätt sätt.

Jag tror också på kommunernas engagemang i denna fråga, och därför är ett pantsystem för miljöfarliga batterier både krångligt och besvärligt och det saknar incitament, som jag tidigare sagt.

Herr talman! Med anledning av vad jag framfört vill jag yrka bifall till punkterna 1–6 och punkt 8 i betänkandet samt bifall till reservationen.

Anf. 178 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Det är inget tvivel om att kvicksilver och kadmium är miljögifter med sådana egenskaper att långtgående åtgärder måste vidtas för att minska utsläppen till naturen.

Den mänskliga organismen är känslig för kvicksilverförgiftning. Skador i hjärnan, i muskler och i nervsystem kan uppkomma.

I våra försurade sjöar löses lätt kvicksilver ut i vattnet och fisken kan komma att innehålla för höga mängder. Gravida kvinnor är särskilt känsliga. Gränsen för svartlistning ligger vid 1 mg per kilo fisk. I många sjöar innehåller fisken 0,6–1 mg per kilo. Nyare forskning ger dessutom vid handen att hjärnskadorna under fosterutvecklingen kan uppkomma vid lägre

doser än man tidigare trott. Detta kan ge mentalt retarderade barn.

Under årens lopp har stora ansträngningar gjorts för att minska kvicksilverutsläppen till vår natur. När man hittade döda fåglar i åkrarna på 1950-talet kom man så småningom fram till att kvicksilver var orsaken och att betningen av utsädet för att minska svampangrepp skedde med alkylkviksilver, ett mycket giftigt ämne. Det var säkert många människor som påverkades under denna tid, när betningen skedde med primitiva metoder. Förbud infördes och problemet minskade successivt.

Ett betydande läckage av kvicksilver från pappersmasseindustrin skedde under perioden fram till slutet av 1960-talet, då man ändrade metod och helt kunde upphöra med utsläppen.

Det stora kvarstående problemet är nu det kvicksilver som vid förbränning tillförs naturen. Detta kvicksilver kommer till större delen från batterier.

Även batteriernas kadmiuminnehåll ger miljöproblem. För människan kan lagring av kadmium ske i njurarna. Detta kan bl. a. ge skelettförändringar och nervskador samt bidra till uppkomsten av cancer.

Enligt livsmedelsverkets beräkningar är dagsintaget av kadmium via maten i Sverige ca 20 mikrogram per dag. Gränsvärdet enligt Världshälsoorganisationen är 60–70 mikrogram per dag.

Vissa livsmedel innehåller emellertid mycket höga koncentrationer av kadmium, t. ex. lever och njure från häst och älg, och sådana organ skall därför kasseras. I själva verket befinner vi oss sannolikt betydligt närmare dessa gränsvärden än vi tror.

Efter kadmiumförbudet 1979 har stora ansträngningar gjorts för att minska användningen av kadmium.

Av allt detta torde klart framgå att våra batterier som innehåller ca 6 ton kvicksilver och 16–20 ton kadmium måste återlämnas på ett sådant sätt, att riskerna för läckage till vatten eller luft av dessa farliga tungmetaller avlägsnas.

Regeringen har i sitt förslag till riksdagen förordat ett insamlingssystem för miljöfarliga batterier där den enskilde är skyldig att återlämna dessa batterier till affären där de är köpta eller till kommunal insamling. Efter sortering – där man tar bort brunstensbatterierna – transporteras den miljöfarliga delen till SAKAB för återvinning eller till destruktion. All erfarenhet visar att man kan komma en bit på väg med system av den här typen. Det är väl en gissning att man skall kunna få tillbaka ungefär 50 % av försålda miljöfarliga batterier.

Enligt vår mening är detta inte tillräckligt. Vi har därför föreslagit ett pantsystem som kommer att stimulera köparna till ett högt återlämnande. I ett sådant system kan man räkna med att 80–90 % av de miljöfarliga batterierna återlämnas. Skillnaden mellan de här båda systemen kan mycket väl uppgå till flera tusen kilo kvicksilver och 5–8 ton kadmium per år. Vi tycker dessutom att ett stimulanssystem via pant är betydligt bättre än att man – som det egentligen blir – straffsanktionerar den enskilde om han inte återlämnat batterierna. De extra insatser ett pantsystem tvingar fram är mycket väl motiverade genom den minskade belastningen på vår miljö.

Vi har tidigare inte lagt fram förslag om de miljöfarliga batterierna, eftersom regeringen har förhandlat med branschen. Vi hade i första hand

hoppats på någon typ av frivilligt pantsystem. Det är bara att beklaga att förhandlingsresultatet på denna punkt är negativt.

I den socialdemokratiska reservationen befarar man att ett pantsystem skall förorsaka stora praktiska svårigheter, bl. a. med hänsyn till den oenhetliga bild som försäljningsledet uppvisar. Jag är för min del övertygad om att ett pantsystem kommer att påverka marknadsutvecklingen. Om vissa försäljningsställen finner pantsystemet opraktiskt kommer de att koncentrera sin försäljning på batterier som inte är miljöfarliga, dvs. de vanliga brunstensbatterierna. Vi får då en smidig anpassning till systemet. Kunderna kommer också mycket snabbt att lära sig vilka batterier de har betalat pant på och alltså skall återlämna. Dessutom tycker jag att svensk television här har en möjlighet att göra en väsentlig samhällsinsats genom att visa hur de miljövänliga batterierna resp. de miljöfarliga batterierna ser ut.

Kaj Larsson gav mig några frågor. Han frågade bl. a. om vi var övertygade om att man via ett pantsystem verkligen åstadkom en stimulans. Ja, det är vi helt övertygade om. Han tyckte också att det var egendomligt att vi ville medverka till ett system som skulle innebära mer byråkrati och mer krångel. Det blir säkert en hel del praktiska problem med ett pantsystem. Men vi är övertygade om att de problemen är värda att jobba med, därför att ett pantsystem åstadkommer det betydligt mer miljövänliga resultatet att en större del av de miljöfarliga batterierna kommer att återlämnas. Det är helt enkelt enligt vår uppfattning värt att ta de ökade problem som ett pantsystem kan medföra.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 179 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! När jag lyssnade på Ivar Virgins svar på mina frågor, blev jag inte tillräckligt övertygad om att detta är den riktiga vägen. Ser man realistiskt på hur det fungerar i handeln, finner man att det inte ofta förekommer att människor köper räknedosor eller andra hjälpmedel med sådana batterier. Det är i varje fall inte varje dag vilket är det vanliga när det gäller andra varor med pantsystem. Vad som kommer att hända är att batterierna byts hemma, och man springer inte tillbaka till affären med dem för någon eller några kronor, som jag sade i mitt tidigare anförande. Om inte kommunen ansvarar för återsamlingen finns inte den möjligheten heller, och var hamnar batterierna då? Därför tror jag, Ivar Virgin, att det föreslagna systemet är byråkratiskt och krångligt och inte passande för svenska medborgare. Var realistisk och tänk efter hur det i verkligheten kommer att fungera, och var inte stelbent i ert tänkande!

Anf. 180 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Det råder inget tvivel om att den enskilde kommer att uppleva panten som en stimulans. Det borde vara självklart. Man behöver bara se på vilket pantsystem som helst för att upptäcka att det sker en betydligt större återlämning i den typen av system än i andra system. Detta är för mig fullständigt självklart.

Vi har i andra sammanhang pekat på möjligheten att använda ekonomiska styrmedel. Detta är enligt vårt sätt att se ett mycket effektivt ekonomiskt

styrmedel för att just åstadkomma en större grad av återlämnande av miljöfarliga batterier.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Miljöfarliga batterier

Anf. 181 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror fortfarande, Ivar Virgin, att här föreligger stora skilljelinjer mellan det pantsystem vi har i dag för glas, burkar och andra föremål och ett pantsystem för batterier. Därför går det inte att göra jämförelser, och jag tror inte på ett pantsystem för batterier.

Ivar Virgin stirrar sig blind på att det system som används för burkar och glas skall kunna vara användbart för batterier. Jag framhöll tidigare att batteribyte inte förekommer så ofta, och därför tror jag inte att man springer tillbaka till affären med dessa små batterier. Det blir krångligt för den enskilde. Systemet kommer att medföra större byråkrati inom handeln. Hur skall man ta vara på dessa batterier? Det blir blanketter som skall fyllas i, och jag vill fråga: Är inte detta ett krångligt och besvärligt system för svenska folket? Än en gång: Var realistisk!

Anf. 182 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Det är bara att konstatera att vi har diametralt olika uppfattningar.

Anf. 183 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Frågan om utsläpp av kvicksilver och kadmium från småbatterier är ingen ny fråga i riksdagen. Bl. a. har många folkpartister år efter år krävt ett pantsystem för att ta hand om batterierna. År 1982 riktades ett – som vi kallar det i riksdagen – tillkännagivande till regeringen om åtgärder. Det är ganska länge sedan, och den socialdemokratiska regeringen har haft fyra och ett halvt år på sig att begrunda frågan. Först nu kommer ett förslag.

När man studerar propositionen kan man läsa mellan raderna att regeringen har insett att insamlingen av batterier är en komplicerad och besvärlig fråga. Det har också framgått av Kaj Larssons inlägg här i dag. När man skall lösa en svår fråga, väljer man ibland den lättaste och bredaste vägen, och det är just vad jag anser att regeringen har gjort i detta fall. Regeringen föreslår en insamlingskampanj, och kommunerna och SAKAB får ansvaret. Branschen, och i sista hand konsumenterna, skall stå för en del av kostnaderna. Vi motsätter oss inte regeringens förslag, men vi anser inte att de är tillräckliga.

Herr talman! Det är inte alltid bäst att välja den bredaste och lättaste vägen. När det rör sig om allvarliga miljöproblem – och till dem hör kadmium- och kvicksilverutsläppen – måste man gå den smala och krångliga vägen för att få så små utsläpp som möjligt. Jag delar uppfattningen att vi skall ha så litet byråkrati som möjligt, men vi måste också ta konsekvenserna av att det finns varor som medför miljöfarliga utsläpp.

Nu anser vi att ett pantsystem ger bättre möjligheter att lösa problemen, och det är därför som jordbruksutskottet anvisar den möjligheten. Kaj Larsson tog i sitt anförande upp frågan om ett pantsystem och ställde en del

frågor som jag skall besvara. Även jag tror att ett pantsystem kommer att engagera dem som blir delaktiga i det.

När jag var hemma i Örebro i söndags gick jag till min butik utanför vilken fanns två insamlingsburkar, en för glas och en för batterier. Jag tyckte att det var bra att man hade kommit i gång med detta. I burken avsedd för batterier fanns en hel del batterier, men det fanns också plastpåsar, cigarettpaket och glasburkar med batterier. Jag tänkte på vilket jobb mina vänner i renhållningssektionen i Örebro skulle få när det gällde att separera innehållet i burkarna.

Ett ordnat pantsystem medför visserligen problem och en del byråkrati, men det gör att man verkligen får in de miljöfarliga batterierna.

Om miljöministern har haft svårigheter att få till stånd förhandlingar med branschen i fråga, bör det rimligen vara ett stöd för henne om en enhällig riksdag ställer sig bakom kravet på ett pantsystem. Det vore intressant att få höra miljöministerns uppfattning om det.

I folkpartimotionen har vi redovisat en rad åtgärder, som vi också tycker är nödvändiga för att få en bättre övergång till miljövänligare batterier. Branschen har lovat att uppfylla vissa krav på en minskad kvicksilverhalt i en del batterier. Vi anser att regeringen omgående bör vidta åtgärder om dessa löften inte uppfylls. Det vore intressant att få höra statsrådets synpunkter också på detta. Det bör enligt vår uppfattning vara ett krav att de nya normerna uppfylls.

Även möjligheterna till en tillfredsställande märkning tycker vi är något dunkelt beskrivna i propositionen. Kraven bör ställas något högre, även om vi förstår att det krävs en anpassning till internationella regler.

Slutligen vill jag nämna att resurserna för att återvinna kvicksilver är begränsade. Det finns en försöksanläggning i SAKAB, men den är otillräcklig. Tekniken för återvinning är ännu inte uppbyggd. I mitt hemlän är vi litet oroliga för att allt avfall skall deponeras hos SAKAB. Det är enligt vår mening oerhört viktigt att ta fram metoder för återvinning. I det arbetet bör inte bara SAKAB utan även andra företag vara med och konkurrera på lika villkor.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 184 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det är en viktig fråga som vi diskuterar, dvs. de åtgärder som bör vidtas mot miljöfarliga batterier. Här kan man ha två målsättningar. Den första måste vara att försöka förmå människor att använda mer batterier som inte innehåller tungmetallerna kadmium och kvicksilver.

Den andra är att vi skall samla in de miljöfarliga batterierna. Vi har nu fått redovisade de vådor som följer av att kvicksilver och kadmium sprids i naturen, så jag behöver inte närmare gå in på motiven. Jag bara konstaterar det faktum att tungmetallerna anrikas i näringskedjan och att vi människor befinner oss i slutet av kedjan och alltså löper den största risken. Det är ett mycket starkt motiv för att vidta kraftiga åtgärder.

Vi har också hört att det är ganska stora mängder som sprids i naturen genom att batterierna hamnar i avfallet och antingen bränns eller deponeras.

Det som är litet besvärligt i sammanhanget är ju att mängderna inte minskar utan snarare ökar något.

Centerpartiet har länge krävt åtgärder på det här området, och vi har motionerat om ett pantsystem. 1982 gav riksdagen regeringen i uppdrag att göra någonting åt problemet, och vi har nu väntat ganska länge. Regeringen har varit påfallande handlingsförlamad i den här frågan, och batteribranschen har skickligt lyckats fördröja åtgärder, vilket ju inte är särskilt bra.

Jag skulle litet tillspetsat kunna säga att regeringen har hamnat i batteribranschens klor, för jag tycker att de åtgärder som föreslås vittnar om en alltför låg ambitionsnivå. Man föreslår helt enkelt inte de åtgärder som bäst skulle angripa problemet.

En del av kostnaderna övervältras på kommunerna, som rekommenderas att ta betalt av samtliga kommuninvånare via sopavgiften. Det är inte särskilt bra, i varje fall stimulerar det inte till att samla in batterier. Här får ju alla betala avgiften, oavsett om de slänger batterierna i soporna eller lägger dem för sig. Det finns inget av stimulans i detta, utan det är bara en finansieringsåtgärd.

Jag sade att regeringen har hamnat i batteribranschens klor. Vad som gör mig ännu mer bekymrad är att socialdemokraterna i jordbruksutskottet inte har visat någon vilja att komma loss därifrån. Annars skulle de ju tacksamt ta emot den draghjälp som oppositionen här ger regeringen fram mot ett bättre system än det som man kommit överens med batteribranschen om.

I den socialdemokratiska reservationen staplas det upp en massa problem med ett pantsystem. Man säger att det blir dyrt med ett pantsystem och att det rubbar förutsättningarna för det förslag som regeringen har lagt fram. Till det skall jag säga att det finns en utredning om ett pantsystem. Den har gjorts vid Lunds universitet på uppdrag av Nordiska ministerrådets miljöekonomiska grupp, och utredningen har också behandlats där.

I den utredningen sägs tvärtom att ett system som liknar det regeringen har föreslagit är det dyraste systemet för att samla in batterier. Ett pantsystem skulle bli billigare enligt utredningens syn på det hela.

Socialdemokraterna säger i sin reservation att ett pantsystem kommer att förorsaka mycket stora praktiska svårigheter, men av den utredning som jag har pekat på framgår att det är fullt möjligt att ha ett pantsystem även på batterier. Man har gjort försök som visar att det går.

Sedan sägs det i reservationen att det prispåslag som erfordras i ett pantsystem också skulle ställa till problem. Jag vet inte det. Det skulle ju snarare stimulera dels till att man lämnar tillbaka batterierna, dels till att gå över till batterier som det inte behöver vara något prispåslag på, därför att de inte innehåller tungmetaller, vilket ju är den första målsättning man bör ha.

Reservanterna säger vidare att det system som regeringen föreslagit har en hög ambitionsnivå. Jag skulle vilja säga att det är mer önsketänkande än vetande. I den utredning jag har pekat på, som är gjord vid Lunds universitet, sägs att med ett system som liknar det regeringen föreslår kan man möjligtvis uppnå 50 % inlämning av batterier, medan försök med ett pantsystem har visat att man kommer upp till 80–85 %. Det skulle vara mycket väsentligt att nå dit.

Om man når 80–85 % är det bra, men det innebär också att det har

betalats pant för en del batterier som inte samlas in, och de pengarna kommer ju aldrig att lämnas tillbaka. Det ger alltså ett överskott som kan betala de kostnader som ligger i pantsystemet plus att det också kan bekosta utvecklingsarbete och forskning för att komma fram till metoder att ta hand om de miljöfarliga batterierna. Dessutom läggs ju kostnaden på dem som är försumliga och inte lämnar tillbaka batterierna, medan den som lämnar tillbaka sitt batteri inte har någon kostnad alls, vilket också skall ses som en mycket stor fördel.

Man har också i den här undersökningen gjort en enkät bland människor i Malmöhus län och sett, hur folk ut på gatan ser på saken, och man har fått en överväldigande majoritet för ett pantsystem. Människorna ställer upp för det och tycker att det är bra.

Avslutningsvis vill jag bara säga att det är min och centerpartiets förhoppning att miljöministern och regeringen i övrigt nu snabbt tar tag i problemet och försöker lösa det på det sätt som utskottet och förhoppningsvis också hela riksdagen begär att regeringen skall göra.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 185 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Tidigare talare har utförligt förklarat varför vi behöver ta oss an detaljen miljöfarliga batterier och varför det är viktigt i ett större sammanhang. Jag vill se problemet från ett annat håll.

Hur vi hanterar miljöfrågor har samband med vårt ekonomiska system. Varje ekonomiskt system måste svara på frågorna: Vad skall vi producera, hur skall vi göra det och för vem eller vilka? Vad, hur och för vem – dessa frågor löses i alla ekonomiska system, av den extrema marknadsekonomin i Chile och av blandekonomin i Sverige. Frågorna löses på olika sätt och med olika konsekvenser för befolkningen.

Jag påstår att marknadsekonomin saknar såväl teoretiska som praktiska instrument för att lösa miljöproblemen. Kapitalet lägger inte ner ett öre mer på sådana problem än det tvingas till. Vi vet att samhället måste ställa krav för att pressa företagen att ta sitt ansvar. Vi vet också att en sådan press kan ge resultat. Detta syns i batterifrågan. Branschen vill inte ha ett pantsystem. Det blir för besvärligt, säger man. Socialdemokraterna håller med, och det är trist utifrån ett socialistiskt perspektiv.

Det är i detta större sammanhang batterierna skall ses. Det var också anledningen till att vi förde fram pantsystemet i samband med miljöpolitikens inriktning och ett snabbt infört förbud mot miljöfarliga batterier. Kaj Larsson sade att han förstod att vi gjorde det. Det är alldeles utmärkt, för vi kommer tillbaka, och då kanske vpk kan räkna med Kaj Larssons stöd. Han vet mycket väl att man av och till i den här församlingen släpper krav som man för fram i skrift.

Vi måste alltså ha det större perspektivet. Vår jord är den enda vi har, eller för att sammanfatta med en limerick – Hugo Hegeland har ju tidigare i kväll anslagit en poetisk ton:

En odalman från Östergarn
sa': Rikedom är blott ett flarn.
Vår jordalott
har vi ej fått.
Vi lånar den av våra barn.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Miljöfarliga batterier

Herr talman! Med dessa gotländska visdomsord vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 186 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! När vi nu behandlar denna betydelsefulla fråga är det viktigt att lägga märke till att det mest väsentliga är att vi faktiskt är överens om att det är av utomordentligt stor vikt att få i gång ett effektivt system för att samla in och på ett ansvarsfullt sätt ta hand om miljöfarliga batterier. Vi är också överens om att så fort och så effektivt som möjligt ersätta dessa batterier med mindre miljöfarliga batterier. Detta är alla riksdagens partier överens om. Vad vi nu diskuterar är om vi utöver det förslag som regeringen har förelagt riksdagen och som alla partier tillstyrker också behöver ett pantsystem.

Regeringen kommer självfallet att vara lojal med det beslut som riksdagen fattar efter den debatt som här förs – det vill jag gärna understryka. Men jag är angelägen om att säga ifrån att vi faktiskt är överens om alla väsentliga principer och även om det förslag som nu redovisas.

Det är riktigt att riksdagen har behandlat den här frågan vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren. Det är ju faktiskt naturligt med tanke på den roll som de miljöfarliga batterierna spelar när det gäller de skadliga utsläppen av kadmium och kvicksilver.

När riksdagen år 1985 behandlade kemikaliepropositionen lade man också fast ett åtgärdsprogram mot miljöfarliga batterier som byggde på att branschen själv skulle ta sitt ansvar. Det visade sig att branschen inte förmådde att ta detta ansvar. I en skrivelse som inkom till regeringen de sista dagarna i februari i år anmälde naturvårdsverket att branschen inte visade minsta tecken till att ta detta ansvar och att de mål som riksdagen hade satt upp inte skulle kunna uppnås.

Jag tror att alla kammarens ledamöter vet att vårt land under några veckor på vårintern i år befann sig i en mycket ovanlig situation, vilken på olika sätt försvårade och försenade regeringens arbete i en del ärenden. När det gäller miljöfrågorna skedde dessutom förändringar i ansvaret inom regeringen. Det var i denna situation som detta ärende kom in. Det var också under dessa vårveckor – som präglades av först det tragiska mordet på vår statsminister och därefter av olyckan i Tjernoby och dess effekter – som det blev en tvingande nödvändighet att försöka hitta en lösning på dessa problem.

Jag har valt att för kammaren redovisa precis hur det faktiskt förhöll sig, när vi måste hitta en lösning för att undvika att det skulle uppstå ytterligare ett års försening utöver den som redan hade uppkommit på grund av att branschen inte ville ta sitt ansvar. Jag upptäckte mycket snart att den här frågan liksom frågan om ett pantsystem på olika sätt hade så att säga gått i baklås. Det var faktiskt inte bara batteribranschen som motsatte sig detta, utan också, fast av andra skäl, kommunerna och Renhållningsverksförening-

en. Jag ställde då först till mig själv och sedan till andra frågan hur vi skulle handla för att nå åtminstone något resultat. Jag vill understryka att det då inte handlade om den bredaste och enklaste vägen att komma fram till en lösning utan om den snabbaste. I de diskussioner som då fördes med de olika berörda parter som måste förmås att göra någonting kom vi – inte på frivillighetens väg utan med hot och med rätt mycket av påtryckningar – fram till en lösning i enlighet med den metod som vi nu har föreslagit riksdagen och som riksdagen faktiskt enhälligt ställer sig bakom. Jag är tacksam att riksdagen gör det och inte ytterligare försenar starten för insamlingen av batterier. Vi fick också de olika berörda parterna att lova att de skulle samverka för att komma i gång utan ytterligare fördröjning om vi kunde få riksdagen att fatta beslut innan det här årets slut. Det är också så, att om nu riksdagen fattar de besluten är Kommunförbundet, Renhållningsverksföreningen och batteribranschen förberedda. På många håll har man redan kommit i gång med vad som behöver göras.

Vi slår med genomförandet av det här systemet faktiskt fast några mycket viktiga principer. Jag tror att det är första gången i miljövärden som de kommer att tillämpas i praktiken. En av principerna är den att den som ägnar sig åt miljöfarlig verksamhet också skall svara för kostnaderna för att klara av de problem som uppstår. Här blir det ju batteribranschen som får bekosta slutdestruktionen av det miljöfarliga avfallet, liksom också delar av informationskampanjen. Kommunerna skall ju enbart svara för det som ingår i deras ordinarie renhållning och ingenting annat. Därför menar jag att vi faktiskt inte alls har anledning att be om ursäkt med anledning av det förslag som nu läggs fram. I den situation som vi befann oss i var det här den enda möjligheten att få någonting konstruktivt att hända.

Jag har valt att på detta något ovanliga sätt mycket öppet redovisa för kammarens ledamöter hur vi arbetade i den uppkomna situationen. Regeringen kommer självfallet att mycket noggrant följa vad som händer och se till att det blir resultat. I januari kommer jag att sammanträffa med några av storförbrukarna av batterier för att diskutera med dem. Naturligtvis rör det sig om förberedda diskussioner. Diskussionerna inleds inte vid det tillfället, utan det gäller då att nå resultat beträffande uthyrt av batterier i t. ex. landstingets verksamhet. Det är det som de svarar för.

Sedan kommer jag naturligtvis att också bevaka att kvicksilverhalten i batterierna sänks på det sätt som har bestämts. Märkningsfrågan kommer att följas upp. Här gäller det att iaktta sedvanliga handelspolitiska regler och ingenting annat. De praktiska och andra problem som vi har haft i SAKAB kommer vi naturligtvis att lösa, och de uppdrag som riksdagen väljer att ge oss skall vi givetvis utföra. Men jag vill framhålla att det kan vara så, att verkligheten praktiskt ter sig litet annorlunda än vad man från början tänkte sig. För min egen del undrar jag – jag har ingen förutfattad mening – om det inte för många brukare och många hushåll är så, att lättillgängligheten, effektiviteten och bekvämligheten när det gäller att få återlämna avfall, inte minst miljöfarligt avfall, kan vara väl så viktig som en pant.

Låt oss inte gräla i denna fråga. Jag ser det hela som en praktisk fråga för att nå effektivaste möjliga insamlingssystem, effektivaste möjliga metoder att komma till rätta med de problem som de miljöfarliga batterierna orsakar.

Vi slår fast principen att vi måste få bort sådana här miljöfarliga produkter, och den som håller på med miljöfarlig verksamhet måste stå för kostnaderna och får inte vältra över dem på någon annan.

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

Miljöfarliga batterier

Anf. 187 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag vill först säga att riksdagen naturligtvis värdesätter att miljöministern är hos oss vid denna sena timma för att diskutera den här viktiga frågan.

Vi känner till de problem som har inträffat under år 1986, men vill ändå påminna miljöministern om, att det även om hon inte var miljöminister då, också fanns ett år 1983, ett år 1984 och ett år 1985. Vi tror att de förslag som har redovisats och som vi har ställt oss bakom kommer att ge vissa resultat. När jag hör miljöministerns i många avseenden sympatiska anförande tycker jag att det är synd att den socialdemokratiska gruppen har en reservation. Det hade varit mycket bra, om vi hade kunnat åstadkomma samling i denna fråga på det sätt som miljöministern talade om. Därför betraktar jag reservationen som en belastning när det gäller att driva frågan framåt.

Anf. 188 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Miljöministern talade om att det har funnits problem på vägen fram, och vi har naturligtvis förståelse för det. Vi har också förståelse för att batteribranschen inte har varit särskilt lätt att bearbeta. Jag sade också i mitt inledningsanförande att batteribranschen har bedrivit en mycket effektiv fördröjningstaktik. Det har också i många stycken lyckats.

Miljöministern tycker inte att vi skall gråla mer om detta. Det hoppas jag verkligen att vi inte skall behöva göra. Nu har vi grålat litet grand om detta, och vi har varit osams om vilka åtgärder man skall vidta. Vi har emellertid varit sams om behoven, och vi har varit sams om vilka problem som tungmetallerna åsamkar människor och miljö. Vi har kommit till olika slutsatser. Men riksdagen kommer nu att fatta ett beslut. Miljöministern har sagt att regeringen kommer att arbeta i enlighet med det beslutet, och något annat skulle naturligtvis vara en sensation. Men det är också viktigt att detta arbete sker skyndsamt.

Jag vill även tillägga att det finns idéer, och har funnits i flera år, om hur man skulle kunna lösa detta problem genom ett pantsystem. Pantsystemet upplevs ute bland människor mer positivt än andra system. Det är också belagt i den utredning som jag har refererat till. Således hade regeringen möjligheter att se på också dessa saker.

Miljöministern sade att de som smutsar ner skall bära kostnaderna. Men där gör man ju ett avsteg när det gäller konsumenterna som förbrukar batterierna, då man rekommenderar kommunen att lägga en avgift på alla för att täcka kommunernas kostnad för detta vare sig konsumenterna samlar in batterierna eller lägger dem i sopsäcken. Ett pantsystem skulle innebära att de som smutsar ner i naturen verkligen är de som får bära kostnaderna.

Anf. 189 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Jag har tidigare beklagat att regeringen i förhandlingarna inte nådde riktigt ända fram. Jag har dessutom fått uppfattningen att förhandlingarna i slutskedet kanske mer liknade ett diktat än förhandlingar. Jag tror att om man nu positivt skall arbeta med pantsystemet så gäller det att i förhandlingen med branschen verkligen göra det på ett öppet och konstruktivt sätt.

Anf. 190 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag först säga att inte bara branschen utan även de andra berörda parterna motsatte sig pantsystemet – av praktiska skäl av det slag som jag åberopade tidigare här i debatten.

Det lönar sig föga att försöka skjuta in någon kil mellan reservanternas och regeringen, eller mellan de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet och regeringen. Självfallet var de socialdemokratiska ledamöterna i jordbruksutskottet de första som jag gick och resonerade med om dessa frågor för att med dem komma överens om hur vi skulle hantera detta i en situation där alla berörda motsatte sig ett pantsystem.

Det kan vara sant att förhandlingarna sedan mera kan liknas vid diktat än vid något annat. Jag åberopade faktiskt 1985 års riksdagsbeslut, i vilket branschen ålades att på eget ansvar vidta vissa åtgärder. När de inte klarade av det sade jag åt dem att de i så fall fick finna sig i att det blev på detta sätt – det är riktigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet fattas vid morgondagens sammanträde, se prot. 47.)

Kammaren beslöt att den återstående behandlingen av de på föredragningslistan två gånger bordlagda ärendena skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

13 § Anf. 191 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att vårt arbetsplenium i morgon inleds med voteringar i de betänkanden som slutdebatterats i kväll. Därefter upptas till behandling skatteutskottets betänkanden 7, 12 och 9 i nu nämnd ordning.

14 § Anmäldes och bordlades
Skatteutskottets betänkande

1986/87:17 En tillfällig förmögenhetsskatt för livförsäkringsbolag, m. m.
(prop. 1986/87:61)

Prot. 1986/87:46
10 december 1986

15 § Kammaren åtskildes kl. 22.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 10 december

Talmannen 27
Förste vice talmannen 118, 128, 139, 147
Andre vice talmannen 96, 97, 101, 109, 162, 174
Tredje vice talmannen 41, 49, 54, 73
Allmér, Göran (m) 118, 123, 124, 128, 148
Andersson, Anders (m) 83, 95, 98
Andersson, Marianne (c) 139, 146, 147
Andersson, Sten, i Malmö (m) 22
Annerstedt, Ylva (fp) 119, 130, 134, 136, 149, 151, 152
Aulin, Olle (m) 107, 108, 109, 112
Backlund, Rune (c) 60, 67, 70
Bengtsson, Marita (s) 142
Berndtson, Nils (vpk) 17, 20, 21
Bjelle, Britta (fp) 42, 46, 48
Björk, Gunnar, i Gävle (c) 113, 116
Brunander, Lennart (c) 168, 173
Carlström, Marianne (s) 145, 147
Claesson, Viola (vpk) 89, 96, 97
Dahl, Birgitta, statsråd 171, 174
Edgren, Margitta (fp) 146
Ekman, Kerstin (fp) 113, 116
Ernestam, Lars (fp) 167, 173
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 7, 13, 15
Gardner, Ingela (m) 126
Grahn, Olle (fp) 85, 96
Grönvall, Nic (m) 50, 52
Gustafsson, Nils-Olof (s) 62, 68, 70, 72
Gustavsson, Åke (s) 110, 112, 115, 116
Hagberg, Helge (s) 134, 135, 151, 152
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 24
Hedberg, Evert (s) 103, 105, 107
Hegeland, Hugo (m) 159, 161
Hemmingsson, Ingrid (m) 143, 147
Janson, Erik (s) 77, 80, 81
Jennehag, Jan (vpk) 170
Johansson, Inga-Britt (s) 106, 108
Johansson, Larz (c) 120, 122, 124, 131, 133
Johnsson, Ingvar (s) 121, 123, 124
Josefson, Stig (c) 43, 45, 48
Keen, Kerstin (fp) 156
Kenneryd, Rolf (c) 31, 36, 40
Larsson, Kaj (s) 162, 166, 167
Lindblad, Gullan (m) 54, 66, 69, 125
Möller, Ewy (m) 41, 45, 48

Nyhage, Hans (m) 3, 12, 16, 20, 21
Olson, Bengt Harding (fp) 49, 51, 52
Pettérsson, Hans, i Helsingborg (s) 99
Poromaa, Bruno (s) 44, 47, 49
Rydle, Birgitta (m) 128, 132, 133, 135, 136
Samuelson, Björn (vpk) 136
Sandberg, Barbro (fp) 138
Skårvik, Kenth (fp) 57, 68
Stensson, Börje (fp) 5, 13, 16
Sundgren, Roland (s) 32, 37, 40
Svensson, Alf (c) 155, 162
Svensson, Jörn (vpk) 73, 79, 81, 82, 153, 160
Svensson, Olle (s) 9, 14, 16
Söderqvist, Oswald (vpk) 105
Tarschys, Daniel (fp) 26
Thorén, Rune (c) 87
Tobisson, Lars (m) 27, 34, 38
Welin, Kjell-Arne (fp) 71, 72
Wibble, Anne (fp) 30, 35, 39
Wilson, Carl-Johan (fp) 102, 105, 108, 109
Virgin, Ivar (m) 164, 166, 167, 174
Östrand, Olle (s) 92, 97, 99

